

La participació en els plans integrals de la Llei de barris de la Generalitat de Catalunya

Bellaterra, desembre 2008

Àrea de Participació i moviments socials
Institut de Govern i Polítiques Públiques

Equip d'investigació
Miquel Pybus
Jordi Bonet
David Vilchez

Direcció / coordinació
Marc Martí

Assessorament
Marc Parés
Helena Cruz
Ismael Blanco

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

IGOP
Institut de
Govern i
Polítiques
Públiques

Edifici MRA 1ª planta
Campus UAB
08193 Bellaterra
+34 93 586 88 14

Escola de polítiques socials i urbanes
Urrutia, 17
08042 Barcelona
+34 93 407 62 03

<http://igop.uab.cat>
gr.igop@uab.cat

SUMARI

1. Introducció.....	8
2. Objectius, hipòtesis i metodologia	10
2.1 Justificació de la recerca.....	10
2.2 Objectius	11
2.3 Hipòtesis de treball i metodologia.....	12
2.4 La selecció de casos d'estudi.....	15
3. L'exclusió social urbana i les polítiques de regeneració en barris desafavorits	17
3.1 L'exclusió social urbana	17
3.2 Les polítiques de regeneració urbana	20
3.2.1 De polítiques sectorials a integralitat de la política	23
3.2.2 De ciutadans passius a la participació en la regeneració	25
3.3 Les polítiques de regeneració urbana en barris desafavorits a Espanya	28
3.4 La Llei de Barris i àrees urbanes que requereixen atenció especial	29
4. Anàlisi de l'enfocament integral i de la participació de la Llei Barris	35
4.1 La llei de barris: un projecte d'intervenció amb voluntat d'integralitat.....	35
4.1.1 Una intervenció multidimensional	36
4.1.2 L'efecte dominó i la cooperació inter-administrativa	37
4.2 La participació a la "Llei, 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial".....	40
4.2.1 La participació al Decret de desenvolupament de la Llei.....	41
4.2.2 Conclusions.....	41
5. El cas d'Olot: el nucli històric	43
5.1 Introducció al Nucli Històric d'Olot.....	43
5.1.1 Descripció de l'edificació.....	43
5.1.2 Evolució demogràfica.....	44
5.1.3 Realitat econòmica	44
5.2 Pla d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot.....	45
5.2.1 El disseny del pla	45
5.2.2 La gestió en la implementació del projecte.....	54
5.2.3 Síntesi Integralitat	60
5.3 La participació en el projecte integral del Nucli Històric d'Olot.....	60
5.3.1 Història participatiu del territori	60

5.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII	62
5.3.3 Síntesi participació.....	66
5.4 Sociograma	68
5.5 Conclusions. Avaluació dels impactes.....	70
6. El cas de Sta. Perpètua de la Mogoda: Can Folguera.....	72
6.1 Introducció al barri de Can Folguera de Santa Perpètua de la Mogoda.....	72
6.1.1 Descripció de l'edificació.....	73
6.1.2 Evolució demogràfica.....	75
6.1.3 Realitat econòmica	77
6.2 Projecte d'Intervenció Integral de Can Folguera.....	78
6.2.1 El disseny del projecte.....	78
6.2.2 La gestió en la implementació del Projecte	87
6.2.3 Síntesi integralitat.....	99
6.3 La participació en el Projecte de Can Folguera.....	100
6.3.1 Historial participatiu del territori	100
6.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.	102
6.3.3 Síntesi de la participació	107
6.4 Sociograma	109
6.5 Conclusions.....	111
7. El cas de Tarragona: Camp Clar	112
7.1 Introducció al barri de Camp Clar	112
7.1.1 Descripció de l'edificació.....	112
7.1.2 Evolució demogràfica.....	113
7.1.3 Realitat econòmica	113
7.2 Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar de Tarragona	114
7.2.1 El disseny del projecte.....	114
7.2.2 La gestió en la implementació del projecte.....	126
7.2.3 Síntesi Integralitat	133
7.3 La participació en el pla integral de Camp Clar	134
7.3.1 Historial participatiu del territori	134
7.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.	136
7.3.3 Síntesi participació.....	139
7.4 Sociograma	140
7.5 Conclusions. Avaluació dels impactes.....	143
8. El cas de Barcelona: Santa Catarina i Sant Pere	145
8.1 Introducció territori	145
8.1.1 Descripció de l'edificació.....	148
8.1.2 Evolució demogràfica.....	148

8.1.3 Realitat econòmica	149
8.1.4 El conflicte del Pou de la Figuera (Forat de la Vergonya)	151
8.2 El Projecte d'Intervenció Integral.....	153
8.2.1 El disseny del PII.....	155
8.2.2 Gestió del PII. Adaptació i transversalitat.....	163
8.2.3 Síntesi Integralitat	166
8.3 La participació en el projecte integral de Santa Caterina i Sant Pere	167
8.3.1 Historial participatiu del territori	167
8.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.	169
8.3.3 Síntesi Participació	174
8.4 Sociograma	175
8.5 Conclusions: avaluació d'impactes.....	176
9. Anàlisi comparada dels PII	179
9.1 Anàlisi de la participació i la integralitat	180
9.2 Relació entre casos i hipòtesis	184
9.2.1 Tipologia de barri.....	185
9.2.2 Grandària del Municipi.....	187
9.2.3 Tipologia del capital social predominant al territori	188
9.2.4 Presència anterior de programes de regeneració urbana	190
9.2.5 Pressupost assignat al PII.....	191
9.2.6 Existència de conflictes previs	192
9.3 Els PII com a oportunitat per a la creació de nous mecanismes de governança.....	193
9.4 Síntesi Anàlisi Comparativa.....	196
10. Els límits de la participació en els Projectes Integrals	198
10.1 El coneixement de la realitat local.....	198
10.2 La participació en el disseny.....	199
10.3 Els òrgans de seguiment i de participació	200
10.4 Els processos de participació en actuacions concretes	201
10.5 La informació, la comunicació i la transparència	202
10.6 La transversalitat.....	203
10.7 La inclusió de la diversitat.....	204
10.8 Del caràcter top-down a la coproducció dels PII	204
10.9 La participació com una qüestió política i no merament tècnica	205
10.10 Síntesi d'elements crítics, bones pràctiques i propostes de millora de la participació en els PII	207
11. Bibliografia.....	210
11.1 Documentació utilitzada.....	215

11.1.1 Nucli Històric d'Olot.....	215
11.1.2 Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda.....	215
11.1.3 Campclar de Tarragona.....	216
11.1.4 Santa Caterina i Sant Pere.....	217
12. Annexes.....	218
12.1 Llistat d'entrevistes.....	218
12.1.1 Nucli Històric d'Olot.....	218
12.1.2 Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda.....	218
12.1.3 Campclar de Tarragona.....	218
12.1.4 Santa Caterina i Sant Pere.....	219

ÍNDEX TAULES

Taula 01. Metodologia d'anàlisi de la participació en la Llei de barris i en els PII	13
Taula 02. Anàlisi de la integralitat dels PII segons dimensions d'estudi	15
Taula 03. Resum dels casos seleccionats	16
Taula 04. Noves polítiques de regeneració urbana a Europa. Alguns programes recents.....	21
Taula 05. Camps d'actuació de la Llei de Barris	31
Taula 06. Organisme o àrea responsable de les actuacions recollides al camp d'actuació VII al Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot	47
Taula 07. Distribució del pressupost del PII del Nucli Històric d'Olot segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)	49
Taula 08. Pressupost segons programes d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot	50
Taula 09. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot	53
Taula 10. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot.	57
Taula 11. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al nucli històric d'Olot	60
Taula 12. Síntesi del grau de participació en el programa del nucli històric d'Olot	66
Taula 13. Distribució del pressupost del PII del Nucli Històric d'Olot segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)	82
Taula 14. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral de Can Foguera	94
Taula 15. Transversalitat en la implementació del PII de Can Folguera fins al moment actual.....	95
Taula 16. Anàlisi de les dimensions de la integralitat del PII	99
Taula 17. Síntesi del grau de participació en el PII de Can Folguera.	108
Taula 18. Distribució del pressupost del PII del barri de Campclar de Tarragona segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)	119
Taula 19. Pressupost dels programes d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral de Campclar de Tarragona	120
Taula 20. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona	125
Taula 21. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar	129
Taula 22. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona.....	133
Taula 23. Síntesi del grau de participació en el projecte integral del barri de Campclar	139
Taula 24. Distribució del pressupost del PII de Santa Caterina i Sant Pere de Barcelona segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)	159
Taula 25. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del Santa Caterina i Sant Pere	162
Taula 26. Evolució de les actuacions durant la implementació del PII de Santa Caterina i Sant Pere	164
Taula 27. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al PII	166
Taula 28. Síntesi del grau de participació en el PII de Santa Caterina i Sant Pere.....	174
Taula 29. Indicadors sociodemogràfics.....	179
Taula 30. Participació i integralitat dels PII estudiats	181
Taula 31. Barris centrals i perifèrics	185
Taula 32. Grandària del municipi	187
Taula 33. Tipologia de capital social predominant en cada àrea d'intervenció	188
Taula 34. Presència/absència de programes de regeneració urbana	190
Taula 35. Pressupostos dels PII	191
Taula 36. Conflictes previs en les àrees d'intervenció	192
Taula 37. Resum anàlisi comparativa.....	196
Taula 38. Síntesi elements crítics, bones pràctiques i propostes de millora de la participació en els PII	207

ÍNDEX GRÀFICS, FIGURES I MAPES

Gràfica 01. Model conceptual del treball.....	12
Gràfica 02. Les esferes d'inclusió social.....	19
Gràfica 03. Models de cooperació.....	24
Gràfica 04. Municipis beneficiats per les convocatòries 2004 - 2007.....	30
Gràfica 05. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del Nucli històric d'Olot.....	45
Gràfica 06. Distribució del pressupost segons camps d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot. Valors relatius.....	48
Gràfica 07. Organigrama de la gestió del Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot.....	55
Gràfica 08. Sociograma.....	69
Gràfica 09. Límits de l'àrea urbana del barri de Can Folguera segons seccions.....	73
Gràfica 10. Límit de l'àrea de millora urbana del PII de Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda.....	78
Gràfica 11. Organismes responsables del PII de Can Folguera (segons accions).....	81
Gràfica 12. Organigrama de gestió del PII de Can Folguera.....	88
Gràfica 13. Principals actors.....	91
Gràfica 14. Principals actors.....	110
Gràfica 15. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del barri de Campclar de Tarragona.....	114
Gràfica 16. Distribució del pressupost segons camps d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar de Tarragona. Valors relatius.....	118
Gràfica 17. Organigrama de la gestió del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona.....	128
Gràfica 18. Principals actors.....	142
Gràfica 19. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del barri de Santa Caterina i Sant Pere.....	153
Gràfica 20. Distribució del pressupost segons actuacions en el PII de Santa Caterina i Sant Pere.....	160

1. Introducció

La present investigació pretén donar resposta a tres grans preguntes: Com s'està duent a terme la participació en els projectes integrals desenvolupats en el marc de la llei de barris? Quin és l'impacte de la participació ciutadana en els projectes integrals? Com influeixen les diferents formes i graus de participació en els continguts de les polítiques de regeneració urbana dels projectes integrals? Aquests objectius donen continuïtat a la línia de recerca sobre participació i territori que està actualment desenvolupant l'IGOP. En aquest sentit, aquest projecte és complementari amb la recerca del "Governança i participació en els processos de regeneració urbana: el cas de la llei de barris de la generalitat de Catalunya" finançada per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya en la convocatòria 2007 i el projecte de recerca del Ministerio de Educación y Ciencia "Redes, participación y políticas regeneración urbana en centros históricos" (SEJ 2007-67388/CPOL).

Els dos estudis, amb objectius i hipòtesis de recerca similars, aborden casos d'estudi diferents. En el primer contemplava l'estudi de quatre projectes integrals subvencionats pel fons de la Llei de Barris: La Mariola de Lleida, el Districte II de Terrassa, el barri de l'Erm de Manlleu i el barri vell de Ripoll. En canvi, el projecte del Ministerio actualment en curs es compara l'evolució de diferents barris dels centres històrics de Madrid i Barcelona (entre els quals hi ha Raval, Sta. Catarina i Barceloneta), amb la intenció de fer una anàlisi longitudinal sobre la participació en els diferents processos de regeneració que han tingut aquests barris des de la democràcia fins avui.

Complementari amb els anteriors, aquest informe també té la seva singularitat amb el fet d'explorar no només quins efectes té la participació en les polítiques de regeneració urbana, sinó també quins són aquells factors que faciliten o limiten la participació i el seu impacte en les polítiques.

Aquest informe s'estructura amb nou capítols. En el primer s'explica en detall els objectius, les hipòtesis i la metodologia que s'ha emprat, detallant els casos finalment escollits entre tots els projectes subvencionats dins la primera i segona convocatòria de la Llei de Barris. En el següent capítol es contextualitza la Llei de Barris en el marc de les polítiques de regeneració urbana focalitzades que durant els últims 15 anys s'han estès en diferents països europeus com un instrument per la lluita contra la segregació i l'exclusió social urbana. Entre els elements d'innovació que aporten aquesta generació de polítiques urbanes, destaquen especialment els aspectes de integralitat i participació, els quals desenvolupem teòricament en aquest apartat. En el capítol 3 passem a fer una anàlisi de la presència i el tractament dels conceptes de participació i integralitat, tant pel que fa a la Llei de Barris com en el Decret que la desenvolupa i que marcaran el camp de joc dels diferents Projectes d'Intervenció Integral (PII d'ara endavant) estudiats: el centre històric d'Olot, Can Folguera de Sta Perpètua de la Mogoda, Camp Clar de Tarragona i St. Pere i Sta. Catarina de Barcelona. L'estudi dels casos es desenvolupa en els següents quatre capítols (4, 5, 6 i 7) i cadascun d'ells és alhora dividit en quatre apartats: la descripció de l'àrea

d'intervenció, anàlisi de la integralitat i de la participació en cadascun dels PII i finalment unes conclusions sobre la capacitat d'impacte de la participació. En el capítol 8 es realitza una comparativa dels casos on incloem també els casos de l'anterior recerca finançada per l'Escola d'Administració Pública (Lleida, Manlleu, Ripoll, Terrassa). La comparació de vuit casos d'estudi a la llum de les nostres hipòtesis aporta major profunditat a la comparació alhora que ens permet explorar nous factors explicatius alhora d'entendre com es configura la participació i la integralitat en els PII, com la tipologia de barris, l'existència de conflictes previs, el pressupost destinat al PII, etc. Finalment, en l'últim capítol ens centrem en els límits que hem detectat al llarg dels casos d'estudi pel que fa la participació en el disseny i la implementació dels projectes integrals, tot proposant algunes possibles millores.

Finalment, agraïm el temps i la bona disposició dels tècnics i polítics municipals, de les associacions i en general de totes les persones entrevistades al llarg de l'estudi, així com els professors de la Universitat Autònoma de Barcelona Marc Parés, Ismael Blanco i Helena Cruz pel seu assessorament continuat al llarg de la recerca. L'estudi tampoc hauria estat possible sense la subvenció i el interès de la Direcció General de Participació Ciutadana de la Generalitat de Catalunya.

2. Objectius, hipòtesis i metodologia

2.1 Justificació de la recerca

Les desigualtats socials i el seu reflex en la distribució de funcions i de col·lectius en el territori urbà no és una novetat. Tanmateix, en els darrers anys l'interès social i polític per aquest fenomen ha anat en augment.

A Catalunya, l'interès polític per donar resposta a les problemàtiques socials i urbanes dels territoris més desfavorits s'ha materialitzat amb la Llei de Barris, aprovada l'any 2004 pel Parlament de Catalunya i posteriorment executada pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques, tot dotant de finançament i recursos les intervencions integrals en àrees urbanes degradades.

Dues idees sembla que prenen força entorn a la intervenció de l'administració pública en aquestes zones. La primera és que els processos de transformació del capitalisme avançat han intensificat les desigualtats socio-urbanes i n'han transformat la seva naturalesa (Sassen, 1991; Fainstein et al, 1992; Musterd i Ostendorf, 1998; Marcuse i Van Kempen, 2000). I d'aquesta transformació se'n deriva la segona idea: enfront aquesta nova realitat, calen nous enfocaments i nous instruments de política pública que permetin abordar el problema de l'exclusió social urbana en general i de les zones desfavorides en particular (Fainstein, 2000; Geddes i Benington, 2002; Couch, Fraser y Percy, 2003). Tanmateix, molts dels processos de regeneració urbana duts a terme arreu del món, tant en centres històrics com en barris perifèrics, han acabat generant dinàmiques de gentrificació i no han revertit en beneficis per les comunitats residents a aquests barris.

La Llei de Barris aprovada pel Parlament de Catalunya pretén abordar aquesta nova realitat mitjançant nous instruments de regeneració urbana que, entre d'altres qüestions, destaquen per a) emfasitzar la naturalesa integral de les intervencions de regeneració urbana a través de Plans de Barri que combinin les polítiques de naturalesa urbanística amb les polítiques econòmiques, ambientals i socials; i b) promoure l'elaboració participada dels esmentats Plans de Barri. Després de cinc convocatòries d'ajuts en el marc de la Llei de Barris entenem que és un bon moment per avaluar l'eficàcia d'aquests nous instruments i veure fins a quin punt s'assoleixen aquests objectius.

La nostra hipòtesi de partida és que en funció del model de governança urbana que s'estableixi i en funció del paper que jugui la participació de la ciutadania en aquest model de governança, el caràcter social i integral d'aquestes polítiques variarà significativament.

El projecte que aquí es presenta, doncs, pretén centrar-se en els diferents enfocaments amb que poden desenvolupar-se les polítiques de regeneració urbana. Més concretament, es pretén analitzar fins a quin punt i de quina manera la participació ciutadana influeix sobre els continguts que finalment adopten les polítiques de regeneració urbana de barris desfavorits; afavorint en major o menor mesura el seu caràcter integral i la seva

orientació vers el desenvolupament social i comunitari d'aquests barris. En definitiva, es tracta d'avaluar, a partir d'un anàlisi comparat de casos, l'impacte de la participació ciutadana en els continguts de les polítiques de regeneració urbana.

2.2 Objectius

Els objectius a assolir amb aquest estudi són els següents:

- Analitzar els processos participatius duts a terme pels ajuntaments en l'àmbit de la regeneració urbana de barris desafavorits en el marc de la Llei de Barris de la Generalitat de Catalunya.
- Avaluar l'impacte que tenen les diferents formes i graus de participació ciutadana sobre els continguts de les polítiques públiques de regeneració urbana de barris desafavorits, centrant l'atenció en el seu major o menor grau d'integralitat i en la seva major o menor orientació vers el desenvolupament social i comunitari.
- A partir de l'anàlisi comparatiu de diferents experiències, realitzar propostes de millora de les formes de governança urbana que permetin avançar cap a processos de regeneració urbana amb majors graus de legitimitat i funcionalitat des d'un punt de vista social i comunitari.

En el context descrit anteriorment, el present projecte de recerca es formula les següents preguntes:

- Com s'està duent a terme la participació en els Plans de Barris desenvolupats en el marc de la Llei de barris?
- Quin és l'impacte de la participació ciutadana en les polítiques de regeneració urbana?
- Com influeixen les diferents formes i graus de participació en els continguts de les polítiques de regeneració urbana?

Per assolir aquests objectius haurem de centrar-nos en dos tipus de variables:

A) Les variables referents a la dimensió substantiva de les polítiques de regeneració urbana (que en base al nostre plantejament actuen com a variables dependents): grau d'integralitat i multidimensionalitat de les polítiques, importància i característiques de la dimensió urbanística (grans operacions urbanístiques, pes de l'habitatge social, intervencions en l'espai públic, processos de privatització d'espai públic, etc.), importància i característiques de la dimensió social (pes de les accions comunitàries, polítiques socials, de gènere, immigració, edat, etc.), importància i característiques de la dimensió ambiental (innovació en sostenibilitat, millores higièniques i de condició de vida, etc.).

B) Les variables referents a la dimensió operativa d'aquestes polítiques, focalitzant l'atenció en els processos de participació ciutadana vinculats a aquestes polítiques

(variables independents): característiques de la xarxa d'actors (configuració de la xarxa, institucionalització, relacions de poder entre actors, valors i percepcions compartides o de conflicte, relacions de la xarxa amb el seu entorn, etc.), característiques dels processos participatius (grau d'obertura i extensió de la participació, grau d'intensitat de la participació, pluralitat de participants, horitzontalitat de la participació, capacitat d'influència sobre les polítiques, etc.)

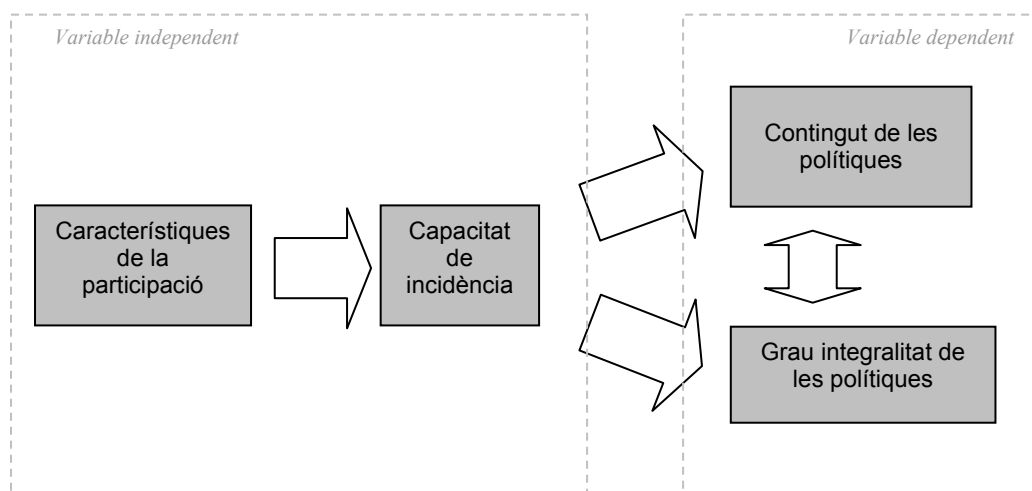
2.3 Hipòtesis de treball i metodologia

En base al plantejament descrit en l'apartat anterior, les hipòtesis de partida d'aquest treball són les següents:

- Quan la participació és més intensa i més plural, la capacitat de la ciutadania per influir en els continguts de les polítiques també és més elevat.
- Quan la participació és més intensa i més plural, els continguts de les polítiques de regeneració urbana es caracteritzen per una major integralitat i per un major caràcter social i comunitari.

En síntesi, aquest és el model conceptual que hem seguit:

Gràfica 01. Model conceptual del treball

La primera hipòtesi, versa sobre les variables independents de l'estudi: les característiques de la seva participació i la seva capacitat d'incidència. Què entenem per participació en aquest estudi? Fonamentalment ho entenem com la involucració formal dels habitants, a través d'estructures o òrgans, en el procés de decisió i d'implementació de les polítiques públiques. Ens queda fora d'aquesta definició els processos de informació i comunicació, pel que ens centrem en els processos de consulta, deliberació, decisió i control ciutadà. Tot i que ens centrem en els processos, òrgans i mecanismes formals de participació en cadascuna de les etapes de la política, en aquesta recerca hem estat atents també al teixit social de cada territori, així com a

les polítiques que van orientades a la creació de capital social (polítiques de convivència, de desenvolupament comunitari, de promoció de l'associacionisme, etc.) com una forma d'entendre la participació en sentit més ampli.

A la taula següent, presentem una sèrie d'indicadors per tal de mesurar la participació formal en cada fase de la política.

Taula 01. Metodologia d'anàlisi de la participació en la Llei de barris i en els PII

Àmbits	Mètodes	Característiques de la participació	Incidència de la participació
EL DISSENY DE LA LLEI	Anàlisi Llei i Reglament	Com es defineix la participació? El paper de la participació Els espais per la participació Els principals col·lectius diana	Quin és l'espai determinat pel marc legal perquè la participació pugui tenir incidència en el disseny i la gestió dels plans integrals?
EL DISSENY DEL PII	Anàlisi memòries dels ajuntaments Entrevistes	Com s'ha participat? (mecanismes, processos....) Qui ha participat en el disseny? (diversitat i extensió) Quines temàtiques? (Rellevància respecte la política)	Grau de participació (informació, deliberació, decisió) S'han recollit les propostes en el programa?
GESTIÓ I SEGUIMENT DEL PII	Entrevistes Anàlisi documents de procés Observació Sociograma	Transparència i publicitat de les actuacions (indicadors i informes de seguiment, diversitat i accessibilitat de canals de informació i consulta...) Com s'ha participat? Existeixen òrgans de seguiment? Qui participa en el seguiment? (diversitat i extensió) Hi ha processos de participació específics?	Grau de participació (informació, deliberació, decisió) Quines temàtiques? (Rellevància respecte la política) S'incorporen les propostes en el desenvolupament? Es modifiquen les actuacions en funció de la participació?

Font: elaboració pròpia

Pel que fa la segona hipòtesi, fa referència a les variables dependents es poden dividir en dos, tot i estar altament interrelacionades: el contingut de les polítiques i la seva integralitat. Pel que fa el primer aspecte, ens trobem amb la dificultat de delimitar què entenem quan parlem d'un "major caràcter social i comunitari" de les polítiques, així com determinar aquelles polítiques amb un "menor caràcter social i comunitari", per tal de poder observar-ne la variabilitat en cadascun dels PII i després poder-ho correlacionar amb les variables independents (característiques i incidència de la participació). És per aquest motiu, que el focus d'aquest estudi s'ha centrat fonamentalment en la integralitat de les polítiques. Hem disseccionat aquest concepte en tres dimensions:

- Transversalitat: Entesa com una forma de direcció i gestió tècnica-política que “intenta donar respostes organitzatives a la necessitat d’incorporar qüestions, visions, enfocaments, públics, problemes, objectius, etc. a la tasca de l’organització que no encaixen en una sola de les seves estructures organitzatives verticals. Intenta també, que totes aquestes estructures verticals comparteixin sinèrgicament la consecució d’un objectiu comú sense que sigui objectiu específic de cap d’aquestes en particular¹”. La transversalitat va més enllà de la coordinació intraadministrativa, ja que el que fa és assignar noves línies de treball que no estan assignades verticalment. Les polítiques urbanes i territorials representen un repte per la tradicional divisió en àrees de treball verticals de l’administració, ja que en un mateix territori aquestes es sobreposen.
- Cooperació multinivell: Fa referència a la coherència i les formes de coordinació entre diferents programes, actuacions o polítiques que són impulsades per diferents administracions (estatal, autonòmica, provincial, local) en una mateixa àrea d’intervenció urbana. En aquesta recerca, però, només ens centrarem en registrar l’absència/ presència i el contingut d’aquelles polítiques que explícitament tenen una relació formal amb els Projectes de la Llei de Barris, deixant de banda, donades les limitacions de l’estudi, si aquelles que no mantenen una relació formal tenen una coordinació i una coherència amb els PII.
- Multidimensionalitat: Amb aquest concepte ens referim la presència en el diagnòstic, disseny i la implementació de la política de múltiples àmbits a abordar. En aquest sentit, una política és més o menys multidimensional segons el ventall més o menys extens d’àmbits sobre els quals van dirigides les accions concretes, siguin socials, econòmics, urbanístics o mediambientals. També s’ha tingut en compte no només el número d’àmbits sobre els quals s’intervé, sinó també el pes relatiu de cadascun d’ells en relació als altres àmbits d’intervenció.

¹ Serra, A. (2004)

Taula 02. Anàlisi de la integralitat dels PII segons dimensions d'estudi

Dimensions	Mètodes	Indicadors
TRANSVER-SALITAT	Anàlisi del PII Entrevistes Anàlisi documents de procés Observació	Existència d'una comissió tècnica Implicacions de les diferents àrees de l'ajuntament (quines? En quins moments? Amb quins recursos?) Principals àrees responsables del Pla Integral
COOPERACIÓ MULTINIVELL	Anàlisi del PII Entrevistes Anàlisi documents de procés Observació	Número de reunions ajuntament amb altres administracions i contingut de les mateixes. Implicació d'altres administracions en programes concrets
MULTIDIMEN-SIONALITAT	Anàlisi del PII Entrevistes Anàlisi documents de procés Observació	Número de projectes, pes pressupostari i recursos humans assignats a cadascuna de les àrees de l'ajuntament pel desenvolupament dels programes del projecte integral

Font: elaboració pròpia

2.4 La selecció de casos d'estudi

Els principals criteris per la selecció de casos d'estudi entre les àrees urbanes subvencionades pel fons de la Llei de barris han estat els següents:

Criteri 1 - Les característiques del municipi La situació geogràfica del municipi (dintre / fora regió metropolitana) La població del municipi (major o menor de 50.000 habitants)
Criteri 2 - Les característiques del barri La població del barri El grau de centralitat respecte el conjunt del municipi (centre / perifèria)
Criteri 3 - L'any de la convocatòria (primera o segona convocatòria)

Font: elaboració pròpia

Posant en joc tots aquests criteris per realitzar la selecció de casos, s'han seleccionat els següents casos d'estudi. En negreta estan els casos que abordarem en aquest informe, la resta són els casos tractats en l'estudi "Governança i participació en els processos de regeneració urbana: el cas de la Llei de barris de la generalitat de Catalunya" finançat per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya i que utilitzarem també a l'hora de realitzar l'anàlisi comparatiu:

Taula 03. Resum dels casos seleccionats

Taula Resum Selecció de Casos		
	Municipis grans	Municipis petits
BARRI CÈNTRIC	Barri de St. Caterina. Barcelona (2004)	Barri Vell. Ripoll (2005) Centre Històric. Olot (2004)
BARRI PERIFÈRIC	Districte II. Terrassa (2004) Serra d'en Mena. La Mariola. Lleida (2004) Camp Clar. Tarragona (2005)	Barri de l'Erm. Manlleu (2004) Can Folguera. St. Perpètua Mogoda (2005)

Font: elaboració pròpia

Aquesta selecció ens permet obtenir una mostra de les diferents tipologies de barris de les dues primeres convocatòries, el que ens permetrà poder comparar els casos tenint en compte el tamany del municipi i la seva posició de centralitat en relació al conjunt del municipi.

3. L'exclusió social urbana i les polítiques de regeneració en barris desafavorits

3.1 L'exclusió social urbana

Diferents barris de les nostres ciutats són testimonis de la segregació socioespacial, és a dir, de la concreció territorial de les desigualtats i l'exclusió social. Segons la definició de Subirats, Goma i Brugué (2005), quan parlem d'exclusió social ens estem referint a *“tant un resultat com un procés que es caracteritza per un progressiu allunyament d'una situació d'integració social en el qual poden distingir-se diverses estades en funció de la intensitat: des de la precarietat o vulnerabilitat fins a les situacions d'exclusió més greus. Situacions, doncs, en les que es produeix un procés d'acumulació de barreres o riscos en diferents àmbits (laboral, formatiu, sociosanitari, econòmic, relacional i residencial) i, en paral·lel, de limitació d'oportunitats d'accés als mecanismes de protecció social”*.

Així doncs el concepte d'exclusió és més ampli que el de pobresa i fa referència a tots aquells factors de vulnerabilitat que poden dificultar la integració de les persones a la societat, més enllà que els baixos ingressos. Són relacions multidimensionals entre l'individu i la societat que fan referència als recursos (dimensió material), els drets (dimensió política) i la pròpia realització personal (dimensió cultural). Factors com uns baixos ingressos, l'atur de llarga durada, baixos nivells de qualificacions educatives, salut deficient o situacions de discriminació legal poden contribuir a produir un clima d'exclusió.

Entre aquests factors s'ha de destacar la dimensió espacial de l'exclusió social, és a dir, aquells factors que propis del territori que interrelacionen amb la resta i provoquen una concentració i una persistència de les situacions de desfavoriment al llarg del temps. Les situacions d'exclusió social es concentren en determinades àrees urbanes, degut a que aquestes presenten una sèrie característiques que ho faciliten. En aquest sentit, Arias (2000) identifica una sèrie factors de vulnerabilitat que, interaccionant de forma específica en cada cas, provoquen una situació complexa de carència de recursos que dificulta als habitants d'aquestes àrees d'una qualitat de vida adequada, determinant així la falta d'atractivitat d'aquestes àrees pel conjunt de la societat. Aquests factors es relacionen amb aspectes de la geografia física i l'habitat construït (males condicions dels edificis habitatges, dèficits de infraestructures i equipaments, aïllament físic, poca accessibilitat, problemes ambientals, etc.); amb les característiques sociodemogràfiques de la població resident (envelliment, concentració de persones immigrades, baixa qualificació, atur, etc.); amb el capital social (conflictes convivència, atomització del teixit social, estigmatització interna i externa, etc.); amb el teixit econòmic (falta comerç de proximitat, abandonament del teixit productiu) i factors relacionats amb l'administració relacionats amb la qualitat dels serveis públics.

Tal i com assenyala Goñi (2008), es produeixen dos fenòmens que actuen de forma complementària i que expliquen la persistència de situacions de desfavoriment urbà al llarg del temps. El primer són els processos de mobilitat residencial que experimenten

aquestes àrees i la seva especialització funcional dintre els sistemes urbans. Aquelles llars que aconsegueixen millorar posicions en l'escala social acostumen a abandonar el barri, mentre que els que no ho aconsegueixen es mantenen en ell (Briggs, 1997 a Goñi), de forma que la renda diferencial urbana actua com un important filtre de segregació social (Harvey, 1977). Així doncs les àrees desafavorides són àrees especialitzades en acollir població amb baixos recursos econòmics dins d'una regió urbana, ja sigui població immigrant recent arribada o població que al llarg de la seva vida no ha aconseguit accedir als bens i oportunitats que en la nostra societat es consideren bàsics (Serra, 2003).

El segon conjunt de processos fa referència als anomenats els “efectes de barri” (neighbourhood effects), una sèrie de mecanismes socioespecials propis d'un barri que interrelacionats entre si tenen un impacte negatiu amb els resultats escolars, les oportunitats laborals, la salut i la reputació dels habitants. La lògica que hi ha darrera aquest plantejament és que una llar amb risc d'exclusió social li serà més difícil sortir d'aquesta situació i experimentar mobilitat social ascendent si viu en un barri desafavorit que no pas en un altre més “normalitzat”. Els efectes de barri es poden agrupar sintèticament en tres dimensions (URBACT, 2007):

- En la *dimensió social*, que fa a l'aprenentatge social negatiu (normes desviades, “cultura de la pobresa”) i l'absència de models positius donada la situació de negligència, d'exclusió social, de violència i vandalisme. Les intervencions públiques que es situen entre la desatenció, l'ajuda paternalista i la repressió securitària reforcen aquestes dinàmiques.
- En la *dimensió material*, fa referència a l'absència o insuficiència de infraestructures, serveis i equipaments, el mal estat dels edificis i habitatges i a un medi ambient insegur.
- En la *dimensió simbòlica*, que es relaciona amb l'estigmatització dels altres, el que inclou una representació esbiaixada o negativa.

Tanmateix, sembla que la contrastació empírica dels “efectes de barri” és per ara força incompleta i inconsistent, alhora que s'ha sobredimensionat la seva importància en els programes de regeneració urbana en barris desafavorits (Lupton, 2003). En els darrers temps han aparegut recerques realitzades en els nostres entorns urbans² que assenyalen el barri com a unitat d'anàlisi significativa per entendre el fenomen dialèctic de l'exclusió/inclusió com una fet ambivalent i que apunta la següent idea: certament, alguns barris són espais estigmatitzats on es concentren i reproduïxen processos i situacions d'exclusió social; no obstant, els barris són també espais d'oportunitats per la inclusió social dels individus, espais de relacions i de recursos que els individus fan servir a fi i efecte de millorar les seves condicions vitals.

² Reflexions que es nodreixen de la recerca dirigida pel doctor Joan Subirats Exclución Social Urbana. Bases Conceptuales. Estudio Comparado. MEC I+D (SEJ2004-01945/CPOL), amb coordinació de l'IGOP i participació de la Universidad Rey Juan Carlos, El Instituto de Desarrollo Regional de Sevilla, la Universidad del País Vasco i la Universidad de Murcia.

Així doncs, el territori es conceptualitza com un espai no merament negatiu, “contaminant”, sinó com un espai on l'existència de recursos de diferent naturalesa possibiliten als individus establir estratègies inclusives tant a nivell individual com a nivell comunitari; un espai on aquests recursos es configuren al voltant del que ha vingut a dir-se com a estructura d'oportunitats territorials (Musterd i Ostenford: 1998). Aquesta Estructura d'Oportunitats Territorials (EOT) contribueix a la configuració dels tipus de processos d'exclusió/inclusió que es donen en un territori i en els subjectes que en ell resideixen.

En aquest sentit, partint de l'axioma que els subjectes tenen agència mobilitzadora en pos del seu benestar, en el marc de les estructures que els condicionen i limiten, els individus tenen capacitat per apropiat-se o mobilitzar capitals diversos (materials, simbòlics i culturals) acumulats individual i col·lectivament, en un procés on aital acumulació influirà decisivament en la intensitat i extensió que poden presentar els diferents processos d'inclusió/exclusió.

Pel que fa a l'Estructura d'Oportunitats Territorials, val a dir que aquesta està constituïda per la interacció de l'esfera del Mercat o de la producció, l'esfera Política o de l'Estat i, finalment, l'esfera de les Relacions Socials i Comunitàries.

Gràfica 02. Les esferes de l'inclusió social

Simplificant l'explicació, assumiríem que els subjectes necessiten per mantenir-se socialment inclosos participar de les tres, dues o, si més no, una d'aquestes esferes. Què aconsegueix en cada esfera? Molt esquemàticament:

- Esfera Mercat: participar activament en la creació de utilitat social (generació de béns o serveis per “altres”). Generació de renda per un mateix.

- Esfera Estat: ésser reconegut com a ciutadà, amb drets de participació política i d'accés a béns públics (educatius, sanitaris i serveis socials), que d'aquestes condicions es deriven.
- Esfera Comunitària: estar present en xarxes més o menys estables i sòlides de relació amb d'altri; ja sia família, veïnatge, en el treball en les associacions...

Si s'observa bé, aquesta mirada vers als barris com un espai d'oportunitat, entronca de manera directa amb la metodologia aplicada per les polítiques urbanes de focalitzar l'actuació sobre un territori i comunitat determinada. Cal assenyalar que no parlem tant d'espais on s'ubiquen persones en situació de vulnerabilitat com d'espais on es configuren situacions deficitàries de capitals de diferents mena. Des de la nostra perspectiva, definitivament, l'escala territorial té rellevància per entendre els processos d'exclusió/inclusió del subjectes socials.

3.2 Les polítiques de regeneració urbana

En els últims 30 anys hem assistit a canvis importants en els objectius i en les formes de les polítiques de regeneració urbana a Europa. El descrèdit de l'urbanisme funcionalista, la reestructuració econòmica dels anys 70, les noves fractures socials, el triomf del discurs neoliberal als anys 80, combinat amb la creixent competitivitat interurbana global als anys 90, ha donat lloc a que les polítiques urbanes hagin canviat, deixant d'ocupar-se de les qüestions vinculades al benestar de les persones i passant a preocupar-se per la competitivitat dels territoris i les ciutats (Andersen, 2001: 238). Aquest procés ha estat acompanyat també per un canvi en les formes de govern, és a dir, el pas del govern a la governança, on el monopoli dels governs centrals deixa pas a la presència i influència de nous actors privats, així com el creixent lideratge dels governs locals. Des dels anys 80 el *capital privat* té un pes important com a motor de la transformació en aquestes noves polítiques a Europa, tanmateix, en la darrera dècada s'ha posat també l'èmfasi en la implicació dels habitants i d'organitzacions de la societat civil (*capital social*) en el desenvolupament d'aquestes polítiques. Un fort impuls es dona a aquesta orientació amb el primer programa URBAN l'any 1994, en el moment que la política urbana passa a ser també un tema rellevant en la política europea. Com es mostra en el següent quadre, altres països, com Holanda, Itàlia, Dinamarca han implementat programes integrals de regeneració urbana en àrees específiques similars.

Tal i com assenyala Andersen (2001: 235), encara que no existeix una "política urbana europea", més enllà de programes concrets com l'URBAN o el FEDER, hi ha clares similituds en com els governs centrals i regionals d'Europa que intenten readreçar les "noves" problemàtiques urbanes: "Firstly, the new approach to urban policy is based on a different organizational concept, i.e. networks that involve public authorities, private business and citizens. Secondly, the new approach to urban policy often includes a targeted approach, e.g. a spatially defined field of action. Thirdly, the operation of the new approach is mostly based on cross-sectorial operation".

Taula 04. Noves polítiques de regeneració urbana a Europa. Alguns programes recents

País / regió	Programa	Any d'inici
Europa	URBAN	1994
França	Politique de la Ville	1993-1998 / 2000-2006
Regne Unit	Single Regeneration Budget New deal for communities	1994
Escòcia	Community Regeneration Fund (CRF)	2004 (abans altres programes com el Thirteen Working for Communities)
Itàlia	Contratti di quartiere	1998 / 2001
Dinamarca	Kvarterløft (Integrated Improvement scheme)	1997
Catalunya	Llei de barris	2004

Font: elaboració pròpia

Tot i que la intervenció específica en barris tampoc és nova (la tradició cap a la creació d'àrees descentralitzades té un llarg recorregut), en l'última dècada els programes focalitzats en territoris semblen haver guanyat en protagonisme per la seva capacitat de contrarestar les dinàmiques multidimensionals dels processos d'exclusió social actuals. Es creu que les especificitats territorials de les problemàtiques socials requereixen polítiques urbanes amb agendes i instruments específics. Al mateix temps, el rendiments polítics d'aquestes polítiques són molt més elevats que els de les polítiques universals, ja que els resultats poden ser visibles en un període relativament curt de temps. Finalment, la delimitació d'un territori concret d'actuació és vist com un marc òptim per la creació de sinèrgies entre diferents administracions, actors privats, comunitaris i del tercer sector (Andersen, 2001; Andersen i Van Kempen, 2001).

El barri importa?

Així doncs, en la major part de vegades el territori de referència per l'actuació és el barri. Això ens ha de portar a preguntar-nos si la unitat espacial de referència per la polítiques de regeneració urbana encara manté un sentit socioespacial. És a dir, el barri encara importa? Actualment es dona un doble procés on, per una banda, el barri com a font de identitat social està essent progressivament erosionada per l'emergència d'un estil de vida molt més fluid, on disminueixen els llaços forts per l'augment de la individualització i la discontinuïtat en les trajectòries socials i els llaços que s'estableixen ho poden fer cada vegada de forma més desterritorialitzada gràcies a les noves tecnologies. Per l'altre, davant d'un canvi incert, el barri com a espai proper i

conegut, guanya major significat com a font de confort i seguretat. Tot i aquestes tendències, diferents autors han assenyalat la importància que manté el barri en les relacions quotidianes de les persones (Davin, 1993; Phillipson, 1999 a Kearns i Forrest; Castells, 1997). Sigui com sigui, tot sembla indicar que més que una “pèrdua del barri”, aquest s’està transformant:

“the local neighbourhood remains important as a source of social identity but there are many other sources partly dependent upon our individual and collective time-geographies and action spaces within and urban area. Urban neighbourhoods continue to perform important but more specialist roles in people’s lives in parallel with increased extra neighbourhood association.”

(Kearns i Forrest, 2001: 2130)

Tanmateix, aquesta transformació del barri es configura de forma desigual segons els grups socials, especialment per la gent gran o qui es fa responsable de les tasques reproductives (Henning i Lieberg, 1996). També les altes taxes de desocupació, la sobreocupació dels pisos, les restriccions físiques o econòmiques per la mobilitat, la major presència de grups ètnicoculturals d’origen divers que fa un ús més intensiu de l’espai públic, etc. expliquen que els residents dels barris desafavorits passin més temps en les seves àrees locals que els residents dels barris més benestants. És per això que el que passi en el seu barri i la imatge a l’exterior que es tingui d’ell té més efectes en reforçar o disminuir les oportunitats socioeconòmiques d’aquests col·lectius vulnerables.

En relació a aquesta dimensió, la focalització de polítiques en territoris concrets també pot fomentar la seva estigmatització com a “barris problemàtics”. En qualsevol cas, la principal crítica que es realitza en aquest tipus de polítiques de barris és que es centren en les conseqüències locals dels problemes socials més amplis, mentre que les causes d’aquests problemes difícilment es poden abordar en aquesta escala. És a dir, hi ha una sèrie de causes de l’exclusió social urbana que no es poden abordar a escala local, ja que són fenòmens estructurals que tenen un impacte local, ja que el barri no deixa de ser dependent del context social, econòmic i polític més general (Atkinson i Kintrea, 2001). En aquest sentit, els canvis de la societat industrial a la post-industrial estan provocant l’aparició de nous processos d’exclusió i marginalitat com a conseqüència de la fragmentació social, la precarització del mercat laboral i la falta de respostes de l’estat de benestar a aquestes transformacions (Subirats i Gomà, 2003).

L’actuació en determinats barris sense una articulació adequada amb altres polítiques de ciutat, regionals, estatals i globals pot acabar provocant simplement un desplaçament dels problemes cap a altres àrees del territori més que la seva solució (Parkinson, 1998). Com s’ha assenyalat, si no s’actua en barris desafavorits es produeix un desplaçament d’aquella població que aconsegueix ascendir socialment, però si s’actua només sobre les rendes urbanes, les polítiques de millora urbana focalitzades poden produir processos de *gentrificació*. Són processos de desplaçament de la població desafavorida sense capacitat econòmica per quedar-se en l’àrea regenerada que emigren cap a altres àrees amb rendes inferiors i normalment amb

pitjors materials, simbòliques i institucionals. Al mateix temps, els processos de millora es produeix un efecte “crida” i atracció de població més benestant. Per tal d’evitar aquests processos, s’ha assenyalat la importància de combinar les polítiques destinades al territori (habitatge, equipaments, espais públics) amb les polítiques socials destinades a les persones, especialment aquelles amb més possibilitats de ser expulsades:

“A program that has explicit social inclusion objectives also necessarily needs mechanism to protect local residents from the risk of displacement. Regeneration partnerships need to be aware of the potential issues and to identify actions to minimize the risks”

(Carpenter, 2006: 2158-2159).

En els dos següents apartats abordarem amb més profunditat dues de les dimensions d’innovació de les polítiques de regeneració urbana focalitzades, eixos del nostre estudi: la integralitat de les polítiques i la participació en el seu disseny i desenvolupament.

3.2.1 De polítiques sectorials a integralitat de la política

Quan les polítiques de regeneració urbana es centren en una àrea específica, normalment suposa passar d’una suma de perspectives sectorials a una visió integrada de totes les polítiques que afecten a aquest territori. Donat que els problemes dels barris desafavorits són múltiples, les solucions també ho han de ser, alhora que cada problema té diferents dimensions (per exemple, l’atur pot estar relacionat amb el status legal dels residents, o bé amb la seva formació, que alhora afecta a la capacitat adquisitiva i de retruc a la capacitat de manteniment dels edificis). El caràcter integral d’aquests programes es refereix a la diversitat de mesures adoptades (socials, econòmiques, físiques, mediambientals, etc.), així com a la varietat d’agents públics, privats del sector mercantil, del tercer sector i organitzacions comunitàries.

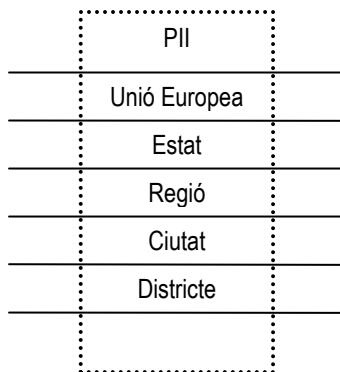
Normalment això requereix passar d’unes formes jeràrquiques, centralitzades i burocràtiques de fer polítiques cap a models més horitzontals, descentralitzats i basats en les confiança i les complicitats on es relacionen una pluralitat d’actors. És el que s’ha vingut a dir, el govern en xarxa, on la participació dels diferents actors està basada en l’interès mutu, l’intercanvi de recursos i el compromís cap a objectius compartits, tot i que les relacions entre els actors acostumen a ser desiguals. La idea és que s’actui des d’una visió integral de l’àrea d’intervenció per tal coordinar les diferents polítiques sectorials en una mateixa direcció, aprofitant sinèrgies entre coneixements diversos i actuacions múltiples per tal de ser més eficients amb els recursos i més eficaços en els resultats.

Diferents iniciatives en el terreny de les polítiques urbanes focalitzades en territoris es basen en l’establiment de pactes o convenis formals entre diferents actors que implementen i/o financen la política. Tot i que la concreció dels contractes varia d’uns

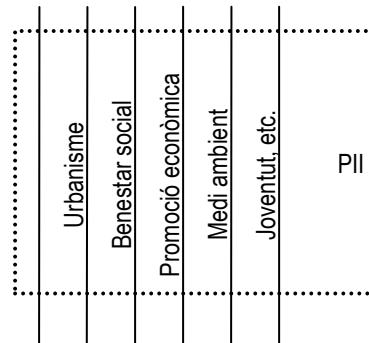
programes a uns altres, l'avantatge dels convenis es centra en clarificar els objectius de la política, els objectius seus diferents programes, les actuacions específiques i els recursos humans i materials que són necessaris. Alhora, ajuda a clarificar també les responsabilitats de cadascú, en un escenari creixement complex i difús de la governança. La detallada planificació que normalment suposen els contractes, faciliten també la possibilitat d'avaluar aquestes polítiques en termes de resultats.

Gràfica 03. Models de cooperació

Cooperació multinivell:

Cooperació horitzontal:

Les visions integrals, si volen ser més que un catàleg d'actuacions en àmbits diferents, requereixen un important canvi en el funcionament de les administracions públiques avesades a les lògiques sectorials cap a processos més cooperatius tant entre administracions com entre departaments d'una mateixa administració (cooperació horitzontal), com una cooperació multinivell entre diferents administracions; tipus de cooperació que tot i ser necessàries, no deixen de ser conflictiva (Regenera, 2007). Arquitectes, enginyers i departaments d'urbanisme han tingut tradicionalment un fort control sobre les polítiques de regeneració urbana, pel que es generen resistències tècniques i polítiques alhora de compartir poder en la constitució d'equips pluridisciplinars de diagnosi, planificació i actuació. En aquest context, l'existència de polítics i tècnics capaços de liderar, innovar i superar les divisions estructures internes i externes en benefici dels resultats del projecte integral en el territori seran una de les claus d'èxit dels projectes.

La demanda d'una estratègia integrada multi-sectorial sovint requereix també de la creació de més organismes ad hoc i d'organitzacions intergovernamentals per tal de coordinar i planificar els programes de regeneració urbana, fent-ne més complexa la gestió i fent necessari destinar nous recursos a aquestes tasques per tal de no saturar els existents. La proximitat d'aquests organismes al territori i als seus habitants, la

seva autonomia i alhora la seva bona interrelació amb la resta de departaments i d'administracions acostumen a ser aspectes claus per l'èxit i alhora difícils de compaginar.

3.2.2 De ciutadans passius a la participació en la regeneració

La importància de involucrar la població en els intents de millorar el seu propi barri ha estat reconeguda des de fa molt temps. En els últims anys, però, s'ha generat un enorme consens sobre el valor i els beneficis potencials d'una major involucració de la ciutadania en els processos de regeneració urbana, fet que mai abans havia estat tant fort (Burton, 2003). Progressivament hi ha un canvi en la concepció de rol dels ciutadans en les polítiques públiques. De la visió paternalista de l'estat de benestar on els ciutadans són votants passius, contribuents o simples administrats i destinataris de les polítiques assistencials, pren força la visió d'un ciutadà actiu i corresponsable de les decisions públiques. Aquesta nova visió, ha tingut un gran suport polític des de les diferents ideologies polítiques, ja que des de visions liberals signifiquen descarregar de responsabilitat l'estat i des de visions progressistes, donar més poder als ciutadans.

La participació, a través de donar lloc i veu als habitants a més de ser simples receptors de les polítiques, és considerada com una manera de millorar la qualitat dels projectes (tenint en compte les demandes i les necessitats de la població), alhora que s'entén com una forma de millorar la connexió entre la vida diària i el seu context millorant la seva integració en la comunitat o en la societat. Amb aquest objectiu, en aquells barris més desfavorits, s'han desenvolupat tot una nova generació de polítiques basades en la pròpia comunitat (*de desenvolupament comunitari*) per tal d'enfortir-la, generar cohesió social i finalment, fer-la partícip de la presa de decisions públiques. Per desenvolupament comunitari s'entén el procés de modificació i millora d'una comunitat local en situació de subdesenvolupament o d'insuficient utilització dels recursos disponibles, que es porta a terme pels propis membres (Marchioni, 1969). El concepte central d'aquestes polítiques és el d'*empoderament*, que permet a la comunitat dominar suficients recursos materials, socials, culturals i simbòlics per esdevenir protagonistes en el *policy process*. Això inclou les següents dimensions (Andersen i van Kempen, 2003: 81):

- a) Identitat, la construcció d'una identitat basada en l'entesa mútua entre els desempoderats
- b) Polítiques, la competència de participar i actuar en benefici propi en el sistema polític
- c) Institucions, l'establiment de noves institucions i la focalització de les existents en la comunitat.

Un dels aspectes més importants en aquest procés d'empoderament, rau en la creació de capital social. Especialment des de les aportacions de Putnam, el capital social s'ha inserit en l'agenda acadèmica i política, esdevenint un dels ingredients claus de generació de cohesió social per tal de millorar el rendiment de les polítiques en

terrenys com l'educació, la salut, les polítiques d'ocupació, la seguretat ciutadana i fins i tot per millorar el propi funcionament de la democràcia. Putnam defineix el capital social com “features of social organization such networks, norms and trust that facilitate co-ordination and co-operation for mutual benefit. Social capital enhances the benefits in physical and human capital” (Putnam, 1993: 35).

Existeix l'assumpció que els barris desafavorits han entrat en una espiral de declivi on cada vegada hi ha menys normes socials compartides, les xarxes socials són fragmentades i els nivells de confiança entre els ciutadans i entre els ciutadans i les institucions són baixos. Així doncs, “the social capital –related goals of skills, resources and networks may boost confidence and thus help address the problems of failure, inferiority, low self-esteem and powerlessness in poor communities, as manifest in apathy, withdrawal, depression and aggression” (Wilkinson 1994 a Kearns 2004). Però no qualsevol tipus de capital social és positiu *per se*. Com assenyalen (Partoes and Ladbolt, 1996: 20 a Kearns, 2004), en els guetos es concentra considerable capital social, però el que es pot aconseguir a través d'ell no permet eixir de la situació de pobresa. Així doncs, “social capital, then, is important not for its own sake, but for what one does with it, or can attain by, as with other forms of capital” (Forrest and Kearns 2001: 2141)

Més enllà de confiança i de normes compartides, és important que la configuració de les xarxes comunitàries impliqui una redistribució de poder entre tècnics, polítics i ciutadans que actuen i habiten en els barris, el que implica l'establiment de noves institucions i mecanismes per tal d'elaborar i implementar les polítiques. En aquest sentit, més enllà de la promoció de l'associacionisme, moltes de les polítiques comunitàries incloses en els programes de regeneració van encaminades a facilitar la generació de capital social relacional (*bridging social capital*) i de capital social en escala (*linking social capital*). El primer, permet trencar l'aïllament de les diferents comunitats que conviuen en un mateix territori (xarxes grupals amb llaços forts — *bonding capital*— que en determinades situacions poden generar aïllament envers la resta de la població, mantenir comunitats opressives o bé exacerbar el conflicte entre diferents comunitats), el que facilita la comunicació i el reconeixement entre diferents grups i permet prevenir els conflictes intergrupals.

El segon, tracta d'emfasitzar les formes de capital social que permeten vincular actors amb diferent poder i status entre sí. A la pràctica, això ha donat lloc a la formació d'organismes específics, com els partenariats, destinats a la planificació i el seguiment de les polítiques de regeneració en els barris, en part, per persones significatives de la comunitat, encara que les seves funcions i la seva composició canvia molt d'un país a un altre. De tot Europa, el lloc on més arrelat està és en el Regne Unit, però pren formes diverses als diferents països, caracteritzats normalment amb un fort component estatal, encara que tal i com assenyala un informe europeu “In other countries this mixed-company culture is less evidence, for exemple in Spain” (Regenera, 2007: 37). Tanmateix, aquest fet implica no només la creació de nous òrgans, sinó també la capacitat en habilitats i en recursos per part de la ciutadania i també tot un canvi de cultura organitzativa dins les pròpies administracions (Wood 2000 a Kearn 2004).

Així doncs la participació en els projectes integrals de regeneració urbana es realitza a través de processos de consulta, deliberació o amb la coproducció de bens i serveis per la comunitat. El ventall d'opcions és ampli i difícilment es pot establir un patró comú.

Fruit de la recerca empírica, a continuació apuntem els principals obstacles que sovint dificulten l'empoderament de la ciutadania i la seva participació efectiva a les polítiques de regeneració urbana.

Primer de tot ens podem preguntar qui exactament constitueix la comunitat. S'està empoderant als individus o la comunitat? Per una banda, existeixen diferents barreres (en temps, educatives, de gènere, etc.) que faciliten que un determinat perfil de persones sempre participin i d'altres no. La inclusió en processos de decisió sempre de les mateixes persones reforça el seu protagonisme i l'acumulació de contactes, enfront d'altres persones que mai no participen (Skidmore et al., 2006). Això condueix a qüestionar en determinats moments la legitimitat dels qui participen per representar a la comunitat o a desgastar i saturar aquelles persones que prenen aquest tipus de responsabilitats.

Ahora, existeix una visió excessivament unitària de la comunitat, quan en un determinat barri conviuen un conjunt divers de comunitats que poden tenir interessos contraposats (Edwards, 1997 a Van Kampen 2003). Tal i com apunta Mayer (2000), la inclusió d'algunes organitzacions comunitàries en els processos de governança pot ser un generador de conflictes i noves fragmentacions entre les organitzacions del propi territori. Aquelles que per voluntat pròpia o bé per exclusió en queden al marge, poden veure a les que s'hi integren com a "venudes" a l'estat.

Per altra banda, no tots els barris són iguals, donada la seva evolució social i urbana hi ha alguns que tenen una densa infraestructura cívica i un arrelat sentiment de pertinença, mentre d'altres barris tenen una xarxa social molt més fragmentada i volàtil. En els primers, és fàcil trobar una suficient diversitat de líders comunitaris per incloure en el procés de presa de decisions. En els segons, gran part del treball inicial s'ha de dedicar a acompanyar la construcció de infraestructura comunitària, fet que requereix llargs períodes de temps i recursos (Comissió Europea, 1997).

Diferents autors han assenyalat que existeixen diferents barreres a la participació. Aquestes es poden agrupar segons el model CLEAR (Lowndes, Pratchett i Stoker, 2006). Segons aquesta aproximació, la gent participa quan té els suficients recursos per poder-se fer sentir (Can); quan té la sensació de formar part d'alguna cosa i vol participar perquè és central en la seva sensació d'identitat (Like); participa quan es facilita (Enable) a través d'algun tipus d'infraestructura organitzativa; quan la gent és directament preguntada (Asked) per la seva opinió i finalment, la gent participa quan perceben que el sistema de participació és sensible (Responsive) a les seves demandes.

Així doncs podem agrupar aquests factors en dos grups. El primer grup fa referència als habitants i inclou la necessitat de tenir una sèrie d'habilitats i coneixements

necessaris, tenir algun sentiment de pertinença comunitari i disposar d'una mínima infraestructura organitzativa. Això varia de barri a barri i s'ha de ser sensible a les desigualtats de poder dintre entre actors d'una mateixa àrea, ja que determinats grups poden i volen participar d'una forma molt més efectiva que d'altres.

Però no només hi ha dificultats a la participació en la vessant dels ciutadans. El segon grup fa referència a les resistències per part de tècnics i polítics per tal de que es pugui generar un canvi cultural i organitzatiu que faciliti de forma efectiva la participació. El manteniment d'estructures jeràrquiques i segmentades, la superioritat del coneixement expert sobre el coneixement "profà" dels ciutadans, el manteniment d'un llenguatge i procediments formals estranys a les persones que viuen en aquests barris, la legitimitat que ofereix la democràcia representativa, els intents de manipulació de la societat civil organitzada, la manca de transparència i d'informació, així com l'establiment d'unes estructures clientelars, entre d'altres, esdevenen importants obstacles per la participació.

Encara que s'obrin petites finestres invitant a la participació, moltes vegades tal i com estan pensats i implementats aquests projectes, amb una lògica "de dalt a baix", la participació significa prendre part en un procés extern fora del seu control (Regenera, 2007: 42). De fet, aquest sembla ser el punt cada vegada més rellevant: si la participació ciutadana va més enllà del simple discurs, implica un cessió de poder dels que estan acostumats a prendre decisions i augmentar la capacitat de influència de les organitzacions comunitàries. En definitiva, "community involvement is all about power" (Robinson i Shaw, 1991: 63), essent sempre conscients la diversitat i desigualtats existents també a nivell comunitari. En aquest sentit, existeixen múltiples mecanismes i metodologies per aconseguir superar les barreres existents, així com generar accions específiques cap a aquells grups que tenen especials dificultats per fer sentir i organitzar la seva veu.

3.3 Les polítiques de regeneració urbana en barris desafavorits a Espanya

Les polítiques de regeneració urbana integrals focalitzades en àrees desafavorides s'han desenvolupat tard a Espanya respecte altres països europeus i d'una forma molt desigual entre els territoris. Fonamentalment han estat impulsades gràcies als programes europeus i a la iniciatives de determinades ciutats.

A nivell estatal, a part de la mediació entre iniciatives locals i els programes europeus, destaca especialment la política de rehabilitació impulsada des dels anys 80 amb la creació de fons específics per àrees desafavorides, categoritzades com a Àrees de Rehabilitació Integral (ARI), fons complementats per les Comunitats Autònomes i els municipis. Les intervencions en les ARI requereixen l'establiment de mecanismes de coordinació entre el Ministeri, les Comunitats Autònomes i Ajuntaments, i en elles s'ha anat progressant paulatinament cap a polítiques més integrals, incloent aspectes socials i de desenvolupament econòmic local.

Malgrat que el nivell autonòmic té una gran potencialitat per donar suport a aquest tipus de polítiques per la seva major proximitat als territoris que el govern central, per

una banda i per la major capacitat financera i competencial que els governs locals, per l'altre, les experiències han estat escasses i només determinades CCAA han desenvolupat programes específics. Són de destacar els casos de Madrid, Andalusia i Catalunya a l'hora de donar suport als municipis per la via urbanística (Bruquetes, 2005). En el cas de Catalunya, és de destacar el Pla de Dinamització de Desenvolupament Comunitari, endegat als anys 90 pel Departament de Benestar social, amb tres objectius principals: territorialitzar les mesures del Pla integral de Lluita contra la pobresa i l'Exclusió social, instrumentar el Pla de dinamització cívica i comunitari i potenciar la participació veïnal i el teixit associatiu. Malauradament, un canvi en la direcció política va deixar aquest pla sense impuls a l'any 1999.

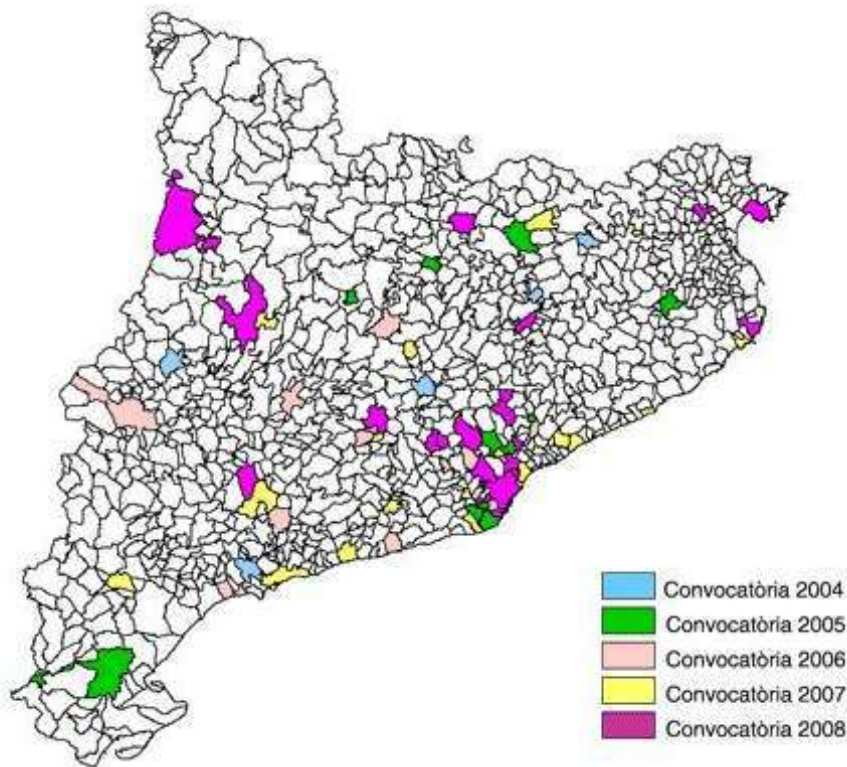
Sens dubte, és en el nivell local on s'han desenvolupat la major part de les iniciatives d'actuació en barris desfavorits, donada la seva capacitat de coneixement de la realitat local, la pressió directa de les demandes ciutadanes, la proximitat a les persones i als barris i pel fet de gestionar una part important dels serveis als barris. Per altra banda, la capacitat municipal per activar aquest tipus de processos està limitada per l'escassetat de recursos propis³, l'estructura interna política i tècnica interna que dificulta la incorporació de polítiques innovadores, així com l'absència d'un marc legal adequat (Arias, 2000). També a nivell local, s'ha donat en els últims anys una sèrie d'iniciatives ciutadanes que amb o sense el suport del govern local, han promogut processos de regeneració integral, com per exemple els casos de Trinitat Nova a Barcelona o el cas de Usera-Villaverde a Madrid.

3.4 La Llei de Barris i àrees urbanes que requereixen atenció especial

La Llei de Barris és la primera a nivell de l'estat espanyol que s'assimila a les polítiques de regeneració urbana focalitzada impulsades en els últims anys a Europa. Aquesta va ser aprovada pel Parlament de Catalunya l'any 2004 i, fins l'any 2008 s'han realitzat cinc convocatòries on els municipis han pogut presentar els seus projectes, amb un fons de la Generalitat de 99 milions d'euros per cadascuna. En la primera convocatòria, corresponent a l'any 2004 van ser concedides ajudes a 13 projectes, amb una inversió mitjana per projecte de 15,4 milions d'euros. En la segona i tercera, corresponent als anys 2005 i 2006, es van atorgar ajudes a 17 i 16 projectes més respectivament, amb una inversió mitjana propera en els dos casos a 12 milions d'euros. En la quarta convocatòria, de 2007, van ser 24 els barris beneficiats amb una inversió mitjana de 8,25 milions d'euros per part de la Generalitat. En la última convocatòria, la de l'any 2008, han estat beneficiats 22 barris amb un pressupost mitjà que gira al voltant de 9 milions d'euros. El total de inversió prevista en els projectes ja iniciats en aquestes cinc convocatòries ha estat de 990 milions d'euros inclosa l'aportació dels municipis.

³ tot i el procés de descentralització viscut a l'estat Espanyol, des del 1978 fins el 2003 la despesa ajuntaments s'ha mantingut en un 12% del total de la inversió pública (ref).

Gràfica 04. Municipis beneficiats per les convocatòries 2004 - 2007

Font: DPTOP

El principal objectiu de la política és lluitar contra la segregació urbana, que es considera una conseqüència de les rendes urbana diferencials entre els territoris. “El gobierno de la Generalitat ha diseñado un instrumento específico, especialmente diseñado para luchar contra los mecanismos de formación de la renta diferencial invirtiendo notables sumas de recursos públicos allá donde los precios llevan la problemática a concentrarse: La Ley de mejora de barrios, villas y áreas urbanas que requieren una atención especial” (Nel.lo, 2007: 12). Així, es pretén que amb una inversió pública concentrada en un període relativament curt de temps (amb quatre anys), es produeixi un canvi en les dinàmiques de mercat per tal que aquests indrets deixin d’atraure “problemàtiques” degut a l’equiparació de les rendes urbanes a la resta del territori: “en estos barrios de lo que se trata, precisamente, es de alentar, favorecer y hacer más transparente el mercado, para evitar que el diferencial de precios respecto al resto de la area urbana aumente” (Nel.lo, 2007: 12).

Segons els impulsors de la Llei, es considera que des de l’any 1995 dos factors, que combinats, han fet incrementar les dinàmiques de segregació en el territori català, tenint com a conseqüència la reaparició de problemes relacionats amb la sobreocupació, la degradació de l’espai públic i la concentració de problemàtiques

socials en determinats barris. El primer factor és la rigidesa del mercat immobiliari, que es caracteritza pel predomini de la tinença en propietat, el pes de la segona residència i, fins fa poc, el baix preu del diner i la situació dels mercats financers. El segon factor és el creixement demogràfic per l'arribada de moviments migratoris internacionals associats al mercat de treball, el que provoca una gran demanda de sectors de la població poc solvents. La confluència d'aquests dos factors produiria importants dificultats d'accés a l'habitatge de determinats sectors de la població, que condueix al retard de l'emancipació dels joves i un increments de la segregació espacial entre grups socials. Els grups menys solvents tenen tendència a concentrar-se on l'habitatge és més assequible o bé on la informalitat del mercat permet la ocupació de l'habitatge en condicions irregulars. Així, s'estableixen tres tipus d'àrees urbanes que són susceptibles de concentrar-se aquestes situacions: centres històrics, polígons d'habitatge construïts en els anys 60 i 70 i àrees perifèriques fruit de processos de urbanització marginal.

Per tal de ser considerats "àrees d'atenció especial", el reglament desenvolupa una sèrie de indicadors per tal de valorar les problemàtiques i les mancances de la Llei de barris en relació als següents aspectes:

- a) Processos de regressió urbanística, com ara la degradació progressiva de l'edificació o la persistència de dèficits d'equipaments, o bé la insuficiència o la manca de qualitat de la urbanització, de les xarxes viàries, de sanejament i de l'espai públic.
- b) Problemàtiques demogràfiques causades per la pèrdua o l'envelliment de la població, o bé per un creixement massa accelerat perquè pugui ser assumit des del punt de vista urbanístic o de serveis.
- c) Una persistència de dèficits socials, econòmics i ambientals importants.

Relacionats amb els dèficits i tipus de problemàtiques que pateixen aquests barris, la Llei i el reglament que la desenvolupa estableixen una sèrie de camps d'actuació:

Taula 05. Camps d'actuació de la Llei de Barris

Camps d'actuació de la Llei de Barris	
I. Millora d'espai públic i dotació d'espais verds	V. Foment de l'eficiència energètica, l'estalvi d'aigua i el reciclatge de residus
II. Rehabilitació i equipament d'elements col·lectius dels edificis	VI. L'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i els equipaments
III. Provisió d'equipaments per ús col·lectiu	VII. Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques
IV. Incorporació de tecnologies de la informació dels edificis	VIII. El desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica del barri.

Font: elaboració pròpia

En relació a les característiques de les polítiques europees de regeneració urbana focalitzades en territoris que hem descrit anteriorment, els projectes inclosos en la Llei de barris de la Generalitat de Catalunya, comparteixen la major part de les característiques però amb les seves especificitats.

Pel que fa a la governança, els projectes de la Llei de barris requereixen un important esforç, tant de coordinació intradministrativa com de cooperació multinivell. La comissió que gestiona el fons de la Llei i que decideix els projectes als quals seran atorgats els ajuts, està composta⁴ per setze persones en representació de la Generalitat de Catalunya (que representen a 11 departaments diferents), dotze en representació de les dues associacions de municipis i dues en representació dels col·legis professionals d'arquitectes. Segons la Llei, aquesta comissió es reuneix com a mínim dues vegades a l'any per tal de valorar les sol·licituds, prioritzar les àrees de intervenció i fer el seguiment dels projectes finançats.

⁴ Les setze persones en representació de l'Administració de la Generalitat són: el secretari o la secretària de Planificació Territorial del Departament de Política Territorial i Obres Públiques (que n'ostenta la presidència), el secretari o la secretària general del Departament de Política Territorial i Obres Públiques, el director o la directora general d'Arquitectura i Paisatge, el director o la directora general d'Urbanisme, el director o la directora de l'Institut Català del Sòl i una persona en representació i designada per cadascun dels departaments de la Generalitat següents: conseller en Cap; Relacions Institucionals i Participació; Governació i Administracions Públiques; Economia i Finances; Treball i Indústria; Comerç, Turisme i Consum; Medi Ambient i Habitatge; Interior; Benestar i Família i Educació i una persona en representació de l'empresa pública ADIGSA. Les persones en representació dels municipis són sis persones en representació de l'Associació catalana de municipis i comarques i sis en representació de la Federació de Municipis de Catalunya. Finalment, també en forma part una persona en representació del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i una en representació del Col·legi d'Arquitectes Tècnics.

A l'hora de fer el seguiment dels projectes de cadascuna de les àrees, per cada municipi es constitueix un comitè d'avaluació i seguiment. Les funcions d'aquest comitè són establir mecanismes de coordinació, el seguiment de les actuacions i el foment de la participació ciutadana. Amb una periodicitat semestral, la comissió ha de presentar un informe de desenvolupament del projecte al secretari de planificació territorial, informe que és elevat també a la comissió de gestió del fons. El comitè de seguiment està formada per dos membres del departament de política territorial i Obres Públiques, 4 membres en representació de diferents departaments de la Generalitat (Governació i Administracions Públiques; Economia i Finances; Benestar i Família i Medi Ambient i Habitatge), un representant de la Delegació de Govern corresponent a l'àmbit territorial del projecte, cinc membres en representació a l'ajuntament, dos membres en representació de les entitats veïnals més representatives de l'àmbit objecte de l'actuació, dos en representació de les associacions ciutadanes amb major implantació en aquest àmbit i dos en representació dels agents econòmics i socials.

A més a més s'ha d'assenyalar el suport de les Diputacions provincials, especialment la de Barcelona, alhora de donar suport tècnic als municipis en l'elaboració dels projectes i en el desenvolupament de determinades actuacions. Diferents departaments de la Generalitat, sota el paraigua de la Llei de barris, han desenvolupat programes específics pels barris que ja tenen projectes integrals, ampliant-ne els continguts i dotant de més recursos els projectes. És el cas dels programes la "Salut als barris", del Departament de Salut i el programa "Treball als barris", del Departament de Treball.

Així doncs en l'arquitectura del desenvolupament de la Llei hi trobem un dens entramat institucional, tot i que amb dos clars protagonistes que es corresponen amb els principals finançadors: la Generalitat, encapçalada per planificació territorial del Departament de política territorial i obres públiques, i els propis ajuntaments. Tot i la multiplicitat d'agents, la utilització de convenis públic-públic és el que caracteritza la Llei de barris de la Generalitat de Catalunya, on gairebé tota la inversió és pública.

Pel que fa a la integralitat, aquesta es centra sobretot en la presència dins dels programes d'una multiplicitat de temàtiques que afecten a diferents regidories dels ajuntaments. Com s'ha esmentat, aquesta multiplicitat de temes s'ha anat ampliant al llarg del temps, com per exemple en temes de salut, però també ve limitada per la pròpia Llei que determina una sèrie d'actuacions no finançables: la construcció i rehabilitació d'habitatges (llevat que es tracti d'elements col·lectius o comuns dels edificis que no formin part del parc públic d'habitatges de la Generalitat de Catalunya), els programes d'atenció social de caràcter indefinit i la dotació d'equipaments escolars o sanitaris. La integralitat, però, no implica necessàriament una transversalitat de les actuacions ni una visió estratègica de les mateixes. Això recau en l'impuls i la gestió que li vulgui donar l'ajuntament en el projecte.

En coherència amb el principal objectiu de la Llei, la disminució de la renda diferencial de l'àrea d'intervenció, la major part de la inversió es destina a elements físics del

territori, com la millora de l'espai públic i dotació d'espais verds, rehabilitació d'edificis, provisió d'equipaments d'ús col·lectiu, etc. La inversió intensiva pública en un període relativament curt de temps, pretén canviar les dinàmiques del mercat en aquell territori per tal que hi hagi una revalorització de les propietats que incentivi les millores i la inversió dels privats. En contrast, els programes de millora social i econòmica, destinats fonamentalment a les persones i no al territori, representen el 6,9% de la inversió mitjana en les primeres quatre convocatòries. Així doncs, com veurem més endavant amb detall, la participació i el desenvolupament comunitari tenen una presència més aviat marginal a la Llei, essent molt desigual en els diferents PII, ja que la seva implementació i desenvolupament depèn de la voluntat dels municipis impulsors dels projectes.

4. Anàlisi de l'enfocament integral i de la participació de la Llei Barris

4.1 La llei de barris: un projecte d'intervenció amb voluntat d'integralitat

Els profunds canvis socials i econòmics ocorreguts arran de les transformacions socials des de finals dels anys 80 (de la societat industrial a la postindustrial), han fet emergir una sèrie de problemàtiques complexes que són de naturalesa multidimensional i que necessiten de noves respostes per part dels poders públics. En aquest sentit, noves i velles problemàtiques exigeixen intervencions amb estratègies creatives que abordin de manera simultània problemes urbanístics, econòmics i mediambientals, així com d'exclusió social. Dit d'una altra manera, la integralitat de l'acció pública en la planificació i implementació de les polítiques de desenvolupament (econòmic i social) local han d'assolir una articulació efectiva amb la planificació territorial i les polítiques de regeneració urbana i de l'habitatge⁵.

És, doncs, en aquest context on el concepte d'integralitat ha esdevingut un terme central en el desenvolupament de les polítiques urbanes en europa occidental i, més recentment, en el nostre país, polítiques marcades per una clara separació sectorial, especialment evident entre les polítiques urbanístiques i les polítiques socials.

En paral·lel amb el model implementat a d'altres ciutats europees, la Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles, 2/2004 de 4 de juny, és un model de política de regeneració urbana que es proposa amb la voluntat de corregir les tendències de degradació dels espais urbans de Catalunya. Com d'altres polítiques de regeneració urbana, la Llei de barris té en el seva gènesi la voluntat expressa de ser integral.

En el preàmbul I de la Llei fa referència a una atenció que superi les intervencions sectorials i que permeti emprendre-hi accions integrals, dirigides tant a la rehabilitació física com a la sostenibilitat ambiental, el benestar social i la dinamització econòmica. Aquestes accions han d'anar destinades a la comunitat sencera del barri o l'àrea afectats per tal d'aconseguir que l'espai i els equipaments públics esdevinguin factors de desenvolupament social i personal, generadors de teixit social i cultural, entorns afavoridors de cohesió i identificadors socials i culturals⁶.

Ara bé, la pregunta és: a què ens referim nosaltres quan parlem d'una intervenció integral? Al nostre entendre la integralitat de les polítiques urbanes té quatre components bàsics: la multidimensionalitat, la cooperació interadministrativa, la transversalitat i la participació. En aquest primer apartat abordarem les tres primeres, per tal de tractar amb més profunditat la participació en el següent apartat.

⁵ Coulomb, R. (2003)

⁶ Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles, 2/2004 de 4 de juny.

4.1.1 Una intervenció multidimensional

Segons Walliser (2006), l'estratègia integral consisteix en adoptar una perspectiva multidimensional a l'hora d'intervenir en una zona urbana que es trobi en situació de vulnerabilitat. Determina la multidimensionalitat al voltant de 4 eixos d'intervenció: l'àmbit social, el físic, l'econòmic i el mediambiental.

Així doncs, pel que fa a la Llei així com al reglament que la desenvolupa, la manera d'operativitzar aquesta integralitat i dotar-la de valor és establir que els projectes poden preveure actuacions en un seguit de camps i que seran millor valorats en tant més nombrosos siguin els camps en els quals intervinguin⁷.

La combinació d'actuacions de tipus urbanístic amb d'altres de caràcter clarament social i econòmic és una de les grans aportacions de la Llei de barris. Arribats a aquest punt, si analitzem els camps susceptibles de presentar accions d'intervenció i els distribuïm segons el quadre que fa referència als eixos d'un PII de naturalesa integral, ens quedaria de la següent manera:

Els eixos d'un Pla d'Intervenció Integral	
ÀMBIT ECONÒMIC - Programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica del barri*	ÀMBIT SOCIAL - Incorporació de tecnologies de la informació en els edificis - Equitat de gènere en el ús de l'espai públic i els equipaments* - Provisió d'equipaments per a ús col·lectiu*
ÀMBIT FÍSIC/URBANÍSTIC - Rehabilitació i equipament dels elements col·lectius dels edificis - Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques	ÀMBIT MEDIAMBIENTAL - Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds - Foment en l'eficiència energètica, estalvi en el consum d'aigua i reciclatge de residus

Font: elaboració pròpia

De la distribució de la taula es desprèn un idea què és interessant rescatar: ni la realitat ni per definició els programes i accions que pretenen modificar-la estan fragmentats ni aïllats. El que trobem són uns programes de naturalesa multidimensional alguns dels quals és impossible ubicar-los en un camp en concret. Així per exemple, els camps assenyalats amb un asterisc (*), podrien ser susceptibles d'ubicar-se en altres camps al seu torn, ja que incideixen en diferents dimensions de la realitat dels barris. En el cas de la la construcció d'un centre cívic estem davant una política clarament física, urbanística, però que té una incidència, a més a més, a un nivell comunitari i associatiu molt forta. En quin camp, però, hauríem d'ubicar-la?

⁷ Nel.lo, O. (2007)

Malgrat que és una intervenció física (la construcció d'un equipament), observem que el principal objectiu d'aquest equipament és dotar d'un espai sociocomunitari que actuï de "pal de paller" de la comunitat, de punt de centralitat comunitària, a partir del qual els agents socials i comunitaris desenvolupin accions, trobades, cursos, etc.

Ara bé, per analitzar la integralitat en la Llei de barris haurem de centrar-nos en els criteris de selecció de les propostes i dels PII. Els criteris de selecció dels PII són, en aquest cas, dobles:

a) Per una banda, es puntua una sèrie d'indicadors de naturalesa estadística que fan referència a quatre camps: urbanisme, demografia, infraestructura i equipaments i problemàtiques socials i econòmiques. En aquest primer criteri, la idea seria que a indicadors que reflecteixen situacions socials més problemàtiques i complexes, més puntuació reben els PII.

b) Per una altra banda, però, i és aquí com es dota de valor la integralitat dels projectes, es valora de manera prioritària aquells projectes que intervenen en el conjunt de les vuit àrees d'actuació possibles. És a dir, és prioritza més planificar accions que abastin el conjunt del ventall de camps que no pas tenir un nombre molt elevat d'accions concentrades en alguns dels camps en concret.

No cal dir que un PII és per definició més complex que un programa de naturalesa sectorial, donada la dificultat d'articular un disseny global i multidimensional que superi els abordatges sectorials i reduccionistes de la realitat social i dels territoris.

4.1.2 L'efecte dominó i la cooperació inter-administrativa

Tot i això, val a dir que tant els governs locals com la Generalitat de Catalunya han cercat estratègies en forma de programes i accions complementàries a fi i efecte d'assolir intervencions en el territori més integrals i, per definició, més ambicioses.

En aquest sentit, la Llei s'ha complementat amb diferents programes sectorials d'altres departaments que, si bé no eren susceptibles de ser finançades pel Programa de Barris, possibiliten als municipis portar a terme programes i actuacions no inclosos en el PII original. El Departament de Treball ha posat en marxa el programa amb el títol "Treball als barris" específicament pels municipis que ja disposin d'un PII; el Departament de Salut, el programa homònim "Salut als Barris" i la Direcció General de Participació Ciutadana ha subvencionat processos de participació ciutadana en barris beneficiaris del programa de l'any 2004/05.

Tots aquests programes en són, doncs, un exemple d'actuacions de tipus sectorials que, des d'altres àmbits, des d'altres àrees, des de governs diferents (locals i autonòmic) pretenien assolir plans més reeixits i integrals. En aquest sentit, la coordinació horitzontal (intra) entre les diferents àrees i departaments del Govern de la Generalitat implicats, així com la coordinació vertical amb els governs locals (inter), esdevé un element clau en les diferents fases que marquen les accions i els programes a desenvolupar (disseny, execució i avaluació dels mateixos). En aquest

sentit, de cara a dotar d'un instrument que asseguri la cooperació interadministrativa, la Llei es dota d'un fons, el fons de foment del Programa de Barris, que vetlla per la col·laboració institucional i financera de la Generalitat.

En aquest ordre, el capítol que desenvolupa les funcions i competències d'aquest fons, estableix un repartiment de responsabilitats *clar i equilibrat entre els ens locals i la Generalitat, segons el qual l'elaboració i l'execució dels projectes objecte de finançament corresponen als municipis; la selecció dels projectes i l'assignació dels recursos, al Departament de Política Territorial i Obres Públiques, amb l'informe previ d'una comissió mixta, i l'avaluació de l'execució de les actuacions correspon a un comitè d'avaluació i seguiment integrat per la Generalitat, l'administració municipal i una representació de les entitats ciutadanes i dels agents socials*⁸.

Tanmateix, tornant al fons de foment del Programa de Barris, es crea una comissió de gestió del fons integrada per 16 persones en representació de l'Administració de la Generalitat amb un pes significatiu de responsables del Departament de Política Territorial i Obres Públiques. A més a més, es compte amb la representació de l'Associació Catalana de Municipis i comarques i de la Federació de Municipis de Catalunya, un membre del Col·legi Oficial d'Arquitectes de Catalunya i, a invitació de la presidència, persones convidades d'altres departaments de la Generalitat. Les principals funcions assignades a la comissió de gestió del fons de foment són:

- Examinar les sol·licituds de participació en el fons.
- Elevar al conseller de Política Territorial i Obres Públiques la proposta d'adjudicació del fons.
- Avaluar els informes dels comitès d'avaluació i de seguiment.

El comitè d'avaluació i seguiment és un instrument de cooperació interadministrativa i de traspàs d'informació constituït *ad hoc* en cada territori, amb funcions que van des de l'assessorament de la intervenció, el traspàs d'informació, el seguiment del projecte, la realització d'informes per donar comptes a la comissió de gestió del fons, etc.

En aquest primer anàlisi, és l'existència d'instruments dels quals es dota la Llei que permeten un treball institucional de col·laboració entre administracions de diferents nivells així com en estratègies de col·laboració entre departaments diferents de la Generalitat de Catalunya (col·laboració horitzontal).

No obstant, en paral·lel a aquests espais propis, és important ressaltar que la implementació de PII té un impacte molt profund en la manera de treballar interna dels ens locals que els gestionen. El desenvolupament dels PII ha implicat generar noves estratègies i espais de treball *ad hoc* entre polítics, tècnics i professionals del territori. En paraules d'un alt responsable de la Llei: *“La gràcia és quan s'aconsegueix una visió transversal que altera la manera tradicional de l'Administració, que és sobre àrees. Quan veus les conseqüències dels PII, veus que s'altera profundament la manera de*

⁸ Llei de millora de barris, àrees urbanes i viles, 2/2004 de 4 de juny.

fer dels ajuntaments: en una mateixa taula et trobes a serveis socials, a la policia i a educació. Ara, el nostre objectiu és com aconseguir establir això...”

És en aquest punt que entrem en la segona dimensió d'aquest apartat: el terme transversalitat i la seva importància per entendre els canvis ocorreguts en la manera de fer i de treballar dels ajuntaments *de portes endins*.

Els reptes de la integralitat

Els PII es caracteritzen, tal i com hem vist en el disseny, per tenir enfocaments multidimensionals sobre els barris i zones afectades; intervencions que combinen les actuacions urbanístiques amb actuacions de caire social i econòmic, sense oblidar aquelles actuacions que pretenen incidir sobre la dimensió mediambiental. En una cultura administrativa i de disseny de polítiques altament sectorialitzada, passar de la cultura *del zoom per àrees* a una cultura de disseny de polítiques global implica un canvi de paradigma en l'elaboració de polítiques, així com d'un canvi en la cultura de treball entre els encarregats de dissenyar i donar forma a les intervencions. Aquesta afirmació es torna especialment rellevant quan parlem de temàtiques fins ara tan històricament separades com són les intervencions urbanístiques per una banda, i les intervencions més de caire social i comunitari, per l'altre.

Així doncs, per assolir la integralitat en el disseny de les intervencions, és necessari comptar amb un equip que dissenyi els PII des d'una perspectiva prou àmplia; tenint en compte que cada actuació és una part del total de la intervenció des de la qual es poden crear sinèrgies i coordinacions que facin de les polítiques implementades polítiques més eficaces, eficients i inclusives.

*“Quina és la millor manera d'articular aquest dos ritmes? No t'ho sabria dir, però crec que de moment els grups motors han de ser multidisciplinaris. S'han de conèixer i estimar-se els arquitectes i la resta. És a dir, que el grup motor tingui diferents sensibilitats provinents de diferents camps professionals, amb diferents trajectòries... Però hi ha un moment que l'espai d'impuls ha de tenir a qui sap d'urbanisme i d'altres amb coneixement d'allò social. I en aquest sentit, que existeixi voluntat política és bàsic. El que passa és que les polítiques de pedra es poden inaugurar i els processos socials, no”*⁹ Aquest fragment de la cita ens permet visualitzar dos elements: 1) que les intervencions urbanístiques i les intervencions socials són de caràcter diferent i conseqüentment tenen ritmes d'implementació i efectes (molt) desiguals almenys pel que fa la visibilització a curt termini; 2) que el disseny dels PII ha de comptar necessàriament amb professionals i especialistes de diferents camps i àmbits per ésser no ja projectes integrals, sinó també projectes eficaços.

Tanmateix, hom té la sensació que la integralitat del projecte és deutora d'elements com la trajectòria, les habilitats i els coneixements dels professionals vinculats en el disseny del PII, així com d'elements com els recursos humans amb els que compta un

⁹ Entrevista a Fernando Pindado, Direcció General de Participació ciutadana

ajuntament. Totes aquestes variables ens poden ajudar a explicar la diferència significativa entre els PII al nostre país.

Pel que fa al mecanisme establert per la Llei de Barris de cara a assegurar la multidimensionalitat dels PII, s'ha de fer referència de nou a la comissió gestora del fons de foment del Programa de Barris. Tal i com s'ha avançat anteriorment, entre les competències de la comissió està la selecció dels projectes beneficiaris del programa. Així doncs, a fi i efecte de seleccionar projectes que compleixin la condició d'integrals i multidimensionals, a la comissió gestora tenen presència els professionals dels diferents departaments, amb la qual cosa s'assegura projectes que compleixin tots els requisits i camps establerts.

4.2 La participació a la “Llei, 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial”.

Pel que fa al preàmbul de la Llei, podem afirmar que hi ha present un esforç de deixar ben palesa la trajectòria i experiència de la Generalitat de Catalunya així com dels Ajuntaments en la gestió de projectes d'intervenció urbana integral desenvolupats entre diferents agents públics, privats i del tercer sector d'aquests territoris, com per exemple el cas del barri de la Mina, a St. Adrià del Besòs, en el marc del programa europeu Urban.

En termes quantitatius, en el conjunt del preàmbul es fa referència a la paraula “participació” un total de 7 vegades. No obstant, només 2 de les 7 vegades es refereix a la possibilitat de la ciutadania d'intervenir en el contingut dels projectes, referint-se les 5 restants a la participació dels municipis en el fons de la Generalitat pels municipis.

Per una altra banda, a l'article 7 corresponent al capítol II de la Llei (*Contingut dels projectes i les actuacions susceptibles d'ésser finançats*), es recull com a condició dels projectes que es presenti el “*marc institucional i de participació ciutadana per al desplegament, així com qualsevol altra dada que es consideri necessària perquè es puguin acomplir*”. Aquesta voluntat de tenir ben definit el disseny institucional en relació a la participació ciutadana (òrgans, mecanismes i processos), respon a la voluntat d'aconseguir implicar la ciutadania, en general, i la comunitat en concret en el desenvolupament de les accions i programes a desenvolupar. Aquesta voluntat es manifesta molt especialment en relació al seguiment dels programes i en l'avaluació dels mateixos (quedant, per tant, l'execució en una posició més ambigua).

Per últim, en relació precisament a l'avaluació, és en el capítol tercer on es recullen els últims elements de participació ciutadana, aquesta vegada, en relació a la constitució de la “Comitè d'avaluació i seguiment”, el qual ha d'estar format tant per la Generalitat, l'Administració municipal i una representació de les entitats ciutadanes i dels agents socials del territori.

A nivell conceptual, la Llei recull la *participació* com un element de valor afegit, com un element que ha d'estar present en el transcurs i execució del projecte, a fi i efecte que la comunitat *“se'l faci seu i s'impliqui en el procés de transformació”¹⁰*.

Com hem pogut observar en aquesta aproximació a la participació en el preàmbul, la participació és un element present, un instrument mitjançant el qual s'han de desenvolupar els PII. És el moment, doncs, d'observar com aquest nivell conceptual es tradueix en un nivell més operatiu en el Decret de desenvolupament d'aquesta Llei.

4.2.1 La participació al Decret de desenvolupament de la Llei

Les referències a la participació que troben en el Decret de la llei es centren en l'article 12 i l'article 18. Pel que fa el primer, (Prioritat en el finançament i criteris d'avaluació dels projectes) s'anuncia que, entre d'altres, s'utilitzaran els criteris de selecció i d'avaluació com *“les característiques generals del projecte pel que fa al grau d'identificació dels problemes existents, la coherència i adequació de les estratègies establertes per corregir aquests problemes, la concreció dels objectius, la justificació de la viabilitat del projecte, el grau de participació ciutadana així com la valoració de l'impacte del projecte en l'àmbit d'actuació”*.

L'article 18 es centra en l'aprofundiment i el desenvolupament operatiu de l'òrgan de participació estipulat a la Llei: el comitè d'avaluació i seguiment. Pel que fa a la constitució del comitè de seguiment, òrgan participatiu dels projectes per llei, se li atorguen les següents funcions:

- Establir els mecanismes de coordinació i informació.
- El seguiment de les actuacions (elaboració d'un informe semestral a càrrec de la comissió).
- Establir mecanismes de foment de la participació ciutadana en el seguiment i control de les actuacions.
- Realitzar i elevar a la comissió de gestió del fons de foment del Programa de Barris l'informe d'avaluació final regulat a l'article següent.

Com es pot observar, el comitè d'avaluació i seguiment és el mecanisme que es dota la Llei per a propiciar la participació tant dels governs de diferent nivell (Generalitat i municipis), com dels agents econòmics com dels agents socials i comunitaris. El comitè d'avaluació i seguiment, seguint el fil de les funcions que se l'hi assigna, és un instrument que afavoreix el control i seguiment de les actuacions, a més a més de ser un espai informatiu i de coordinació entre els agents responsables dels projectes. Un òrgan necessari però insuficient per garantir la participació.

4.2.2 Conclusions

¹⁰ Fragment de l'entrevista a l'Oriol Nel·lo, Secretari de Planificació Territorial.

Hi ha una paradoxa en relació a la participació pel que fa la convocatòria de la Llei: per una banda, la participació ciutadana és a priori un valor afegit que ha d'estar present de manera transversal en l'execució dels PII; en un altre sentit, però, es sol·liciten un programa d'accions molt ben definides i pressupostades en el temps, tot limitant el paper de la participació i de la ciutadania en el seguiment de l'execució de les mateixes.

A més a més, en l'apartat on es cataloguen els diferents barems de puntuació dels projectes, no es puntua que el disseny dels PII s'hagi establert participativament. En la gran majoria dels PII analitzats, doncs, ni la diagnosi social s'havia realitzat de manera participada ni les accions i programes s'havien establert amb tècniques i metodologies participatives. No s'havia, doncs, tingut en compte la visió i opinions dels habitants del territori. Per dir-ho d'una altra manera, que el disseny de les actuacions s'hagi elaborat de manera participativa no només no és condició sine qua non, sinó que no és ni valorat com un valor afegit de cara a la concessió definitiva dels projectes.

Així doncs, quin espai dona el marc legal perquè la participació pugui tenir incidència en el disseny i la gestió dels plans integrals? El que de manera implícita ens transmet la Llei i el reglament que la desenvolupa és que són necessaris els mecanismes i òrgans participatius per a que la ciutadania pugui fer un seguiment de les execucions i avaluació dels projectes (encara que aquests estiguin ja establerts). La conceptualització de la participació es limita a donar comptes i en definitiva d'informar sobre allò que es realitza.

No obstant, malgrat tenir una debilitat en relació al disseny i execució dels PII, val a dir que n'hi ha dos elements que actuen com a mecanismes compensatoris que no podem deixar d'assenyalar: el primer element és que els projectes i programes són suficientment ambigus com per a què se'ls pugui dotar de contingut durant el procés de desenvolupament mitjançant tècniques, processos i espais adequats per a la implicació de la ciutadania. En aquest sentit, l'impacte de la participació depèn de factors que van des de la voluntat política a l'existència d'un teixit associatiu articulat, passant per l'existència d'un equip tècnic amb capacitat i voluntat creativa.

El segon element, és la voluntat política i tècnica dels Ajuntaments en incorporar la participació alhora de presentar projectes finançables de cara a constituir processos (plans de ciutadania, plans de participació), mecanismes, òrgans i taules de participació a fi i efecte d'impulsar la dimensió participativa en el procés. Això significa intentar superar en aquest àmbit el que proposa la Llei en la figura del comitè d'avaluació i seguiment. Així doncs, es pot observar que hi ha una voluntat de treballar en enfortir la participació i els elements comunitaris per a què aquests reverteixin positivament en l'execució i disseny de les accions. Aquests dos elements ens conviden a arribar a la conclusió que suplir el buit participatiu inicial és possible.

5. El cas d'Olot: el nucli històric

5.1 Introducció al Nucli Històric d'Olot

El Pla d'Intervenció Integral del municipi d'Olot afecta dues àrees històricament diferenciades del nucli històric: la vila vella i l'eixample d'Alou.

Així doncs, l'eixample d'Alou fou construït el segle XV després del terratrèmol que va destruir pràcticament la totalitat de la vila. És una ordenació urbanística amb un traçat en quadrícula, a la manera de les “bastides” medievals o dels nous assentaments urbans fundats pel rei Jaume I. La vil·la vella, en canvi, limitada pel Fluvià, per la plaça Palau, pels carrers dels Valls Vells i dels Valls Nous, és el clos originari de la ciutat. La vil·la vella, aquest últim segle, ha experimentat moltes transformacions que han acabat configurant la seva morfologia actual: l'ocupació de les vores del riu als inicis de la industrialització, el desventrament a començament del segle XX per l'obertura de l'enllaç de carreteres, avui carrer Onze de Setembre, i les operacions de renovació o reforma interior per al sanejament de les estructures edificatòries envellides i obsoletes i per a l'obtenció d'espais lliures derivades del pla general l'any 1982.

En termes generals, la morfologia urbana del barri és la característica d'una ciutat medieval, amb carrers estrets i irregulars que comporten problemes de ventilació i d'humitats i no s'adeqüen als nivells de salubritat exigides actualment.

5.1.1 Descripció de l'edificació

La vil·la vella i l'eixample d'Alou conformen una peça urbana molt degradada amb una alta densitat d'habitatges, d'uns 110 habitatges per hectàrea, i amb moltes problemàtiques d'habitabilitat derivades d'una mala conservació dels edificis acumulada al llarg del temps. Les edificacions són entre mitgeres, amb una amplada molt estreta, formant illes tancades o bé fileres d'edificació. Les plantes baixes solen estar destinades a comerços i la resta de plantes a habitatges.

L'estructura de propietat dels edificis del nucli antic és principalment en vertical. És a dir, és freqüent que una mateixa persona, sovint gran i amb pocs recursos, sigui propietària de tot un edifici. Els propietaris no solen viure en els edificis i els destinen a lloguer. Aquesta situació repercuteix negativament en l'estat de conservació dels immobles provocant un deteriorament progressiu de les edificacions. Segons dades del cens d'habitatges de l'any 2001, el 10,6 % d'un total de 518 edificis estaven en mal estat o declarats en ruïna, una dada quatre vegades superior a la mitjana catalana. Tot i això, segons s'especifica a la diagnosi del PII i arrel d'un estudi complementari realitzat per l'ajuntament d'Olot, les problemàtiques de l'edificació del barri podrien ser encara més estructurals. Segons l'estudi, un 15'7% dels edificis es troben en un estat deficient, sent necessàries actuacions a curt o mitjà termini per evitar el seu progressiu deteriorament; i un 7'6% dels edificis es troben en molt mal estat, sent necessàries actuacions importants per evitar el perill per la seguretat de les persones. És a dir, el

23,3% dels edificis de l'àrea d'estudi¹¹ estan en mal estat o ruïna i requereixen actuacions urgents.

Un dels altres aspectes significatius de l'estat de l'edificació del barri és l'elevat percentatge d'habitatges buits. Així doncs, les dades del cens del 2001 indiquen que un 46,5 % dels habitatges principals es troben buits.

5.1.2 Evolució demogràfica

Paral·lelament a aquesta degradació física, des de fa uns anys, el barri experimenta un envelliment de la seva població resident. Sobretot d'aquell col·lectiu que hi ha viscut tota la vida i que han vist com els seus fills han marxat a viure a altres barris del municipi o localitats veïnes.

Tot i aquest progressiu envelliment, en nombres absoluts, la població resident del barri ha augmentat moderadament. Com en molts altres nuclis històrics de ciutats mitjanes catalanes, el teixit social del barri ha experimentat un canvi estructural amb l'arribada de població estrangera atreta per la possibilitat d'accedir a pisos amb preus econòmics degut a la seva precarietat. Així, per exemple, el 28,9 % de la població resident al nucli històric l'any 2003 era d'origen extracomunitari. Pel que fa les nacionalitats, més de 34 en tot el barri, les més majoritàries són la marroquina, la gambiana, la xinesa, i l'Índia. Es fa evident una tendència de la població immigrant extracomunitària a viure en el mateix edifici o carrer. Això dona com a resultat blocs d'habitatges i, fins i tot, carrers ocupats íntegrament per persones vingudes de fora. A més, la forta presència de població immigrada extracomunitària en el barri afavoreix el desplaçament de part de la població benestant local a altres barris potenciant una cada vegada major concentració de població estrangera.

5.1.3 Realitat econòmica

El nucli antic de la ciutat ha concentrat històricament la major part del comerç de la ciutat amb una oferta pensada no només per la gent del barri sinó per a la població de tota la ciutat. Actualment, però, l'activitat comercial es localitza només en els carrers principals amb una tendència a desaparèixer progressivament. Així, per exemple, el percentatge de locals inactius al barri l'any 2003 era de 33,9%. Les causes del progressiu abandó comercial d'algunes parts del centre històric són múltiples. Les més destacades són el mal estat dels habitatges, la influència de les grans superfícies comercials i el desplaçament de la centralitat cap a altres zones de la ciutat.

El comerç del nucli antic és, en general, de tipus tradicional, especialitzat i de dimensions relativament reduïdes fet que ha permès afrontar amb dificultats la forta competència dels supermercats, grans superfícies comercials (allunyats del centre) i franquícies de marques conegudes, sobretot en la venda al detall de roba. Sovint la única solució per la petita botiga tradicional ha estat tancar.

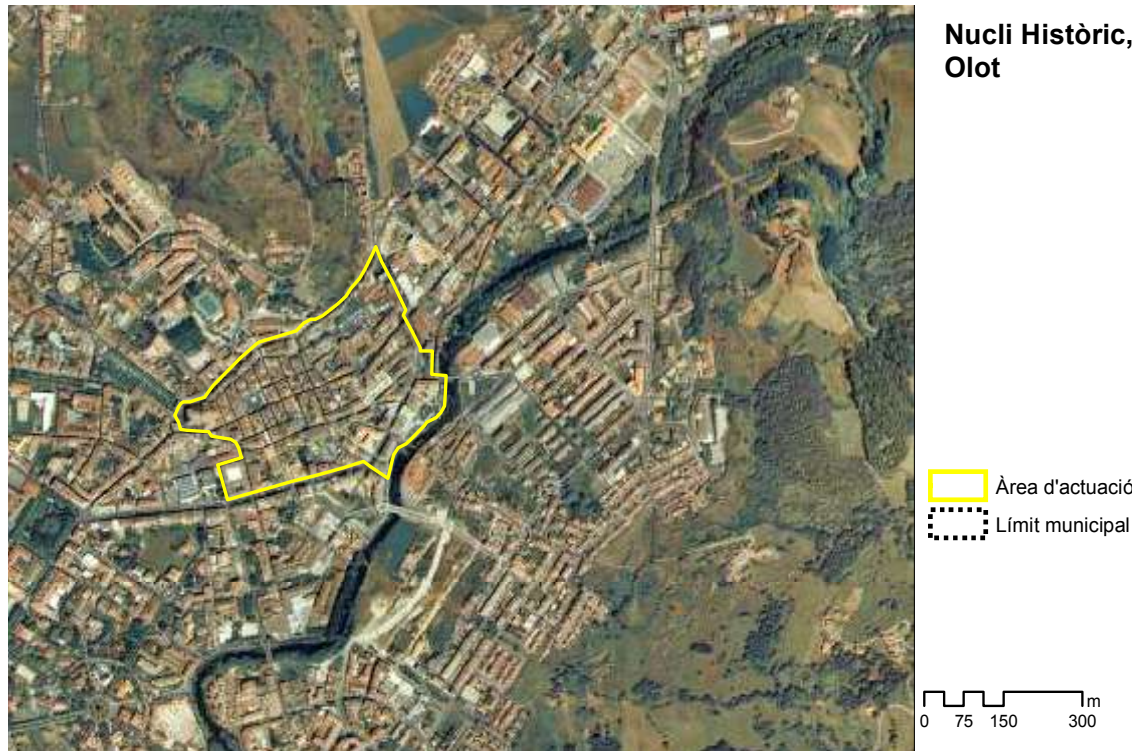
¹¹ L'àrea que es defineix en l'estudi correspon a la del districte 1er secció 1ra.

5.2 Pla d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot

5.2.1 El disseny del pla

Introducció

Gràfica 05. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del Nucli històric d'Olot

Font: elaboració pròpia

L'any 2004, el Departament de Política Territorial i d'Obres Públiques aprova el Pla d'Intervenció Integral del Nucli Històric que l'ajuntament d'Olot presenta a la primera convocatòria de la Llei de Barris. Juntament amb Salt, Olot és l'únic municipi de la província de Girona beneficiat en aquesta primera convocatòria amb una dotació econòmica inicial que arriba als 7.371.680 €.

Històricament, des del consistori municipal sempre s'havia mostrat la voluntat d'actuar sobre el nucli històric d'Olot, considerat com el barri que concentrava un major nombre de problemàtiques i deficiències de la ciutat. Així doncs, aquests últims vint anys trobem diferents experiències de rehabilitació portades a terme al barri. Possiblement, l'experiència més similar a l'actual pla de Barris és el Pla integral del nucli antic d'Olot (PINA) que es desenvolupa entre els anys 1993 i 1999 amb l'objectiu de desenvolupar tots els aspectes del barri, des de la rehabilitació i la millora urbana a la promoció comercial, econòmica i turística. Més enfocat al sector de l'habitatge i a la rehabilitació d'edificis, es crea, paral·lelament al PINA, l'Oficina municipal d'habitatges que posteriorment i gràcies a un conveni al Consell Comarcal de la Garrotxa es convertiria en l'Oficina comarcal de rehabilitació d'habitatges. Actualment l'Oficina d'habitatges i

rehabilitació, ubicada dintre la zona d'actuació del Projecte, és des d'on es centralitza tota la gestió administrativa del PII. Seguint la línia d'actuació sobre el nucli històric, també es desenvolupen un pla especial de rehabilitació aprovat l'any 1986 i dos plans de reforma interior en dos sectors del barri que foren aprovats, definitivament, l'any 1998. Alhora, cal remarcar el fet que un any abans de ser aprovat el Projecte integral, el municipi d'Olot aprova el seu nou Pla d'Ordenació Urbana Municipal (POUM) que defineix una estratègia de rehabilitació del nucli històric amb mesures d'actuació molt concretes que, en alguns casos, seran aprofitades pel PII.

És important per tal d'entendre el caràcter amb el que neix el PII tenir present que una de les prioritats de l'equip de govern que retorna al consistori l'any 1999 és la d'actuar decididament sobre el nucli històric. Tal i com ens comenta el responsable de l'àrea d'urbanisme i responsable del PII, en aquell moment es va prioritzar la realització de dues actuacions en matèria d'urbanisme i que havien de ser consecutives en el temps: primer, la revisió del pla general del municipi i, segon, l'aplicació d'un pla de rehabilitació sobre el nucli històric de la vil·la. Això fa que sigui el mateix equip, els responsables de l'àrea d'urbanisme, els qui desenvolupen, primer, el POUM i, després, el pla de Barris.

El procés de configuració del PII ve donat per aquesta circumstància, és a dir, la filosofia d'on i com actuar i les actuacions de caire urbanístic que se'n derivaven estaven ben definides i, a més, ja havien quedat recollides al POUM i només calia aplicar-les. En canvi, respecte la resta d'actuacions, les més socials i comunitàries, no hi havia un document previ des d'on començar a definir unes primeres línies estratègiques. Com en molts altres casos de municipis beneficiats en la primera convocatòria dels programes de la Llei de Barris, la precipitació a l'hora de redactar el projecte provocada per uns terminis d'entrega massa pròxims van fer que les actuacions de caire social fossin una continuïtat de les polítiques que es portaven a terme des de l'Ajuntament. Així doncs, les diferents regidories aportaren al programa aquelles actuacions que s'estaven desenvolupant o s'anaven a desenvolupar possibilitant un salt qualitatiu de les mateixes.

Segons es recull al PII, els objectius del projecte són la dotació al nucli històric de les condicions urbanístiques necessàries per a que pugui ser recuperat per usos de residència i habitatge; la conservació dels valors culturals, històrics i arquitectònics de les edificacions que identifiquen i donen raó de permanència al barri; el manteniment del nucli històric com a part diferenciada i activa de la ciutat per la presència d'equipaments, espais públics i serveis a nivell de ciutat; proporcionar els equipaments i espai lliures necessaris per al servei dels residents; el manteniment del nucli històric com a centre d'activitats econòmiques terciàries especialitzades i, finalment, la millora de la integració social i cultural de la població resident.

Amb la finalitat d'assolir aquests objectius el projecte proposa sis operacions principals, cinc de caràcter urbanístic i de reforma física de l'espai, i una que agrupa diverses actuacions enfocades al camp econòmic, social i comunitari del barri. El resultat és el d'un projecte integral amb una línia d'actuació molt ben definida, la urbanística, i un conjunt de propostes provinents de les diferents regidories amb un

dèficit d'estratègia transversal a l'hora d'actuar sobre les problemàtiques i deficiències del barri.

Àrees responsables

Al PII del nucli històric s'estableixen quines seran les àrees del consistori municipal amb més responsabilitats respecte les actuacions: l'Àrea de Territori i Medi Ambient amb les regidories d'Urbanisme i Barri Vell, Foment i Habitatge i Medi Ambient i Salut; l'Àrea de Serveis de la Ciutat amb les regidories de Promoció Econòmica, Participació i Cooperació i Convivència i Seguretat; i, finalment, l'Àrea de Serveis Personals amb les regidories de Serveis Socials, Joventut i Cultura. En el mateix projecte, com a figura de gestió transversal dintre del mateix ajuntament, es defineix la creació d'una Comissió Especial amb l'objectiu de garantir l'aplicació de les diferents actuacions establertes en el PII i, alhora, potenciar la implicació dels diferents serveis i àmbits de l'ajuntament.

Pel que fa a les àrees responsables de realitzar les diverses actuacions, totes aquelles que no pertanyen als camps d'actuació VII (Programes per a la millora social, urbanística i econòmica) el responsable a l'hora d'aplicar-les és el mateix ajuntament d'Olot. En canvi, pel que fa a les actuacions sí que s'ubiquen en aquest camp la responsabilitat en l'execució inclou diferents organismes i entitats del municipi que es citen a continuació.

Taula 06. Organisme o àrea responsable de les actuacions recollides al camp d'actuació VII al Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot

Línies d'actuació del camp VII	Organisme o àrea responsable
Programes de Dinamització de l'activitat comercial	Àrea de Promoció econòmica de l'ajuntament d'Olot Departament de Treball de la Generalitat de Catalunya
Programes de Promoció local i turística	Àrea de Promoció econòmica de l'ajuntament d'Olot Turisme Garrotxa Parc Natural de la Zona Volcànica de la Garrotxa
Programes de Foment del treball	Àrea de Promoció econòmica de l'ajuntament d'Olot Consorci de Benestar Social de la Garrotxa Càritas Garrotxa
Programes pel Foment de la integració social i cultural	Pla Comarcal d'Integració dels Immigrants de la Garrotxa Institut Municipal d'Educació de l'ajuntament d'Olot Àrea d'Educació del Consell Comarcal de la Garrotxa Pla de Desenvolupament Comunitari d'Olot Associació de Veïns i Comerciants del Nucli Antic Àrea de Joventut de l'ajuntament d'Olot Consell Municipal de Cooperació

Línies d'actuació del camp VII	Organisme o àrea responsable
	Altres agents i entitats implicats al barri
Programes per la millora de la mobilitat urbana	Ajuntament d'Olot

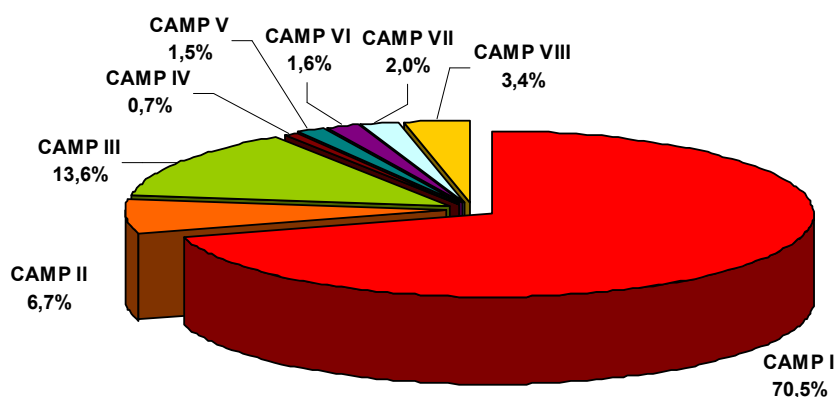
Font: elaboració pròpia a partir del PII del nucli històric d'Olot

Com veurem més endavant, durant la implementació de les actuacions, l'estructura de la gestió ha variat significativament depenent de les necessitats i del grau d'execució del projecte. Si bé és cert que l'estructura que es proposa al PII no s'ha acabat portant a terme finalment, avui en dia s'està configurant una nova forma de treballar a partir d'una voluntat transversal en la gestió de les actuacions que encara s'han d'executar. A l'apartat de gestió del pla aprofundirem respecte aquest tema.

Accions i programes en els camps d'actuació

Gràcies a l'avaluació de la distribució pressupostària del PII segons àmbits d'actuació podem aproximar-nos al grau de multidimensionalitat del projecte, és a dir, quin és el pes de cadascuna de les quatre dimensions que integren un Pla d'Intervenció Integral: la dimensió física, la social, l'econòmica i la mediambiental.

Gràfica 06. Distribució del pressupost segons camps d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot. Valors relatius

Font: elaboració pròpia a partir del PII del nucli històric d'Olot

Com ja hem comentat anteriorment, el PII del nucli històric es caracteritza per un conjunt d'operacions de rehabilitació física amb un pes molt important sobre el total de les actuacions. De les sis operacions que es proposen, cinc són de caràcter purament urbanístic i actuen sobre determinats espais del barri.

Si analitzem la distribució del pressupost segons els àmbits d'actuació, el pes dels camps d'actuació orientats a la rehabilitació física de l'espai o dels edificis, el camp I i el camp II aglutinen un significatiu percentatge de la dotació econòmica del PII. Així doncs, tant sols el camp I (Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds) disposa d'un 70,5 % del pressupost del pla, uns 5.198.673 €. El següent camp amb un major pressupost correspon al camp III (Provisió d'equipaments d'ús col·lectiu) amb una suma total de 1.002.058 €, un 13,6 % del pressupost.

La dotació econòmica d'aquells camps amb un caràcter més social i comunitari és significativament baixa. Així doncs, el pressupost del camp VI (Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments) tant sols arriba a l'1,6 % del total del projecte, uns 120.856 €. La xifra destinada a les actuacions que s'agrupen dintre el camp VII (Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica) és lleugerament superior, uns 144.780 €, un 2% del total de pla.

Si prenem com a referència la resta del plans integrals aprovats pel programa de barris durant el període 2004 – 2007, el cas d'Olot mostra un grau de multidimensionalitat inferior a la mitjana de Catalunya. Mentre que el percentatge de pressupost destinat als tres camps de caràcter urbanístic sobrepassa la mitjana a Catalunya, especialment destacable és el 70,5% del camp I en comparació al 46,2 % de la mitjana catalana, el tant per cent de pressupost destinat als camps d'actuació de caràcter social mostra unes xifres inferiors a la mitjana.

Taula 07. Distribució del pressupost del PII del Nucli Històric d'Olot segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)

Camps d'actuació	Despesa segons camps d'actuació	Mitjana Catalunya 04/07 segons camps d'actuació
CAMP I. - Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds	70,5 %	46,2 %
CAMP II.- Rehabilitació i equipaments col·lectius dels edificis	6,7 %	9,4 %
CAMP III.- Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectius	13,6 %	22,3 %
CAMP IV.- Incorporació de tecnologies de la Informació als edificis	0,2 %	1,2 %
CAMP V.- Fonament de la sostenibilitat del desenvolupament urbà	1,5 %	4,1 %
CAMP VI.- Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments	1,6 %	1,9 %
CAMP VII.- Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica	2,0 %	8,0 %
CAMP VIII.- Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques	3,4 %	6,9 %

Font: elaboració pròpia a partir del PII del nucli històric d'Olot

Així doncs, a través de l'anàlisi del pressupost es confirma que l'objectiu prioritari del projecte integral del nucli històric es basa en la rehabilitació de l'espai físic del barri a partir d'un seguit d'actuacions concretes sobre el teixit urbà. El pes de la dimensió física és força més important que les tres restants, fet que ens indica un grau de multidimensionalitat significativament baix.

Programes i actuacions

Com ja hem comentat anteriorment, el projecte integral del nucli històric d'Olot proposa sis operacions principals. A continuació aprofundirem en cadascuna d'elles a partir, primer, de la informació que trobem al PII i, després, de les possibles modificacions amb les que s'han vist afectades.

Taula 08. Pressupost segons programes d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot.

PROGRAMES	PRESSUPOST	%
Operació A – Plaça dels Esgleiers	510.278 €	6,9
Operació B – Plaça Campdenmàs	1.336.645 €	18,1
Operació C – Passeig dels Valls Vells i Plaça Palau	2.052.185 €	27,8
Operació D – Espais Públics i Aparcaments de l'illa del Carme	2.950.282 €	40,0
Operació E – Peatonalització de la Vila Vella	349.421 €	4,7
Operació F – Programa d'actuacions per a la millora de la integració social i d'equitat de gènere	172.868 €	2,3
TOTAL	7.371.680 €	100

Font: elaboració pròpia a partir del PII del nucli històric d'Olot

OPERACIONS DE CAIRE URBANÍSTIC

El PII proposa cinc operacions d'un marcat caire urbanístic: la Plaça dels Esgleiers, la Plaça de Campdemàs, el Passeig dels Valls Vells i Plaça Palau, Espais Públics i Aparcaments de l'illa del Carme i, finalment, la Peatonalització de la Vila Vella. Aquestes cinc operacions aglutinen el 97,6 % del total del pressupost del projecte. Degut a la importància de cadascuna d'aquestes operacions i les seves característiques diferents, seguidament aprofundirem en cadascuna d'elles.

Operació A – Plaça dels Esgleiers. Actuació que consta amb un pressupost de 510.278 € i que es localitza a la part nord de l'eixample d'Alou. Forma part de l'estratègia de crear espais lliures dintre el barri a través de l'esponjament de determinades part del teixit urbà. Aquesta actuació s'inscriu dintre les previstes pel POUM i una part important de la dotació econòmica es destina a l'adquisició i

pagament de les edificacions, terrenys i activitats que resulten afectats per l'obertura de l'espai.

Operació B – Plaça Campdenmàs. Actuació molt similar a l'anterior tot i que consta d'un pressupost força més elevat, 1.336.645 €. Es situa també dintre de l'eixample d'Alou i dona continuïtat a l'operació anterior. També es recull al POUM i pretén crear un espai de trobada i de joc pels residents i, alhora, millorar les condicions de sanejament i habitabilitat dels habitatges que la rodegen. Igualment que en l'operació anterior, una bona part del pressupost de l'operació es destina a l'adquisició i pagament de les edificacions i terrenys afectats per l'obra.

Operació C – Passeigs dels Valls Vells i Plaça Palau. Aquesta operació es situa a la part est de la Vila Vella. Igual que les dues actuacions anteriors, aquesta operació també s'inclou al POUM i suposa la continuació d'una línia d'intervencions desenvolupades al sector de la Vila Vella. Bàsicament, l'operació, amb un pressupost de 2.052.185 €, proposa donar continuïtat al passeig dels Valls Vells i connectar-lo amb la Plaça Palau, que experimentarà una reordenació integral. L'execució d'aquesta actuació inclou l'enderrocament de la peça que es troba just al mig entre el passeig i la plaça. Així doncs, l'objectiu de la intervenció es el de consolidar un espai d'entrada per aquells vianants que entrin al nucli històric per la part est de la Vila Vella. Part important del pressupost es destina a l'adquisició i pagament de les edificacions i terrenys afectats per l'obra.

Operació D – Espais públics i aparcaments de l'illa del Carme. Aquesta operació es la que té programada un major pressupost dintre del projecte, 2.950.282 €. Bàsicament consisteix en l'obertura de l'interior d'una illa, gràcies a la compra i adequació d'uns terrenys privats que es sumaran a un terrenys de titularitat municipal. L'objectiu és el de definir, per una banda, un espai verd i, per altra, un espai destinat a equipaments públics on poder desplaçar-hi les activitats educatives de l'Escola d'Art que actualment ocupen l'edifici de l'antic convent del Carme. Una vegada desocupat l'edifici s'hi podrà destinar un equipament de caràcter cultural i social.

Operació E – Peatonalització de la Vila Vella. L'objectiu d'aquesta operació és la de finalitzar la darrera fase de les obres de re-urbanització i peatonalització de la Vila Vell, incloent-hi també el pont de Sta. Magdalena. Aquesta operació permetrà recuperar les característiques originals del pont, comprès dins del catàleg de béns protegits del municipi. El cost d'aquesta operació és de 349.421 € i és l'actuació de caràcter urbanística amb un pressupost més baix.

OPERACIONS DE CAIRE SOCIO-ECONÒMIC

Dintre del paquet d'actuacions de caire socio-econòmic, agrupades al PII com *Operació F - Programa d'actuacions per a la millora de la integració social i d'equitat de gènere*, hi trobem un seguit de propostes de diversa naturalesa. Cal senyalar, abans de tot, que el pressupost per tal de desenvolupar aquestes actuacions és de 172.868 €, l'operació amb la dotació econòmica més baixa de les sis que agrupa el projecte. Dintre d'aquest programa hi trobem dos línies d'actuació: per una banda,

actuacions per a la millora de la integració social, urbanística i econòmica, i, per l'altre, actuacions per l'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments.

Pel que fa a la primera línia es diferencien cinc grups d'actuacions:

- La dinamització comercial del barri. Les actuacions que el pla preveu consisteixen en realitzar un Pla d'Orientació d'Equipaments Comercials amb l'objectiu de definir un model comercial i prioritzar determinades zones d'actuació, en ampliació de la instal·lació fixa de megafonia i, finalment, en oferir un servei d'assessorament als establiments comercials
- Promoció local i turística. Accions que formaran part d'un pla de promoció turística de la ciutat d'Olot en el seu conjunt. Per exemple, dintre del barri del nucli històric destaquen les visites teatrals o la ruta modernista.
- Foment del Treball. Des d'un inici ja es preveuen actuacions conjuntes amb el Departament de Treball de la Generalitat i altres institucions com Càritas. Es defineix una Taula de Formació formada per entitats públiques i privades, empreses i sindicats. Les actuacions que es proposen són: Projecte operativa (per la inserció laboral de joves amb dificultats), el contacte periòdic amb les empreses a través del butlletí empresarial, l'ajuda a la recerca e feina per mitjà el club d'ela feina o la formació ocupacional, etc...
- Foment de la integració social i cultural. Es defineixen un seguit d'accions: curs de coneixement de l'entorn sociocultural d'Olot, formació per a professionals d'atenció al públic, projecte de joves guies, projecte de convivència al barri vell (una continuació del Pla Comarcal d'Integració d'Immigrants)i, finalment, Olot de colors, música i cultura.
- Millora de la mobilitat urbana i el transport.

La segona línia d'actuacions, orientades a fomentar l'equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments proposa, bàsicament, dues actuacions concretes. Per una banda, una actuació especial per millorar la integració del col·lectiu de les dones gambianes i, per l'altra, el projecte Esplai i beques d'integració Garbuix que fomenta l'accés al món laboral de les dones a través de l'organització d'un esplai en horari extraescolar per nens i nenes del nucli antic.

Transversalitat en el disseny

Com ja hem comentat anteriorment, el projecte integral del nucli històric d'Olot parteix d'una voluntat per part de l'ajuntament d'actuar físicament sobre el barri. Si bé és cert que es pretén actuar des d'una perspectiva integral sobre el territori, tal i com s'especifica en el document aprovat, bona part de les actuacions que s'hi proposen tenen un fort component de rehabilitació física.

Taula 09. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot

OPERACIONS	CAMP I	CAMP II	CAMP III	CAMP IV	CAMP V	CAMP VI	CAMP VII	CAMP VIII
A.- Plaça Esgleiers								
B.- Plaça Campdenmàs								
C.- Passeig dels Valls Vells i Plaça Palau								
D.- Espais Públics i Aparcaments de l'illa del Carme								
E.- Peatonalització de la Vila Vella								
F.- Programa d'actuacions per a la millora de la integració social i d'equitat de gènere								

Font: elaboració pròpia a partir del PII del nucli històric d'Olot

Per altra banda, cal tenir en compte que quatre de les cinc propostes urbanístiques que es proposen al PII es troben recollides al POUM del municipi, de recent aprovació. Són actuacions molt ben definides i formen part d'una estratègia determinada de sanejar el teixit urbà del nucli històric. Al llegir el PII queda ben palesa la diferència entre aquestes actuacions de rehabilitació definides anteriorment i la resta d'actuacions, d'un caire més social i comunitari, que provenen de propostes realitzades per les diferents regidories de l'ajuntament que tenen àmbit d'actuació durant el procés de redacció del projecte. En aquest sentit, i com ja hem vist en d'altres PII, la voluntat inicial amb la que s'elabora el projecte és la d'actuar físicament sobre el teixit urbà del barri i la resta d'actuacions són afegides sense una estratègia definida.

A partir de la informació que es recull al projecte integral, hem elaborat una taula que ens indica el grau de transversalitat d'aquelles actuacions que es porten a terme. Per començar, i com a indicador de la perspectiva integral amb la que es va dissenyar el PII, les actuacions s'agrupen a partir d'operacions. Tal i com es mostra al quadre, cadascuna d'aquestes operacions desplega un seguit d'actuacions que es classifiquen dintre dels vuit camps d'actuació definits a la Llei.

Tot i que sembli que les operacions que es defineixen al PII tenen una caràcter transversal degut a que, pràcticament, tenen incidència en tots els camps d'actuació, cal senyalar que les cinc primeres operacions són actuacions completament urbanístiques. Si bé es cert que les quatre primeres operacions desenvolupen actuacions que s'emmarquen dintre el camp VII (Desenvolupament de programes que

comportin una millora social, urbanística i econòmica), aquestes són accions que o bé tenen com a objectiu la dinamització de l'activitat comercial, com per exemple, la modernització d'establiments. El grau de transversalitat en les operacions que el PII proposa és, per tant, força baix.

5.2.2 La gestió en la implementació del projecte

Un cop analitzat el disseny i contingut del PII és interessant veure quina ha estat la seva evolució durant la implementació del programa en sí. L'objectiu, per tant, rau en poder avaluar quins han estat els canvis més significatius durant la implementació del programa i els mecanismes de gestió que s'han desenvolupat. Al següent apartat analitzarem quin ha estat el paper de la participació durant aquesta etapa i, sobretot, quina ha estat la seva incidència.

Abans de continuar, cal esmentar quina ha estat l'evolució en la gestió del projecte durant els quatre anys d'execució. La naturalesa de bona part de les operacions urbanístiques que el PII desenvolupa, especialment aquelles que comporten un esponjament del teixit urbà, necessiten un període previ de negociació amb els veïns afectats abans de ser executades. Una de les prioritats del consistori ha estat la de portar a terme un procés d'expropiacions obrint el diàleg i atenent a cadascun dels afectats cas a cas. En aquest sentit, tot i el significatiu nombre d'afectats, no hi ha hagut problemàtiques significatives durant la negociació amb els veïns i veïnes. Les conseqüències d'aquests processos de diàleg, generalment lents i complicats, han estat, per una banda, l'endarreriment en l'execució de bona part de les actuacions, i, per l'altra, la dedicació gairebé complerta per part de la direcció del projecte a aquesta qüestió en detriment de la resta d'actuacions.

La gestió del PII durant tota aquesta fase, per tant, girava entorn de l'àrea d'urbanisme des d'on es negociaven aquests processos. Cal senyalar però, com veurem més endavant, que sí que es porten a terme altres actuacions, fins i tot, actuacions complementàries del pla a través del Servei d'Ocupació Català del Departament de Treball de la Generalitat, però l'impuls definitiu per endegar la totalitat d'actuacions no es dona fins a mitjans de l'any 2007. Així el període comprés entre els inicis del l'any 2005 i mitjans del 2007, la implementació del projecte s'alenteix degut aquests processos de negociació.

Organigrama de gestió del pla

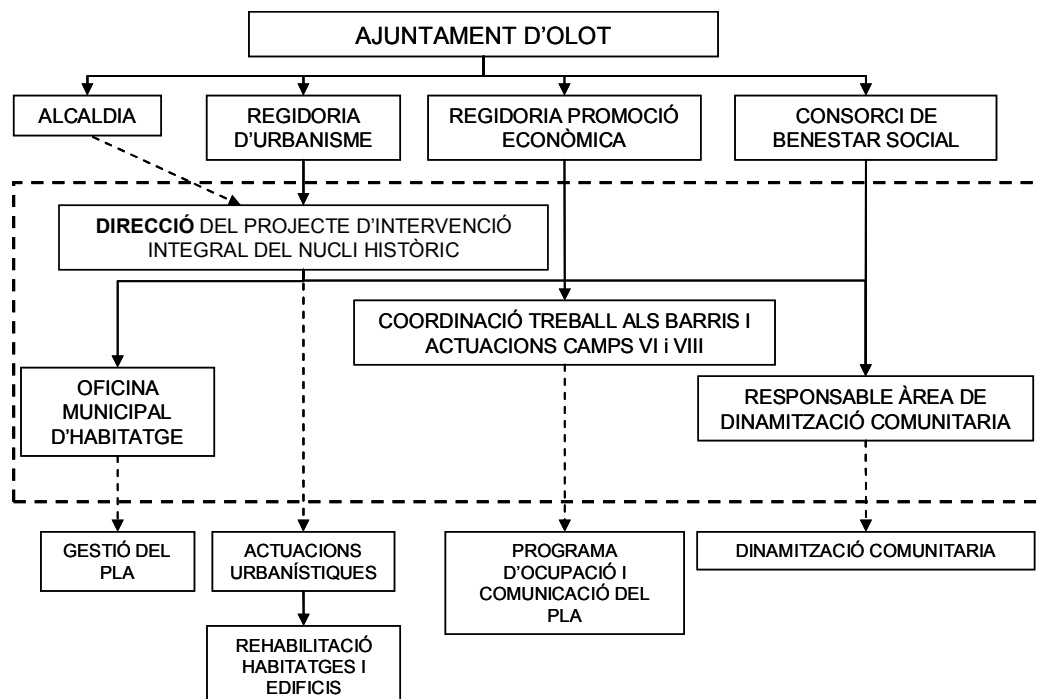
No és fins el juny del 2007 quan es dona un gir a la implementació del PII. Un cop iniciades ja les obres de les actuacions urbanístiques, des de direcció i amb el suport d'altres àrees de l'Ajuntament, es decideix definir una estructura de gestió caracteritzada per la transversalitat i la comunicació interadministrativa on, definitivament, es pretén actuar al barri amb les eines que demanda el programa de Barris.

En aquest procés és fonamental la figura de coordinació que penja de l'Institut Municipal de Promoció de la Ciutat (IMPC). Gràcies al primer conveni firmat amb el

SOC a finals del 2006, les actuacions de caire més social i comunitari reben un important ajut de finançament complementari. Les ajudes del SOC impliquen a l'àrea d'Ocupació i la regidoria de Promoció Econòmica, d'on penja l'IMPC. Amb la voluntat de gestionar aquestes ajudes es crea aquesta figura de coordinació del programa Treball als Barris que va adquirint cada cop més funcions transversals dintre la gestió. Actualment, a més d'encarregar-se del programa de Treballs als Barris, des d'aquesta coordinació també es gestiona la comunicació del projecte, inexistent fins llavors, i la implementació dels camps d'actuació VI i VII.

Aquesta nova dinàmica que adquireix la gestió del projecte fa que el paper del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa adquireixi més protagonisme. Aquesta figura sorgeix a partir d'un consorci entre els serveis socials de l'ajuntament d'Olot i el Consell Comarcal de la Garrotxa i porta a terme totes aquelles polítiques de caire social i comunitari del municipi i de la comarca des de fa deu anys. Inevitablement, es considera que el seu paper ha de ser cabdal a l'hora de desenvolupar la vessant social del projecte i des del mateix consorci es decideix que la responsable de l'àrea de dinamització comunitària sigui la representant en la gestió del PII.

Gràfica 07. Organigrama de la gestió del Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot

Font: elaboració pròpia a partir d'informació extreta del treball de camp

El resultat més immediat d'aquest nou enfocament en la gestió del pla és la reunió setmanal que celebren els diferents responsables de les diferents regidories i àrees que intervenen al projecte. La reunió es porta terme a l'Oficina d'habitatge i rehabilitació i hi participen el director del PII, alhora regidor d'urbanisme i del nucli històric, la coordinadora del programa de Treball als Barris i coordinadora dels programes socials del PII, la responsables de l'àrea de dinamització comunitària del Consistori de Benestar Social, la responsable de la gestió administrativa del PII i la responsable de l'Oficina d'habitatge i rehabilitació.

Les actuacions durant la implementació

Com ja s'ha comentat anteriorment, es poden diferenciar dues etapes durant la fase d'implementació del projecte integral: la primera fase està compresa entre l'aprovació del projecte a finals del 2004 i fins mitjans de l'any 2007; i la segona, des de mitjans del 2007 fins l'actualitat (l'ajuntament d'Olot ha demanat una pròrroga de dos anys, fins el 2010, per acabar d'executar la totalitat del projecte).

Aquesta primera fase es caracteritza per un desenvolupament inicial de les cinc actuacions urbanístiques que es defineixen al PII i, en especial, aquelles que comportaven un esponjament del teixit urbà i per tant una expropiació de finques i terrenys privats. Aquest procés va alentir l'execució i l'estat de les obres, fet que combinat amb una mala política de comunicació va fer que sorgissin algunes crítiques de com s'estava desenvolupant el PII. A part de les actuacions urbanístiques, el paquet d'accions restants es va deixar en un segon pla. Si bé és cert que es desenvoluparen algunes actuacions concretes a través convenis amb altres entitats del barri o referents a la dinamització comercial, i que a finals del 2006 es signà el primer conveni amb el SOC, durant aquests primers anys no s'iniciaren el gruix de les accions descrites al projecte. Fins llavors el desenvolupament del projecte es concentrava principalment en les actuacions urbanístiques.

Actualment podríem dir que estem en la gènesi d'aquesta segona fase. Els esforços es centren en definir una estratègia integrada per tal de desenvolupar les actuacions de caire més social i comunitari. Aquest nou enfocament es materialitza en una modificació de moltes de les actuacions que es definien al projecte aprovat inicialment i es classificaven als camps d'actuació 6 i 7. Així es proposa un nou document on, a part de repassar les actuacions executades fins l'actualitat, s'eliminen i es proposen algunes de noves. L'objectiu d'aquest canvi és, bàsicament, el d'impulsar un nou seguit d'accions amb un caràcter més transversal i que s'adaptin millor a les noves capacitats de gestió i de finançament econòmic. Aquest nou document ja ha estat aprovat pel Departament de Política Territorial i Obres Públiques i estableix una línia estratègica que servirà de base durant aquests dos anys que queden per acabar d'implementar el projecte.

En el següent quadre apareixen de forma resumida aquelles actuacions eliminades, modificades o noves i, finalment, les actuacions complementaries al PII.

Taula 10. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral del nucli històric d'Olot.

Actuacions noves o modificades	Actuacions eliminades	Actuacions complementaries
Programes de foment de la integració social i cultural per aconseguir millor qualitat de vida al barri. <i>Programes de dinamització i integració dels col·lectius del barri</i>	Espais/locals habilitats per a acollir activitats d'associacions de dones per fomentar l'equitat de gènere.	Treball als Barris i conjunt d'actuacions derivades dels ajuts del SOC (més de 500.000 € en l'actualitat)
Programes de foment de la integració social i cultural per aconseguir millor qualitat de vida al barri. <i>Campanyes de civisme i sensibilització ambiental.</i>	Programes de dinamització de l'activitat comercial (modernització d'establiments). <i>Plaça Esgleiers i plaça Campdenmàs.</i>	Convenis amb diverses entitats del municipi.
Programes i tallers de participació en el disseny de les ciutats sota la perspectiva de gènere.	Programes de foment del treball. Pla d'Orientació d'equipaments comercials.	Construcció habitatges de protecció pública (en diferents punts del nucli històric). Ajuntament.*
	Programes de foment de la integració social i cultural per aconseguir millor qualitat de vida al barri. <i>Projecte de convivència al Barri Vell.</i>	Adequació d'habitacions de La Caritat per a residència assistida. Dept. Benestar Social.*
	Programes per millorar la mobilitat urbana i el transport. <i>Projecte d'educació viària.</i>	Creació Observatori del Paisatge. Dept. PTOP, ajuntament i UdG.*
		Peatonalització carrer Antoni Llopis*
		Patrulles mixtes mossos-policia municipal. Dept. de Governació i ajuntament*
		Ampliació Escola d'Arts Olot. Departament d'Ensenyament.*

* Actuacions complementàries recollides al PII del nucli històric

Font: elaboració pròpia a partir d'informació extreta del treball de camp

D'aquestes noves actuacions voldríem destacar-ne dues que, en certa mesura, tenen com a objectiu disminuir les barreres a la participació pels col·lectius més dèbils. Per exemple, dintre dels Programes de dinamització i integració dels col·lectius del barri s'està portant a terme l'Espai Jove que va dirigit a nois i noies de 12 a 16 anys i que ofereix un seguit d'activitats extraescolars com alternativa al temps lliure dels joves

amb l'objectiu d'educar contribuint al desenvolupament integral de la persona i intentar reduir a la reducció del fracàs escolars. L'altre actuació són els Programes i tallers de participació en el disseny de les ciutats sota la perspectiva de gènere que té com a finalitat incorporar la perspectiva de gènere en els futurs tallers participatius que es realitzaran al barri.

Però a aquets document de modificació de les actuacions també hi trobem altres consideracions que són interessants per la nostra recerca. Així, les actuacions de caire social, classificades dintre els camps d'actuació VI i VII, s'han incrementat gràcies als fons propis de l'ajuntament i d'altres departaments de la Generalitat, especialment del Servei d'Ocupació de Catalunya, en més de 700.000 € fins aquest any 2008, xifra que suposaria el 13,83% del PII aprovat inicialment. Cal destacar que les ajudes del SOC han significat més de 500.000 € en tant sols dues convocatòries (2006-2007 i 2007-2008). Actualment s'està a l'espera del resultat de la última convocatòria a finals d'aquest any 2008 amb un pressupost de 282.000 €.

Com en d'altres municipis amb característiques similars: capital de comarca fora de l'àmbit metropolità, pol d'activitat funcional i grandària mitjana; les actuacions complementaries tenen un paper molt important en la intervenció. Més enllà de les accions conjuntes amb el Consell Comarcal de la Garrotxa, en parlarem més endavant, o la Diputació de Girona, paral·lelament a la implementació del projecte es desenvolupen un seguit d'actuacions complementaries finançades, la gran majoria, per diferents departaments de la Generalitat (veure taula anterior). Aquestes dinàmiques que es creen al voltant de la llei de Barris han estat molt ben aprofitades en el cas d'Olot.

Coordinació interadministrativa

La coordinació interadministrativa del PII del nucli històric també ha experimentat modificacions molt importants en aquesta segona fase de la implementació. Com ja hem comentat anteriorment en l'apartat de la gestió del pla, des de mitjans de l'any passat s'està formulant una nova forma de treballar a partir de la transversalitat en a gestió del PII. El següent pas es aconseguir una transversalitat a l'hora de desenvolupar determinades actuacions. Aquest procediment implica involucrar les diferents àrees de l'ajuntament que fins ara han quedat al marge del procés portat a terme al barri.

Amb aquest objectiu s'han celebrat dues reunions amb bona part dels polítics i tècnics de la resta d'àrees de l'ajuntament amb la finalitat de redactar un document amb una diagnosi de quin és l'ús de l'espai públic del barri. A partir d'aquest document es determinaran quines són les línies d'actuació per tal de solucionar els diferents problemes que es detectin i s'actuarà a partir d'una coordinació entre les diferents àrees que hi participin. Tot i aquests nous esforços i la voluntat d'establir una base sòlida per on poder començar a treballar transversalment, el grau de coordinació entre àrees de l'ajuntament d'Olot en la implementació del projecte ha estat poc rellevant. Caldrà veure dintre d'uns mesos si els canvis establerts fructifiquen positivament. De moment, l'impacte dintre l'estructura municipal ha estat poc rellevant.

Cooperació multinivell

La cooperació multinivell ha jugat un paper fonamental en el cas d'Olot. Així doncs, les relacions establertes amb el Departament de Treball i, en concret, amb el Servei Català d'Ocupació (SOC) han estat cabdals a l'hora de portar a terme i complementar les actuacions de caire social i comunitari. L'entrada de les ajudes del SOC ha fet que dues àrees de l'ajuntament s'haguessin d'implicar necessàriament al procés d'implementació del PII. A partir de la incorporació, primer, de la coordinadora de Treball als Barris de l'Institut Municipal de Promoció de la Ciutat (de l'Àrea d'Ocupació de l'ajuntament), i, posteriorment, la responsable de l'àrea de Dinamització comunitària del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa (consorci on hi participen ajuntament i consell comarcal de la Garrotxa). Aquestes noves incorporacions a l'equip de gestió del PII són conseqüència directa de les ajudes que arriben a través del SOC. Així doncs, el cas d'Olot ens indica com els impactes d'una cooperació amb una altre administració poden arribar més enllà d'una simple aportació econòmica.

A part de la col·laboració amb el SOC, no podem destacar altres vincles de cooperació amb d'altres administracions o departaments de la Generalitat. Si bé a la taula anterior amb els actuacions durant la implementació es recullen moltes actuacions complementaries, aquestes són actuacions generades durant el procés d'elaboració del projecte i abans de la implementació de les actuacions, és a dir, no han estat generades gràcies a la comunicació amb altres administracions. Cal remarcar que el fet que no hi hagi més actuacions amb altres departaments de la Generalitat no és degut a una falta de voluntat per part de l'ajuntament d'Olot sinó més bé degut a la falta de cooperació per part de la resta de departaments de la Generalitat.

5.2.3 Síntesi Integralitat

Taula 11. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al nucli històric d'Olot

PARÀMETRES	INDICADORS
TRANSVERSALITAT	Baix nivell de transversalitat en les actuacions Perspectiva unidimensional del procés de rehabilitació del barri. El PII gira entorn les actuacions de rehabilitació física del barri que consisteixen, principalment, en l'esponjament del teixit urbà en determinats sectors del barri. Actuacions socials i comunitàries dissenyades sectorialment des de les diverses àrees responsables de l'ajuntament. Recentment s'ha establert una nova estructura en la gestió del PII on s'introdueixen paràmetres que permeten preveure una evolució cap a una actuació més transversal sobre el territori. És massa aviat per poder valorar-ne el resultat.
COORDINACIÓ MULTINIVELL	Alt grau de cooperació amb el Servei d'Ocupació de Catalunya. Les ajudes rebudes des del SOC han servit per complementar les dotacions econòmiques destinades a les actuacions de caire social i comunitari. Gràcies a aquests ajuts, la gestió del pla integral ha anat incorporant altres actors de la administració municipal fins establir les bases per desenvolupar una gestió del projecte transversal.
MULTIDIMENSIONALITAT	PII desequilibrat entre la dimensió física i les dimensions econòmica, medi ambiental i social. El projecte consta d'un total de sis operacions, cinc de caràcter urbanístic i una que aglutina les actuacions de caràcter social i comunitari. Les operacions urbanístiques es caracteritzen, al menys en quatre de les cinc existents, per proposar un esponjament del teixit urbà de determinats sectors del nucli històric. Aquestes cinc operacions aglutinen el 97,6 % del total del pressupost del PII. El pes de les actuacions socials i comunitàries és significativament baix en comparació a la mitjana de projectes del programa de Barris fins l'any 2007. Cal senyalar que gràcies a les aportacions del SOC aquestes actuacions amplien el seu pressupost i la seva importància al pla. Recentment s'ha aprovat una modificació de les actuacions dels camps d'actuació VI i VII i que es portaran a terme fins l'any 2010.

Font: elaboració pròpia

5.3 La participació en el projecte integral del Nucli Històric d'Olot

5.3.1 Historial participatiu del territori

Tradicionalment, Olot ha estat un municipi amb un tradició associativa molt important amb un elevat nombre d'associacions i entitats, moltes de les quals tenen forts vincles

amb el nucli antic. El barri, malgrat els canvis que ha experimentat en els últims anys i els molts dèficits que presenta, continua sent el centre neuràlgic de la vida social i cultural de la ciutat. Aquest fet queda palès en el gran nombre d'entitats que tenen la seu social en el barri i que hi realitzen activitats. Tot i això, aquests darrers anys s'ha iniciat un cert desplaçament de part de les activitats socials i culturals cap a altres zones de la ciutat fent perillar un aspecte que resulta decisiu per la recuperació del nucli antic com és l'associacionisme i participació ciutadana.

El ventall d'entitats i associacions que tenen relació amb el nucli històric és molt ampli. Exceptuant les associacions de recent fundació, la majoria presenta un problema de relleu generacional que comporta una debilitació en la capacitat de convocatòria i actuació. Aquesta tendència, es dona molt més intensament als centres i nuclis històrics de les ciutats, símptoma característic del procés de pèrdua de població resident i d'envelliment de la població que es queda. L'associació de Veïns del Nucli Històric (ANA) o l'Associació de Comerciants d'Olot (ACO - Associació Olot Centre) són dos exemples d'aquest procés de pèrdua de capacitat de les associacions del barri. Pilars de la vida associativa del barri durant molts anys, actualment intenten mantenir un cert dinamisme tot i la falta d'associats i la pèrdua d'activitat comercial. Tot i la implementació del PII la seva actitud envers el futur del barri segueix sent pessimista. Un cas contrari seria el de l'Associació de Veïns del barri de Sant Francesc, barri veí del nucli històric. L'associació, molt més dinàmica i amb un ampli ventall d'activitats realitzades al cap de l'any, participa al Comitè d'Avaluació i Seguiment del PII ja que moltes de les actuacions urbanístiques projectades es localitzen a la vora del seu barri. A més, col·laboren en el desenvolupament de l'actuació del PII del "Pati Obert".

El nucli històric també aglutina un elevat nombre d'entitats i associacions de caràcter més sectorial. A part de ser la seu de moltes d'elles, el barri és l'espai on s'organitzen la majoria d'activitats i convocatòries de participants. Una de les conseqüències d'aquesta concentració d'associacions és l'elevada oferta d'activitats i esdeveniments culturals i associatius que es donen al barri. Així doncs, un bon nombre de locals, localitzats en carrers secundaris, són llogats o comprats per aquestes entitats donant vida a parts del barri que s'han quedat sense activitat comercial. Algunes d'aquestes instal·lacions, com les de l'Orfeó Popular Olotí o el Centre Els Catòlics, tenen un ampli ús social ja que no només s'hi fan activitats pels seus socis sinó que la majoria d'activitats que s'hi organitzen estan obertes a tota la població. Sovint, com és el cas del Centre Els Catòlics, actuen d'entitat d'entitats o d'hotel d'entitats cedint part de les seves instal·lacions a d'altres entitats que no poden tenir local propi i necessiten un espai per fer les seves reunions o les seves activitats. Aquests centres compensen la falta d'un equipament com un centre cívic al barri. Més endavant, a l'apartat del sociograma veurem quines són les entitats i associacions existents al barri i la seva relació amb el PII.

A part de les entitats i les seves instal·lacions, l'oferta cultural del barri s'estructura amb altres equipaments que citem a continuació: la biblioteca municipal Marià Vayreda, l'espai per joves Núria, l'oficina de cooperació, l'oficina de Turisme, l'Escola

de Belles Arts, l'Arxiu Històric Comarcal d'Olot, el Museu Comarcal de la Garrotxa, l'Observatori del Paisatge, etc.

Pel que fa a nivell institucional, a Olot existeixen dues plataformes que promouen la participació ciutadana. Dins l'ajuntament d'Olot hi trobem la Regidoria de Participació i Solidaritat. El seu àmbit competencial és, entre d'altres funcions, el foment de la participació i el control i desenvolupament dels diferents òrgans participatius existents al municipi, així com la relació amb el teixit associatiu i les entitats de cada barri de la vila. Tot i això, la seva participació al pla de barris és menor. L'altre plataforma que fomenta la participació al municipi i a la comarca és l'Àrea de dinamització comunitària del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa, consorci que, com ja hem comentat anteriorment, està format per l'ajuntament d'Olot i el Consell Comarcal de la Garrotxa. Podríem dir que aquesta àrea, de recent configuració, desenvolupa dues línies d'actuació: per una banda la dinamització d'entitats socials en col·laboració amb la regidoria de serveis socials de l'ajuntament; i, per l'altra, la dinamització de barris on col·labora amb la regidoria de participació ciutadana de l'ajuntament en tots aquells barris a excepció del nucli històric. Totes aquelles actuacions desenvolupades al nucli històric s'inclouen dintre del PII i, per tant, són responsabilitat de la regidoria d'Urbanisme i del Barri Vell. Aquest fet explica el rol gairebé d'observador de la regidoria de Participació i Solidaritat en el projecte integral.

Per tal d'entendre la política de dinamització comunitària que s'està portant a terme al municipi d'Olot avui en dia, cal que ens fixem en el Pla de Desenvolupament Comunitari que el Consorci de Benestar Social de la Garrotxa realitza l'any 2000. Una de les recomanacions que proposa el pla és que cal actuar sobre el debilitat teixit associatiu del municipi i desenvolupar actuacions amb l'objectiu de dinamitzar-lo de nou, senyalant, en especial, tres barris on aquesta actuació ha de ser de caràcter urgent: els barris de Sant Miquel i Sant Roc i el nucli històric. Així doncs, el pla proposa reforçar el servei de suport a les entitats i associacions de caire social del municipi i constituir consells de barris en aquest tres dels barris com a òrgan participatiu. Si bé des del Consistori es decideix posar en funcionament els Consells de Barri pels barris de Sant Miquel i Sant Roc al cap de poc temps, pel que fa al nucli històric es posposa la implementació del consell a expenses de realitzar-ho en coordinació amb el pla de Barris. Tanmateix, el pes de l'àmbit urbanístic del PII i les circumstàncies a l'hora d'executar les actuacions urbanístiques fan que qualsevol actuació de desenvolupament comunitari al nucli històric quedi aturada fins ben entrat l'any 2007.

5.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII

Seguidament s'analitzen els processos i mecanismes de participació durant el disseny, la implementació i el desenvolupament de les actuacions del projecte.

Participació en el disseny

El procés d'elaboració del projecte integral del nucli històric d'Olot no va comportar una planificació participativa amb els diferents agents del territori a l'hora de dissenyar les actuacions. La possibilitat de desenvolupar un programa de Barris al municipi sorgeix

com una oportunitat per l'ajuntament d'actuar sobre el nucli històric a partir de les actuacions que anys abans havien estat recollides al POUM de recent aprovació. Si bé és cert que s'estableix un procés participatiu durant l'elaboració del POUM, aquest és limitat a seguir els procediments característics i obligatoris que comporta la realització d'aquest pla. En aquest sentit, l'equip responsable convocava reunions informatives on s'explicava quines eren les estratègies que es portarien a terme. Fou un procés més informatiu que participatiu.

Així doncs, durant l'elaboració del projecte integral no es porta a terme cap procés de participació ciutadana com ara una diagnosi conjunta amb les entitats o associacions del barri ni tampoc s'estableixen mecanismes de participació en el disseny de les accions a desenvolupar. El projecte es dissenya a partir de les actuacions que cadascuna de les àrees de l'ajuntament creu oportunes i necessàries. Un cop redactat el PII es cita a les diferents entitats per tal d'informar del contingut del PII en una sessió purament informativa.

Òrgans i mecanismes de participació durant la implementació

Al document del projecte integral que s'aprova a finals del 2004, es defineixen uns instruments de dinamització i participació que finalment no es porten a terme. Així doncs, l'òrgan més important que es proposa és una Taula Sectorial que pretén incorporar totes les entitats veïnals i les associacions comercials que tenen relació amb el nucli històric d'Olot.

Com a figura alternativa, durant la primera fase del projecte, és a dir, fins a mitjans del 2007, es celebren dues reunions del Grup Local de Seguiment, una per cada any. Aquestes reunions estan formades per aquelles associacions més importants i representatives del barri i que alhora formen part del Comitè d'Avaluació i Seguiment: l'Associació de veïns de Sant Francesc, Associació de veïns del Nucli Antic (ANA), l'Escola d'Art d'Olot, l'Associació de Comerciants d'Olot (ACO), Càritas Olot, i el Gremi d'Hostaleria. Bàsicament, el caràcter i funcionament d'aquesta Grup Local de Seguiment ha estat bastant similar al funcionament del Comitè d'Avaluació i Seguiment. A part de no ser-hi els responsables de la Generalitat, les reunions han estat, principalment, informatives, amb un nivell de participació prepositiva més aviat baix i sense l'aplicació d'una metodologia de dinàmica.

Així doncs, durant aquesta primera fase del procés d'implementació del projecte els mecanismes de participació es limiten a la convocatòria periòdica del Comitè d'Avaluació i Seguiment i del Grup Local de Seguiment. El Comitè d'Avaluació i Seguiment es convoca dos cops: a inicis de l'any 2006 i a mitjans del 2007, igual que el Grup Local de Seguiment, a mitjans i finals del 2006.

Un cop es posa en funcionament la nova l'estructura de gestió que es proposa des de mitjans de l'any 2007, just després d'unes eleccions municipals que no comporten canvis significatius, s'estableixen progressivament nous mecanismes de participació seguint una estratègia que a la llarga pretén implicar als agents del territori en el desenvolupament de les actuacions que encara no han estat aplicades. Des de la

nova coordinació de les actuacions del camp VI i VII i amb el suport de l'Àrea de dinamització comunitària del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa es defineixen diverses actuacions amb l'objectiu d'introduir mecanismes participants i acabar implicant als agents socials del territori.

A continuació enumerem com ha estat el disseny d'aquesta nova estructura de dinamització comunitària. Des de l'Àrea de dinamització comunitària es creu necessària la contractació d'una tècnica de dinamització comunitària que es dediqui al nucli històric. El primer any aquesta tècnica es finança a través dels programes del SOC, el segon any, en canvi, es realitza a través del fons del projecte integral. Bàsicament, la finalitat d'aquesta contractació és la de portar a terme un mapa social del barri, amb el suport d'assessorament de l'empresa Índic, que serveixi de base per així poder definir unes línies d'actuació i, posteriorment, crear un Consell de Barri o òrgan similar com en d'altres barris de la vil·la.

Paral·lelament a aquestes actuacions, a partir del 2008 es celebren reunions periòdiques amb aquells col·lectius representats més importants del barri. Així doncs, per exemple, s'estableix una reunió mensual amb l'Associació de veïns del Nucli Antic per tal de millorar, poc a poc, unes relacions que s'havien anat degradant des de l'inici del projecte. Aquestes reunions es porten a terme des de l'Àrea de dinamització comunitària. Per altra banda, des de la coordinació del Programa Treball als barris i a través de la dinamitzadora comercial contractada pel projecte es celebren reunions amb els comerciants del barri. L'ACO (Associació de Comerciants d'Olot) té la seu a l'Institut Municipal de Promoció de la Ciutat, per tant, la comunicació és fluida i constant. Un dels altres actors amb els que es celebra una reunió són els propietaris del barri per tal d'informar-los dels programes de rehabilitació d'edificis que recull el projecte. Aquesta reunió, però, es puntual.

Durant l'elaboració del mapa social del barri sorgeix la necessitat de conèixer quin és l'ús de l'espai públic del barri. Així doncs, es decideix convocar a tots els responsables i tècnics de les àrees i regidories municipals que tenen com a àmbit d'actuació el nucli històric per tal de definir un diagnòstic de les problemàtiques més significatives de l'àrea a través de l'ús de l'espai públic. Es celebren dues reunions d'aquesta naturalesa, la segona únicament amb els tècnics, i es redacta un document que s'adjunta al document final del mapa social.

Paral·lelament a aquesta taula, es crea una altra taula on es convoca a totes les entitats i associacions que tenen relació amb el nucli històric. Es celebren dues reunions, maig i juny del 2008, amb una participació força elevada i s'acaba redactant el mapa social del barri. Tot i això, aquests dos tallers d'entitats serveixen per establir un primer canal de comunicació i coneixença entre diferents entitats del barri, moltes de les quals desconeixien l'existència de l'altre.

El document resultant d'aquestes dues taules taller estableix una primera diagnòstic social i comunitària del barri i ha de servir de base a l'hora d'establir uns primers mecanismes per tal de fomentar la participació ciutadana, com per exemple la naturalesa de l'òrgan participatiu que s'ha de constituir al barri; i, alhora, un document

que permet comprovar quins són els àmbits d'actuació de les diferents regidories de l'ajuntament al barri, és a dir, un document que faciliti el desenvolupament d'actuacions de caràcter transversal implicant la resta àrees de l'ajuntament.

El pas següent en aquest procés de configuració de la dinamització comunitària al PII passa per retornar el document del mapa social a tots els participants dels tallers, siguin tant entitats i associacions com tècnics de l'ajuntament. Per altra banda, des de la direcció del pla i com a primera experiència participativa es pretén portar a terme un procés de participació en el disseny de la Plaça Camdenmàs.

A mitjà termini, i depenent de com evoluciona l'experiència del procés participatiu i quin és el tarannà del teixit social, s'establirà un òrgan participatiu al nucli històric amb una relativa capacitat a l'hora de decidir sobre les actuacions que es portaran a terme. Tot i això, la naturalesa i les funcions d'aquest òrgan encara estan per definir: o bé tindrà un caràcter més integral com per exemple el que seria un consell de barri, o es convocaran taules sectorials depenent del tema que es tracti.

Evidentment, al barri existeixen altres figures de comunicació entre la ciutadania i el pla. L'Oficina d'habitatge i rehabilitació, per exemple, ha jugat un paper clau en l'atenció a títol individual durant el procés expropiació de finques o en la implementació dels programes de rehabilitació de façanes. Actualment, a falta de pàgina web, en construcció, és la cara més visible del PII al barri.

A continuació es resumeix el grau de participació durant tot el programa de barris del nucli històric d'Olot.

5.3.3 Síntesi participació

Taula 12. Síntesi del grau de participació en el programa del nucli històric d'Olot

Fases		MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
DISSENY DEL PLA		No s'estableixen processos de participació ciutadana previs a l'aprovació del pla.	Protagonisme principal de la regidoria d'urbanisme.	Contingut del pla
		El disseny del pla es realitza aprofitant les actuacions urbanístiques recollides al POUM, de recent aprovació. Gràcies a la informació recollida a les diferents regidories de l'ajuntament, s'estructura el paquet d'actuacions de caire social i comunitari.	Participació de les diferents regidories de l'ajuntament amb propostes d'actuacions sectorials. No hi ha participació directa dels agents del territori.	
IMPLEMENTACIÓ DEL PLA	GESTIÓ DEL PLA	Els mecanismes de participació que es proposen al PII aprovat, la Taula Sectorial, no s'acaba portant a terme. Es convoca un Grup Local de Seguiment, mateixa estructura que el Comitè d'Avaluació i Seguiment sense els representants d'administracions externes a Olot. Reunió bàsicament informativa.	Participació de les àrees de l'ajuntament. Entitats i associacions del barri participen únicament en les reunions del Comitè d'Avaluació i Seguiment i en els Grups Locals de Seguiment.	Actuacions projectades al PII.
		A mitjans de l'any 2007, es decideix treballar transversalment i s'incorporen figures d'altres àrees de l'ajuntament en l'organigrama de la gestió amb la finalitat d'introduir mecanismes de participació.		

Fases		MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
	ACCIONS CONCRETES	S'estableixen reunions periòdiques amb l'Associació de Veïns del Nucli Antic i l'Associació de Comerciants d'Olot. Es convoca a totes les entitats que tinguin relació amb el barri per tal d'elaborar un mapa social que serveixi de diagnòstic així poder establir unes primeres línies d'actuació. En un futur pròxim es pretén iniciar un procés de participació ciutadana en la remodelació de la Plaça de Campdenmas. Alhora també es pretén configurar o bé un òrgan participatiu com un Consell de Barri o unes comissions sectorials per tractar les diferents problemàtiques existents al barri amb la participació dels agents socials del barri		
	INCIDÈNCIA	Durant el disseny del pla i la primera fase del projecte no hi ha incidència. El nivell de participació es significativament baix. Actualment, s'estan formulant nous mecanismes de participació i a la vegada s'està treballant la comunicació amb els agents socials del barri. Caldrà veure en un futur quines funcions seran atorgades a l'òrgan de participació que es pretén crear, si serà en forma de Consell de Barri o bé en forma de comissions sectorials.		

Font: elaboració pròpia

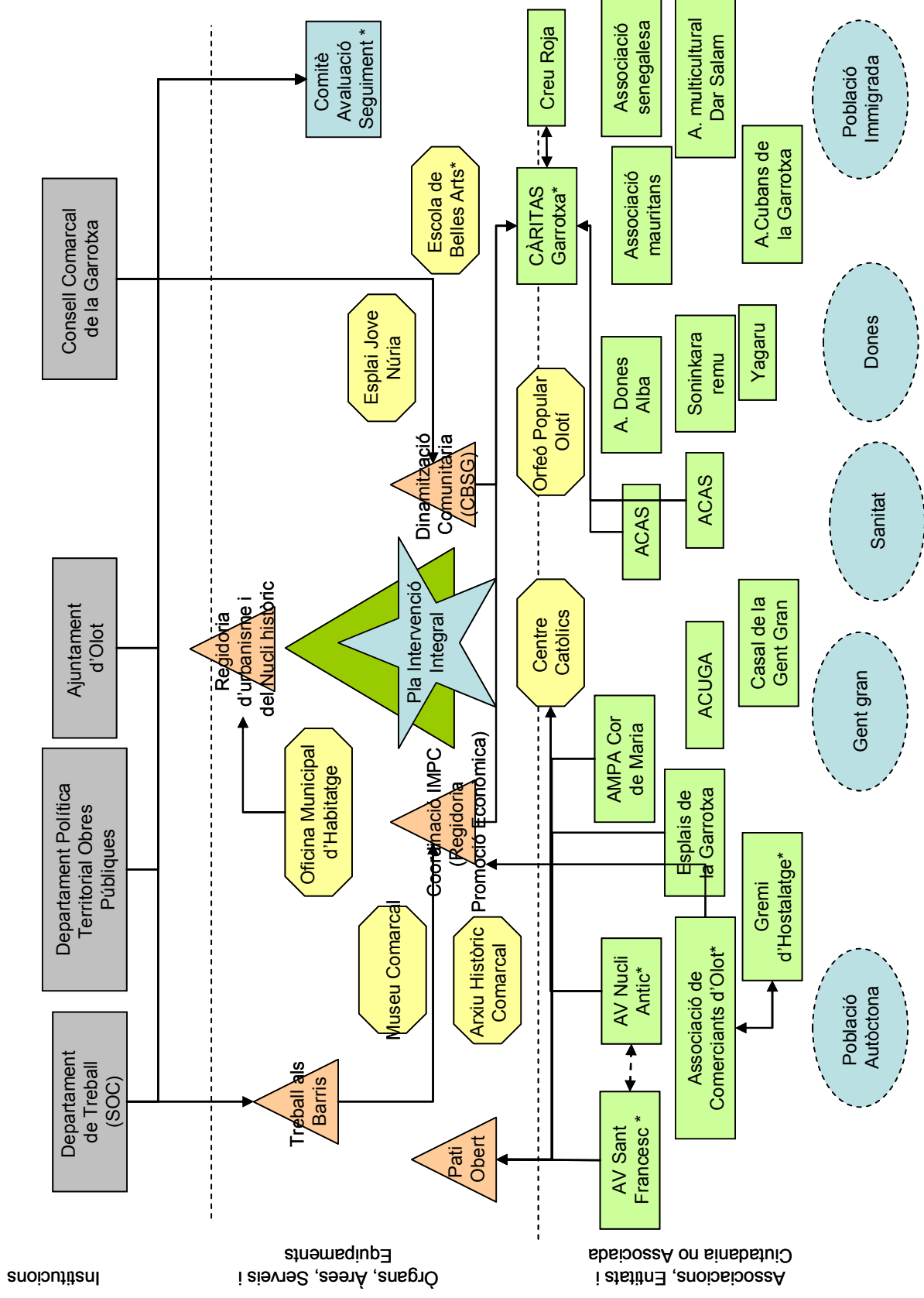
5.4 Sociograma

Tal i com ja hem comentat anteriorment, la densitat de paràmetres associatius al nucli històric siguin ja entitats o instal·lacions és significativament elevada. Gràcies al sociograma podem veure com està estructurat aquest món associatiu i quina es la seva relació respecte el projecte de barris.

La participació al Comitè d'Avaluació i Seguiment i al Grup Local de Seguiment per part d'entitats i associacions és relativament baix si tenim en compte l'elevat i divers nombre d'entitats que trobem al barri. Malauradament, com ja hem indicat anteriorment, el nivell de participació real d'aquests dos òrgans és molt baix i poc efectiu. Fins al dia d'avui, no existeix un espai o òrgan on es puguin crear sinèrgies multilaterals entre els diferents agents socials del barri que poguessin reforçar els canals comunicació i els vincles entre les entitats, els quals en aquests moments són molt dèbils.

A nivell administratiu destacar la relació del PII amb els programes que ofereix el Servei Català d'Ocupació del Departament de Treball de la Generalitat a través de la coordinació ubicada a l'Institut Municipal de Promoció de la Ciutat, i el consorci format entre l'ajuntament d'Olot i el Consell Comarcal de la Garrotxa.

Gràfica 08. Sociograma

5.5 Conclusions. Avaluació dels impactes.

El programa de Barris que es desenvolupa al nucli històric d'Olot presenta un seguit de característiques i dinàmiques que ja hem observat en d'altres casos on la tipologia de barri correspon a un centre o nucli històric. El PII neix amb una clara orientació d'actuar sobre l'espai físic del barri després d'un llarg procés de degradació, tant a nivell urbanístic com edificatori. Aquesta voluntat predomina durant el procés del disseny del PII, on el pes de les actuacions urbanístiques acaba aglutinant bona part dels recursos. Finalment, s'acaba completant el projecte amb un seguit d'actuacions de caire social més o menys multidimensionals però que es caracteritzen per una falta d'estratègia integral a l'hora de ser aplicades.

Pel cas d'Olot una part significativa del PII, i més concretament les seves actuacions urbanístiques, provenen del POUM aprovat l'any 2003. El POUM estableix unes estratègies d'actuació determinades sobre el nucli antic de la vila apostant clarament per un esponjament del teixit urbà en les zones on la densitat d'habitatges és més elevada. El projecte integral, per tant, recull accions concretes que es ja es definien al POUM i això fa que tota la vessant de la renovació física i urbanística que desplega el pla estigui molt ben definida. En detriment, les actuacions de caràcter social i comunitari manquen d'un pes significatiu al projecte i no arriben ni al 4% del pressupost total. Durant el disseny del PII, cadascuna de les regidories que actuen dintre l'àmbit d'actuació proposen mesures o ofereixen actuacions que ja s'estan portant a terme. Es perd, per tant, tota oportunitat de dissenyar un paquet d'accions de caràcter transversal que integri els diferents esforços que es realitzaven al barri. Arribat aquest punt és important recordar que aquells municipis corresponents a la primera convocatòria tingueren poques setmanes a l'hora de dissenyar el projecte, fet que va acabant condicionant molts dels plans que finalment són aprovats. Olot ens seria un clar exemple.

La implementació del PII del nucli històric es caracteritza per dues etapes molt ben diferenciades. Durant la primera etapa, període comprès de des l'aprovació del projecte fins a mitjans del 2007, tots els esforços es destinen únicament a desenvolupar aquelles operacions de caire urbanístic. Si bé és cert que bona part de les actuacions proposades al pla requerien un llarg procés de negociació amb els propietaris de finques i terrenys afectats, la falta de voluntat a l'hora de posar en marxa les actuacions de caire social va quedar ben palesa. Un dels motius d'aquesta descoordinació fou degut, principalment, a que la gestió del PII es desenvolupava únicament des de la regidoria d'urbanisme que, com és evident, dirigia tot els esforços a les actuacions de la seva competència. Cal destacar positivament que els diferents processos d'expropiació, tot i alentir el projecte, no van provocar conflictes significatius amb els afectats.

L'orientació del PII comença a canviar quan arriben les primeres subvencions del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) del Departament de Treball. Al nostre entendre, l'aplicació del programa Treball als Barris del SOC es fonamental per comprendre l'evolució del PII al nucli històric. Per començar, a nivell econòmic, les ajudes del SOC suposen un ingrés complementari al PII de gairebé 450.000 €

(255.000 € la convocatòria 2006/2007 i de 191.000 € la 2007/2008). Aquesta suma significa més del doble del que es tenia pressupostat a l'hora d'executar les actuacions del camp VI i VII pel quatre anys. Però a part de impacte econòmic, el programa de Treball als Barris provoca que la Regidoria de Promoció Econòmica s'impliqui en la implementació de les actuacions. Així doncs, es crea una coordinació del programa Treball als Barris amb seu a l'Institut Municipal de Promoció de la Cuitat que a la vegada penja de la regidoria de Promoció Econòmica.

Així doncs, des del juny del 2007 es decideix desenvolupar un nou organigrama de gestió del PII amb un disseny molt més transversal. A part de la coordinació del programa de Treballs als Barris, que posteriorment també adopta les funcions de coordinar les actuacions del camp VI i VII, s'afegeixi a l'equip de coordinació l'Àrea de dinamització comunitària del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa amb l'objectiu de coordinar totes aquelles actuacions que comportin una participació i, de pas, millorar les relacions amb les associacions i entitats del barri. S'elabora llavors un primer document que modifica algunes de les actuacions corresponents al camp VI i VII del projecte aprovat inicialment i es proposen unes de noves tenint en compte les noves dotacions econòmiques i amb la voluntat d'aprofitar al màxim les noves sinèrgies creades per la nova estructura de gestió.

Pel que fa a l'aspecte comunitari, és molt positiva la voluntat d'establir en futur pròxim un òrgan participatiu a nivell de barri que aglutini totes les entitats i associacions que tenen relació amb el barri. Caldrà veure quin serà el rol d'aquest òrgan respecte el PII i el seu poder a l'hora d'incidir en el desenvolupament de les actuacions que encara s'han d'implementar. Abans s'espera tenir una primera experiència amb el procés de participació ciutadana a l'hora de decidir el disseny de la Plaça Campdenmàs. Fins llavors, els elements participatius desplegats durant la implementació del PII han estat molt pobres. L'esquema de participació que es proposa al pla aprovat, basant en la convocatòria de Taules sectorials, no s'acaba aplicant en cap moment. Podríem dir que l'alternativa ha estat el Grup Local de Seguiment, òrgan similar al Comitè d'Avaluació i Seguiment però sense els representants de la Generalitat. Aquest òrgan ha tingut un caràcter merament informatiu, només ha estat convocat dues vegades i la representativitat del divers teixit associatiu del barri ha estat més aviat pobre.

Resumint, existeixen bastants paràmetres per creure que la implementació del PII al nucli històric d'Olot ha donat un gir significatiu basat en una nova forma de funcionar basada en la transversalitat en la gestió i la comunicació amb els diferents actors del barri, siguin ja tècnics del mateix ajuntament o el teixit associatiu. Tot i això, és aviat per poder avaluar aquesta nova estructura.

6. El cas de Sta. Perpètua de la Mogoda: Can Folguera

6.1 Introducció al barri de Can Folguera de Santa Perpètua de la Mogoda

Santa Perpètua de la Mogoda és un dels municipis del Vallès Occidental, comarca de la província de Barcelona. S'ubica a la segona corona metropolitana i compta amb 15,8km² de superfície. La seva població actual supera els 24.000 habitants¹². És un municipi encara en fase de creixement que està acollint població majoritàriament de la resta de l'àrea metropolitana.

El barri de Can Folguera es situa al sud-est del nucli urbà principal (Centre vila i centre històric) de Santa Perpètua. Comprèn quatre de les catorze seccions censals actuals del municipi, més d'una quarta part del total del parc d'habitatges¹³ i un 28% de la població. És, juntament amb el conjunt del nucli principal, el barri amb més població del municipi. Es poden identificar dues parts. La part vella del barri o Can Folguera Vell té el seu origen als anys 60 quan, fruit de la segona onada migratòria cap a l'àrea de Barcelona, es creà un pla parcial d'ordenació per a la zona. Comprèn la secció censal quarta i dos terços de la cinquena. La part nova o Can Folguera Nou, molt més recent, data dels anys 90 i conté les seccions censals 12 i 14 i aproximadament un terç de la cinquena.

El "Parque Residencial Comillas", tal és el nom original del conjunt d'edificacions de la zona vella, es va construir aproximadament entre 1968 i 1972 en substitució del ric regadiu de la finca Mas Folguera. En el moment del seu naixement era un barri perifèric i amb mancances notòries de tot tipus. El pla que l'originà es va aplicar fins el 1978, any en què va entrar en vigor el Pla General d'ordenació municipal de la comarca urbanística de Sabadell (adaptat el 1979) que, entre altres coses, va ordenar la reducció de densitats de l'edificació.

Després de la urbanització dels vials perimetrals del barri, aproximadament a finals dels 80, entre 1990 i 1995, es va produir la ordenació i urbanització del Passeig de La Florida. Aquest passeig connecta el nucli principal del municipi amb el barri de la Florida, situat a 1,5 km. Té el seu començament a l'avinguda de Barcelona (carrer que separa el Centre de la vila i Can Folguera) i travessa Can Folguera. La construcció de la zona nova del barri, amb una tipologia d'habitatge modern i de bones prestacions, es va fer entre 1993 i 1998 a tots dos costats del nou passeig, en una prolongació del barri vell cap al sud-est, cobrint part de l'espai del corredor que condueix cap a la històricament coneguda com Ciutat jardí la Florida.

¹² Padró continu 2007.

¹³ Dades de la descripció urbanística del pla (Idescat 2003). La densitat d'habitatges per hectàrea (2391 habitatges per 21ha) és deu vegades superior a la del total per l'espai residencial del municipi (8325 per 560ha). La densitat poblacional, per la seva banda, es multiplica per 7. El PII, en part, pretén reduir això d'acord al pla urbanístic vigent, amb la vinculació orgànica i territorial d'àrees no consolidades urbanísticament (52,7ha en total per l'àrea d'afectació).

Gràfica 09. Límits de l'àrea urbana del barri de Can Folguera segons seccions.

Font: elaboració pròpia.

El barri de la Florida, l'altre nucli urbà seminal de la localitat, limita al sud amb La Llagosta, pràcticament formant una continuïtat urbana. El seu origen es situa a un projecte dels anys 20 per construir una ciutat jardí a l'estil del model urbà anglès del segle XIX. El 1934 s'hi va construir un baixador de la línia Barcelona-St.Joan de les Abadesses que a l'actualitat ha donat com a resultat la única estació de ferrocarrils del municipi fins avui, integrada a la línia de rodalies L'Hospitalet-Puigcerdà.

El conjunt de la zona urbana queda emmarcada a l'est per la Riera de Caldes, al sud per La Llagosta i a l'oest i al nord per l'autopista AP-7. Està fraccionat pràcticament per la meitat pel pas de l'altra línia ferroviària que creua el municipi: la línia El Papiol-Mollet, avui només d'ús pel transport de mercaderies.

Com a resultat del conjunt d'aquests processos i el sorgiment d'altres barris a l'oest de les zones urbanitzades, el barri vell ha anat perdent cada cop més el seu caràcter perifèric respecte el centre tradicional si bé continua arrossegant, potser revifada per l'arribada de la nova immigració, una certa estigmatització (normalment associada al nom de "Comillas" o "Can Folguera").

6.1.1 Descripció de l'edificació

La zona antiga del barri o Can Folguera Vell consta de 97 escales distribuïdes en 28 blocs de forma allargada. La tipologia edificatòria és d'habitatge plurifamiliar en blocs de planta baixa més 5 plantes pis. En la majoria dels casos, els blocs estan formats per 4 caixes d'escala que donen accés a 2 habitatges per planta (48 habitatges per

bloc). Uns pocs tenen només dues caixes d'escala i, per tant, només estan formats per 24 habitatges. En total comptabilitzen 1.132 habitatges. Els baixos estan majoritàriament dedicats a habitatge; únicament en 5 blocs (16 caixes d'escala) els baixos estan dedicats a comerç. La situació en el moment de la convocatòria del projecte era la següent:

- El total dels edificis no tenen ascensor.
- Al 95,87% dels edificis la xarxa de sanejament està en un estat molt deteriorat.
- L'estat de manteniment i conservació dels edificis és deficient. L'estructura de suport té bones condicions, però la pell de l'edifici: façanes, teulada i instal·lacions tenen grans deficiències i molts edificis corren el risc de desprendiments a l'espai públic. Més del 92,5% de les comunitats de propietaris tenen ordre d'execució.
- Tots els habitatges tenen evacuació d'aigües residuals, però l'estat de conservació i manteniment dels desguassos, baixants i col·lectors és molt deficient.

Els edificis estan situats a 12 metres de distància entre ells, excepte alguns que estan a 24; hi ha espais de calçades, voravies, jardins, places i altres espais d'ús públic, formant un polígon residencial¹⁴. Molts dels espais interns es descriuen com “ocupats per un excés de vehicles i per usos indeguts”; en general, es valora que els espais entre blocs “són espais estranys [...]”. Les façanes posteriors dels edificis estan desdibuixades per les intervencions individuals dels propietaris; les finestres de les cuines, les gelosies trencades, la roba estesa i les sortides de fum qualifiquen aquests espais com a rebutjables per desenvolupar qualsevol activitat cívica”. La trama d'espais públics que es conforma a l'interior “és un pèl laberíntica, no és permeable i contribueix a la inaccessibilitat del barri”. Els espais més amples del barri (de 24 metres) es valoren molt millor a més de tenir baixos destinats a comercials. La situació de les voreres i l'escassetat de mobiliari urbà són altres dels elements destacats negativament.

En el cas de Can Folguera Nou, trobem també una edificació residencial plurifamiliar força homogènia per tota l'àrea. També tenen 5 alçades però amb un disseny modern, ascensor i pàrking soterrat per a ús dels veïns (1 plaça per habitatge). També disposen d'espais oberts però en aquests cas no d'ús públic¹⁵. Els edificis amb façana a les vies principals tenen locals comercials als baixos (cas del passeig de la Florida, eix comercial consolidat del barri). En conjunt sumen 1.210 habitatges. Al tractar-se d'edificis de recent construcció es consideren en un estat adequat de conservació.

¹⁴ Originalment Can Folguera Vell només ha contingut un equipament (apart del local social del barri que va ser literalment ocupat abans de l'arribada de la monarquia parlamentària), una Escola Bressol a la plaça Garcia Lorca (zona censal 4). La resta d'equipaments, bàsicament educatius, estaven a l'altre costat de l'actual carrer Pau Picasso, al que ha acabat de configurar-se com a part de Can Folguera Nou o més enllà.

¹⁵ La zona vella té una qualificació de “residencial amb espais oberts d'ús públic” mentre la zona nova rep la qualificació de “residencial en conjunts amb espais oberts”.

El pla de rehabilitació de 1997

A finals dels 90 l'ajuntament va obrir la Oficina Municipal de Rehabilitació per desenvolupar un programa de rehabilitació dels edificis, aplicant les directrius del Decret 205/1993 (ja derogat i substituït) pel qual es subvencionava el 100% del cost de la redacció de la diagnosi i projecte de reparació i fins a un 50% del cost de les obres en funció dels ingressos familiars. Altrament també s'oferien préstecs per sota del 4% per tal de poder afrontar els costos. El servei va estar format per una arquitecte municipal, responsable tècnica de les obres, i pel responsable de Nova ciutadania, ja que es va considerar important disposar d'aquesta doble vessant arquitectònica i comunitària. La tercera pota d'aquest pla era la Generalitat a través del suport donat pel CTR (Centre Tècnic i de Cooperació per a la Rehabilitació d'Habitatges).

La majoria de les comunitats (caixes d'escala) de Can Folguera van signar el conveni corresponent per a encetar el procés, pel qual podien arribar a quedar subvencionats fins a un 90% dels costos (sumades les ajudes de l'Ajuntament). Tanmateix només 16 comunitats han arribat a portar el procés fins al final abans del PII, un 16% del total. Els problemes principals van venir per les dificultats o el desinterès a afrontar els pagaments per part de certs veïns (per exemple, aquells que acabaven de començar a pagar una hipoteca), la lentitud del procés de la recerca d'acord al sí de les comunitats, el calendari de les ajudes, el desconeixement dels programes per part de veïns acabats d'arribar o, genèricament, les dificultats de comunicació entre ajuntament i veïns. El procés va generar, o almenys desvetllar, un sentiment de desconfiança vers les administracions. Es demanava més informació i una major proximitat de l'oficina al barri; semblava que el projecte era més dels tècnics que d'ells. Altrament l'experiència també va suposar un cert desgast als tècnics responsables que, per exemple, van haver de fer un important esforç comunicatiu per tal de fer notar les diferències entre la part de responsabilitat pública i la part de responsabilitat privada vers el manteniment dels habitatges. El pla teòricament ha continuat funcionant tots aquests anys fins a l'endegament del nou PII, amb què es comptava per seguir augmentant el nombre d'escals rehabilitades.

6.1.2 Evolució demogràfica

Can Folguera té, segons el padró continu a 2007, uns 6.900 habitants, un 28% aproximadament del total de Santa Perpètua (24.220). Es distribueixen aproximadament a parts iguals entre la zona vella i la zona nova, si bé no pel que fa al perfil sociodemogràfic, evidentment influït pels preus dels habitatges¹⁶.

El conjunt del barri ha crescut molt per sobre de la resta del municipi els últims anys: només entre el 1998 i el 2003, la població del barri va arribar a créixer més del 36%, el triple que la resta del municipi. Aquest creixement diferencial, sobretot a causa del

¹⁶ Per dades cadastrals del 1996, el preu per metre quadrat en planta a Can Folguera Vell era del 47% si considerem 100 la mitjana municipal. Per dades del 2004, el valor cadastral arriba al 36% de la mitjana municipal mentre en el cas de la part nova arriba al 83%; així, aproximadament, a la zona vella el valor és inferior a la meitat del de la zona nova.

poblament de la part nova, s'ha mantingut fins el 2007, si bé les diferències s'han moderat. El comportament extraordinàriament expansiu de Can Folguera Nou ha contrastat amb el procés de substitució poblacional que s'ha donat a Can Folguera Vell on després d'un primer procés de regressió demogràfica s'ha assolit ràpidament un reequilibri. S'ha donat simultàniament un procés d'envelliment per part de la gent que ha romàs (part de la gent més jove s'ha desplaçat a la zona nova o ha deixat el municipi) i un procés de rejuveniment aportat per la població estrangera nouvinguda al municipi, la qual es troba en edat activa en un percentatge altíssim¹⁷. En tot cas es pot parlar d'un procés de substitució de la població autòctona del barri vell, quelcom que pot deixar una sensació de "barri de transició" que pot contribuir a la desresponsabilització vers aquesta zona.

Can Folguera té actualment més del 52% del total de la població estrangera del municipi. Mentre aquesta no arriba al 10% en el total de la localitat, a les seccions censals 4 i 5, arriba al 36 i el 22% respectivament¹⁸. L'increment de la població estrangera a la zona vella ha estat enorme els últims anys. Entre els anys 2003 i 2007, ha passat de ser el 9% de la població, al 21% el 2005 i, finalment el 2007, a que 3 de cada 10 habitants d'aquestes seccions censals tinguin una altra nacionalitat que no pas l'espanyola. Per comunitats de nouvinguts, també s'observa una concentració important vers la resta del municipi en la majoria dels casos. Les comunitats més importants són les de Mali, Colòmbia, Nigèria, Gàmbia o Marroc. El fet que els ciutadans estrangers tinguin, de forma agregada, uns nivells educatiu inferiors als dels ciutadans autòctons del municipi, incideix decisivament en els menors nivells d'instrucció relatius del barri¹⁹.

La diferència bàsica doncs entre els processos que han ocorregut, és que mentre la zona nova ha rebut majoritàriament a persones autòctones que residien a la resta de l'àrea metropolitana o al mateix municipi i que viuen això com a una millora en la seva qualitat de vida o un primer projecte vital d'emancipació en un altre municipi, en definitiva, una pujada d'un esglaió en l'escala social, la zona vella ha tornat a ser el cap de pont per als més desafavorits a la societat actual, a més de seguir acollint, en general, a les persones amb menys recursos del barri. En termes comunitaris, totes aquestes transformacions, dificulten la cohesió social i tenen una clara incidència en el procés de pèrdua progressiva de sentiment de barri (per exemple, un dels efectes és que la gent de Can Folguera Nou no es percep com a veí de "Can Folguera").

¹⁷ Superior al 80%. La dada concreta de què disposem és del 2003. És més que probable que s'hagi diversificat i es diversifiqui amb els processos de reagrupament familiar.

¹⁸ La zona nova manté percentatges per sota de la mitjana del municipi: el 4%.

¹⁹ Dades del padró continu del municipi pel 2007. Per 2005, el 83% de la població de Can Folguera no havia assolit el títol de Batxillerat o de cicles de FP; a la secció 4 aquesta arribava al 90%, mentre que a la secció 12 no passava del 77%. La mitjana municipal es situava al 80%.

6.1.3 Realitat econòmica²⁰

Segons dades del padró continu per 2007, un 55% dels residents de Can Folguera es declaraven actius, 11 punts per sobre respecte la resta del municipi; amb una taxa inferior per part de les dones malgrat que superior a la mitjana municipal. D'aquests actius, un 76,9% es declaraven ocupats, un percentatge 3 punts inferior al de la resta del municipi²¹. Prenent dades de la Borsa de Treball de la Granja Soldevila (centre de serveis d'ocupació i promoció econòmica del municipi) del mateix 2007, un 56,4% dels inscrits residents a Can Folguera eren dones; els grups d'edat més representats eren el de 25-35 anys seguit del de 35-45 anys.

Els establiments comercials del barri es concentren a la secció censal 5 (a la part nova), a la 12 i la 14. A la secció 4, els establiments es concentren a la plaça Can Folguera i a la galeria comercial dels blocs 86 i 87. S'estima que el 2007 un 36% dels locals disponibles a la secció 4 estaven tancats, mentre que aquesta xifra era del 13% a la secció 5. A la zona més degradada del barri es detectaven deficiències comercials diverses: reduïda renovació dels establiments; inexistència d'una continuïtat comercial; manca d'una locomotora comercial dins de la trama consolidada o una morfologia no agradable pel passeig i la compra. En general, es considera que la zona comercial de Can Folguera (com a tot) competeix amb la de municipis propers amb una dotació comercial més gran i que corre el perill de no treballar per a un objectiu comú donada la discriminació entre comerços entre autòctons i de nouvinguts. Tanmateix es valora la seva posició central al municipi i les possibles sinèrgies derivables de la diversitat cultural i de tenir una població relativament jove.

Si parlem d'activitats econòmiques, el 2007 es comptaven 176 activitats econòmiques al barri, més de la meitat a la part nova les quals podrien arribar a donar feina a un 20% de la població activa del barri. El 80% dels llocs de treball generats pertanyen al sector serveis.

Per últim, citant dades de la descripció socioeconòmica del barri de la memòria del PII (2005), a Can Folguera es localitzen 70 perceptors de la Renda Mínima d'Inserció i es valora que un 21% de la població està en un risc moderat o alt d'exclusió social²².

²⁰ Les dades i valoracions provenen d'un informe sobre el barri realitzat per l'Ajuntament el 2007.

²¹ La memòria del PII recull dades del 2005 en què l'atur registrat segons l'OTG de Sabadell era un 24% superior al de la resta del municipi.

²² En aquest total s'inclou a 730 "estrangers amb alguna credencial amb risc moderat", 400 "persones d'ètnia gitana no integrades", 368 "persones que viuen al barri indocumentades (estimació)", 104 persones amb més de 65 anys amb risc moderat (37) o alt (67) o 113 discapacitats amb risc social molt greu (42) o moderat (71).

6.2 Projecte d'Intervenció Integral de Can Folguera

Gràfica 10. Límit de l'àrea de millora urbana del PII de Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda

Font: elaboració pròpia.

6.2.1 El disseny del projecte

El PII de Can Folguera és l'únic projecte fins ara que ha estat aprovat en dues convocatòries diferents (la segona i la tercera convocatòria de la Llei concretament); això és, s'ha pogut presentar un segon cop havent estat ja aprovat en un primer. La raó és que a la segona convocatòria de la Llei de Barris va quedar l'últim de 17 projectes aprovats d'acord als barems establerts; i, per restriccions pressupostàries, només va rebre la subvenció per aproximadament un terç del total de les actuacions, amb el compromís però que es podria presentar a la de l'any següent i obtenir la resta de la subvenció demanada. En termes de calendari, això comporta que hi hagi actuacions amb data d'acabament del 2009 i d'altres que la tinguin el 2010 (al marge de la possibilitat de la petició de la pròrroga; una opció que, en aquest cas, serà presa pels gestors del PII).

El cas de Can Folguera però és un cas d'anàlisi interessant per altres raons. En primer lloc, per haver-hi hagut un canvi de govern al consistori²³ al segon any d'implementació del projecte. En segon lloc, per ser un projecte amb una forta empremta estratègica municipal, això és, una part del PII pren sentit complet quan s'examina dintre del projecte de ciutat. Així s'ha de ressaltar que l'àmbit d'afectació del mateix no es restringeix al que serien la zona vella del barri o el que seria tot Can Folguera estrictu sensu (en termes de zona urbanitzada consolidada i, de forma reconeguda, pertanyent al barri) sinó que també incorpora una part important cap al sud-est, fins a la via del tren Papiol-Mollet²⁴. Es tracta d'una part de l'àrea que separa la Florida i el conjunt urbà que comprèn el centre històric i Can Folguera. Dues pastilles enormes als costats del passeig de La Florida destinades a equipaments i zones verdes les quals han d'acollir, en termes d'actuacions subvencionades pel PII, el Parc Central, una de les actuacions estrella, i l'ampliació del centre de promoció econòmica del municipi, l'actual Granja Soldevila²⁵. Si parlem d'actuacions fora del pla de barris, l'espai de Can Soldevila ha d'acollir en un futur també una zona terciària (on s'inclou un auditori a més de cinemes, comerços o aparcaments) i la nova estació de ferrocarril del municipi²⁶.

Així, segons la memòria del projecte, es busca "regenerar l'espai residencial de Can Folguera i integrar el barri en l'àrea de centralitat per aconseguir la igualació del perfil social entre els dos sectors de Can Folguera [...] i assegurar [...] el que no s'ha aconseguit amb les constants actuacions de millora efectuades fins ara al barri des de l'entrada de la democràcia: regenerar socialment a partir de la millora urbana [...]". L'objectiu fonamental és l'obertura urbana del barri als parcs de ribera [situat al costat de la Riera] i de centre [futur parc Central] i l'estructuració dels equipaments actuals i futurs amb accions i itineraris protagonitzades pels habitants del barri preferentment però orientades a la interrelació entre ells i entre la resta de perpetuïncies i

²³ Durant tot el període democràtic havia governat Iniciativa per Catalunya-Verds EUiA i els seus antecedents. L'anterior legislatura (2003-2007), en què va governar amb coalició amb CiU en perdre la majoria absoluta, va ser la darrera. Actualment, l'equip de govern està conformat per un tripartit encapçalat pel PSC (6 regidors) i compost per ERC (3) i CiU (2). A l'oposició han restat Iniciativa EUiA (7) i el PP (2).

²⁴ L'àrea es situa a la banda nord-oest de la línia ferroviària, la qual tindrà un ús de passatgers en un futur proper i per la que hi ha un acord per a que Santa Perpètua tingui una estació, o almenys un baixador, al seu pas pel municipi. Ara mateix el municipi té, com s'ha comentat, una única estació de la línia C3 situada a La Florida, amb una única via per tots dos sentits, una freqüència de pas baixa, escàs aparcament i sense cap mena d'adaptació per a persones discapacitades. Els veïns del municipi solen estimar-se més anar en cotxe cap a La Llagosta i agafar la línia que passa per allà la qual té més freqüència. Altres mitjans de transport disponibles al barri són 4 línies d'autobús interurbanes (a més del bus nocturn), amb inici o final a Barcelona i, últimament, dues línies de microbusos que connecten el Centre Vila amb els barris. El transport privat però és el més emprat amb molta diferència pels veïns.

²⁵ A aquesta pastilla també trobem la Biblioteca, l'Escola de música o l'Escola d'adults. L'espai lliure avui és emprat, entre altres coses, com a recinte firal per al mercat ambulant que s'instal·la tots els dijous en aquesta secció del passeig de La Florida. Per la seva banda, la pastilla del futur Parc Central, d'una extensió enorme, només té una part ocupada per un camp de futbol, el qual desapareixerà d'allà amb la construcció del parc.

²⁶ Fora de l'àmbit d'afectació del PII també trobem les altres dues pastilles, a l'altre costat de la via del tren. A una d'elles està previst la ordenació i urbanització del Parc dels Ametllers, que comparteix espai amb el Bosc de Soldevila i a l'altra, la construcció del segon CAP del municipi, a més de camps de futbol.

perpetuenques, esdevenint el passeig de la Florida l'enllaç vertebral de tot el municipi i la nova centralitat proposada el lligall definitiu entre els barris nord i els barris del sud a través de Can Folguera al centre”.

Quelcom que és desenvolupat en les següents línies estratègiques i prioritats: 1) Assoliment dels estàndards mínims de qualitat urbana en els habitatges, els espais públics i la dotació d'equipaments (arribant a incrementar la rehabilitació d'edificis i la millora de la resta de l'espai per a permetre la permeabilitat i la convivència al barri); 2) Desenvolupament de la trama urbana entre el barri i la zona de nova centralitat del municipi al costat de la línia del ferrocarril; 3) Potenciació del dinamisme urbà i comercial present a l'àrea, per arribar a configurar un eix comercial a la zona vella que interconnecti amb l'eix central del passeig; 4) Incrementar la intensitat de la intervenció en els col·lectius amb més risc d'exclusió (en particular dones, joves i immigrants, amb la creació de nous serveis i equipaments); i 5) Fomentar l'obertura i la interrelació entre el barri i les altres zones urbanes del municipi (com a factor de desestigmatització i aprofitament de tots els recursos locals per a la regeneració).

Com veiem, el plantejament pretén ser integral, amb un pes molt important del projecte urbanístic municipal. És aquest, mitjançant la definitiva configuració d'una nova centralitat al municipi (no substitutiva pròpiament del Centre Vila sinó additiva) el que ha d'arrossegar el barri vell fins a portar-lo a una millor posició relativa dintre del municipi. Quelcom que, evidentment, ha de ésser acompanyat amb actuacions físiques però també socials i comunitàries al mateix barri vell i tot Can Folguera.

El projecte es va dissenyar i negociar amb l'anterior govern. Com en molts d'altres casos, des de l'àrea de Territori. Les dues figures clau en aquesta etapa van ser la coordinadora de l'àrea—amb experiència a departaments com comerç i que havia participat a l'última modificació del Pla General—i el regidor d'urbanisme, una figura central a aquell equip de govern. A part de l'eix vertebral, fixat des de Territori, també es va convidar als altres tècnics dels diferents departaments que podien veure's implicats per les característiques de la Llei de Barris a que fessin les seves aportacions vers les necessitats que el barri podia tenir i les intervencions necessàries. També es va tenir en consideració el document de diagnòstic d'un pla de desenvolupament comunitari que bastants anys abans s'havia encetat al barri. La redacció de la proposta va comptar també amb l'assessorament previ de la consultora Innovación y consultoría en políticas públicas S.L (Sabadell).

Del projecte original, amb 21 actuacions, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques en va aprovar 20 finalment²⁷, 8 a la segona convocatòria de la Llei de Barris i 14 a la tercera (dues de les actuacions han rebut diners tant de la primera concessió

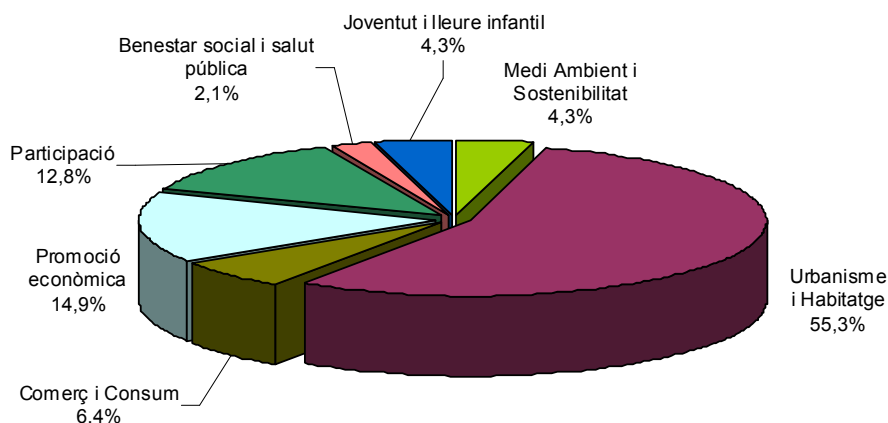
²⁷ L'única actuació rebutjada ha estat una de les del camp 3, l'auditori, amb cost total de 5.450.000€, per la qual es demanava un 20% de subvenció. Tanmateix part d'aquests diners, aproximadament 600.000€, van repercutir finalment a d'altres parts del projecte aprovades a la primera convocatòria. L'Ajuntament tanmateix pensa tirar endavant l'actuació amb d'altres fonts de subvenció.

com de la segona²⁸). Estem davant d'una inversió total de 13.747.251,63 € amb un 50% de subvenció per part del DPTOP i un 11,1%, inicial, d'altres fonts²⁹.

Àrees responsables

L'ajuntament de Santa Perpètua distribueix tots els seus departaments en tres grans àrees—Territori, Organització i règim interior, i Serveis personals— més l'Alcaldia. Per actuacions, el departament més important és Urbanisme, per la importància de les intervencions físiques, amb un 75% de les actuacions assignades. El següent és medi ambient i sostenibilitat (que comparteix àrea) amb dues, un 10%. Tanmateix pot resultar un pèl més equilibrat reflectir el desenvolupament posterior d'aquestes actuacions en accions dintre de l'estructura del pla de Can Folguera (estem parlant, en aquest cas, no pas del disseny inicial sinó del desenvolupament del PII fins el moment). Aquest és un projecte amb relativament poques actuacions en comparació amb d'altres casos i això fa que el desenvolupament en accions, no definit exactament al disseny inicial, sigui més important per examinar l'atribució de responsabilitats en l'execució:

Gràfica 11. Organismes responsables del PII de Can Folguera (segons accions)

Font: elaboració pròpia a partir de dades del treball de camp

Aquí es reflecteixen les proporcions per 42 accions, més 5 actuacions que no s'han desplegat en cap acció més específica fins al moment. Els departaments de l'àrea d'Organització i règim interior (Promoció econòmica i comerç) i de Serveis personals aproximadament concentren en aquest cas un 20% d'accions cadascuna. La part de Medi ambient queda més dimensionada vers el seu pes real. Com a conclusió però no

²⁸ La creació d'itineraris no motoritzats entre els equipaments i serveis de l'àrea (camp 1) i el suport a la col·locació d'ascensors a edificis rehabilitats (camp 2). La primera de les actuacions finalment va duplicar la seva inversió total prevista, passant de 300.000 a 600.000 euros amb un 50% de subvenció.

²⁹ Aquest percentatge ha crescut durant la implementació del PII. Per determinades actuacions s'han trobat encara més fonts externes de subvenció.

es pot negar, com era previsible per la intenció inicial del projecte, que el pes fonamental de la gestió del PII a nivell operatiu es troba a Urbanisme.

Actuacions i programes als camps d'actuació

El PII de Can Folguera desenvolupa actuacions en els 8 camps de la Llei de Barris. Tot i això, si observem aquesta distribució amb cura, es pot afirmar que els camps VI i IV no estan gaire ben representats. El primer perquè les seves dues actuacions—l'Adequació de l'antiga escola Rovira i Forns com Centre obert per a infància, dona i família i la Renovació de l'enllumenat—podrien ubicar-se perfectament en els camps III i I, respectivament. El camp IV perquè conté exclusivament una actuació (Obres en elements comuns per a permetre noves tecnologies) que a més encara no ha estat definida després de descartar allò proposat al disseny. Això debilita relativament la integralitat del projecte. No obstant, també s'ha de considerar que el camp VII, tant en el seu programa de millora social i convivència com en el programa de millora de la ocupabilitat, incorpora una perspectiva de gènere bastant acusada. Encara que s'ha d'assenyalar que més del 25% del pressupost d'aquest últim camp és destinat a aparcaments. Observem doncs la distribució dels recursos entre els diferents camps del PII:

Taula 13. Distribució del pressupost del PII del Nucli Històric d'Olot segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)

Camps d'actuació	Despesa del PII segons camps d'actuació	Despesa del PII segons camps d'actuació (%)	Mitjana de Catalunya 2004/07
Camp I. Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds	4.925.598	35,8 %	46,2 %
Camp II. Rehabilitació i equipament dels elements col·lectius dels edificis	1.537.000	11,2 %	9,4 %
Camp III. Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectiu	2.400.000	17,5 %	22,3 %
Camp IV. Incorporació de les tecnologies de la informació als edificis	35.000	0,3 %	1,2 %
Camp V. Foment de la sostenibilitat del desenvolupament urbà	134.180	1,0 %	4,1 %
Camp VI. Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i els equipaments	449.213	3,3 %	1,9 %
Camp VII. Programes de millora social i convivència al barri	3.566.261	26,0 %	8,0 %
Camp VIII. Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques	700.000	5,1 %	6,9 %

Font: elaboració pròpia a partir de la memòria del projecte i documents de l'Ajuntament.

En aquest resum s'observa clarament un major equilibri que en la mitjana de plans entre la vessant física o urbanística (principalment camps I, II, VIII), que arriben al 52% del pressupost, i la vessant social (camp VII) que arriba al 26% (si resituem el pressupost destinat a aparcaments dintre del camp III, per exemple, el percentatge encara arriba al 18%). Les actuacions urbanístiques són molt localitzades a Can Folguera (no deixa de tenir una superfície molt limitada) i, en concret, a Can Folguera Vell³⁰; no obstant, una part important dels diners destinats a l'àmbit físic formen part del projecte d'urbanització de la resta de l'àrea d'afectació. De fet, en el cas del PII de Can Folguera resulta tan interessant l'anàlisi de l'eix orientació social i comunitària-orientació física, com l'eix municipi-barri (referit a Can Folguera Vell) en aquelles actuacions de caire físic.

El camp V comparteix en el cas de Can Folguera una doble vessant física (millora de l'eficiència i reducció de la contaminació a l'enllumenat) i de programes socials (programes de foment del reciclatge i de l'estalvi energètic a llars i comerços), si bé té una incidència molt minsa en el pressupost total al igual que el camp IV, que té una presència testimonial. El camp III, per la seva banda, és inferior que a la mitjana de plans; encara que si afegim els diners destinats a aparcaments arriba al 24%. En general, la multidimensionalitat del pla no està molt desenvolupada en tots els camps donat el poc pressupost destinat als camps IV i V, encara que s'ha de ressaltar la quantitat pressupostada pel camp VII.

Principals actuacions del PII

ACTUACIONS DE CAIRE FÍSIC I URBANÍSTIC

Aquí es troben els projectes estrella del PII. El primer d'ells és el Parc Central (camp I), amb un pressupost total de 3 milions, el qual ha sofert diverses modificacions en tot aquest temps, i que ha de ser la zona verda per excel·lència de la ciutat i punt de trobada de tots els veïns del municipi. Es contempla com a un espai bàsicament dedicat al lleure. Pel que fa a Can Folguera Nou, parlem d'accions enquadrades a l'actuació Urbanització de places i zones amb prioritat per a vianants (camp I). S'han fet millores al parc dels Països Catalans (situat al carrer de separació entre la zona vella i la zona nova), i als parterres del passatge Ernest Lluch (cost total aproximat 85.000€). Dos de les actuacions relatives a aparcaments s'han fet al sud d'aquesta part del barri i a la zona esportiva; ambdós tenen un ús més aviat estacional o puntual (cost total aprox. 490.000€). Els veïns de la zona nova no en fan molt ús en el dia a dia i els de la zona vella els troben massa lluny. També a aquesta zona s'han fet part dels passos elevats que s'han instal·lat per tal de millorar l'accessibilitat i reduir les barreres arquitectòniques (camp VIII) i una actuació relativa a la Renovació de la xarxa de

³⁰ A més, dos carrers de la part vella, Eugeni d'Ors i Berenguer d'Entença, ja tenien projectes de rehabilitació gràcies a Vallès Urbà (fons FEDER i Consell Comarcal).

clavegueres (camp II), principalment la instal·lació d'un col·lector (uns 105.000€ per a aquesta última).

A Can Folguera Vell trobem, a la secció censal 5, la construcció de la plaça Miquel Martí i Pol, amb un cost de 290.000 €. Es situa davant del Centre de dia i casal d'avis del barri³¹ i es va fer amb la intenció d'expulsar una gran quantitat de cotxes de la zona, evitar usos pocs cívics de l'espai i fer més agradable l'entrada per a la gent gran. A la secció 4, trobem l'altre projecte estrella del PII, la Reurbanització de la plaça Can Folguera i els espais adjacents, amb un pressupost aproximat d'1,4 milions. El projecte comprèn la mateixa plaça i els espais que condueixen cap a l'edifici per a gent gran. Es té la intenció d'expulsar tots els cotxes que en fan ús com aparcament i crear una zona de prioritat per a vianants, sense desnivells i amb usos previstos per a persones de diferents edats. Les places d'aparcament perdudes s'han de compensar amb l'habilitació i remodelació d'una part de l'aparcament per a camions que es troba a l'est del barri, creuant l'Av. Verdaguer (pressupost d'uns 340.000€). A Can Folguera Vell també es realitzen dues de les tres accions relatives a la Renovació de la xarxa de clavegueres (camp II), accions de renovació de voreres i de l'enllumenat i l'eliminació de barreres arquitectòniques a l'entrada d'alguns habitatges, amb una despesa total aproximada de 650.000€³².

Les altres actuacions rellevants es situen al camp II i afecten a la part vella del barri, concretament parlem del Suport a la rehabilitació dels elements de tancament d'edificis amb patologies i del Suport de la col·locació d'ascensors als edificis rehabilitats de Can Folguera Vell. La primera rep un pressupost total de 217.000€ i la segona d'uns 960.000€. Donada la complexitat i el cost de la instal·lació dels ascensors per tal que redueixin al mínim les barreres arquitectòniques (les ajudes es contemplen en tot cas només per les escales rehabilitades) i la paralització dels processos de rehabilitació ara mateix són dues actuacions encallades. A més, les partides assignades pel PII es qualifiquen com a "irrisòries"³³. Actualment s'està fent un replantejament general, principalment pel que fa a reavaluar totes les possibilitats econòmiques del PII, les subvencions externes i sobre com afrontar els nous processos de rehabilitació³⁴. El plantejament del disseny inicial era ajudar a les persones amb unes rendes més

³¹ És una de les accions no incloses en el PII, té un cost de 1,7 milions. Altres d'elles són el pla de rehabilitació, tanmateix aturat quan va començar el pla; l'edifici d'uns 60 habitatges dotacionals per a gent gran (amb 3,5 milions d'euros assignats com a pressupost, construït per INCASOL); el pavelló poliesportiu, situat al límit de l'àmbit d'actuació, al costat de Can Folguera Nou; l'estació de ferrocarril (4 milions pressupostats); la xarxa bàsica de fibra òptica; la comissaria de mossos (al costat de Can Folguera Nou però a la part est); i el centre terciari a l'entorn de l'estació, amb un pressupost previst de 3 milions, el qual ha d'incloure finalment també la instal·lació de l'auditori que va quedar fora del Pla de barris.

³² Una de les xifres aquí sumades és una estimació del cost de la segona fase de la renovació del clavegueram a partir del cost de la primera ja que no disposem d'allò pressupostat en aquest cas.

³³ Responsable actual del pla de barris. També és una opinió compartida per la tècnica responsable.

³⁴ Malgrat que el projecte inicial es preveia la instal·lació de la oficina de rehabilitació al barri finalment es farà dintre del Centre Vila. Es torna a buscar una integració de la dimensió tècnica de gestió de les ajudes i una dimensió comunitària per tal de generar dinàmiques que afavoreixin l'acord dels veïns, si bé en aquest cas es pensa externalitzar aquesta última tasca a alguna empresa amb experiència en el terreny.

baixes exclusivament, per així desbloquejar els processos en marxa, apart d'instal·lar una nova oficina de rehabilitació al barri. Es tenien uns objectius molt ambiciosos, se suposa que confiant en que el pla de rehabilitació seguia viu³⁵. Actualment l'objectiu es situa en augmentar el percentatge d'escaleres rehabilitades fins el 30 o el 40%, enfront del 16% actual.

Si ens referim als equipaments hem de parlar de dos projectes importants, d'impacte municipal. El primer és el Centre de formació ocupacional i desenvolupament empresarial de Can Soldevila (camp III). Suposa l'ampliació de l'actual Granja Soldevila (ens que centralitza els serveis de promoció de l'ocupació, comerç, etc. del municipi) amb un edifici amb plantes amb uns 1000 m² útils; el pressupost del projecte és de 1,44 milions. L'altre projecte és l'Adequació de l'antic IES Rovira i Forns com a Centre obert i Infància, Dona i família i finalment també escola d'adults. La seva ubicació és al costat del CEIP Bernat de Mogoda, vorejant les seccions censals 14 i 5. El seu cost previst és de 350.000€. El tercer equipament del PII, per la seva banda, estarà situat als baixos de l'edifici per gent gran, un local que s'ha d'adquirir i que estava previst inicialment per a un ús com a oficina de rehabilitació, de serveis socials i nou espai per a l'associació de veïns. El seu pressupost és de 960.000€.

ACTUACIONS DE CAIRE SOCIAL O COMUNITARI

Pel que fa a programes i actuacions de tipus social ens hem de remetre al camp V, amb el Programa d'estalvi energètic a nivell domèstic i comerços i el programa de Foment del reciclatge i gestió de residus a l'espai públic i els habitatges, amb una dotació econòmica molt baixa però amb una activitat comunitària relativament important³⁶; i al camp VII, amb el Programa de millora social i convivència al barri, el Programa de millora de l'ocupabilitat i l'actuació de Foment del comerç.

Foment del comerç (dotada amb 200.000 euros) de moment ha estat encaminada a l'acumulació d'informació per tal d'iniciar en un futur la dinamització de la considerada galeria comercial de la secció censal 4. S'estan explorant les possibilitats de promoure la instal·lació de restaurants temàtics o d'algun servei que no tingui el municipi. També es contemplen accions per ajudar a augmentar la competitivitat dels comerços del barri. L'últim any s'ha passat una enquesta per tal de detectar aquestes necessitats i l'interès a col·laborar en algun programa d'ocupabilitat. La idea final és augmentar la permeabilitat i l'atracció d'aquesta zona vers el veïns que solen passar pel passeig de la Florida o agafen d'altres rutes perimetrals, tot passant de llarg de Can Folguera Vell.

³⁵ Al començament del PII les escaleres ja eren les que ho gestionaven tot pel seu compte i, malgrat la derogació del decret que regulava les seves ajudes, es considerava que moltes les podrien aprofitar malgrat tot doncs s'havien emparat al supòsit d'excepcionalitat que permetia el decret. A algun dels apartats de la memòria, el que fa referència a continuïtat de les accions, es sobreentén que amb el PII es podria arribar a un 70% d'escaleres rehabilitades.

³⁶ S'han organitzat un parell d'activitats populars de promoció del reciclatge i s'ha fet un estudi sobre la recollida selectiva. A l'altre programa s'està executant un pla a quatre anys en el que ja s'ha fet formació d'ecoinformadors i s'han repartit per les llars bombetes de baix consum i reductors del consum d'aigua.

La següent actuació amb més pressupost és el Programa per l'ocupabilitat, amb prop de 850.000€. Se n'han desenvolupat accions destinades a joves, a dones en situació d'atur i amb càrregues familiars (agents cíviques³⁷, informadores de la llei de barris³⁸) així com a dones nouvingudes (apropament de dones immigrants al mercat de treball, agents d'acollida³⁹).

L'altra actuació correspon als Programes de millora social i convivència amb un 1,5 milions de pressupost. Moltes d'elles es vinculen als equipaments sorgits amb l'ampliació del barri: el Centre cívic Can Folguera i l'espai per joves del barri, La Promotora, tots dos al carrer Pau Picasso, just a la frontera entre el barri vell i el barri nou. L'espai per joves, un dels més importants del municipi, ofereix activitats per a nois i noies des dels 12 fins els 35 anys en els seus diferents espais; tots els seus serveis de dinamització juvenil, tallers, cursos, activitats d'oci, etc. es financen a través del PII. Últimament s'ha instal·lat un rocòdrom. Els joves en risc d'exclusió social és un dels col·lectius diana per l'equipament. Pel que fa al centre cívic, amb el suport del PII s'ha instal·lat una aula d'informàtica i s'han endegat una sèrie de cursos de formació bàsica en noves tecnologies; també es fa l'espai des del que es vehicula la participació ciutadana al barri amb accions de difusió i el treball en la comissió ciutadana. Per últim, en el marc d'aquesta actuació hem de parlar del Programa d'acollida, inserció i integració per a la dona (grup d'habilitats socials per a dones immigrants) i el Programa d'ocupació de dones en el sector del servei a l'atenció domiciliària (SAD), compartit per Benestar social i Promoció econòmica.

Sobre l'eix barri-municipi

Si entenem la integralitat del PII des del punt de vista barri-municipi i, en concret, lligada a la despesa en termes físics, en un càlcul estimatiu (sumant allò gastat fins ara per zones i allò pressupostat que es pot territorialitzar⁴⁰), obtenim que aproximadament una mica més del 50% del pressupost del PII s'està invertint o s'invertirà a Can Folguera Vell mentre que la resta s'invertirà a Can Folguera Nou (aproximadament només el 6%) o fora de la zona reconeguda actualment com a part del barri.

Considerant les inversions anteriors o paral·leles al barri vell i la seva escassa superfície no s'hauria d'exagerar la confirmació de la importància de determinats projectes eminentment al servei del municipi. És més, filosòficament es pot considerar positiva la integració del PII dintre del projecte municipal; la unió entre el projecte de

³⁷ Es varen formar i contractar 8 dones durant un any. En general, va ser una acció ben acollida pels veïns. La seva activitat es destinava a l'entrada i sortida dels col·legis, i a caminar pel barri recollint queixes i suggeriments així com oferint informació i alertant sobre conductes incíviques.

³⁸ S'ha contractat i format un equip de 4 dones, alguna d'elles nouvinguda, principalment per fer un porta a porta per les llars difonent el Pla de barris i recollint informació sobre necessitats derivables als serveis socials.

³⁹ S'han contractat 5 mediadores naturals de diverses comunitats del barri (també una dona gitana d'una altra part del municipi) per tal que fessin de forma remunerada aquesta tasca d'apropar i millorar la comunicació entre administració i nouvinguts a alguns dels serveis del barri o del municipi (Promoció econòmica, Centre Cívic, Ajuntament, Espai per joves la Promotora...)

⁴⁰ En conjunt parlem de la despesa dels camps I, III, VI, part del camp VIII, comerç i aparcaments.

barri i el projecte de municipi. El problema potser està en el cas en què al mateix cop es descuidin els programes d'actuació socio-comunitària, o actuacions físiques al propi barri deteriorat.

El PII de Can Folguera mostra certes debilitats en la vessant física. La quantia de les ajudes i, en general, la inactivitat fins avui en l'actuació de rehabilitació d'edificis i, en menor grau, en la instal·lació d'ascensors, no són unes bones credencials. Tampoc hi ha cap actuació prevista per la zona comercial o pel que fa a la millora dels espais entre els blocs. Aquests últims, si bé és cert que no van sobreexir com a prioritats al diagnòstic ciutadà del PDC, sí que van sortir a un dels processos participatius lligats al PII, les propostes van quedar en una acceptació del compromís de posar-hi fil a l'agulla per part d'un dels membres de l'anterior govern. La vessant socio-comunitària, per la seva banda, constitueix un autèntic repte, més difícil de calibrar; encara que la voluntat expressada en la despesa prevista és almenys un senyal de consciència altrament confirmada pels actuals gestors del PII.

6.2.2 La gestió en la implementació del Projecte

Una de les dues característiques que feien més interessants aquest cas és el fet de com podia haver afectat el canvi d'equip de govern a la gestió i implementació del mateix. Els efectes més rellevants pel cas han estat: l'endarreriment de les decisions sobre les actuacions uns 6 mesos; l'impuls dels programes d'ocupabilitat, la difusió i la cooperació multinivell; i la reorientació de l'organigrama en un nou intent de millorar la transversalitat en la gestió.

Organigrama de gestió del projecte durant el primer equip de govern

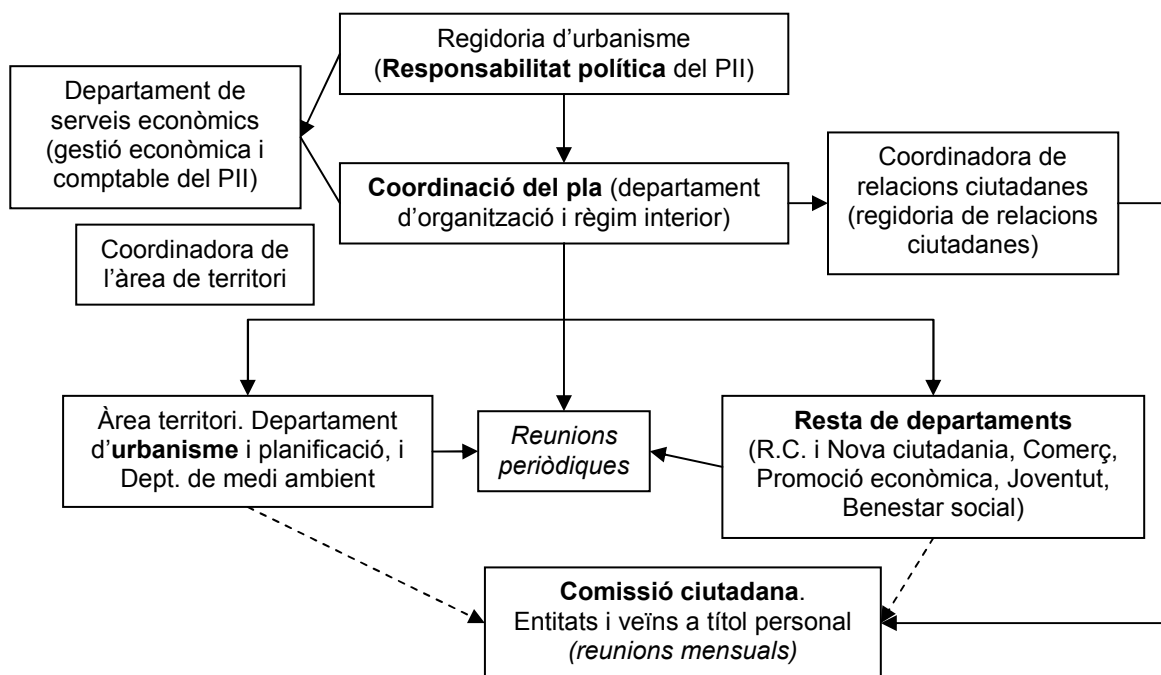
Com ja hem explicat, l'inici del PII va ser comandat des de l'àrea de Territori i, en concret, des de la Regidoria d'urbanisme. El primer gir en la implementació va ser l'oferiment de la coordinació del PII a algú d'una altra àrea de l'Ajuntament; entenem que amb la intenció de fer sortir el PII de l'àrea de Territori i així fer més visible a nivell intern que allò era un projecte integral. En aquest cas va ser la cap de serveis jurídics de l'Ajuntament (àrea d'Organització i règim interior) —funcionària de carrera, llicenciada en dret, amb 14 anys a l'Ajuntament i experiència a diversos departaments— l'escollida.

Els primers mesos d'implementació del PII es van fer reunions de periodicitat setmanal amb la part d'urbanisme per una banda, i amb la resta de tècnics implicats de la resta d'àrees per una altra. De seguida es va decidir canviar i fer aquestes reunions de manera conjunta. Segons l'entrevistada, malgrat que pogués semblar una pèrdua de temps no ho era perquè tots s'informaven del que estaven fent els altres i, fins i tot, els arquitectes eren capaços de veure les seves activitats més enllà del que era la obra i el tècnics de serveis personals eren conscients de les "dificultats" que estava creant la seva actuació per fer-ho compatible amb els terminis d'obres⁴¹. Així es feien reunions amb uns 5 tècnics amb la finalitat bàsica de l'intercanvi d'informació. Després estaven

⁴¹ Entrevista amb anterior responsable del PII de Can Folguera.

les reunions bilaterals, més de treball específic, normalment amb els tècnics amb qui s'havia de desenvolupar o crear alguna acció concreta. La coordinadora de relacions ciutadanes sempre era present a totes les reunions per tal de no haver de traslladar les mateixes informacions, debats o decisions un altre cop. En aquest sentit, hi va haver una implicació important des de Relacions Ciutadanes en la gestió del PII; quelcom que es va traduir en un impuls de la participació ciutadana, la qual havia partit pràcticament de zero (si exceptuem el referent del PDC, de feia uns anys): en uns mesos es va encarregar un pla de participació i es va posar en marxa la comissió ciutadana.

Gràfica 12. Organigrama de gestió del PII de Can Folguera

La última característica rellevant de l'organigrama és que la gestió econòmica i comptable del PII estava ubicada íntegrament a Hisenda i Serveis econòmics i sembla que amb total independència vers la coordinació del PII. Aquesta depenia exageradament de les seves decisions i del seu ritme de treball per, per exemple, rebre la informació per elaborar els informes de justificació pel DPTOP.

La valoració de la coordinació interadministrativa en aquesta etapa és negativa. La responsable del moment considera que malgrat els esforços es notava massa que la organització no era transversal en el seu funcionament; es depenia massa de la bona voluntat de cada tècnic (la qual hi va ser en molts casos) i del temps disponible que tingués. No eximeix de responsabilitat a la direcció política. Segons el seu parer, hi va

manca una falta de visió global a la coordinació del PII sobretot pel que fa al control de la gestió econòmica i comptable. Per l'entrevistada, per a que hi hagués hagut realment coherència al PII la mateixa persona hauria d'haver estat implicada en la presentació del projecte, el disseny i la direcció del mateix, a més de tenir l'autoritat i el poder per poder funcionar internament i externa com a únic interlocutor.

Un cert temps abans de les eleccions de maig de 2007, les reunions de la comissió ciutadana i de la coordinació del PII es van aturar. Després del canvi a l'equip de govern, la responsable del PII va decidir marxar per motius professionals.

Organigrama de gestió del projecte durant el segon i actual equip de govern

Els nou equip de govern es va trobar doncs amb un llegat, la iniciativa del qual havien compartit des de la oposició. Davant la sortida de l'anterior coordinadora, van decidir oferir la responsabilitat al gerent del Patronat de la Granja Soldevila i cap de Promoció econòmica⁴². El factor de continuïtat en la coordinació del PII es va donar amb l'anterior auxiliar de la cap de serveis jurídics, que va començar a fer suport tècnic al coordinador.

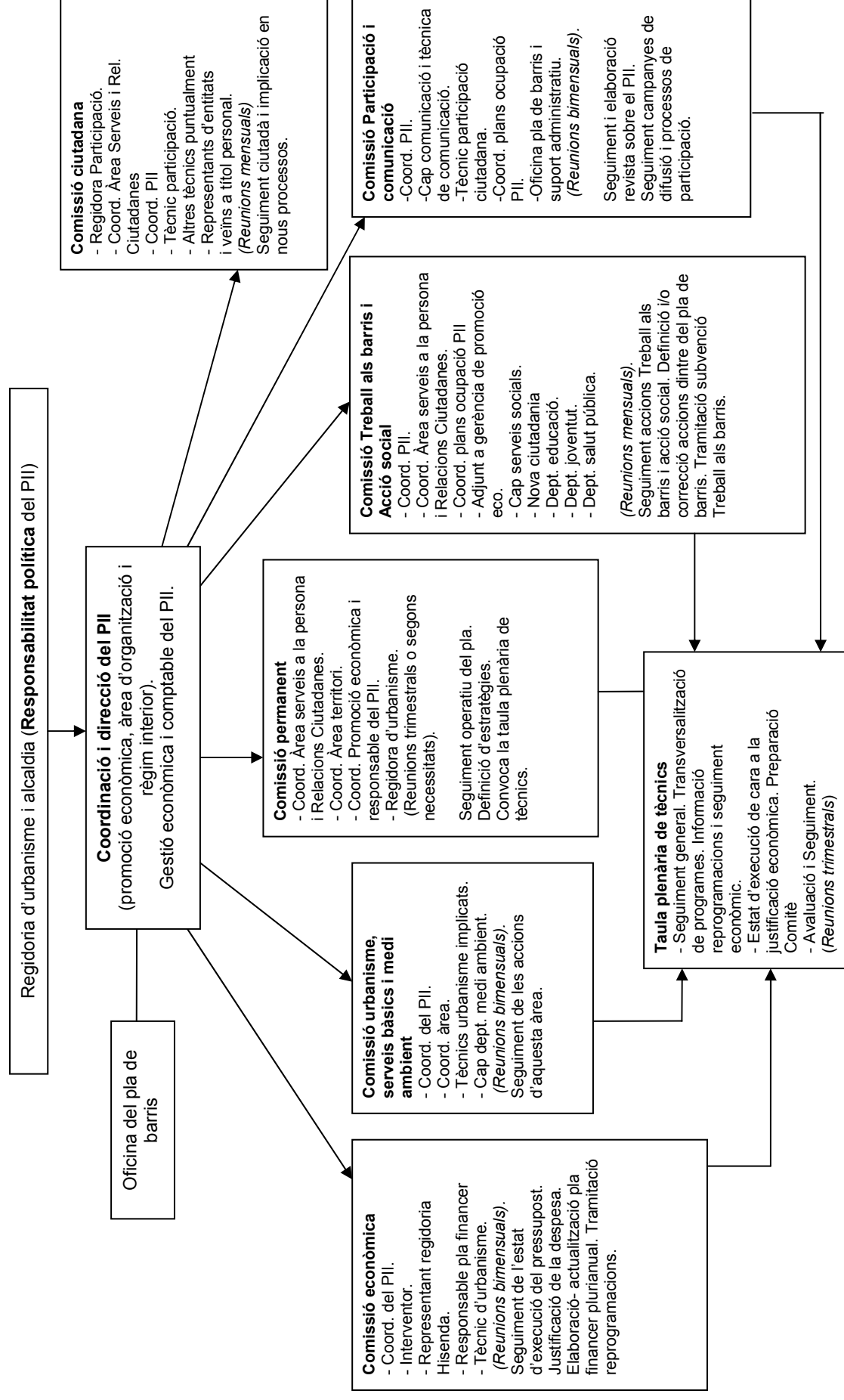
Un dels primers canvis importants a l'organigrama va ser la integració de la gestió comptable i econòmica del PII a la nova coordinació—malgrat continuar òbviament la supervisió per part de l'interventor de l'Ajuntament. La confiança en el nou responsable és plena i el marge de maniobra bastant gran. De fet, la resta del nou organigrama va ser proposat pel nou coordinador, el qual considera que la tasca més feixuga d'entrada va ser precisament tornar a impulsar estructures amb les que els diferents tècnics poguessin arribar a saber el que s'estava fent a l'altre costat. Les diferències bàsiques amb l'anterior organigrama es refereixen a l'ampliació dels àmbits (s'afegeix comunicació i economia), l'espaiament de les reunions (cosa que té sentit un cop el programa ja està en funcionament) i la creació d'una comissió permanent i d'una taula plenària de tècnics amb la desitjada funció de la transversalització entre les grans àrees. Una de les altres virtuts relatives és que intenta aprofitar comissions ja existents per tal d'incorporar les reunions sobre el PII (cas de Territori i Serveis a la persona), el que disminueix la inflació de reunions almenys pel que fa a aquests tècnics. La comissió ciutadana manté la mateixa posició i atribucions que tenia abans si bé la coordinació de relacions ciutadanes a priori no ocupa un paper tan central; en tot cas, està present a la comissió permanent i a tres de les altres comissions.

Aquesta estructura s'ha creat al 2on trimestre del 2008, està començant a caminar i per tant encara s'han de veure els seus fruits a mig i llarg termini. La valoració fins al moment és positiva per part del responsable del PII i també sembla que ha estat ben rebuda pels tècnics. L'organització de l'Ajuntament però no ha canviat i la majoria dels

⁴² En aquesta transició d'altres càrrecs implicats al PII van ser canviats o modificades les seves posicions dintre de l'Ajuntament per diversos motius. Estem parlant de la coordinadora de l'àrea de Territori, de la coordinadora de Relacions ciutadanes, la cap de Serveis socials o la cap de Comunicació. Excepte algun cas, els nous càrrecs ja tenien relació amb l'Ajuntament i coneixien el PII (sobretot el nou coordinador de Territori). L'actual responsable del PII té formació de biòleg especialitzat en ordenació del territori, medi ambient i planificació estratègica; havia treballat com a tècnic de medi ambient o de director d'àrea de noves tecnologies

tècnics són els mateixos. Pel responsable del PII el repte principal, pel projecte integral i els futurs processos de política pública, està al treball conjunt entre els diferents serveis de l'Ajuntament (Serveis socials, Nova ciutadania i Promoció econòmica). Segons l'entrevistat, el programa de Pla de barris representa una oportunitat per a fer un salt qualitatiu que es mantindrà si realment serveix per transformar, encara que sigui només una mica, l'estructura de l'Ajuntament.

Gràfica 13. Principals actors

Els canvis durant la implementació. Evolució del PII en les actuacions.

El PII no ha sofert canvis importants en l'estructura de les seves actuacions, sí es poden trobar en tot cas desenvolupaments bastant heterogenis entre unes i altres. Altrament, es fa difícil examinar canvis en la implementació en les actuacions formulades més genèricament al disseny.

La única actuació modificada radicalment ha estat la relativa a l'Oficina de l'habitatge i de serveis socials (i espai pel moviment veïnal) als baixos del nou edifici de pisos tutelats per a gent gran, al costat de la plaça Can Folguera. Després d'un temps d'indefinició entre oficina de serveis socials o oficina local de l'habitatge, s'ha decidit que sigui un espai obert per a tota la gent gran del barri en relació directa amb la resta de l'ús de l'edifici⁴³. La Oficina de l'Habitatge finalment estarà ubicada fora de l'àmbit del Pla de barris, al Centre Vila, a uns 10 o 15 minuts a peu de Can Folguera. No sembla la millor opció per a impulsar la rehabilitació i la instal·lació d'ascensors a Can Folguera.

Una de les actuacions estancades és la corresponent a les ajudes a la rehabilitació al barri vell⁴⁴. És on potser més es pot veure una de les petjades de la desarticulació i declivi del teixit social tradicional així com els canvis comunitaris accelerats que està vivint el barri els últims anys. En certa manera, la feblesa o fragmentació del teixit social dificulta l'avançament de projectes com aquest que abunden en la integralitat territorial i social del PII. Altrament també els desacords, la manca de comunicació, la disparitat d'interessos, les dificultats econòmiques, etc. compliquen la generació d'una demanda social estructurada que potser hauria impulsat un disseny més realista de l'actuació des d'un inici. És a dir, considerar el factor de la participació en aquesta actuació concreta pot potser il·luminar la seva doble natura causal vers la integralitat d'un PII: és necessària per a l'avançament reeixit de determinats processos i és a l'origen per a l'impuls d'un disseny més proper al que es podrien considerar els interessos i necessitats dels habitants de la zona. Sembla que l'experiència del primer pla de rehabilitació assenyala que la part comunitària ha de ser preeminent sobre l'impuls arquitectònic i administratiu.

El disseny de les accions del camp VII es caracteritza per l'enumeració de possibles línies d'actuació més que la descripció de programes específics. Tant al Programa de millora de la convivència com al Programa de millora de la ocupabilitat s'està a prop del 50% de les accions suggerides al disseny si bé algunes d'elles finalment s'estan

⁴³ Aquesta actuació no serà tan costosa com la que estava prevista així que s'està pensant a destinar aquests diners a rehabilitació d'edificis.

⁴⁴ Les actuacions relatives a Obres en elements comuns per a permetre noves tecnologies i Eliminació de barreres arquitectòniques a edificis de concurrència pública són d'altres que tampoc han tingut pràcticament cap desenvolupament. En el primer cas, principalment per la manca de sentit que s'ha vist en el que inicialment es proposava, en la segona probablement per manca de dedicació fins a aquest moment. Una altra actuació aturada ara mateix i que no se sap si s'abandonarà és la Creació d'itineraris no motoritzats entre equipaments i serveis. El seu desenvolupament ha estat una mica caòtic; és un cas extrem de falta de coordinació interna, la qual s'ha vist accentuada pels relleus al capdavant del PII.

realitzant fora del Pla de barris amb d'altres fons⁴⁵. S'ha de dir, però, que sí estan en funcionament des de fa temps les actuacions que tenen més impacte estructural pel que fa als serveis com el suport al servei d'atenció domiciliària o el finançament de l'equipament per a joves. En algun cas s'està donant un nou contingut i impuls a accions definides per a atendre determinats col·lectius i, en algun cas puntual, algunes no seran portades a terme. Podríem dir que és la iniciativa dels diferents responsables del PII o dels diferents tècnics qui fa evolucionar les actuacions en un sentit o altre. Per exemple, uns continguts més enfocats a la demanda ciutadana (Programa d'agents cíviques) o amb un component formatiu i ocupacional més desenvolupat (Agents d'acollida o mediadores).

L'actual fase del PII es caracteritza entre d'altres coses per un major impuls de les accions d'ocupabilitat, sobretot gràcies al suport de Treball als barris, del Servei Català d'Ocupació. Segons el coordinador actual, aquesta part s'havia de desenvolupar, s'havien fet coses puntuals però no una acció integrada, una acció més global. Així s'han de comentar dues noves figures que indiquen aquesta evolució: la incorporació a temps complet pel Pla de barris d'un insertor laboral (principalment per joves) i una coordinadora pels plans d'ocupació del PII (abans tècnica a Promoció econòmica). El nou responsable valora positivament aquesta evolució del PII de cara a afectar a les persones directament més que no pas indirectament a través del que és l'urbanisme, quelcom que se segueix fent però insistint més en la ocupabilitat, la informació i la difusió.

Davant el poc coneixement i poca visibilitat relativa que ha estat tenint el PII per a bona part de la població del barri recentment s'han desenvolupat accions de difusió i comunicació. L'obertura d'una Oficina del Pla de barris i la posada en marxa d'un pla de comunicació semestral amb el projecte adherit de crear un web interactiu específic en són les principals, a més del programa d'informadores del Pla de barris. La oficina del PII, que s'ha situat a la Granja Soldevila (l'espai on actualment està la coordinació del pla) té l'objectiu de convertir-se en el referent per la ciutadania i també pels tècnics, a nivell intern; de moment hi ha només una persona implicada a temps parcial per tal d'atendre trucades i possibles visites de veïns. Pel pla de comunicació es fan servir els diferents recursos de que disposa l'Ajuntament com són el butlletí municipal de periodicitat quinzenal "L'informatiu", Ràdio Santa Perpètua i els web de l'Ajuntament i del Patronat de la G.S. A això s'han d'afegir instruments específics com és una nova edició de la revista de Can Folguera (que va tenir un primer número al començament del pla), amb la intenció que tingui una periodicitat semestral, o l'edició d'uns opuscles de resum de les actuacions i els camps en què actua al PII, amb la informació en diverses llengües; s'han distribuït bústia a bústia i a través dels diversos equipaments. El pla de comunicació, malgrat la seva bona orientació està tenint una implementació més aviat minsa principalment per l'escassetat de recursos humans a Comunicació.

⁴⁵ És el cas de Els dissabtes a Can Folguera, la qual finalment serà subvencionada pel Ministeri de Treball i Immigració. Una acció educativa i lúdica destinada a nens de 6 a 12 anys de totes les comunitats del barri, amb la intenció de fer conèixer i aprofitar els diferents equipaments i places de Can Folguera, per a afavorir el desenvolupament de valors i la convivència intercultural.

També gràcies al suport del SOC s'han encarregat diversos estudis; un d'ells sobre l'ús i la relació de la població amb les TIC's. Pretén aportar informació per a orientar i desenvolupar els diversos serveis que ofereixen cursos i connexió a Internet així com aportar elements per decidir en què invertir el pressupost de l'actuació del camp IV.

Taula 14. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral de Can Foguera

Actuacions modificades	Actuacions aturades	Actuacions complementàries
Centre de serveis socials i oficina de rehabilitació.	Rehabilitació dels edificis.	Estudis encarregats mitjançant el suport del SOC (estudi sobre les TIC).
	Obres en elements comuns per a permetre noves tecnologies.	Coordinadora pels plans d'ocupació del pla de barris (SOC)
	Creació de nous itineraris entre els equipaments i serveis.	Insertor laboral (SOC)
		Oficina del pla de barris
		Pla de comunicació i creació d'un web del PII i el barri (SOC)

Font: elaboració pròpia.

Anàlisi de la transversalitat

Presentarem directament una taula de la transversalitat generada a la implementació del PII fins a aquest moment tot comparant-la amb el disseny originari del PII.

Taula 15. Transversalitat en la implementació del PII de Can Folguera fins al moment actual.

Actuacions	Camp I	Camp II	Camp III	Camp IV	Camp V	Camp VI	Camp VII	Camp VIII
Urbanització del Parc Central								
Urbanització de places i zones amb prioritat per a vianants								
Creació d'itineraris no motoritzats entre els equipaments i serveis								
Suport a la rehabilitació en els elements de tancament dels edificis amb patologies								
Renovació de la xarxa de clavegueres								
Suport a la col·locació d'ascensors en edificis rehabilitats								
Centre de formació ocupacional i desenvolupament empresarial Can Soldevila								
Habilitació d'un espai obert per a la gent gran (abans oficina de rehabilitació i de serveis socials)*								
Obres en elements comuns per a permetre noves tecnologies								
Eficiència energètica i reducció contaminació lluminosa en l'enllumenat públic								
Programa d'estalvi energètic a nivell domèstic i comerços								
Foment del reciclatge i gestió de residus espai públic i habitatge								
Renovació de l'enllumenat públic de Can Folguera								
Adequació com a Centre Obert Infància, dona i família de l'antiga escola Can Folguera (i escola d'adults)								
Programa de millora social i convivència								
Programa de millora de l'ocupabilitat								
Foment del comerç urbà								
Reurbanització per a nous sistemes de mobilitat i estacionament								
Eliminació de barreres arquitectòniques en els edificis de concurrència pública								
Renovació de voreres i supressió de barreres arquitectòniques								
Oficina del Pla de barris i pla de comunicació*								

Font: elaboració pròpia a partir de dades recollides en el treball de camp.

Respecte al pla original, s'observa com certes actuacions han perdut transversalitat en la seva implementació: algunes per escassetat de recursos i/o canvis al disseny (Parc Central; oficina de serveis socials i gent gran, oficina de rehabilitació i espai pel moviment veïnal) i d'altres per mancances de concreció al disseny inicial, de coordinació interadministrativa o potser deixadesa (Suport a la rehabilitació, Creació d'itineraris no motoritzats per exemple). D'altres l'han augmentada, com el cas del Programa de foment del reciclatge, amb la seva implicació en la realització d'actes amb la comissió ciutadana (camp VII); el propi Programa de millora social i convivència, amb diverses activitats de difusió i la posada en marxa de la comissió; la Urbanització de places, amb la realització d'un procés de participació específic i la construcció d'un nou aparcament que es va derivar del procés; o el Programa de millora de l'ocupabilitat que, amb accions com les agents cíviques, les agents d'acollida, les informadores del pla de barris o l'estudi sobre les TIC ha acabat implicant a tots els altres camps, en alguns camps només per la difusió de les actuacions i en d'altres anant més enllà.

La primera fase del PII, amb l'anterior equip de coordinació, va desenvolupar la transversalitat lligada a la participació principalment; també amb l'acció de les agents cíviques. La fase actual del PII ha desenvolupat la transversalitat pel que fa al Programa d'ocupabilitat (difusió del PII, mediació, serveis socials, medi ambient, comerç), a part de l'oficina del PII i el pla de comunicació que òbviament impliquen tots els camps per la vessant de la coordinació i la difusió.

Tanmateix és important observar que, de moment, la transversalitat desenvolupada per algunes de les accions aquí incloses no han empès en gran mesura la transversalitat d'altres actuacions del PII. En general, per explicar això, hem de parlar òbviament (de les mancances) del disseny, de la forma i funcionament de l'organigrama del PII, els mecanismes de coordinació interadministrativa, el nivell d'influència i d'implicació de la participació ciutadana o el recursos i treball disponibles per portar a terme determinades actuacions tal i com estaven orientades.

Coordinació interadministrativa

És un dels punts febles del PII i, en part, causant d'una part de la pèrdua de transversalitat i integralitat potencial del mateix (estrictament parlant del disseny). L'estructura de les actuacions ha estat des del principi molt departamentalitzada; això és, les actuacions o les accions concretes han tingut un tècnic responsable del departament escaient i aquest, bàsicament de forma bilateral ha anat compartint el procés amb la coordinació del PII en els millors dels casos. Aquest funcionament probablement ha estat bastant forçat per l'estructura preexistent de la organització.

De la primera fase del PII, repassant les actuacions, ens consta la cooperació entre Urbanisme i Medi ambient (dintre del marc de la mateixa àrea) pel que fa al projecte del Parc Central; si bé, certs canvis al disseny finalment adoptats han fet que la transversalitat implicada al projecte inicial hagi quedat reduïda⁴⁶. També probablement

⁴⁶ Les al·lusions al disseny sobre la realització de tallers per a joves sobre jardineria i ecologia en certes parts del Parc han quedat eliminades.

hi ha hagut una col·laboració en les actuacions relatives a Eficiència energètica i Renovació de l'enllumenat. Pel que fa a la Urbanització de places i zones amb prioritat per vianants es va produir una feina conjunta amb Relacions ciutadanes per a la organització d'un procés participatiu. En els dos programes de Medi ambient (estalvi i reciclatge) hi ha hagut una feina conjunta amb Relacions ciutadanes també, doncs s'han treballat a la comissió ciutadana. També s'han produït contactes i col·laboracions puntuals entre la comissió ciutadana i Urbanisme amb aportacions i queixes per part d'aquesta, segons ens consta, relatives principalment a actuacions del camp I i el camp VIII. Pel que fa a la relació entre Promoció econòmica i Benestar social també ens consta la cooperació prèvia dintre dels Programes d'ocupabilitat i els Programes de millora social i de la convivència amb la contractació de dues persones pel servei d'atenció domiciliària (SAD).

En la segona fase, certes cooperacions com la de la comissió ciutadana (Relacions ciutadanes) amb Medi ambient s'han mantingut, però sobretot han augmentat a partir de l'eix de les accions ocupacionals i, sobretot, de la figura de la coordinadora pels plans d'ocupació del Pla de barris. S'ha produït una feina transversal en diverses accions: així s'ha augmentat el programa de Dones contractades pel SAD en coordinació amb Benestar social, en l'acció de les Agents d'acollida s'ha treballat amb Nova ciutadania i els diversos departaments en els equipaments dels quals aquestes persones s'han incorporat. L'acció de les Informadores del Pla de barris ha implicat la cooperació de Comunicació, Comerç, Medi ambient i Promoció econòmica doncs entre altres coses s'ha fet un porta a porta als comerços relacionat amb d'altres programes en curs de caire mediambiental o amb una futura acció d'incorporació en pràctiques de dones amb dificultats per incorporar-se al mercat de treball en comerços del barri. També hi ha hagut col·laboració entre Promoció econòmica i Joventut amb l'actuació d'un insertor laboral a temps parcial a l'equipament juvenil del barri així com entre Promoció econòmica i Urbanisme pel que fa al treball sobre el disseny definitiu del futur Centre de formació ocupacional. Addicionalment ens consten les reunions conjuntes entre Educació i Territori pel que fa a l'actuació d'Adequació del futur centre obert i escola d'adults. Un últim canvi rellevant ha estat l'increment de la cooperació entre la coordinació del PII i Comunicació amb el pla de comunicació i el nou web.

Així, es pot dir que la coordinació fins ara ha estat puntual, majoritàriament bilateral i que la transversalització del PII ha dissortat d'una manera diferent a com s'implica amb la lectura del pla inicial.

Cooperació multinivell

El PII de Can Folguera no es destaca per tenir una cooperació multinivell molt elevada si bé això sembla que pot estar canviant en algunes àrees.

A la primera fase del PII es va treballar amb el Servei Català d'Ocupació del Departament de Treball, l'INCASOL i en el marc del programa Salut als barris amb el Departament de Salut. A la segona fase no hi ha hagut una continuació en els contactes amb Salut als barris, tanmateix hi ha hagut un increment realment substancial de la col·laboració amb el SOC arran de la convocatòria de Treball als barris. A la convocatòria de 2007, el SOC va arribar a col·laborar al finançament

d'onze accions en el marc del Pla de barris de Can Folguera. Les accions es van distribuir en estudis i campanyes, la contractació d'una coordinadora pels plans d'ocupació i els propis programes d'ocupabilitat. El pressupost total de les accions va pujar fins a uns 360.000€. Per tal de ser conscients de l'impacte de la col·laboració només cal observar que el total de diners aportats pel SOC només per a programes d'ocupabilitat (sumada a la contractació de la coordinadora) supera a tota la despesa justificada pel PII en l'actuació Programa de millora de l'ocupabilitat pel 2006 i 2007; altrament suposa el 62% del total de la subvenció atorgada per la mateixa actuació pel DPTOP pels quatre anys de duració del PII.

Com a Pla de barris, també s'està començant a col·laborar en dues qüestions amb la Diputació de Barcelona, la qual té una oficina de suport i assessorament tècnic pels ajuntaments amb projectes de Llei de barris. Una és l'impuls de la nova oficina de l'habitatge, concretament en el que té a veure amb la gestió econòmica i social de la rehabilitació d'edificis i la instal·lació d'ascensors. La segona es refereix a la qüestió de la dinamització de les galeries de Can Folguera Vell⁴⁷.

Apart d'aquestes col·laboracions, hi ha d'altres que es vinculen més aviat a l'Ajuntament (no al PII com a tal) però que afecten a actuacions del Pla de barris. Així l'INCASOL subvencionarà part de la despesa del Parc Central i el Centre de Formació Ocupacional. El Departament d'Educació, per la seva part, pagarà un part de l'Adequació de l'antiga escola com a nou centre per a dona i família⁴⁸.

A part de la col·laboració amb les administració també n'hi ha hagut amb entitats, s'ha signat un conveni amb l'Associació lectura fàcil⁴⁹ i, una de les entitats importants del municipi, l'associació d'excursionistes, treballarà conjuntament amb Joventut en l'explotació del nou rocòdrom instal·lat a La Promotora, l'espai de dinamització juvenil de Can Folguera dintre del marc de l'actuació Programa de millora social i convivència del PII.

⁴⁷ Fora del pla de barris però arran del procés del PII també Nova Ciutadania hi està treballant conjuntament en l'elaboració d'un pla de convivència pel municipi.

⁴⁸ Hi ha un conveni signat entre l'Ajuntament (el titular de l'espai) i el Departament d'Educació per a que aquest pugui fer ús de l'espai que es vagi rehabilitant fins el 2010, any en què se suposa que Educació ja podrà tenir el CEIP existent ampliat.

⁴⁹ Per tal que col·laborin amb Comunicació i l'oficina del PII en la redacció i possible traducció dels diferents documents de difusió i de comunicació que es facin arribar als veïns.

6.2.3 Síntesi integralitat

Taula 16. Anàlisi de les dimensions de la integralitat del PII

PARAMETRES	INDICADORS
TRANSVERSALITAT	Nivell mitjà de transversalitat del disseny inicial. L'estructura de gestió del pla en general no ha afavorit el desenvolupament de la transversalitat. El nou organigrama del PII o la figura de la coordinadora dels plans d'ocupació (sectorialment) intenten generar un canvi en aquestes dinàmiques. La implementació ha comportat una reducció de la transversalitat d'alguns projectes urbanístics però ha estimulat la transversalitat dels programes de caire social sobretot des de la vessant de la participació ciutadana, la ocupabilitat i les accions de difusió del PII. Fora empremta de la dimensió municipal. Pot afectar a la integralitat en tant en quant no es desenvolupin o es descuidin projectes de caire urbanístic que poden ser rellevants per la part vella del barri. Els efectes beneficiosos pel barri vell d'algunes de les actuacions de caire obertament municipal són en tot cas indirectes o febles.
COORDINACIÓ MULTINIVELL	Col·laboració intensa amb el programa Treball als barris del Departament de Treball. Col·laboració amb la Diputació de Barcelona per a rebre suport social i tècnic en la rehabilitació d'edificis i la dinamització de la galeria comercial del barri vell. Col·laboracions puntuals per a rebre finançament complementari per a algunes actuacions urbanístiques amb INCASOL i Departament d'Ensenyament. Participació a l'inici del programa Salut als barris. Convenis amb algunes entitats del Tercer Sector per a col·laboració en l'àmbit de la comunicació del PII i la dinamització juvenil.
MULTIDIMENSIONALITAT	Multidimensionalitat formal del projecte. Destaquen les febleses del camp VI (en part compensades per la orientació dels programes socials del camp VII) i el camp IV. Nivell d'inversió relativament elevat en actuacions de caire social. Baix nivell d'inversió al camp V (medi ambient) compensat en part per la col·laboració en la organització d'accions de conscienciació del veïnat per part de la comissió ciutadana.

Font: elaboració pròpia.

6.3 La participació en el Projecte de Can Folguera

6.3.1 Historial participatiu del territori

Històricament el barri de Can Folguera ha estat un epicentre d'activitat política i associativa. De la mà de la població immigrada d'altres parts d'Espanya (és així que durant bastant anys va aixecar recels i es va veure com quelcom aliè des de la població del Centre vila) i a causa de les mancances del barri i la situació política, el barri es va convertir en un focus d'activisme des del seu naixement. A finals dels 70 va ser ocupat el que era conegut com a "Piso Piloto" per al seu ús com a local social del barri i allà hi va néixer l'Associació de Veïns Can Folguera. Amb l'arribada dels ajuntaments democràtics l'espai va ser respectat i va quedar com a seu social del barri. La caiguda de l'activisme durant els anys 80 no va ser diferent de la dels moviments polítics en general. En tot cas durant tot aquest temps es va generar un ric teixit associatiu.

Actualment, el moviment associatiu del barri està patint una crisi participativa general al sí de les entitats tradicionals i, més concretament, problemes de renovació generacional. Existeixen pocs participants i són sempre els mateixos. Altres debilitats són la fragmentació i la manca de densitat relacional entre les entitats.

La decadència que ha patit l'Associació de Veïns de Can Folguera aquests últims anys és un exemple d'aquests problemes. Els últims episodis han estat l'escissió per discrepàncies personals entre dos dels líders històrics de l'organització i la consegüent creació d'una nova associació al barri (l'AV Lorca-Picasso, amb membres únicament de la zona vella) i la pèrdua del local social⁵⁰ a causa d'una de les actuacions que s'han fet al barri, l'edifici per gent gran—una pèrdua acceptada i entesa com a positiva pel barri, tanmateix lligada a la concessió d'un espai als baixos del nou edifici. Així, l'associació ha patit una baixada important en la seva participació interna (només el president i el vicepresident hi dediquen temps) i la seva activitat externa, la qual ha quedat quasi exclusivament reduïda a la organització de les festes del barri. En aquest moment s'està a l'espera d'obtenir un nou local⁵¹ per tal de finalment refer els estatuts i pràcticament refundar l'associació amb la voluntat d'integrar a l'associació escindida en el que seria la nova junta. Les relacions amb l'anterior equip de govern eren bones i amb aquest, en general, s'han mantingut.

Hi ha 9 associacions amb seu al C.C de Can Folguera, entre elles 3 de nouvinguts i la FAV de Santa Perpètua. Les entitats més rellevants del barri per grau d'activitat els últims anys són l'Associació de disminuïts (la qual va ser incorporada al comitè d'avaluació i seguiment del PII de Can Folguera), l'Associació de puntaires, l'Associació d'afectats per la fibromiàlgia (AFIFAC) i Amics del ball. Altrament es

⁵⁰ Financerament, l'associació s'ha nodrit sempre de les quotes dels socis i de les possibilitats que oferia el vell local per a organitzar activitats i oferir servei de restauració.

⁵¹ Tanmateix la promesa relativa a l'espai al nou edifici sembla que finalment no s'executarà amb el govern actual i en aquest sentit, l'associació està decebuda.

destaca la importància de les AMPA's (concretament 5, per altres tants equipaments escolars a l'àrea d'afectació del PII) si bé existeix una comunicació escassa entre les mateixes. Hi ha problemes derivats del cansament participatiu i l'alta rotació a la composició però, en tot cas, són de les entitats més dinàmiques del barri. Les relacions amb l'Ajuntament són bones i totes les AMPA's del municipi fan diverses reunions a l'any amb Educació.

A les comunitats de nouvinguts, principalment llatinoamericans (colombians, equatorians, dominicans i altres), subsaharians (gambians, malians, mauritans i altres) i magrebins, es destaquen els mecanismes d'articulació informal al voltant d'espais concrets del barri o de determinats comerços. Les interaccions i els lideratges comunitaris cal buscar-los més aviat fora de les entitats formals. Des de Nova ciutadania de l'Ajuntament s'insisteix a la importància de replantejar la participació i les interlocucions habituals per tal d'adonar-se del potencial de tot aquest nou teixit. Tanmateix no es pot treure rellevància a l'Associació Cultural Musulmana, lligada a la mesquita del barri i amb seu al C.C. Hi acudeixen persones de diferents orígens, principalment subsaharians.

En general, entre aquestes comunitats i els autòctons no s'han produït conflictes oberts. Els únics focus de conflictivitat puntual que es destaquen al barri han estat a escales molt localitzades i vinculats a determinades persones del col·lectiu gitano. Per les entrevistes realitzades, es pot afirmar que no hi ha gaire relació entre els autòctons i els nouvinguts; existeix un recel important i es poden sentir afirmacions en el sentit de la manca de voluntat d'integració. Els nouvinguts, per la seva banda, perceben aquesta mena de rebuig latent per part de certes persones.

Pel que fa a l'administració municipal, existeix una regidoria de Relacions ciutadanes, (precisament amb seu al C.C Can Folguera). Durant l'anterior legislatura, amb l'equip de govern anterior, es va encarregar i rebre un pla de participació municipal però es va decidir endarrerir la seva presentació i implementació per a després de les eleccions; quelcom que de moment ha quedat en aquest punt amb el canvi de govern. També estan formalment instituïts uns Consells sectorials per regidories i les Taules de centre cívica on usuaris, entitats i Ajuntament parlen sobre els continguts de les activitats a programar o les iniciatives a portar a terme (aquesta taula ja porta temps en marxa al C.C de Can Folguera). D'altres experiències participatives prèvies al municipi són els processos lligats a l'Agenda 21 o el Pla estratègic de ciutat.

A partir de 2009 o 2010, els responsables de participació volen obrir i estendre la fórmula de les taules de centre cívica per a constituir Taules de barri, les quals vagin més enllà de les encarcarades AAVV i incorporin a ciutadans a títol individual així com altres entitats. La idea és que es siguin mecanismes de participació no massa rígids que facilitin que gent diversa s'hi pugui apropar per definir i discutir les problemàtiques de cada barri, i fer propostes que siguin escoltades per l'Ajuntament. El responsable del PII, per la seva banda, insisteix en la importància de dotar de direcció conjunta a tots els processos de participació sectorials que pugui haver al municipi. Tot plegat però encara no està gaire definit.

Si parlem concretament de Can Folguera, prèviament a la concessió de les ajudes pel PII, va existir un pla de desenvolupament comunitari. El PDC es va posar en marxa el 1998 i va restar actiu fins aproximadament el 2003, amb el suport dels fons europeus del programa Vallès Urbà i amb la col·laboració del Màster de participació ciutadana de la UAB. Es tenia la idea d'iniciar un procés de millora del barri a partir de la participació dels veïns, associacions, professionals i polítics. Ja abans, però sobretot amb la perspectiva de la concessió del Pla de barris, el PDC va ser a poc a poc abandonat⁵². Si bé el PII en principi es va voler considerar com a una continuació, més aviat s'ha de parlar d'una substitució del mateix. El responsable actual de Relacions Ciutadanes considera que probablement el PII hauria tingut una rebuda molt millor si el PDC encara hagués estat viu. No obstant, ens consta que l'informe de diagnosi i propostes del PDC va ser considerat en l'elaboració del nou projecte pel barri.

6.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.

Seguidament s'analitzen els processos i mecanismes de participació durant el disseny, la implementació i el desenvolupament de les actuacions del PII.

Participació en el disseny

No es va produir cap procés específic de participació ciutadana en el disseny del projecte si bé es van considerar, com s'ha comentat, les propostes que apareixien al PDC. Al PII apareixen les preocupacions relatives a la millora de l'espai urbà, els edificis o els aparcaments⁵³. En apartats socials (treball, educació, salut i serveis socials) es pot apreciar una coincidència significativa entre allò proposat al marc del PDC i les línies d'actuació proposades al PII. No es pot dir que hi apareguin totes les propostes ni molt menys i es fa difícil mesurar l'èmfasi amb què s'atenen però hi apareixen bastants idees generals (les necessitats no deixen de marcar les prioritats). En tot cas, el procés de disseny del PII com a tal no va tenir cap mena de deliberació ni de retorn cap a la ciutadania. És un tipus d'incidència participativa indirecta i diferida que, no obstant, s'ha d'apreciar en comparació amb d'altres casos.

Òrgans i mecanismes de participació durant la implementació

Al començament, el PII no disposava d'una estratègia participativa. La participació es va limitar a la convocatòria dels representants escollits per a formar part del comitè d'avaluació i seguiment estipulat per la mateixa Llei en dues reunions per tal de presentar el PII i decidir quins serien els representants dels diversos agents. Es va convenir que hi formessin part un membre l'AMPA Bernat de Mogoda com a representant del sector educatiu; un membre de l'Associació de disminuïts; un membre de l'Associació de comerciants; un membre de l'Associació de Veïns Can Folguera (com a associació més gran, en representació de les dues associacions veïnals

⁵² Es va quedar en la fase de la diagnosi i la proposició d'àmbits de treball, sense dur-se a terme les accions apuntades. Altrament els tècnics que el van portar ja no hi són presents.

⁵³ Si bé en casos com el de l'aparcament o l'excessiva velocitat dels vehicles a certs carrers ha estat la participació posterior i la preocupació expressada pels veïns la que ha acabat orientant algunes decisions en un sentit més proper al seus interessos

existents); un membre del Casal d'Avis de Can Folguera, com a representant del col·lectiu de la gent gran; i algun resident al barri de la ONG Santa Perpètua Solidària⁵⁴ (única entitat que no té seu a Can Folguera sinó al Centre Cívic de la Florida) com a representant d'altres entitats socials, escollida per la implicació al seu sí tant de persones novvingudes com d'autòctons⁵⁵.

Aproximadament un any després de la primera reunió i uns mesos després del primer comitè es va fer l'encàrrec a una consultora, Delibera.info, d'un disseny de com havia de ser la participació de la població de Can Folguera en el PII. Al mateix temps, es va encarregar l'elaboració i implementació d'un procés participatiu específic per l'actuació de la plaça Can Folguera i els espais adjacents.

Tot el procés es va presentar als membres d'entitats del comitè d'avaluació i seguiment en una primera sessió, l'octubre de 2006, en què hi van assistir dos representants de la consultora a més de la coordinadora del PII, el regidor de Relacions ciutadanes, la coordinadora de la regidoria i el tècnic de participació. En aquesta sessió es van explicar els diferents encàrrecs i processos que estaven i estarien en marxa i es va proposar que a partir de llavors es fessin reunions mensuals per tal de fer un seguiment periòdic del desenvolupament del PII.

LA COMISSIÓ CIUTADANA

La primera fase d'implementació del nou procés participatiu del PII va consistir en la convocatòria per carta de tota la ciutadania del barri a una sessió sobre el Pla de barris. Hi van assistir unes 70 persones. En ella es va informar sobre el desenvolupament del PII i l'imminent procés participatiu per la plaça Can Folguera. També es va convidar els assistents a que omplissin una butlleta amb els seus punts d'interès vers el PII a on els agradaria tenir alguna participació, fos aquest interès general, sectorial o específic. Aquells que van mostrar un interès per tot el projecte van ser cridats a participar al que a partir de llavors seria la comissió ciutadana pel Pla de barris. Aquesta es va constituir formalment el febrer de 2007 amb una assistència de 7 ciutadans a títol individual. Les funcions que es van proposar per part de l'Ajuntament van ser: ser el nexa entre comitè d'avaluació i la resta de veïns; detectar i fer noves propostes de difusió i execució d'accions per afavorir el coneixement i la participació dels veïns; fer d'altaveu en les dues direccions; i, en el cas que es considerés necessari, proposar la creació de subcomissions en funció de la marxa de les diferents actuacions.

⁵⁴ El representant escollit va ser un nascut a Gàmbia, vocal a l'ONG i resident al barri des de l'any 2000 (abans havia residit a d'altres municipis de Catalunya). És enginyer marítim i va arribar a Espanya per primer cop el 1974. És membre d'altres col·lectius com per exemple SOS Racisme, Assoc. d'immigrants del Maresme o la mateixa associació musulmana del barri.

⁵⁵ És una de les associacions més importants del municipi. Supera amb escreix el centenar d'associats. Va néixer el 1997 arran de la experiència d'acollir temporalment nens saharauis. Desenvolupa autònomament projectes a Àfrica i Sudamèrica; té contactes i rep consultes d'altres ONG's de tot Catalunya. Alguns dels seus membres formaven part de l'anterior govern; era un espai on es generaven relacions administració municipal-comunitats de novvinguts presents.

Durant aquest temps, segons ens consta, la comissió ha estat convocada de forma mensual per contacte telefònic (excepte durant el parèntesi electoral que va fer que es deixés de convocar durant 6 mesos) amb una assistència irregular per part dels membres. El nombre total aproximat d'assistents ha oscil·lat entre les 8 i les 17 persones en total (comptant que 4 membres solen ser de l'Ajuntament si bé de vegades s'afegeixen tècnics encarregats d'actuacions concretes). Durant aquest temps hi ha hagut variacions a la composició. En general, hi ha hagut un major nombre d'homes, una presència majoritària de persones de mitjana d'edat i més assistents de la part vella del barri que de la nova⁵⁶. La majoria semblen de procedència treballadora i amb orígens de fora de Catalunya si bé, com a mínim, hi ha dos casos en què no és així: un assistent a títol individual d'origen subsaharià i el representant de la ONG són els dos únics membres d'alguna de les comunitats de nouvinguts. Els representants d'associacions més actius són el de l'AMPA Bernat de Mogoda, el del Casal d'Avis de Can Folguera i la de l'Associació de disminuïts. Els representants dels comerciants i de Santa Perpètua Solidària han faltat a la majoria de les sessions. Pel que fa als ciutadans a títol individual, hi ha dues figures amb una presència rellevant.

La comissió es desenvolupa en un ambient predominantment informal, distès i constructiu. Es percep un cert grau de cohesió al grup després d'aquest temps. El seu caràcter és principalment informatiu si bé els membres també poden òbviament fer escoltar les seves aportacions i opinions respecte els temes que s'exposen o proposar nous temes (fins i tot al marge del Pla de barris) en un torn obert de paraules. Com a comissió, han col·laborat activament en la organització d'activitats puntuals de difusió del Pla de barris⁵⁷ i algunes relatives als dos programes de medi ambient⁵⁸. El tractament de temes depèn dels interessos puntuals dels assistents (es procura llavors que assisteixi el tècnic responsable) o sobretot dels tècnics (i les regidories) en funció de si consideren oportú acudir a exposar les seves actuacions.

Les rutines de funcionament no semblen ser del tot adequades per a promoure un procés de participació ciutadana de més intensitat i qualitat. Per exemple, no hi ha un recull d'aportacions explícit i conegut per tots els membres a cada sessió (existeixen actes però no se'n fa un retorn) i la presa de decisions, quan hi ha un espai per les mateixes, sovint no queda ben definida. Les dinàmiques d'aportació, debat i retorn per part de l'Ajuntament no sembla que estiguin suficientment establertes. Tot això obre espais d'incertesa en els assistents vers l'impacte que finalment tindran les seves aportacions. De fet, entre els punts proposats en una autoavaluació del funcionament de la comissió feta a la sessió l'abril d'aquest any s'hi proposa que s'hauria de passar informació prèvia dels temes a tractar així com fer les convocatòries per escrit amb ordre del dia i acta de la reunió anterior.

⁵⁶ Vàrem assistir a la reunió de la comissió de l'octubre de 2008.

⁵⁷ Ens consta una Jornada de difusió el setembre de 2007 proposada per la mateixa comissió. Es va organitzar un recorregut pels punts del barri on es portarien a terme actuacions del PII, amb un plafó explicatiu per cadascuna de les actuacions. Un tast gastronòmic era el colofó de l'activitat.

⁵⁸ La última ha estat la col·laboració a la organització d'una jornada de foment del reciclatge amb la celebració d'un mercat de l'intercanvi com a activitat principal.

Al marge d'aquestes consideracions, la comissió ha estat funcionant en la línia de les funcions que se li van proposar. Ens consta que ha servit per canalitzar queixes o propostes vers accions concretes (alguna acció del camp 1) i que van impulsar una acció del camp 8 al respecte de la instal·lació de passos elevats, si bé la reclamació es va atendre parcialment per raons tècniques. Moltes de les accions proposades no s'han portat a terme però. Els impactes pel que fa a la difusió del PII (en aquest cas com a part de tota la política de difusió del projecte) no han estat massa reeixits o les accions no han estat suficients. En general, els veïns entrevistats no estan descontents amb la comissió, és una manera d'implicar-se amb el barri i fer-se escoltar; tanmateix es ressalta la manca d'impacte de les aportacions.

EL COMITÈ D'AVALUACIÓ I SEGUIMENT

En general, tant els diversos agents socials entrevistats com els responsables del PII consideren que té una escassa o nul·la incidència com a instrument de participació. Es veu com a un exercici de passar comptes, de caire informatiu. Un dels entrevistats d'entre els agents socials tanmateix hi troba alguna utilitat en la pressió relativa que es pot realitzar sobre l'Ajuntament en poder denunciar aspectes del desenvolupament del projecte davant dels responsables de la Generalitat.

ALTRES MECANISMES DE RECEPCIÓ D'INFORMACIÓ: LES AGENTS CÍVIQUES. LA CREACIÓ DE LA OFICINA DEL PLA DE BARRIS I LA DIFUSIÓ.

Una de les actuacions durant el primer període del PII va ser la del programa de formació i contractació d'agents cíviques durant un any. Entre les seves tasques estava la recollida mitjançant formulari de queixes o suggeriments sobre el barri dels diferents veïns. Va ser un dels canals que els responsables del projecte van fer servir per estar en contacte amb el carrer.

Darrerament s'ha posat en marxa la Oficina del Pla de barris a la mateixa Granja Soldevila, l'espai que ara acull la coordinació del PII. El seu objectiu de cara a la ciutadania és centralitzar tot aquest tipus d'aportacions. Fins ara no ha estat gaire utilitzada malgrat ésser publicitada en les darreres activitats de difusió. És obvi que estar integrada en un espai preexistent li fa tenir problemes de visibilitat de cara a la ciutadania; altrament la Granja Soldevila no està a dins de la trama urbana del barri.

Al primer any es va editar una revista específica sobre el PII de Can Folguera que ara ha estat represa amb el pla de comunicació. La jornada de difusió del Pla de barris de setembre de 2007 que va organitzar la comissió ciutadana o les diverses activitats en què aquesta ha participat sempre han volgut tenir una vessant informativa i d'estímul de la participació ciutadana.

De forma conclusiva, el responsable actual del PII valora positivament la comissió ciutadana en tant el que està sent la seva activitat, la diversitat de la seva composició i l'ambient constructiu que s'hi respira, si bé no deixa d'apreciar que la participació al PII està sent bastant minsa. Tant els anteriors responsables del PII com els actuals, situen com a principal repte la incorporació al procés participatiu dels diferents col·lectius de

nouvinguts malgrat la dificultat que això comporta. Un dels objectius a curt termini per la comissió de seguiment és eixamplar la seva base pel que fa a membres d'altres comunitats de nouvinguts i de la minoria gitana⁵⁹.

Es destaca la importància de que sorgeixin noves entitats (a ser possibles laiques) i hi hagi interaccions entre les diferents comunitats de nouvinguts, i entre els nouvinguts i els autòctons. Es valora molt positivament l'aparició de la mà d'algunes de les contractades al programa d'Agents d'acollida (mediadores als diferents serveis del municipi) d'una Associació de Dones immigrants, amb seu al Centre Cívic de Can Folguera, que acull a dones de diferents orígens del barri i del municipi. És, sens dubte, l'efecte més palpable a nivell comunitari del PII fins ara. S'ha d'assenyalar però també que la tasca de les mediadores ha atret nous usuaris als equipaments i ha millorat la comunicació amb les persones nouvingudes en els diferents serveis. S'espera també que la tasca de mediació que es pugui fer en un futur a les escales de veïns per tal de desencallar els processos de rehabilitació donin un cop de mà en articular tota la nova realitat social del barri. A mig termini també caldrà observar si el treball conjunt i les interrelacions generades dintre de la comissió ciutadana donaran fruits per la seva banda.

Mecanismes de participació en actuacions concretes

PROCÉS DE LA PLAÇA CAN FOLGUERA I ELS ESPAIS ADJACENTS.

Aquest procés va ser dissenyat i implementat per l'empresa Delibera.info. Es va realitzar en tres sessions als primers mesos de 2007. El procés dissenyat contenia 4 fases: exposició de la proposta inicial (1a sessió); sessió de treball en forma de taller participatiu per recollir i ordenar les aportacions (2a sessió); valoració de les mateixes i estudi de viabilitat de la seva incorporació al projecte per part de l'equip tècnic (elaboració d'un petit informe explicatiu per als assistents amb les raons de l'acceptació o el rebuig); retorn de resultats amb el projecte final (3a sessió).

Al procés hi van participar 46 persones, principalment residents a Can Folguera Vell; un 70% dels participants tenia més de 50 anys. La valoració de la sessió de treball en general va ser molt positiva per part dels assistents. Es van incorporar bastants aportacions dels diferents grups de treball (per exemple, al respecte de les distribucions dels espais).

Tanmateix la gran preocupació que va sorgir en el procés va ser què passaria amb tots els cotxes que en aquell moment aparcaven a la plaça i que ja no ho podrien fer per la transformació de la zona en un espai de preferència per a vianants. Finalment es va acceptar l'opció de reconvertir una part de l'aparcament per a camions existent a l'altre costat de l'Av. Verdaguer (límit de la secció censal 4) en un aparcament per a cotxes, amb la condició que tots dos processos es fessin coordinats de manera que les obres

⁵⁹ De fet, a la sessió de la comissió a la que es va fer l'observació hi va assistir la medidora gitana, resident al barri de La Creueta. Es vol que sigui el canal a través del qual es pugui fer arribar a membres de la comunitat del barri el que allà es fa per a arribar a incorporar algú.

de la plaça no s'iniciessin fins que l'aparcament no estigués ben avançat o acabat. Fins a aquell moment del desenvolupament del PII només s'havien creat aparcaments a d'altres zones de l'àrea d'afectació (al costat dels equipaments esportius o dintre de la zona de Can Folguera Nou, a prop d'algunes de les escoles).

PROCÉS DE PARTICIPACIÓ PEL PARC CENTRAL, EL COMPLEX SOLDEVILA I EL PARC DELS AMETLLERS⁶⁰.

Aquest procés, realitzat des de l'Ajuntament sense assessorament extern, correspon a la urbanització de tres de les pastilles al voltant de la via Papiol-Mollet. El Parc Central i el futur Centre ocupacional i de desenvolupament empresarial (o ampliació de la Granja Soldevila) són dos dels projectes més importants del PII⁶¹. El procés va consistir en l'exposició al públic de les 5 propostes resultants (en forma de maqueta i mitjançant el butlletí municipal) de la convocatòria del concurs d'idees per a cadascun dels tres projectes i una consulta ulterior no vinculant sobre els mateixos. Les butlletes en què el públic podia opinar sobre les propostes demanaven la resposta per una desena de preguntes; inclòs un espai obert per a observacions.

Van participar sis-cents setze persones, un 40% dels quals residents a Can Folguera. L'Ajuntament va assumir els resultats de la consulta, els quals van ser publicats, pel que fa a l'elecció de les propostes generals. La mesa de contractació dels projectes va tenir en compte els suggeriments dels ciutadans en la mesura que el projecte resultant fos tècnicament possible i econòmicament viable. El projecte final del Parc Central però ha patit bastants canvis des d'aquell primer procés sobretot en funció de les deliberacions dels tècnics i les consideracions del nou govern.

La valoració d'algun dels representants a la comissió⁶² no és gaire positiva en tant que no creu que es donés la suficient informació per anar més enllà de votar per la maqueta que semblés més ben presentada i atractiva. La seva crítica sobretot però està lligada a que el procés no fos vinculant i no hi hagués un retorn suficient pel que fa a la redacció final. Apareix la insatisfacció amb processos on sembla que finalment l'administració farà i desfarà en la mesura que ho consideri convenient.

No s'espera que hi hagi més processos específics doncs no es considera que cap altra actuació sigui suficientment rellevant.

6.3.3 Síntesi de la participació

A la taula següent es resumeix de forma esquemàtica el grau de participació durant les diferents fases d'implementació del PII de Can Folguera:

⁶⁰ De les tres actuacions, l'actuació del Parc dels Ametllers no correspon a la zona d'afectació del PII.

⁶¹ La consulta sobre el complex Soldevila, concretament sobre la distribució dels espais a dintre del complex, també comprenia la ordenació i forma d'una zona terciària amb auditori, multicinemes, comerços i aparcaments.

⁶² Entrevista amb el vicepresident de l'AV. Can Folguera.

Taula 17. Síntesi del grau de participació en el PII de Can Folguera.

Fases		MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
DISSENY DEL PLA		No s'estableixen processos de participació ciutadana ad hoc previs a l'aprovació del pla.		
		Existeix el precedent d'un pla de desenvolupament comunitari de fa tres anys amb propostes d'actuacions. El document és considerat i s'aprecia una coincidència significativa en les propostes.	Participació dels diversos departaments de l'ajuntament. Pes fonamental del departament i la regidoria d'urbanisme.	Contingut del pla
		El disseny es centralitza a la coordinació d'urbanisme amb aportacions de la resta de tècnics de l'ajuntament. També hi ha l'assessorament d'una consultora externa.	Participació ciutadana indirecta i diferida a través d'un procés anterior, sense retorn específic pel PII.	
IMPLEMENTACIÓ DEL PLA	GESTIÓ DEL PLA	Al cap d'un any de l'inici del PII es demana un pla de participació pel procés. Arran d'aquest pla s'endega una comissió ciutadana pel seguiment i suport a la difusió i la comunicació amb els veïns del PII. Accions com les informadores del pla de barris o les agents cíviques també han col·laborat a aquestes tasques.	Veïns de Can Folguera a títol personal i representants de les entitats presents al Comitè d'Avaluació i Seguiment. Coordinació del PII, coordinació de relacions ciutadanes, tècnic de participació, regidoria de relacions ciutadanes. Altres tècnics de l'ajuntament de forma puntual. Unes 17 persones en total.	Accions de difusió del pla. Col·laboració a l'organització d'accions de caire socioambiental. Recepció d'informació sobre quasi tots els camps del pla i realització d'aportacions i/o transmissió de queixes. Impuls d'algunes accions del camp VIII (instal·lació de passos elevats).
	ACCIONS CONCRETES	Paral·lelament s'endega el procés participatiu per a l'actuació de la Plaça Can Folguera. És un procés estructurat en tres sessions i que té una qualitat participativa elevada.	46 veïns de Can Folguera (principalment de la part vella), tècnic d'urbanisme de l'ajuntament, i tècnics de l'empresa contractada per a fer el procés.	Urbanització de places i zones amb prioritat per a vianants: urbanització de la plaça Can Folguera i espais adjacents.

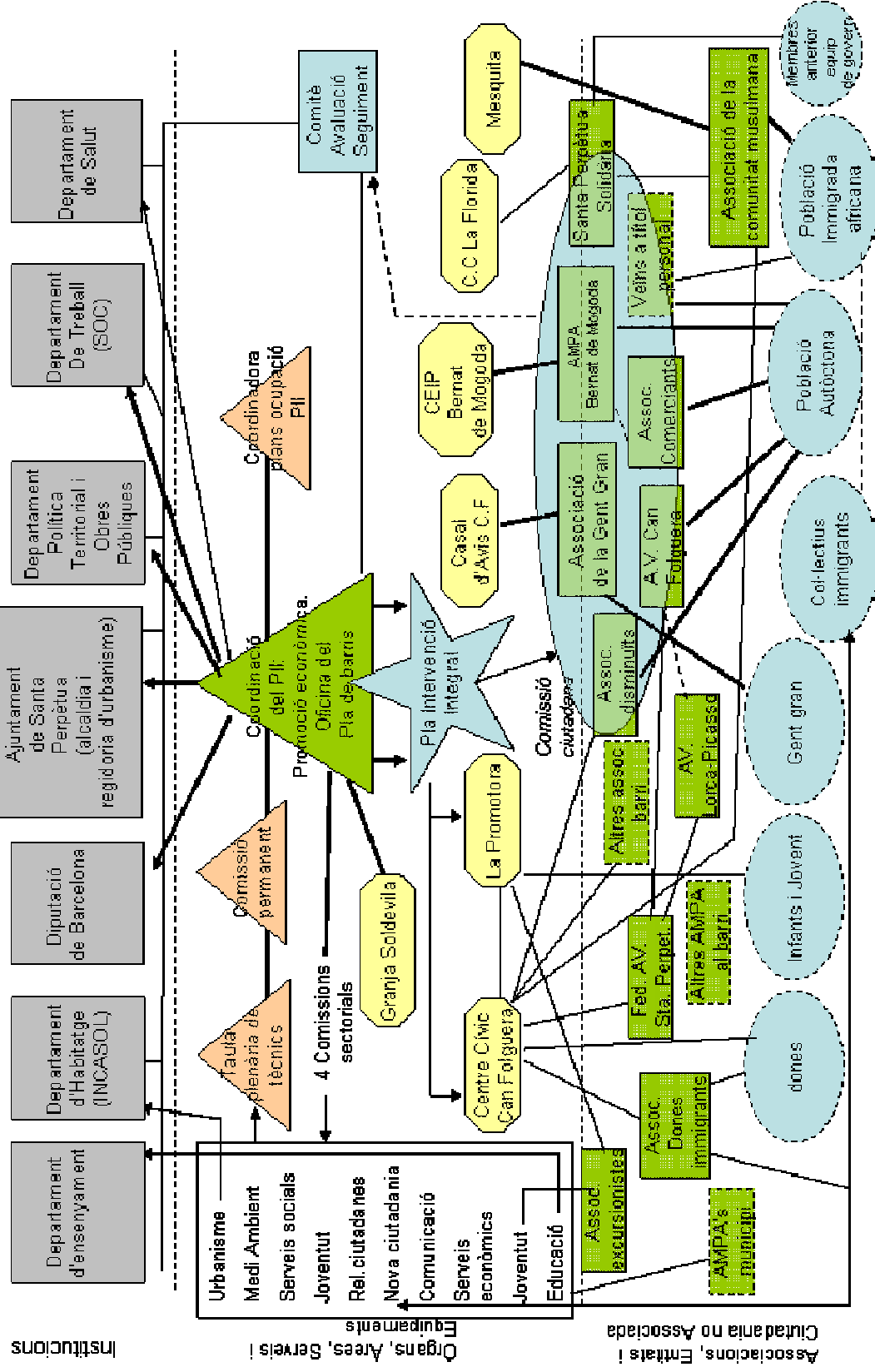
Fases		MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
		Amb organització exclusiva de l'Ajuntament, uns mesos després es realitza un procés participatiu per als projectes de les pastilles de Can Soldevila. Dos dels tres projectes estan implicats amb el pla de barris. Té format de consulta. És més extensiu però de menys qualitat que el procés de la plaça Can Folguera.	616 veïns de tot el municipi acaben participant. Han d'omplir una butlleta on reflecteixen les propostes que més li han agradat per a cada projecte. Diversos tècnics de l'àrea de territori i el nou govern tenen la última paraula pel que fa a les aportacions i el disseny final acordat (amb bastants canvis finalment).	Urbanització del Parc Central i distribució dels espais a la zona on estarà el futur Centre de formació ocupacional i desenvolupament empresarial del municipi.
INCIDÈNCIA		Incidència baixa en el conjunt del procés. En el disseny s'aprecia una incidència que es podria considerar significativa per part de les propostes generals que apareixen a un PDC anterior al PII. Incidència puntual rellevant en el procés de participació de la plaça Can Folguera. El resultat de la consulta va ser seguit pel que fa a les propostes arquitectòniques generals. El procés de discussió i canvis sobre les característiques del projecte final ha estat profund i de caràcter intern. La participació en la gestió general del PII està relacionada amb la comissió de seguiment. Ha tingut un paper poc important en la presa de decisions. El procés de recollida d'aportacions i de retorn no està sòlidament implantat. A nivell comunitari, l'impacte més clar fins ara és la possible creació de l'Associació de Dones Immigrants del municipi arran una de les accions del PII.		

Font: elaboració pròpia.

6.4 Sociograma

El sociograma ens serveix per resumir, de manera gràfica, les diferents relacions que s'han establert entre els actors que participen al PII. Assenyala, per un costat, relacions que potser seran en un futur claus per enfortir el dinamisme i les relacions associatives al barri així com vincles clau per al desenvolupament futur del PII en termes estrictament interadministratius (horitzontals i verticals). En tot cas, no arriba a poder mostrar totes les relacions pel que fa a les entitats municipals que no participen al PII de manera directa.

Gràfica 14. Principals actors

6.5 Conclusions

El PII de Can Folguera és l'únic projecte que té actuacions repartides entre dues convocatòries diferents de la Llei de Barris. Dues de les característiques que li confereixen un interès analític particular són el replantejament de la gestió a la meitat de l'execució arran d'un canvi de govern i la seva superposició amb el projecte de desenvolupament del municipi. Amb el primer equip de coordinació, es va produir un desenvolupament significatiu en la participació ciutadana però organitzativament es va funcionar deficientment. Es va crear la comissió ciutadana— una figura interessant per la seva pluralitat i implicació però amb poca incidència final en el PII— i es van organitzar dos processos participatius específics de qualitat desigual. A la segona fase s'estan incrementant els programes socials de caire ocupacional, s'està intentant transversalitzar la gestió del PII i també augmentar la cooperació multinivell. Moltes de les iniciatives encara s'han d'acabar de definir. És interessant observar les pautes de continuïtat i canvi que s'han anat produint i que es poden produir al llarg del procés, i els seus efectes.

Aquest cas mostra la utilitat d'un PII per desenvolupar l'administració municipal, engrandir les seves possibilitats de prendre iniciatives en el terreny social i obrir oportunitats per convertir-la en una organització més transversal. La necessitat d'un augment del finançament d'aquest nivell de l'administració queda palès amb projectes com aquest que sovint atenen necessitats socials estructurals. Els programes complementaris com Treball als barris són fonamentals.

Can Folguera Vell no sembla un barri urbanísticament afortunat però no presenta símptomes de conflictivitat. Està deixant de ser perifèria urbana en termes estrictament territorials i el PII és, en part, un pas més en aquest sentit. No obstant, l'estratègia d'arrossegament del barri vell dintre de les dinàmiques de la nova centralitat que es vol configurar pot fracassar si no es porten a terme amb èxit les reformes urbanes, les polítiques de millora socioeconòmica dels residents i l'articulació comunitària del nou teixit social del barri. En aquest sentit, els responsables del PII creuen que els esforços s'hauran de mantenir més enllà del Pla de barris. Podria resultar que el projecte de municipi fos l'únic que tingués veritable èxit enfront un projecte de barri frustrat per la manca d'integració de les persones i de l'espai dintre de la resta de la trama urbana. L'èxit del passeig de la Florida podria simplement deixar de banda les zones residencials adjacents i fer que de barri perifèric passi a convertir-se en un tipus de centre urbà amb problemàtiques estables com a zona de construcció antiga dels 60 i 70. Un barri amb personalitat i central geogràficament però estigmatitzat i relativament aïllat o ocult socialment parlant.

7. El cas de Tarragona: Camp Clar

7.1 Introducció al barri de Camp Clar

El barri de Campclar neix de la necessitat d'habitatge a conseqüència de la massiva arribada de població immigrada a Catalunya durant la dècada del seixanta provinent d'altres territoris de l'estat. Tarragona ofería una possibilitat de feina gràcies a la ràpida industrialització que va experimentar la ciutat. La baixa oferta d'allotjament existent a Tarragona va fer que molta d'aquesta població es concentrés en assentaments i camps de barraques a les afores i en algunes de les platges de la ciutat. L'any 1960 i amb la finalitat de controlar la proliferació d'aquests campaments, es construeix el polígon residencial de Campclar. El fet que la construcció del barri respongués a un projecte planificat li va donar la consideració de barri modèlic i esperançador per a molts dels seus primers habitants.

L'any 1967 es va aprovar el Pla Parcial d'Ordenació Polígon Campclar. Els habitatges, alguns d'iniciativa privada i altres de promoció pública o protecció oficial, es van anar aixecant a poc a poc: CILASA i Sant Magí i Santa Tecla l'any 1978; Vidal i Barraquer i Francolí el 79, i Gaià el 1980. ADIGSA va arribar al barri l'any 1985.

Durant la dècada dels vuitanta la falta d'equipaments i serveis, deficiències als pisos i una concentració de problemàtiques concretes com delinqüència, inseguretat o tràfic de drogues foren l'inici d'una estigmatització del barri que dura fins l'actualitat. Si bé durant els anys noranta es construïren un significatiu nombre d'equipaments i serveis (escoles, instituts, un casal cívic, etc...) i s'estableix una organització a través de mancomunitats, la imatge del barri segueix associada amb aspectes negatius per la resta de la ciutat.

Campclar, com altres barris de Tarragona, es justifica en el context d'expansió constant del nucli urbà cap a la perifèria, tot seguint els principals eixos de comunicació, a partir de terrenys rústics que passen a desenvolupar una funció residencial. Constitueix una de les dotze zones urbanes que configuren el dispers teixit urbà de la ciutat de Tarragona.

7.1.1 Descripció de l'edificació

A nivell morfològic, el barri, arrel de la seva expansió urbanística, ha configurat dues àrees que formen un angle recte. Una àrea paral·lela a la carretera N-340 constituïda pels blocs ADIGSA i una altra que s'estén al llarg del carrer riu Segre i al voltant del poliesportiu municipal fins a arribar a l'autovia Tarragona-Reus formant un teixit urbà sense discontinuïtat espacial amb els barris del Pilar, Torreforta i la Granja.

La característica morfològica més destacable és l'edificació en forma de blocs amb una alçada de 6 plantes que descansa sobre una munió de pilars que conformen la planta baixa. Hi predomina la disposició paral·lela dels edificis i en alguns casos es combina amb la perpendicular, tot creant una disposició en forma de lletra U. L'aspecte general és el d'un conjunt d'edificis aïllats en forma de prisma de base rectangular,

més alts i estrets que amples. Els elements constructius són també força uniformes i els acabats solen ser molt senzills.

ADIGSA gestiona un total de 1.227 habitatges de promoció pública, 727 dels quals es troben en règim de compra i 405 de lloguer. La resta es troben en diferents situacions administratives o resten pendents d'adjudicació (actualment 22 pisos). Des de l'any 1998 s'han tornat a reproduir pràctiques desterrades a principis dels 90, com l'ocupació il·legal de pisos. Recentment, ADIGSA, ajuntament de Tarragona i les associacions de veïns han signat un conveni per tal de fer front a aquesta problemàtica. Per altra banda, i lligat a aquestes pràctiques, el grau de deteriorament d'alguns dels habitatges i edificis és molt important.

Recentment, el barri ha vist com en el sector nord, la zona del poliesportiu, s'han edificat noves tipologies constructives com ara cases adossades o bloc en filera d'iniciativa privada.

7.1.2 Evolució demogràfica

Segons dades del 2004, el barri de Campclar tenia un total de 8.555 habitants. Tot i això, aquests darrers anys, la població ha augmentat significativament degut a l'arribada de nous residents provinents d'altres barris de Tarragona en molts d'aquest habitatges de nova promoció construïts en la denominada zona esportiva del barri.

Les característiques socials de la població són diverses ja que al barri hi trobem dues realitats diferenciades. Tot i això, en termes generals, el barri concentra un seguit de característiques que fan que hi hagi un elevat percentatge d'exclusió social. Mentre que la mitjana d'aquest indicador⁶³ a Catalunya és del 4,1%, al barri de Campclar supera el 10%. Segons un estudi de Càritas de l'any 2000, el 34,6% de la població resident a Campclar estava per sota el llindar de la pobresa i un 12% en situació de pobresa greu. Un dels altres factors que determinen les característiques socials del barri són l'alt índex d'absentisme i de fracàs escolar que condiciona les sortides professional del col·lectiu de joves.

7.1.3 Realitat econòmica

El Pla d'Orientació d'Equipaments Comercials de Tarragona (POEC), de l'any 2000, estableix en 16 establiments (11 dels quals en el sector de l'alimentació) l'oferta comercial en el barri de Campclar. Mentre a Catalunya hi ha un establiment comercial per cada 56 habitants i al municipi de Tarragona un per cada 53 habitants, a Campclar trobem un establiment per cada 412 habitants.

En els darrers anys ha augmentat tant la construcció d'habitatges com la població, la qual cosa ha comportat un augment dels establiments comercials. Així, el mes de setembre de 2004 hi ha 36 establiments comercials a banda de 17 bars, establiments

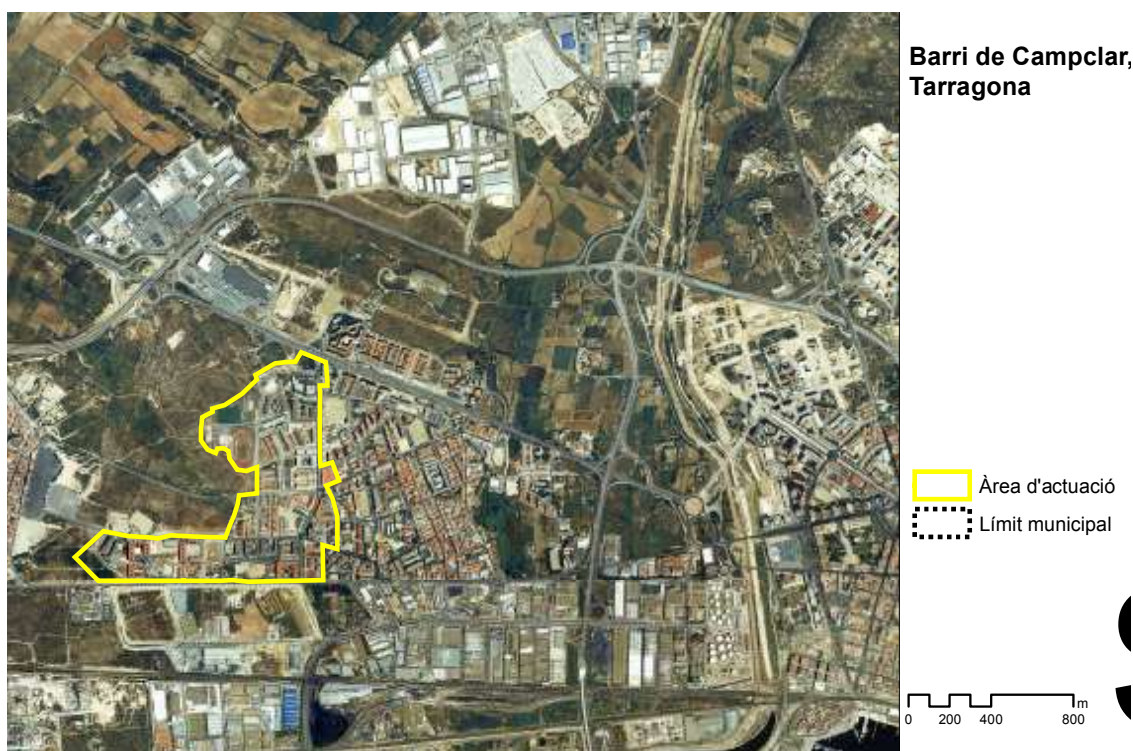
⁶³ Indicador realitzat a partir del nombre de rendes mínimes d'inserció, el nombre d'infants en alt risc, taxa de pobresa i delinqüència.

que el POEC no comptabilitzava. Tot i això, bona part dels establiments se situen, majoritàriament, en el sector situat al nord-oest del barri.

7.2 Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar de Tarragona

7.2.1 El disseny del projecte

Gràfica 15. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del barri de Campclar de Tarragona

Font: elaboració pròpia

Introducció. Antecedents

El projecte d'intervenció de Campclar concentra un seguit de característiques que el fan ser únic en la nostra recerca. A part d'uns trets diferencials de la resta de casos estudiats, com poden ser la morfologia urbanística i edificatòria o la composició social, el procés d'implementació del projecte ha estat acompanyat per un seguit canvis que han acabat condicionat la seva execució. En aquests tres anys d'implementació, l'equip encarregat de gestionar el desenvolupament de les actuacions ha canviat tres vegades. L'últim canvi ha succeït just després d'unes eleccions que comportaren un nou equip de govern al capdavant del consistori municipal després de divuit anys. Tot això, en un ajuntament tant gran i complicat com el de Tarragona. A part, cal tenir en compte que des de fa uns quants anys el barri de Campclar ha aglutinat diferents programes de millora provinents de diferents administracions, fet que complica encara

més delimitar les funcions i competències del projecte integral. Totes aquestes circumstàncies ens fan creure que per tal d'avaluar el cas del barri de Campclar és necessari, tot i seguir l'estructura analítica dels altres casos, aprofundir i diferenciar des d'un principi entre el projecte que s'aprova inicialment i el que s'està portant a terme actualment.

El barri de Campclar de la ciutat de Tarragona fou un dels disset barris beneficiats amb el programa de Barris l'any 2005. Aquesta segona convocatòria de la Llei de Barris també beneficia a un altre barri de la província de Tarragona, el Nucli Antic de Tortosa. Juntament amb els casos del Riu Fluvià a Sabadell, el barri de Sant Cosme al Prat de Llobregat, el barri de Poble Sec a Barcelona i el Nucli Antic de Tortosa, el projecte aprovat a Campclar està dotat amb un pressupost d'actuació superior als quinze milions d'euros.

El projecte integral que aprova el Departament d'Obres Públiques i Política Territorial és resultat d'una profunda reflexió sobre el que ha de significar una actuació integral sobre un territori que, com hem vist anteriorment, concentra un seguit de greus problemàtiques. El document, redactat per quatre tècnics de l'Ajuntament, parteix de la necessitat estratègica que el projecte integral ha de ser un catalitzador de la resta d'actuacions que s'estaven portant a terme al barri per tal d'aconseguir una coordinació integrada entre les diferents voluntats d'intervenció que existien al territori. En aquest sentit, el to amb el que es redacta el document és d'oportunitat única al barri per tal de canalitzar els diferents esforços i actuar sobre els diferents problemes crònics que afecten al barri.

Bàsicament, les línies d'actuació que es proposen al PII s'elaboren a partir de dues fonts d'informació. Per una banda, gràcies a un exhaustiu anàlisi DAFO que serveix de per diagnosticar quines eren les necessitats actuals al barri en aquells moments, i, per altra banda, a partir de tots aquells documents elaborats anteriorment o bé en forma de pla o en forma d'estudi i que contemplaven la necessitat d'una intervenció específica i integral al barri. Creiem important repassar quins han estat aquests antecedents ja que durant l'estudi en farem referència més d'una vegada

- *El Projecte URBAN*. Presentat per l'ajuntament de Tarragona l'octubre de l'any 1994. "Desde el margen, luchar contra la exclusión" va conceptualitzar els barris de Ponent i la cohesió i articulació social i urbanística de la zona com la principal forma de normalització i integració social del barris de Ponent.
- *Els nuclis de Ponent*. Estudi realitzat pel Museu d'Història de Tarragona l'any 2002. Història, urbanisme, economia i societat són alguns dels aspectes que, tractats per especialistes en cadascun dels camps, aproximen a la realitat complexa de Campclar.
- Estudi de Càritas: *La distribució de la riquesa a la ciutat de Tarragona*. L'informe de la investigació encarregada per Càritas Interparroquial de Tarragona i realitzada pel Departament d'Investigació de l'Escola de Treball Social de Tarragona al desembre 2000, "La distribució de la riquesa a la ciutat de Tarragona", també assenyalava Campclar com el barri més desfavorit social i econòmicament del municipi i amb major índex d'exclusió social.

- *El Pla d'Orientació d'Equipaments Comercials de Tarragona* de l'Ajuntament, de 2000-2001, també recull en les seves dades que el barri de Campclar pateix un total dèficit comercial que no permet ni tant sols abastar les necessitats dels seus habitants, que han de desplaçar-se als barris del voltant (Torreforta i Bonavista) per fer les seves compres més bàsiques.
- Estudi del barri de Campclar de Tarragona. *Pla de Xoc* en els blocs d'ADIGSA. Elaboració d'un informe tècnic, mitjans del 2003, on s'apunta la greu situació de fractura i aïllament social d'algunes zones i la necessitat d'una transformació integral al sector dels Blocs d'ADIGSA al barri tarragoní de Campclar.
- El *Pla Comunitari Zona de Ponent* presenta el mes de juny del 2004 un *Diagnòstic Comunitari* de la zona ponent. Una de les conclusions és la necessitat de desenvolupar un projecte integral al barri de Campclar.
- Finalment, una *resolució provinent del Parlament de Catalunya* el 18 de juny (resolució 1936/IV) que insta al govern de la Generalitat a prendre un seguit de mesures per millorar la qualitat de vida del barri de CampClar.

A partir de l'anàlisi DAFO del barri i dels antecedents que acabem d'enumerar, el document del PII de Campclar estableix un seguit d'actuacions agrupades en programes a partir d'uns valors i conceptes que es basen en la integralitat i les sinergies que se'n deriven, en l'equilibri, en la viabilitat i la sostenibilitat de les actuacions, en la innovació a l'hora de fer noves polítiques, en la coherència, i, finalment, en la participació. Així doncs, la participació ha d'adquirir un protagonisme fonamental en l'estructura de gestió i durant la fase d'implemenatció del projecte: "No és possible entendre el Pla integral del barri de Campclar sinó des de la perspectiva, criteris i valors de la nova gestió pública. Aquest projecte ens enfronta de ple amb els reptes d'exercir la governabilitat des del requeriment de la participació ciutadana."⁶⁴

És important per entendre el context amb el que neix el projecte, senyalar que l'any en que aquest es redacta el Pla comunitari s'estava desenvolupant amb un determinat èxit. Així doncs, el projecte integral es formula en el context d'una xarxa comunitària prou consolidada derivada de la tasca portada a terme pel Pla comunitari de la zona de Ponent⁶⁵ que actua al territori des de l'any 1998. Aquest Pla comunitari, promogut per la Federació d'Associacions de Veïns d'Habitatge Social de Catalunya (FAVIBC) a través d'un conveni la Generalitat de Catalunya, venia desenvolupant un important treball comunitari amb les diverses entitats veïnals del barri de Campclar.

Arrel d'aquest context i amb la voluntat d'aprofitar sinèrgies amb el Pla comunitari, el projecte integral dissenya un estructura de gestió i de participació ciutadana que s'adaptés a l'estructura de dinamització i participació comunitària del Pla comunitari. Malgrat aquest propòsit inicial, el Pla comunitari va anat perdent força durant els anys

⁶⁴ Pla Integral de Campclar (2005) Ajuntament de Tarragona. Pàg. 65.

⁶⁵ La zona de Ponent aglutina els barris de Torreforta, Campclar, Riu Clar, La Granja, El Pilar, Icomar, L'Albada, Parc Riu Clar i Torrenova.

posteriors degut a un seguit de circumstàncies externes al barri com per exemple diversos canvis dels equips de dinamització comunitària.

Aquesta circumstància, sumada als diferents canvis administratius i de gestió, fa que bona part de la vessant participativa dissenyada en el projecte inicial es debiliti i no s'acabi implementant en cap ocasió.

Àrees responsables en la proposta inicial de gestió

Les àrees responsables d'implementar els diferents programes d'actuació i que es proposen al document aprovat són quatre: l'Àrea del territori, l'Àrea d'atenció a les persones, l'Àrea de promoció econòmica i, finalment, l'Àrea de convivència i seguretat ciutadana. Cadascuna d'aquestes quatre àrees corresponen a les quatre línies estratègiques d'actuació del projecte: Territori, Atenció a les persones i la comunitat, Promoció Econòmica, Convivència i Seguretat. A partir d'aquí i amb l'objectiu de gestionar els programes amb una perspectiva integral, es defineixen dos eixos de caràcter transversal: la participació ciutadana i la conformació d'una nova identitat.

En un principi, a cadascuna d'aquestes àrees li correspondria un coordinador tècnic i un equip de treball format pels tècnics d'àrea. La implementació del PII es portaria a terme a partir d'aquesta estructura i mitjançant la constitució de tres òrgans que garantirien el seu desenvolupament:

- *La Comissió local de seguiment.* Òrgan de gestió, planificació, seguiment i avaluació més proper al territori. Estaria compost per totes aquelles administracions amb competències al territori exceptuant-ne la Generalitat i una representació de les entitats veïnals, les associacions ciutadanes i els agents econòmics i socials del barri. Aquest òrgan estaria dotat de funcions participatives i operatives amb un elevat grau de poder de decisió respecte els diferents programes d'actuació. A part, també adoptaria funcions de control i seguiment del projecte.
- *L'Oficina tècnica local.* Oficina ubicada al barri. Tindria les funcions d'executar i gestionar les diferents actuacions proposades i configurar-se com l'espai visible del PII al barri. Acoliria els diferents serveis i personal tècnic que treballa al PII, principalment, tècnics de l'Àrea de les Persones i la Comunitat i de l'Àrea de Convivència i Seguretat Ciutadana. Dintre de l'organigrama municipal dependria de l'Ordenació Administrativa i Corporativa de l'Ajuntament.
- *La comissió de participació ciutadana.* L'Ajuntament crearia una comissió de participació segons el Reglament Orgànic Municipal. Les seves funcions principals serien debatre el seguiment de la gestió del PII, canalitzar queixes i suggeriments, emetre informes, promoure estudis i fer propostes en matèria de desenvolupament del PII. La comissió estaria integrada, com a mínim, per una assemblea on hi participarien els representants de les entitats veïnals, els representants de les associacions ciutadanes del barri de Campclar, un representant de cada grup polític municipal, i per tècnics de les àrees de Territori, Persona, Promoció Econòmica, i Convivència i seguretat ciutadana.

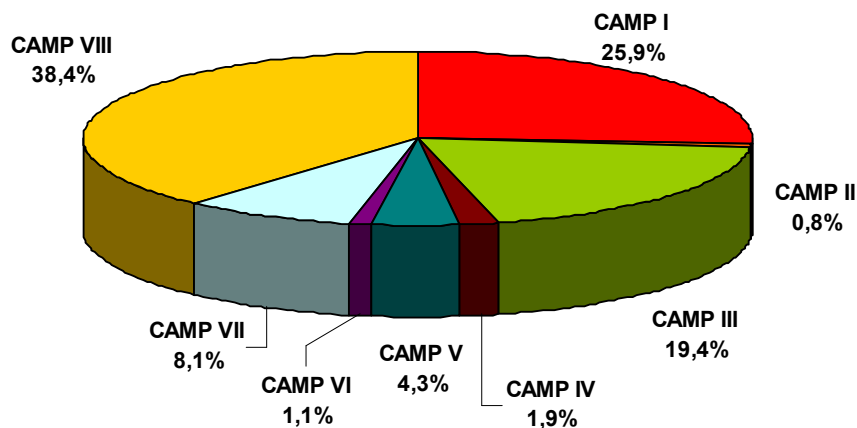
Durant el primer any d'implementació i fins les eleccions d'abril del 2007, que comporten un canvi de l'equip de govern municipal, la implementació dels programes d'actuació i dels diferents òrgans que s'estableixen al document redactat és molt lenta i desigual. Bàsicament, hi ha un desencaix entre el que el PII proposa i l'estructura interna de l'Ajuntament. Els mecanismes de funcionament a l'hora d'iniciar determinades actuacions s'acaben perdent dintre els processos administratius d'un ajuntament massa gran com el de Tarragona. Si bé la proposta de gestió que estableix el PII està dotada d'un elevat grau de integralitat i defineix la participació ciutadana i la comunicació com aspectes claus en la gestió, en cap moment preveu com ha de ser l'encaix amb l'estructura administrativa de l'Ajuntament.

Com veurem més endavant, l'organigrama de gestió actual del projecte integral manté algunes característiques del proposat inicialment, tot i això la gestió del programa és independent a l'Ajuntament i penja del Servei Municipal de l'Habitatge i Actuacions Urbanístiques, S.A. (ESMHAUSA), adquirint un grau d'independència i autonomia que abans no tenia.

Accions i programes en els camps d'actuació

El PII del barri de Campclar de Tarragona està dotat amb un pressupost total de 14.992.144 €. Com ja hem dit anteriorment, és un dels projectes integrals amb un pressupost més elevat de la convocatòria del 2005. Així doncs, el projecte consta d'un total de 24 programes d'actuacions repartits entre els vuit camps d'actuació que defineix la mateixa Llei de Barris.

Gràfica 16. Distribució del pressupost segons camps d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar de Tarragona. Valors relatius

Font: elaboració pròpia a partir del PII del barri de Campclar de Tarragona

Tal i com podem observar a l'anterior gràfic els camps d'actuació on es destinen més recursos són el camp VII (Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques), el camp I (Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds) i el camp III (Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectius). Aquests tres camps, de fort component

urbanístic, suposen el 83,7 % del pressupost econòmic, un total de 12.553.444 €. Si ens fixem en la resta de camps d'actuació, el següent camp amb un major pressupost és el camp VII (Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica) que rep el 8,1 % del pressupost total. L'altre camp d'actuació de caràcter social és el camp VI (Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments) que concentra tant sols un 1,1 % del pressupost total. Així doncs, la dotació econòmica destinada a programes socials i de desenvolupament comunitari no arriba al 10 % del total, el que suposa uns 1.391.498 €.

Si comparem la distribució del pressupost del PII de Campclar amb la mitjana de la resta de projectes integrals de la Llei de Barris entre les convocatòries dels anys 2004 i 2007, podem observar com el cas de Campclar reuneix unes característiques bastant insòlites. Per exemple, els recursos destinats al camp VIII superen amb escreix la mitjana de Catalunya. Bàsicament, aquest fet és deu a que es proposen dos plans de millora de la mobilitat, un orientat a la mobilitat rodada i l'altre a la de persones. En detriment, la despesa destinada al camp I es situa molt per sota de la resta de projectes integrals. Pel que fa al camp VII, Programes que comportin una millora social, econòmica i urbanística, la dotació, un 8%, coincideix amb la mitjana de la resta de projectes. Ens és complicat, per tant, definir quin és el grau de multidimensionalitat del projecte integral. Si bé gran part dels recursos es destinen a operacions amb un fort component urbanístic, la distribució del pressupost es força equitativa segons la mitjana de la resta de PII aprovat fins l'actualitat. La dimensió social, per exemple, adquireix un cert protagonisme en comparació a d'altres projectes que hem estudiat anteriorment.

Taula 18. Distribució del pressupost del PII del barri de Campclar de Tarragona segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)

Camps d'actuació	Despesa	Mitjana Catalunya 04/07
CAMP I. - Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds	27,1 %	46,2 %
CAMP II.- Rehabilitació i equipaments col·lectius dels edificis	0,8 %	9,4 %
CAMP III.- Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectius	19,1 %	22,3 %
CAMP IV.- Incorporació de tecnologies de la Informació als edificis	1,9 %	1,2 %
CAMP V.- Fonament de la sostenibilitat del desenvolupament urbà	4,2 %	4,1 %
CAMP VI.- Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments	1,1 %	1,9 %
CAMP VII.- Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica	8,0 %	8,0 %
CAMP VIII.- Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques	37,8 %	6,9 %

Font: elaboració pròpia a partir del PII del barri de Campclar de Tarragona.

Programes i actuacions

Com ja hem senyalat anteriorment, la proposta d'actuacions que es recull al PII està classificada a partir de quatre grans àrees estratègiques: l'Àrea del territori, amb dues línies estratègiques que són la millora de l'estructura urbanística, d'equipaments i mediambiental del barri per tal de cohesionar i vertebrar el seu territori i integrar-lo en el seu entorn (Barris de Ponent), i la millora les condicions infraestructurals, col·lectives i comunitàries dels habitatges socials del barri; l'Àrea d'atenció a les persones, la millora de la qualitat de vida i el benestar social dels seus habitants amb polítiques de prevenció i atenció social; l'Àrea de promoció econòmica, minimitzar l'estigma social i econòmic del barri per tal d'atreure activitat econòmica i millorar la formació de la població activa del barri per tal de disminuir el seu nivell d'atur i inactivitat; i, finalment, l'Àrea de convivència i seguretat ciutadana amb l'objectiu de canviar l'estigma social del barri de Campclar promovent una imatge positiva, deslligada d'estereotips vinculats amb la marginalitat i delinqüència, substituint-los per valors com el respecte, la convivència, la tolerància i la participació ciutadana.

D'aquestes quatre línies estratègiques d'actuació es defineixen els 24 programes d'actuació que són enumerats en el següent quadre juntament amb la seva dotació econòmica:

Taula 19. Pressupost dels programes d'actuació del Projecte d'Intervenció Integral de Campclar de Tarragona.

PROGRAMES	PRESSUPOST
1.1 Programa adequació i ordenació de les àrees d'aparcaments públics	321.749 €
1.2 Programa de millora de la imatge des de l'exterior	920.870 €
1.3 Programa de millora d'espais lliures	1.207.745 €
1.4 Programa de millora de la Plaça Major	691.442 €
1.5 Programa d'Ordenació i millora dels espais al voltant del C/ Riu Onyar	736.653 €
2.1 Programa de suport a les comunitats	120.000 €
3.1 Programa d'adequació de locals per provisió d'equipaments d'ús col·lectiu	351.600 €
3.2 Construcció de Trobada d'Espais	2.560.841 €
4.1 Programa Campclar a la Xarxa	150.000 €
4.2 Programa Espai Tèl·les Campclar	137.662 €
5.1 Programa Espai del Mediambient	639.539 €
6.1 Programa de dinamització dels espais de trobada comunitaris	154.314 €

PROGRAMES	PRESSUPOST
6.2 Programa de prevenció i atenció a la violència familiar i/o de gènere	15.600 €
7.1 Programa d'atenció i suport a la primera infància	166.084 €
7.3 Programa de suport al medi escolar	200.244 €
7.4 Programa d'educació per la salut	40.397 €
7.6 Programa de promoció de l'esport	18.600 €
7.8 Programa Espai "Ponent" de dinamització econòmica	136.560 €
7.9 Programa Espai "Ponent" d'orientació, formació i inserció	218.206 €
7.12 Programa "Veïns Actius"	319.842 €
7.13 Programa "Espai per aprendre"	57.830 €
7.14 Programa de foment de les entitats existents i de l'associacionisme a la zona	63.820 €
8.1 Programa Millora de la mobilitat rodada	177.502 €
8.2 Programa Millora de la mobilitat de vianants	5.585.042 €
TOTAL	14.992.144 €

Font: elaboració pròpia a partir del PII del barri de Campclar de Tarragona.

Dintre d'aquests 24 programes d'actuacions destaquen alguns dels projectes per la seva dotació econòmica o per ser considerats com a estratègics o actuacions claus, tal i com s'esmenta al mateix PII. Els diferenciem entre operacions urbanístiques i de caire socio-econòmic. Posteriorment, en l'apartat que es centra la fase d'implementació del projecte, senyalarem quin és l'estat d'execució d'aquests programes i quines són les modificacions més significatives. Com veurem, moltes d'aquestes actuacions s'han posat en funcionament fa pocs mesos o bé s'han adaptat a altres programes complementaris al PII.

OPERACIONS DE CAIRE URBANÍSTIC

Adequació i ordenació de d'àrees d'aparcament públic (programa 1.1). Arreglar els espais actuals destinats a l'aparcament de cotxes, un total de dotze, i transformar aquells espais buit existent al barri com solars en microespais verds amb zones d'esbarjo i bancs.

Millora d'espais lliures (programa 1.2). Millora i arregament dels espais lliures i comuns existents al barri amb l'objectiu de comunicar i cohesionar les diverses parts del barri.

El programa de Suport a les comunitats de propietaris (programa 2.1) consisteix en la creació d'un fons d'ajuts complementaris als ja existents per l'arranjament i rehabilitació d'elements col·lectius dels edificis (zones verdes comunitàries, instal·lació ascensors, reparació façanes, substitució de xarxes de sanejament, etc.).

Millora d'espais comunitaris (programa 1.3) i *Pla de mobilitat i vialitat* (8.1 i 8.2). Aquestes dues actuacions són el gruix principal del PII. Constitueixen un conjunt de mesures que cerquen la recuperació i el gaudir de l'espai públic amb criteris mediambientals i la millora de la mobilitat dels veïns, com un element fonamental per la convivència.

Millora de la plaça Major (programa 1.4). Seguit d'actuacions per tal de crear un espai acollidor i transformar l'actual espai marginal en que s'ha convertit la plaça. L'objectiu és el de convertir la plaça en el vèrtex i punt de trobada del barri.

Trobada d'Espais (programa 3.2). És un equipament d'ús col·lectiu. Es tracta d'un conjunt d'espais adreçats a tota la població que combinen les manifestacions culturals i artístiques amb la formació, la convivència en la diversitat i l'oci familiar: Espai del So, Espai del Ritme i l'Expressió, Espai del Tast, Espai del joc i finalment, Espai de la Mirada. Teòricament és un dels projectes motors i més innovador del projecte integral ja que respon als objectius principals del projecte i cadascuna de les àrees d'intervenció. El pressupost fixat per aquesta actuació aglutina bona part de la dotació econòmica destinada al camp d'actuació III.

OPERACIONS DE CAIRE SOCIO-ECONÒMIC

Dinamització dels espais de trobada comunitaris (programa 6.1). Les accions a realitzar tenen per objectiu dinamitzar les places i els espais comunitaris perquè esdevinguin veritables llocs de trobada usats equitativament i promoure tot un seguit d'activitats per treballar la igualtat de gènere.

Prevenició i atenció a la violència familiar i/o de gènere (programa 6.2). Incidir en tots aquells aspectes o accions que ajudin a prevenir l'ús de la violència de gènere, i en el pitjor dels casos, abordar i treballar de la millor manera aquelles situacions en les que ja es dona aquesta situació de violència.

El programa de *Suport al medi escolar* (programa 7.3) i el d'*Atenció i suport a la Primera infància* (programa 7.1), dos eixos claus per prevenir la falta d'adaptació escolar i social, i actuar per millorar el baix nivell cultural i el nivell d'instrucció i formació de la població jove.

Programa Educació per la salut (programa 7.4). El programa consta de dues línies diferenciades, una en la que s'incideix en els aspectes de salut relatius a l'alimentació, el exercici físic i la sexualitat; i l'altre específica sobre toxicomanies. El consum de tòxics al barri té una alta incidència provocant tota mena de conflictes que van associats.

Promoció de l'esport (programa 7.6). És un conjunt d'accions de foment de la cultura de l'esport, integrant-la en la quotidianitat de la vida del barri i adreçat a tota la població. Campclar és referent de zona esportiva de la ciutat. Millorar els equipaments existents, aprofitar-los i apropar-hi la resta de ciutadans.

El programa *Veïns actius* (programa 7.12) El programa consisteix en la organització, coordinació i participació dels veïns en la cura i manteniment quotidià dels espais públics del barri (a banda de la participació en la presa de decisions que afectin a pressupostos, inversions, etc., que es contemplen en altres programes o actuacions). La col·laboració amb d'altres programes relacionats amb l'absentisme, el voluntariat, etc. serà fonamental per enfortir i millorar la convivència. Aquest programa pretén ser un catalitzador dels diferents esforços existents al barri respecte aquest tema. La col·laboració amb ADIGSA, l'Ajuntament i la resta d'entitats veïnals i socials es imprescindible per un bon funcionament.

El programa *Espai Ponent* (programa 7.8 i 7.9) inclou els serveis de dinamització econòmica i d'orientació, formació i inserció. Aquests serveis, propers al territori i a les persones, fomentaran la dinamització comercial del barri, donant suport a la instal·lació de negocis i comerços en la gran quantitat de locals buits de que disposa la zona, oferint itineraris d'inserció laboral personalitzats a la població activa del barri, i en especial als joves, dones, aturats de llarga durada, etc.

Programa *Espai per aprendre* (programa 7.14). Cohesionar l'estructura social del barri procurant facilitar la integració dels nouvinguts. El programa treballarà dos moments diferenciats d'aquest procés: l'acollida del nouvingut i, posteriorment, el desenvolupament d'habilitats i capacitats personals i socials.

Programa de *Foment de les entitats existents i de l'associacionisme a la zona* (programa 7.15). L'objectiu d'aquest programa és el d'establir uns mecanismes de participació que aglutinin totes les entitats i associacions del barri per tal que pugui incidir en el desenvolupament del projecte. Així, l'Ajuntament crearà una comissió eventual de participació ciutadana de Campclar a fi i efecte de gestionar amb eficàcia el PII. El reglament d'aquesta comissió es redactarà per la comissió Informativa i de seguiment de l'àrea de la persona, junt amb les entitats i associacions de Campclar.

Transversalitat en el disseny

Com ja hem comentat anteriorment, el PII de Campclar proposa un conjunt d'actuacions amb un predomini de les accions orientades a una rehabilitació urbanística a nivell pressupostari. Aquestes actuacions de caire urbanístic les podríem diferenciar entre dos grups: per una banda, projectes que proposen una millora en la mobilitat i vialitat del barri per tal d'aconseguir una major grau de comunicació i cohesió del territori, i, per l'altra, accions que proposen la ubicació de nous equipaments i la millora dels espais públics del barri. Tot i això, la dimensió social té un paper protagonista amb un significatiu nombre de programes que disposen d'una elevada dotació econòmica. El PII de Campclar és, per tant, un projecte sensible a les diferents necessitats i problemàtiques del barri siguin ja físiques, socials, econòmiques o, en menor mesura, medi ambientals.

Malgrat que el grau de multidimensionalitat és elevat, el conjunt de programes i actuacions proposades al PII tenen un caràcter bàsicament sectorial. Tal i com mostra la següent taula, cada programa que es proposa correspon a un camp d'actuació concret sense establir una estratègia transversal agrupada en programes integrals com passa en d'altres projectes analitzats. Si bé és cert que la visió transversal respecte com actuar sobre el territori queda manifesta en d'altres apartats més teòrics del projecte, bàsicament, on es recullen els diferents objectius i estratègies del PII, la perspectiva amb la que es dissenyen els programes d'actuació no responen a aquesta sensibilitat. El resultat és, doncs, un seguit d'actuacions amb un fort component temàtic i un baix nivell de transversalitat que responen a una sèrie de problemàtiques i deficiències detectades a l'anàlisi DAFO del barri.

Taula 20. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona

Actuacions / camps	CAMP I	CAMP II	CAMP III	CAMP IV	CAMP V	CAMP VI	CAMP VII	CAMP VIII
1.1.- Adequació i ordenació de les àrees d'aparcaments públics								
1.2.- Millora de la imatge des de l'exterior								
1.3.- Millora d'espais lliures								
1.4.- Millora de la Plaça Major								
1.5.- Ordenació i millora dels espais al voltant del C/ Riu Onyar								
2.1.- Suport a les comunitats								
3.1.- Adequació de locals per provisió d'equipaments d'ús col·lectiu								
3.2.- Construcció de Trobada d'Espais								
4.1.- Campclar a la Xarxa								
4.2.- Espai Teltres Campclar								
5.1.- Espai del Mediambient								
6.1.- Dinamització dels espais de trobada comunitaris								
6.2.- Prevenció i atenció a la violència familiar i/o de gènere								
7.1.- Atenció i suport a la primera infància								
7.12.- "Veïns Actius"								
7.13.- "Espai per aprendre"								
7.14.- Programa de foment de les entitats existents i de l'associacionisme a la zona								
7.3.- Suport al medi escolar								
7.4.- Educació per la salut								
7.6.- Promoció de l'esport								
7.8.- Espai "Ponent" de dinamització econòmica								
7.9.- Espai "Ponent" d'orientació, formació i inserció								
8.1.- Millora de la mobilitat rodada								
8.2.- Millora de la mobilitat de vianants								

Font: elaboració pròpia a partir del PII de Campclar

Si a la baixa transversalitat en les actuacions proposades al projecte hi afegim la circumstància de l'existència de diferents programes i actuacions que s'estaven o s'estan implantant al barri provinents d'altres administracions, ens podem trobar amb actuacions doblades o que tenen el mateix objectiu i es desenvolupen paral·lelament. En aquest sentit, en un barri com Campclar on hi conflueixen diferents un disseny dels programes d'actuació basat un elevat grau de transversalitat és fonamental per tal d'aprofitar les sinèrgies que es poden crear entre les diferents voluntats d'actuació.

7.2.2 La gestió en la implementació del projecte

Com ja hem comentat a l'inici, el procés d'implementació del projecte integral de Campclar ha estat subjecte a una sèrie d'entrebancs que han condicionat el desenvolupament dels programes proposats. En aquest apartat enumerarem quins han estat els factors que han condicionat el desenvolupament del PII, quins han estat els mecanismes de funcionament i gestió que s'han portat a terme aquests darrers mesos i quines han estat les modificacions més significatives pel que fa als programes d'actuació.

Si bé anteriorment ja hem esmentat les raons per les quals l'estructura de gestió que es proposa al projecte aprovat no s'acaba implementant, seguidament recordarem quins han estat els factors que acaben condicionant l'organigrama de gestió actual.

Les eleccions municipals es celebren el mes d'abril del 2007 i acaben repercutint en el desenvolupament del PII. Després de divuit anys de govern municipal encapçalat per Convergència i Unió (CiU), el Partit del Socialistes de Catalunya (PSC) en coalició amb Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) formaven un nou govern municipal. Aquest canvi de mans del consistori es produeix després de gairebé dos anys de l'aprovació del PII. Fins llavors, durant la implementació el projecte havia experimentat un primer canvi de l'equip de gestió i un alentiment generalitzat a l'hora d'aplicar molts dels programes que es proposaven. Bàsicament, aquest encallament dels programes s'havia produït, com ja hem senyalat anteriorment, degut a que els mecanismes de gestió del mateix projecte no s'adaptaven als processos administratius establerts per l'ajuntament. És a dir, les actuacions del PII es perdien dintre la maquinària d'un ajuntament amb una grandària i estructura tant complicada com el de Tarragona. Per exemple, programes claus del PII com les actuacions urbanístiques o el programa "Veïns actius" estaven completament parats. Quan el mes d'agost del 2007 el nou govern municipal agafa la gestió del PII es decideix, en un principi, mantenir l'equip de gestió que hi havia fins llavors. En aquell moment el percentatge d'actuacions implementades no arribava ni tant sols al 11 %, la majoria de les quals corresponien a l'àrea de les persones.

Arribat aquest punt hi ha un factor que condiciona el que succeiria posteriorment. Tarragona torna a ser beneficiada per la Llei de Barris en subvencionar el Pla d'Intervenció Integral de la Part Alta en la convocatòria del 2007. Davant d'aquest nou repte i veient com s'estava desenvolupant el projecte de Campclar, l'Ajuntament es reuneix amb el Departament de Política Territorial i d'Obres Públiques (DPTOP) per tal de trobar una solució a la situació. Des del DPTOP s'aconsella seguir l'exemple de la

ciutat de Lleida. En aquells moments Lleida acabava d'externalitzar la gestió dels dos plans integrals que tenia la ciutat (el del barri de La Mariola i el del Nucli Antic) a través de l'Empresa Municipal d'Urbanisme. Curiosament, els dos barris beneficiats pel Programa de Barris a Lleida presentaven unes característiques molt similars als dos barris de Tarragona. Així doncs, a finals de setembre del 2007 es materialitza el traspàs de la gestió dels dos projectes integrals a Servei Municipal de l'Habitatge i Actuacions Urbanístiques, S.A. (ESMHAUSA). Exemplificant la lentitud dels processos administratius de l'ajuntament de Tarragona, aquest traspàs no es fa efectiu fins al cap de sis mesos. Així doncs, el mes de març del 2008 el Projecte Integral de Campclar inicia una segona etapa en la seva implementació.

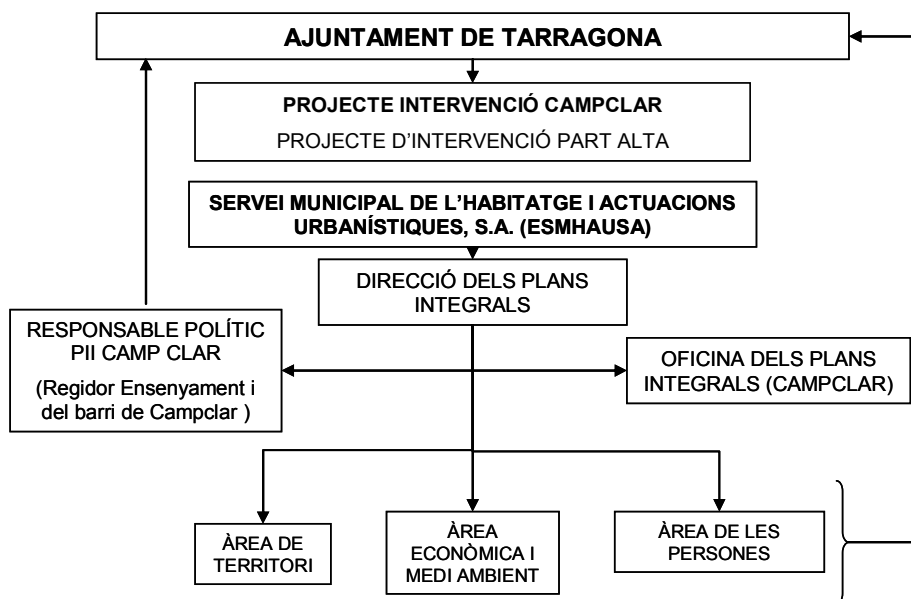
Organigrama de gestió del projecte

La primera decisió que es pren un cop materialitzat el traspàs de poder consisteix en fer un canvi en la gerència que fins llavors dirigia el PII i es constitueix un nou organigrama amb una funció de gestió compartida dels dos plans del municipi. Seguidament veurem quins són els canvis més importants.

Per començar, gràcies al traspàs de poder, es dota a la direcció dels plans integrals d'una independència i agilitat que abans no tenia. El director dels plans penja directament d'ESMHAUSA i disposa de personal administratiu localitzat a l'Oficina dels plans integrals, ubicada al mateix barri de Campclar, que realitza els treballs de gestió administrativa del PII independent als processos administratius de l'Ajuntament. De les tres àrees sectorials que es proposen al projecte aprovat, Territori, Promoció econòmica, i Serveis a la persona i convivència; se'n acaben formulant tres de noves: Territori, Promoció econòmica i medi ambient, i, per últim, Àrea de les persones. Cada una d'aquestes àrees disposa d'un responsable tècnic ubicat a la mateixa oficina i que dirigeix un equip de treball. Actualment, i com a indicador de la fase en el que es troba el procés d'implementació del projecte, encara no s'ha contractat un responsable de l'àrea de Territori, les funcions del qual han estat adquirides temporalment pel director dels plans integrals.

El responsable polític del pla integral de Campclar, alhora regidor d'ensenyament i del mateix barri de Campclar, té contacte directe amb l'Ajuntament per tal d'establir relacions amb les diferents regidories. Tot i això, la mateixa direcció i les tres àrees que formen l'organigrama de gestió també tenen establerts contactes amb la resta de regidories de l'Ajuntament. Cal senyalar que en el mateix espai on es troba l'Oficina dels plans integrals hi ha una oficina de serveis social primaris de l'Ajuntament. Com veurem més endavant les dinàmiques que s'estableixen al compartir aquest espai complementen moltes de les actuacions que es porten a terme des de l'Àrea de les persones.

Gràfica 17. Organigrama de la gestió del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona

Font: elaboració pròpia a partir d'informació extreta del treball de camp

Les actuacions durant la implementació

Ens ha estat complicat conèixer amb exactitud quin és l'estat d'execució actual de cadascuna de les actuacions que s'estan realitzant al projecte així com quines han estat les modificacions més importants durant la fase d'implementació. No existeixen documents que recullin aquesta informació. Per altra banda, i com ja hem senyalat anteriorment, durant el procés de recollida d'informació la gerència del projecte integral estava preparant un paquet de modificacions al qual no varem poder accedir ja que es trobava en procés de redacció. Si bé es cert que la distribució pressupostaria destinada a cadascun dels programes proposats al projecte inicial no es modificava, bona part de les actuacions de nova formulació corresponien a l'àmbit urbanístic.

Aquests canvis responien, bàsicament, a una voluntat d'adequar aquestes actuacions a una nova escala de necessitats que té el barri. Segons diverses fonts consultades, la població del barri ha augmentat significativament aquests darrers tres anys fent que part de les actuacions proposades al PII aprovat quedin desfasades en l'actualitat. Sorprenentment, aquest augment de població resident ha estat paral·lel a una pèrdua de pes relatiu de la població extracomunitària. Aquest fet s'explica gràcies als moviments intermunicipals i a la finalització d'una promoció d'habitatge nou que ha atret a molta població nova. Un dels altres factors que expliquen aquestes modificacions de les actuacions previstes és la localització de nous equipaments al barri que faran canviar significativament la fisonomia i oferta actual. Equipaments públics com el casal cívica, inaugurat recentment, la Comissaria dels Mossos

d'Esquadra, un institut o un CAP d'urgències i d'atenció especialitzada, o el nou estadi del club de futbol del Nàstic de Tarragona i la seva ciutat esportiva.

A continuació intentarem descriure quin és el grau d'implementació de les diverses actuacions que s'estan executant al projecte i enumerar aquelles modificacions més importants. Alhora, senyalarem aquells programes o accions complementaries al projecte integral.

Taula 21. Evolució de les actuacions durant la implementació del Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar

Actuacions noves	Actuacions modificades o eliminades	Actuacions complementaries
Construcció d'una rambla al carrer Riu Segre	Eliminació del programa Campclar a la Xarxa	Treball als Barris del Servei d'Ocupació de Catalunya
Noves actuacions urbanístiques en procés de disseny	Modificacions en la majoria d'actuacions de l'Àrea Econòmica i de Medi Ambient.	Pla Educatiu d'Entorn zona Ponent. Departament d'Ensenyament.
Reformulació? De la Campanya de Comunicació	Modificacions als programes de l'Àrea de les persones	Pla Comunitari zona Ponent
		Conveni signat ADIGSA, Ajuntament i les associacions de veïns de Campclar
		Recent inauguració d'un casal cívica de la Generalitat de Catalunya
		Nous equipaments: un nou CAP, la Comissaria dels Mossos d'Esquadra, un nou IES

Font: elaboració pròpia a partir d'informació extreta del treball de camp

En aquest moment, el grau d'execució del projecte és del 17 % del total amb la majoria de les actuacions urbanístiques, el gruix d'actuacions més important, encara per executar. De les noves actuacions proposades destaca la construcció d'una rambla a l'actual carrer Riu Segre, eix vertebrador del barri de Campclar.

Pel que fa aquelles accions classificats que es porten a terme des de l'Àrea econòmica i de medi ambient, bàsicament, s'estan implementant quatre programes d'actuacions. El programa *Espai Ponent de dinamització econòmica* té com a objectiu la dinamització comercial del barri. Les principals actuacions realitzades han estat la redacció d'un estudi de dinamització comercial, l'elaboració d'un cens comercial

actualitzat, l'execució del Pla de dinamització comercial i un suport a l'activitat associativa dels comerciants de Campclar. Un dels primers resultats d'aquests programa ha estat la constitució de l'Associació de Comerciants de Campclar. El següent programa és l'*Espai Ponent d'orientació, formació i ocupació* amb l'aplicació de dos plans d'ocupació de jardineria i neteja del Servei d'Ocupació de Catalunya (SOC) i un seguit de cursos professionals. Les actuacions previstes dintre d'aquest programa són posar en funcionament un espai ubicat al barri dels Serveis municipals d'ocupació per tal d'oferir el servei d'orientació i inserció laboral i, alhora, poder celebrar-hi els diferents cursos de formació. A més, està previst ampliar els plans ocupacionals del SOC que permeti un total de 67 noves contractacions. El tercer programa, encara en procés de redacció, és l'*Espai medi ambient*. Aquest consistirà, per una banda, en realitzar un programa educatiu als centres de Campclar per la prevenció i millora de la gestió de residus, i, per l'altra, implantar progressivament la recollida selectiva de residus gràcies, entre d'altres mesures, a la figura d'un agent ambiental. Per últim, el darrer programa és l'*Espai teltres Campclar* que consisteix en oferir un servei d'informàtica en un espai rehabilitat del barri a través de la contractació de dos tècnics informàtics.

Si analitzem aquelles actuacions de caire més social, corresponents a l'Àrea de les persones, avui en dia s'estan executant els nou programes que es proposaven al projecte. Tot i això, cal senyalar que de les nou actuacions, quatre es venen desenvolupant des de mitjans del 2008. Respecte els cinc programes que ja estaven en execució els canvis han estat significatius, especialment en aquells que s'han vist complementats per altres programes provinents d'altres administracions. Per exemple, el programa Suport al medi escolar complementa la seva funció amb el Pla d'entorn del Departament d'Ensenyament que es porta a terme en les escoles de la zona de ponent. Així, el programa ha passat a reforçar les aules d'acollida i a organitzar diverses activitats més orientades als pares i mares dels escolars. El programa Foment de les entitats existents i de l'associacionisme a la zona es treballa conjuntament amb la fundació Casal l'Amic i el seu programa A peu de carrer, que es passa a denominar Fem barri a peu de carrer. A part, pròximament, es portaran a terme diferents cursos de formació amb les entitats del barri. A part d'aquest programa, la fundació Casal l'Amic també ha realitzat l'elaboració d'un mapa ecogràfic del barri dintre el programa 6.1 Dinamització dels espais de trobada comunitaris. Un dels altres programes que ja es portava a terme era l'Espai per aprendre tot i que ha sofert moltes modificacions en comparació al que s'aprova inicialment i ara es centra en portar a terme accions de reforç escolar a determinats alumnes. El programa Veïns actius s'ha començat a implementar el passat estiu i actualment es complementa amb les actuacions derivades del conveni signat entre ADIGSA i l'ajuntament de Tarragona. Els veïns i veïnes tenen dipositades moltes esperances en aquest programa. A part, els programes de salut i d'esports s'estan acabant d'establir diverses actuacions amb el suport d'escoles o de serveis municipals, com el Patronat municipal d'esports. Per últim, en el programa de Prevenció de la violència de gènere es dona suport a les activitats que sorgeixen d'una comissió de la dona formada per diferents entitats del barri.

Per acabar, cal senyalar que s'està a punt de posar en funcionament una campanya de comunicació per tal d'explicar quins projectes s'estan o es portaran a terme dintre del projecte integral.

Coordinació interadministrativa

És complicat establir quin es el grau de coordinació interadministrativa dintre d'un organigrama de gestió que fa pocs mesos que està funcionant. Si bé és cert que durant els primers anys d'implementació la coordinació interadministrativa fou molt poc dinàmica provocant un alentiment en el desenvolupament de la majoria de les actuacions, l'estructura de gestió amb la que es funciona des de l'estiu mostra unes millores substancials alhora d'endegar les accions.

Per tal d'avaluar la situació actual i quins són aquests nous vincles de comunicació amb l'ajuntament de Tarragona hauríem de diferenciar entre dos nivells d'anàlisi: per una banda la coordinació dintre de l'organigrama tècnic del PII en sí, i, per l'altra, les relacions que s'estableixen amb la resta de regidories de l'ajuntament.

Començant pel primer nivell, cal senyalar que els responsables de les tres àrees⁶⁶ i el director del PII tenen com a lloc de treball la mateixa oficina del projecte de barris, és a dir, comparteixen el mateix espai amb una regularitat freqüent. L'existència d'un espai comú de treball és molt significatiu tal i com hem vist en d'altres casos ja que afavoreix una comunicació constant entre responsables i tècnics que treballen al PII. A part, els responsables de les àrees celebren reunions setmanals o quinzenals, habitualment els divendres, amb la finalitat de comunicar el funcionament dels programes i per tal de trobar sinèrgies comunes en determinades actuacions. Tot i això, cadascuna de les àrees té un determinat grau d'autonomia a l'hora de portar a terme les actuacions, especialment aquelles amb un pressupost baix.

La relació amb les diferents regidories de l'ajuntament és més difícil d'avaluar degut justament a l'elevat grau d'autonomia que tenen tant l'equip de gerència com les tres àrees responsables. Senyalem quatre factors que ens poden ajudar a comprendre com s'han establert i quines són les dinàmiques de comunicació entre Ajuntament i responsables del PII. Primer, la figura del responsable polític del PII és clau alhora d'establir relació amb les diferents regidories de l'Ajuntament. Segon, l'ajuntament de Tarragona s'ubica dintre del PII de la Part Alta, recordem que la gestió és compartida per aquests dos projectes, això fa que els mateixos responsables dels dos projectes vagin sovint a les oficines de l'Ajuntament establint una comunicació, molts cops, informal. Tercer, i més concret pel que fa a les relacions que s'estableixen entre l'Àrea de les persones del PII i Serveis Socials. L'espai on s'ubica l'oficina es compartida amb Serveis socials d'atenció primària de l'Ajuntament amb una comunicació directe en aquelles actuacions que són compartides. Quart, i el més important, arrel de les entrevistes realitzades hem pogut comprovar la voluntat política que existeix des d'alcaldia de tirar endavant els dos plans i concretament actualitzar l'estat d'execució del projecte de Campclar.

⁶⁶ El responsable de l'Àrea de Territori encara no ha estat designat en el moment en que es realitza aquest treball.

Malgrat aquestes dinàmiques cal senyalar que no hi ha una estructura de comunicació definida entre el PII i l'Ajuntament. Es tracta de reunions periòdiques o esporàdiques que, principalment, es convoquen per parlar d'un determinat projecte o qüestió, d'aquests contactes se'n deriven d'altres i, finalment, s'acaba establint una xarxa de relació i cooperació. Per exemple, podem citar la relació que s'estableix entre l'Àrea de territori i els Serveis tècnics d'urbanisme arran de la necessitat de disposar d'un disseny tècnic per les noves actuacions urbanístiques, o les reunions setmanals entre l'Àrea d'economia i medi ambient del PII i l'Àrea d'empreses, formació, ocupació, i consum adscrita a l'Àrea de promoció i estratègies de la ciutat de l'Ajuntament. Són, per tant, relacions bilaterals que s'estableixen a partir d'una voluntat concreta i que posteriorment es consoliden o passen a ser esporàdiques.

Cooperació multinivell

Com ja hem comentat anteriorment, Campclar és un barri on hi conflueixen diferents programes d'actuacions amb l'objectiu de millorar les diverses problemàtiques i deficiències existents. En certa manera, el PII neix amb la voluntat de canalitzar tots els esforços que s'estaven realitzant en aquell moment al barri i alhora de poder aconseguir nous programes complementaris. Tot i això, els diferents problemes i contratemps que han sorgit durant la implementació del projecte han fet que el PII perdés aquest paper inicial.

Dintre dels diferents programes ja existents i dels que s'han anat incorporant durant el temps d'implementació del PII podríem diferenciar-ne entre dos grups, els que tenen un contacte directe amb el projecte integrals i els que tenen una relació més indirecte.

Per començar, i com ja hem vist en la majoria dels casos estudiats, el Servei d'Ocupació de Catalunya finança el programa complementari de Treball als Barris. Tot i que potser pel cas de Campclar el programa no ha agafat encara la volada i protagonisme que en d'altres projectes, amb únicament dos plans d'ocupació aquest any 2007-2008, la voluntat per aquesta nova convocatòria és aconseguir set plans d'ocupació per portar-los a terme durant l'any 2009 amb un pressupost 569.991 €. Un altre pla provinent de la Generalitat de Catalunya que ha acabat sent complementari al projecte integral és el Pla d'Entorn Educatiu per la zona Ponent del Departament d'Ensenyament. Com ja hem senyalat anteriorment, el programa de *Suport al medi escolar* ha reforçat actuacions de reforç que es porten a terme des del Pla d'Entorn. A part, la responsable de l'Àrea de les persones participa en les reunions que es realitzen amb els diferents centres educatius de tota la zona Ponent amb l'objectiu de crear una comissió especial dedicada a complementar els dos plans per la zona de Campclar.

A part d'aquests dos programes que tenen una relació directa amb el PII materialitzada a través de diverses actuacions conjuntes, hi ha altres programes o convenis existents al barri on el PII hi pot jugar un paper destacable: el Pla Comunitari de la zona Ponent i el Conveni signat entre ADIGSA, Ajuntament i les Associacions de Veïns de Campclar.

Com ja hem comentat a l'inici de cas, el Pla de Desenvolupament Comunitari sorgeix a iniciativa de la Federació d'Associacions de Veïns d'Habitatge Social de Catalunya (FAVIBC) l'any 1997. Es realitza en aquells barris de Tarragona on hi ha habitatges d'ADIGSA (Riuclar, Torreforta i Campclar). Si bé en un principi el projecte tenia diverses activitats i va trobar una bona resposta per part del teixit comunitari, actualment no es porten a terme activitats amb dinamitzadors tot i que encara funcionen algunes accions concretes com el Punt Òmnia o la revista de l'Associació de Veïns de Campclar. Des de l'Àrea de les persones del PII s'espera el Pla comunitari torni a agafar volada de nou i que es puguin establir actuacions conjuntes.

Arrel d'una resolució provinent del Parlament de Catalunya el 18 de juny (resolució 1936/IV) que insta al govern de la Generalitat a prendre un seguit de mesures per millorar la qualitat de vida del barri de CampClar, el març del 2008 es signa una conveni de cooperació entre ADIGSA, ajuntament de Tarragona i Associacions de Veïns de Campclar per tal d'actuar en aquelles escales més conflictives del barri. L'objectiu és normalitzar les escales dels pisos establint associacions d'escales i fent complir les obligacions dels inquilins dels pisos per tal de que ADIGSA pugui reformar aquells espais comuns dels edificis. D'aquest conveni en sorgeix una Taula Institucional on hi participen tots els actors del barri, des de la Delegació del Govern a la Generalitat, així com les regidories de l'Ajuntament, els Mossos d'Esquadra i Guàrdia Urbana, responsables del PII, i, evidentment, les associacions de veïns. De moment, però, no s'han establert actuacions conjuntes amb el projecte integral.

7.2.3 Síntesi Integralitat

Taula 22. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al Projecte d'Intervenció Integral del barri de Campclar a Tarragona

PARÀMETRES	INDICADORS
TRANSVERSALITAT	Programes d'accions sectorials. Baix nivell de transversalitat en les actuacions. Els programes d'actuacions són dissenyats a partir d'una perspectiva sectorial. Cada programa d'actuació correspon a un únic camp d'actuació. Es proposen un conjunt de 24 programes d'actuació a partir de propostes i diagnòstics existents anteriors al PII, i a partir dels resultats derivats d'un anàlisi DAFO del barri. Es detecta un problema i es proposa una actuació fent que la naturalesa dels programes sigui temàtica i no multidimensional. En aquesta segona fase de la implementació del projecte es proposen un conjunt de noves actuacions que modifiquen les proposades anteriorment. Bona part d'aquestes noves actuacions corresponen als programes de caire més urbanístic. Les actuacions segueixen sent de caràcter sectorial i poc transversals.
COORDINACIÓ MULTINIVELL	Cooperació amb el Servei d'Ocupació de Catalunya, del Departament de Treball. S'han desenvolupat dos Plans d'Ocupació. Es presenten a la convocatòria 2008-2009 amb un pressupost de 569.991 € i amb l'objectiu d'implementar entre 6 i 7 nous Plans d'Ocupació. Pla d'Entorn Educatiu zona de Ponent del Departament d'Ensenyament. Voluntat de canalitzar les actuacions i esforços del Pla

PARÀMETRES	INDICADORS
	d'Entorn i el PII per la zona de Campclar Pla Desenvolupament Comunitari. Actualment pràcticament parat, sense activitat. Es preveu realitzar actuacions conjuntes en un futur pròxim. Conveni ADIGSA, Ajuntament i AAVV que té com a objectiu millorar les problemàtiques existents en algunes escales dels edificis d'ADIGSA. Conveni firmat el mes de març 2008. El PII participa a la Taula Institucional.
MULTIDIMENSIONALITAT	Pla d'intervenció integral amb un elevat grau de multidimensionalitat. Si bé la dimensió urbanística aglutina un important percentatge del pressupost total, es manté un equilibri amb la resta de dimensions. Les actuacions amb una dimensió social i comunitària tenen un pes específic i significatiu. El pla consta d'un total de vint-i-quatre programes d'actuacions, vuit de caràcter urbanístic i onze de caràcter social i comunitari. Les modificacions succeïdes durant la implementació del projecte han mantingut a mateixa distribució pressupostària.

Font: elaboració pròpia

7.3 La participació en el pla integral de Camp Clar

7.3.1 Historial participatiu del territori

Fa poc més d'un any que l'ajuntament de Tarragona disposa d'un Servei de participació ciutadana. Amb l'entrada del nou govern municipal es volia donar un nou impuls a la participació ciutadana i s'inclou com a servei municipal dins la Conselleria de comunicació i societat de la informació. Les funcions del Servei de participació ciutadana encara es troben en procés de definició tot i que des d'alcaldia se li ha donat un caràcter transversal i gaudeix d'una certa autonomia. Actualment, es desenvolupen tres línies d'actuació. La primera correspondria en assessorar i dirigir aquells processos participatius que es porten a terme al municipi. La segona en orientar i constituir els diferents òrgans participatius que s'estan creant al municipi darrerament. Si bé actualment ja existeixen diferents òrgans participatius de caràcter més sectorial, la idea és arribar a dissenyar un òrgan participatiu per cada districte i així formalitzar les diferents formes de participació que es donen avui en dia a través dels consellers de barri. Igualment, des del servei també s'estan posant en funcionament uns Òrgans d'assessorament per determinades qüestions cabdals pel municipi, com són l'ordenació territorial o la mobilitat. La tercera funció consisteix en desenvolupar tasques de dinamització als casals cívics municipals. Per altra banda, a nivell més estratègic, des del servei també s'està realitzant la elaboració d'un Pla director de participació. Actualment aquest procés es troba en la fase inicial mentre es realitza la diagnosi de les entitats i associacions del municipi però pretén establir unes directrius i objectius a complir respecte la participació del municipi.

La relació entre el servei de participació i els projectes integrals de Tarragona difereix segons el projecte. Mentre que pel PII de la Part Alta la seva tasca és molt activa i s'encarrega de la dinamització de la participació, al cas de Campclar la seva funció és limitada a l'assessorament dels diferents òrgans participatius que es proposen. Tal i com ens va comentar el seu responsable, l'objectiu del servei de participació envers al PII de Campclar és poder ajustar els òrgans participatius definits al PII a les estructures de funcionament definides des del servei i així uniformar els diferents òrgans participatius existents al municipi. El problema, com veurem més endavant, és que aquests òrgans de participació del PII no s'han posat en funcionament regularment durant aquests tres anys d'implementació.

El paper del teixit associatiu de Campclar ha estat decisiu durant la configuració del barri, especialment durant aquells anys quan l'oferta d'equipaments i serveis socials era més aviat baixa. Actualment, el barri disposa de tres associacions de veïns: l'Associació de veïns de Campclar que engloba les diferents comunitats d'escala dels pisos ADIGSA localitzats al sud del barri i aglutina les problemàtiques més importants del barri; l'Associació de veïns de la Zona Esportiva que representa els veïns dels blocs localitzats a la part nord del barri i que reclamen més atenció cap a una zona del barri pràcticament oblidada; i, finalment, l'Associació de veïns de Torrenova, bloc d'edificis que limita amb el barri de Torreforta. Aquestes tres associacions reflecteixen les diverses realitats que trobem al barri i si bé anys endarrere la seva relació no era del tot bona, actualment, gràcies en part al projecte integral, realitzen activitats conjuntes i les relacions de col·laboració i comunicació han millorat recuperant dinàmiques existien els primers anys d'implementació del Pla comunitari.

A part d'aquestes tres associacions de veïns, el barri disposa d'altres associacions i entitats que cal tenir en compte. Si bé és cert que des de fa uns anys moltes de les associacions que hi havia al barri es troben en un moment d'inactivitat, la densitat d'entitats i associacions existents al barri és força elevada. Citem, per exemple, el Col·lectiu de dones de Torrenova o l'Ateneu cultural de les dones, els diferents clubs esportius del barri com el Club ciclista Campclar, el Club Athletic Campclar o els dos clubs de Petanca, i un significatiu nombre d'associacions socioculturals que o bé es troben inactives o bé estan en procés de convertir-se en comunitats. Tampoc no podem deixar de nombrar els diferents AMPA dels centres educatius del barri (CEIP Campclar, CEIP Mare de Déu dels Àngels, CEIP Ponent, i l'IES Campclar).

Un dels altres actors claus del barri i que participa en algunes de les actuacions del projecte integral és la fundació Casal l'Amic. Antic esplai juvenil fundat l'any 1983, fa deu anys que es converteix en fundació i es consolida com a servei d'acció social referent al barri que treballa amb infants i joves. Amb actuacions que actualment desenvolupa en d'altres barris de la ciutat i amb una plantilla d'uns 50 monitors i educadors, l'objectiu de la fundació és arribar allà a on l'administració no hi arriba i acabar fent que hi arribi. Actualment, pel que fa al barri de Campclar, la fundació Casal l'Amic participa al programa de *Fem barri a peu de carrer* del projecte integral i en algunes activitats del Pla d'entorn educatiu de la Generalitat. A més, desenvolupa un programa contra l'absentisme escolar en relació amb els diferents centres educatius del barri i manté un centre obert pels infants i joves de Campclar.

A nivell d'equipaments, el barri disposa d'una oferta prou completa especialment pel que fa a nivell educatiu i esportiu. Així, per exemple, a nivell esportiu és important destacar el Poliesportiu Campclar o que el Patronat municipal d'esports té la seva seu ubicada dins el barri. Pel que fa l'educació hi trobem tres escoles públiques, un institut de secundària, dues escoles bressol municipals i una escola d'adults compartida amb els barris de Ponent. A part, es disposa d'un centre de formació ocupacional: l'Institut Gaudí de la Construcció, ubicat al mateix barri. Pel que fa l'atenció sanitària s'ofereix des del Centre d'Atenció Primària (CAP) i l'Àrea Bàsica de Salut de la Granja que disposa d'una bona dotació de serveis, consultes de medicina familiar i comunitària i especialitats, un equip PADES (atenció a crònics i pal·liatius) i de la Unitat de Salut Sexual i Reproductiva. Al mateix barri es troba ubicat el Centre de Salut Mental de l'Institut Pere Mata, Sector Sud.

Com ja hem dit anteriorment, aquests pròxims anys està planificada la construcció d'una sèrie d'equipaments en molts dels solars existents al barri. A part del casal cívic inaugurat recentment, està previst construir la Comissaria central dels mossos d'esquadra de Tarragona, un nou IES i un altre CAP.

7.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.

Seguidament s'analitzen els processos i mecanismes de participació durant el disseny, la implementació i el desenvolupament de les actuacions del projecte.

Participació en el disseny

El disseny del PII de Campclar es realitza a partir de les diferents diagnòstics i experiències prèvies que hi havia al barri. Els redactors del projecte, tècnics municipals i coneixedors del barri, elaboren un document amb moltes propostes que es basen en la continuació de diverses propostes que ja s'estaven portant a terme o que s'havien portat a terme. Alhora de definir les línies estratègiques més importants utilitzen com a punt de partida un anàlisi DAFO del barri que els serveix per detectar aquelles problemàtiques i deficiències més importants del territori.

Degut al canvi de govern municipal i l'equip de gerència del projecte ens ha estat complicat esbrinar quin va ser el grau de participació ciutadana en el disseny del PII. Tot i això, tots els paràmetres indiquen que la participació va ser baixa i que en cap moment es varen realitzar processos de participació ciutadana per definir les actuacions de la proposta.

Òrgans i mecanismes de participació durant la implementació

Com ja hem comentat anteriorment, el PII aprovat inicialment estableix des d'un principi la participació ciutadana i la comunicació com a eina transversal durant la implementació de les actuacions. Al document aprovat es proposen dos òrgans de participació amb una funcionalitat diferenciada però on hi estarien representats tots els

actors del barri. Per una banda, la comissió local de seguiment que es constitueix com l'òrgan de gestió, planificació, seguiment i avaluació més proper al territori. Estaria compost per totes aquelles administracions amb competències al territori exceptuant-ne la Generalitat i amb una representació de les entitats veïnals, les associacions ciutadanes i els agents econòmics i socials del barri. Dotat de funcions participatives i operatives amb un elevat grau de poder de decisió respecte els diferents programes d'actuació, també adoptaria funcions de control i seguiment del projecte. L'altre òrgan participatiu seria la comissió de participació ciutadana, creat per l'ajuntament de Tarragona segons el Reglament orgànic municipal. Les seves funcions principals serien debatre el seguiment de la gestió del pla integral, canalitzar queixes i suggeriments, emetre informes, promoure estudis i fer propostes en matèria de desenvolupament del PII. La comissió estaria integrada, com a mínim, per una assemblea on hi participaran els representants de les entitats veïnals, els representants de les associacions ciutadanes del barri de Campclar, un representant de cada grup polític municipal, i per tècnics de les àrees de Territori, Persona, Promoció Econòmica, i Convivència i seguretat ciutadana.

Tot i la funció cabdal que tenen aquests dos òrgans en el funcionament i implementació del PII segons el disseny inicial, el desenvolupament ha estat pràcticament inexistent. La comissió local de seguiment es convoca tant sols dues vegades. La primera just després de l'aprovació del PII amb l'assistència d'una gran representació de les entitats veïnals, les associacions ciutadanes i els agents econòmics i socials del barri, tal i com s'especifica al PII. El caràcter d'aquesta primera convocatòria fou més aviat informativa. La segona vegada, passats dos anys, es convoca la comissió local un cop ja ha entrat la gerència actual del PII tot i que en aquest cas només hi assisteixen les entitats veïnals. L'altre òrgan participatiu, la comissió de participació ciutadana, no s'ha convocat en cap ocasió i no hi ha previsió de que s'arribi a convocar mai.

Sense una estructura participativa formal i regular és complicat valorar quin és el grau de participació ciutadana al PII de Campclar. Si bé des de la nova gerència s'afirma que es vol posar en funcionament un altre cop la comissió local de seguiment, la representativitat d'aquest òrgan no reflectirà a les diferents entitats i associacions del barri si es segueix convocant únicament a les associacions de veïns. Caldrà, per tant, veure de quins instruments es dota aquesta comissió de seguiment local per tal d'avaluar el seu paper davant la implementació del projecte.

Actualment, però, existeixen relacions amb determinats actors del teixit associatiu del barri, principalment amb les dues associacions de veïns més representatives, AA VV de Campclar i AAVV de la zona esportiva. Aquest contactes, cada cop més sòlids i productius, són, de moment, els únics canals de participació dintre el PII. Com ara veurem, si bé són canals que adquireixen diverses formes i totes elles pràcticament de caràcter informal, tant des de la gerència del PII com des de les mateixes associacions hi ha un elevat grau de satisfacció. Així doncs, les reunions entre associacions i gerència han estat constants i gairebé setmanals durant aquests últims mesos. Algunes de les noves actuacions són propostes directes de les mateixes associacions. Aquest contacte constant ha provocat, per una banda, una millora en la relació entre

les dues associacions, i, per l'altra, una confiança en que el PII acabi desenvolupant-se amb normalitat i acabi complint les expectatives dipositades en ell. Definir el paper de la tercera associació del barri, l'Associació de veïns de Torrenova, és complicat degut a la poca participació que ha tingut en aquest segon inici del projecte.

A aquests contactes específics del PII entre els responsables del projecte i les entitats veïnals, podem afegir-ne un d'altre complementari que està resultant ser molt productiu. Es tracta de la Taula institucional derivada del Conveni signat entre Adigsa, ajuntament de Tarragona i associació de veïns. La taula està composta per totes les administracions presents al barri (Delegació del Govern, Generalitat, Diputació de Tarragona, Consell Comarcal del Tarragonès, ajuntament de Tarragona, Mossos d'Esquadra, etc...) i les associacions de veïns. També s'inclou la participació dels responsables del PII, fet que permet tractar temes que s'inclouen dintre el PII i que es complementen amb accions proposades des de la taula, com per exemple, el programa de Veïns actius del PII.

Per acabar, l'altre òrgan participatiu existent i de caràcter obligatori per la mateixa llei, el comitè d'avaluació i seguiment, té una funció participativa més aviat baixa en el cas de Campclar. Serveix, únicament, per repassar l'estat de les actuacions i pressupostos davant la Generalitat i els diferents departaments que hi participen.

A nivell més directe amb el ciutadà de carrer, l'Oficina del PII juga un paper molt important ja que representa un espai visible del PII obert tots els dies on hi treballen els responsables de les actuacions. És en l'oficina, per exemple, on el regidor del PII del barri de Campclar i la resta de responsables de les diferents àrees tenen un dia assignat a la setmana per rebre visites individuals i així poder resoldre problemes determinats.

Ja per acabar no podem oblidar que gràcies al programa del PII *Espai Ponent de dinamització econòmica* s'ha fomentat una associació de comerciants de Campclar amb molt d'èxit, una nova entitat al barri que comença a adquirir un pes que abans no tenia.

Així doncs, com a conclusió, podem dir que la participació ciutadana al PII de Campclar s'està portant a terme a través de mecanismes informals i amb una voluntat molt orientada a donar veu a les associacions de veïns més representatives del barri. Si bé és cert que ens trobem en un període embrionari d'aquesta segona etapa d'implementació del projecte, caldrà veure de quins instruments i de quina representativitat es dota la comissió local de seguiment. Si bé les relacions bilaterals entre els responsables del projecte i les associacions de veïns han estat força productives en aquest curt període de temps, les possibilitats que ofereix el Programa de barris a l'hora d'instaurar mecanismes de participació representatius i de caràcter prepositiu no han de ser obviats en un barri amb una tradició participativa com Campclar.

7.3.3 Síntesi participació

Taula 23. Síntesi del grau de participació en el projecte integral del barri de Campclar

Fases	MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
DISSENY DEL PLA	No s'estableixen processos de participació ciutadana previs a l'aprovació del projecte.	El redactem tècnics municipals que treballaven al. No hi ha participació directa dels agents del territori.	Contingut del pla
	El disseny del projecte es realitza aprofitant les diverses experiències prèvies que existien al barri, com per exemple el Pla comunitari, donant continuïtat a propostes que ja es portaven a terme des de l'Ajuntament. Es dissenyen les línies estratègiques més importants del PII a través d'un anàlisi DAFO de les necessitats i problemàtiques més importants del barri.		
IMPLEMENTACIÓ DEL PLA	Els dos òrgans de participació que apareixen al PII aprovat: la comissió de seguiment local i la comissió de participació ciutadana no s'acaben desenvolupant tal i com es proposaven.	Responsables del PII i les dues associacions més representatives del barri: Associació de veïns de Campclar i Associació de Veïns de la zona esportiva. Menor representació de l'Associació de veïns de Torrenova	Actuacions projectades al PII i noves propostes
	La comissió de seguiment local es convoca tant sols dues vegades. La primera just després de ser aprovat el PII amb una representació extensa dels agents socials del barri però amb un caràcter bàsicament informatiu. La segona es convoca un cop s'ha establert la nova direcció del projecte amb tant sols la presència de les entitats veïnals.		
	Des de la nova direcció del PII és té molt clar que s'ha d'impulsar de nou la comissió de seguiment local però encara no està decidida la seva funció específica envers el PII ni la seva representativitat. Actualment, existeixen relacions regulars, sòlides i productives entre la direcció del PII i les associacions de veïns, en especial amb la de Campclar i amb la de la zona esportiva. Reunions periòdiques de caràcter informal. Un dia a la setmana el regidor del PII de Campclar i els responsables		

Fases	MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
	amb ciutadans del barri. La Taula Institucional que deriva del conveni signat entre ADIGSA, Ajuntament i associacions de veïns, i a on també hi participen els responsables del PII, permet establir relacions amb altres actors institucionals del barri. El comitè d'avaluació i seguiment té un caràcter purament informatiu. Poc impacte a nivell comunitari.		
	ACCIONS CONCRETES S'han establert reunions periòdiques amb les associacions de veïns per tal de proposar les noves actuacions que es portaran a terme fins la finalització del PII. La incidència ha estat significativa i algunes actuacions sorgeixen de les mateixes associacions. No s'han realitzat processos de participació ciutadana.		
	INCIDÈNCIA Durant el disseny del PROJECTE i la primera fase del projecte no hi ha incidència. El nivell de participació es significativament baix. La comissió local de seguiment es convoca dues vegades amb un caràcter bàsicament informatiu. Actualment, i durant la elaboració de les modificacions del PII, s'han tingut en compte les veus de les associacions de veïns i s'han establert relacions informals que han incidit en el resultat final. Tot i això, no s'han tingut en compte la resta d'actors del barri. Caldrà veure de quins instruments es dota la comissió local de seguiment i quina serà la seva representativitat.		

Font: elaboració pròpia

7.4 Sociograma

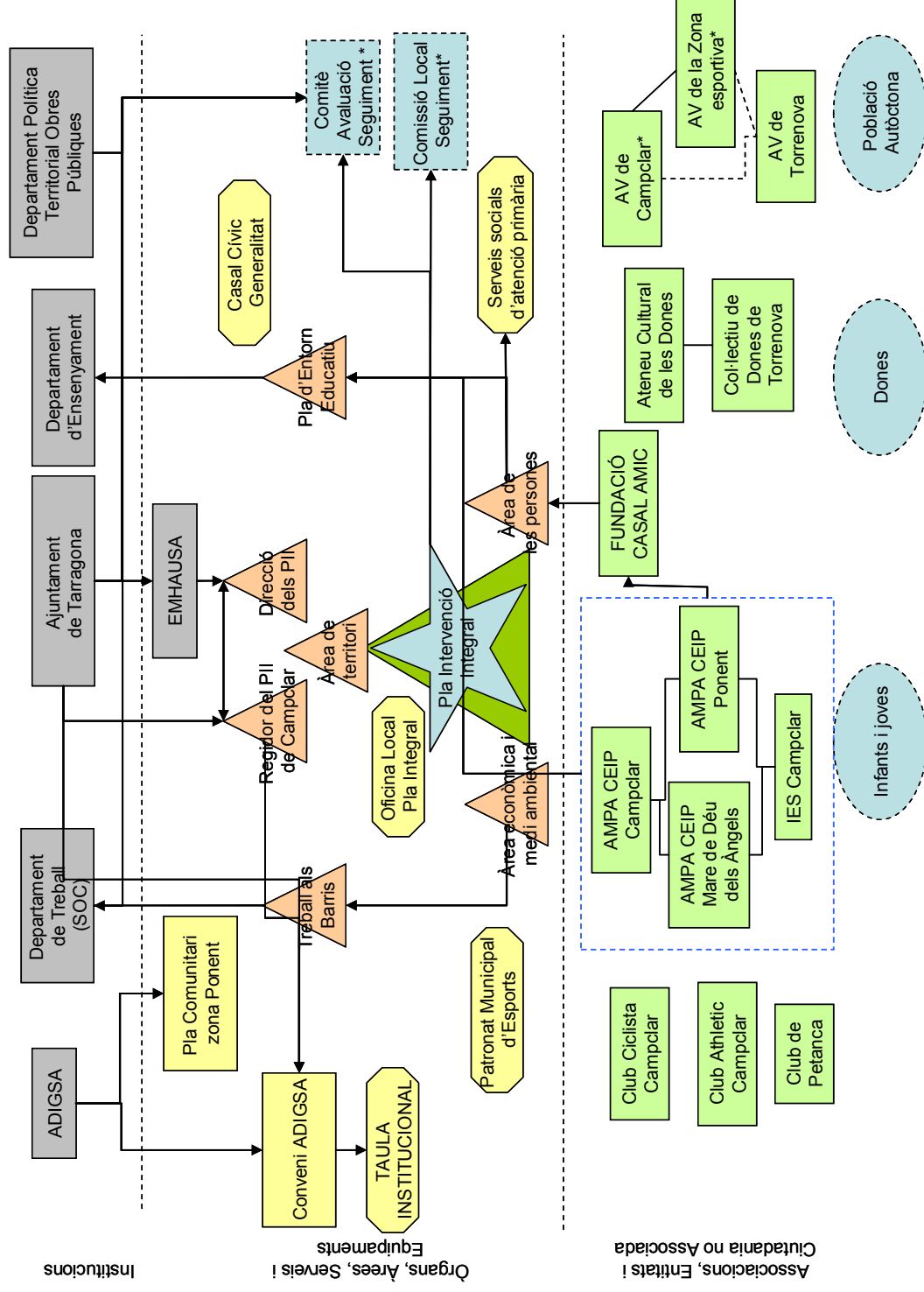
Gràcies al sociograma ens podem fer una idea de quines són les relacions entre els diferents agents i actors del barri respecte el PII. Tal i com ja hem comentat anteriorment, els pocs canals participatius que existeixen al PII són poc representatius ja que tant sols hi són participants les dues entitats veïnals més importants del barri. Així altres actors com associacions sectorials del barri o la fundació Casal l'Amic no tenen un paper definit en aquests canals informals de participació. Tant la figura del comitè d'avaluació i seguiment com la comissió local de seguiment tenen una incidència més aviat baixa respecte la implementació del projecte i la seva convocatòria és bastant irregular.

La xarxa comunitària del barri, molt activa uns anys endarrere degut a l'impacte provocat pel desenvolupament del Pla comunitari, actualment es troba molt debilitada.

Un gran nombre d'associacions es mostren inactives o en període de transició. Caldrà esperar a veure si el Pla comunitari adquireix de nou el paper rellevant que tenia fa pocs anys enrere.

A nivell administratiu, ADIGSA és l'actor més important del barri després de l'ajuntament de Tarragona. El conveni firmat entre aquests dos actors i les associacions de veïns crea un nou espai de comunicació entre les diferents administracions i el teixit associatiu. Tot i que el paper del PII és, pràcticament, testimonial, les sinèrgies que es poden crear en aquest espai poden ser molt valuoses a l'hora de portar a terme actuacions conjuntes. Caldrà, doncs, delimitar els límits de la comissió local quan es torni a implantar i evitar una duplictat d'òrgans amb funcions similars.

Gràfica 18. Principals actors

7.5 Conclusions. Avaluació dels impactes.

Les conclusions a les que podem arribar després d'haver estudiat el cas del barri de Campclar són diverses. Com ja hem dit a l'inici, el desenvolupament del PII de Campclar ha estat acompanyat per diferents circumstàncies externes que han condicionat la implementació de les actuacions al llarg d'aquest tres anys. Al nostre parer, el canvi de govern municipal a mitjans de l'any 2007 i la pèrdua del pes del Pla Comunitari de la zona de ponent han estat els dos factors més importants que més han debilitat al projecte durant la seva implementació. Tot i que aquests dos factors expliquen, per una banda, el retard a l'hora de portar a terme els programes d'actuacions proposats al PII, i, per l'altra, un impacte menor del projecte a nivell comunitari al barri, podríem concloure que hi ha un altre condicionant molt més estructural que ha influït en el desenvolupament del PII aquests tres anys. Si bé en un principi, després de donar un cop d'ull al projecte inicial i veure el plantejament teòric que hi ha al darrera, hom no dubta de les qualitats del projecte aprovat inicialment, i més si el comparem amb d'altres projectes analitzats anteriorment, durant el desenvolupament d'aquests l'organigrama de gestió i la implementació dels programes d'actuació no han funcionat tal i com s'esperava posant de manifest que la proposta no era ni pràctica ni vàlida pel municipi de Tarragona.

L'ajuntament de Tarragona, amb més d'un miler de treballadors i una estructura administrativa molt complicada composta per regidories i serveis municipals, és un dels més grans de Catalunya. Durant els primers mesos d'implementació del projecte moltes de les actuacions previstes es perden en els processos administratius dintre la maquinaria de l'Ajuntament. Les raons d'aquest desencaix provenen, principalment, d'un mal disseny de gestió del programa on, tal i com podem observar al PII, els canals de comunicació i relació entre el PII i l'Ajuntament no s'acaben de definir del tot. A part, és clar, d'una manca de voluntat política a l'hora de tirar endavant el projecte. L'arribada de les eleccions municipals dona el cop definitiu al projecte que arriba a estar parat durant uns quants mesos. Així, per exemple, entitats que col·laboren en determinades actuacions deixen de rebre, fins i tot, les subvencions assignades.

Amb el nou govern municipal es decideix durant els primers mesos seguir amb l'equip i l'esquema que existia fins llavors. Al cap de poc temps i veient que el projecte no acabava de posar-se en funcionament, es decideix traspasar la direcció del projecte integral i tota la seva gestió, imitant el cas de Lleida, a l'empresa del Servei Municipal de l'Habitatge i Actuacions Urbanístiques, S.A. (ESMHAUSA) per tal de guanyar agilitat i autonomia. Al cap de pocs mesos i a través d'un nou organigrama de gestió el PII comença a desenvolupar els programes d'actuacions. Es preveu, doncs, que gràcies a aquests canvis i a una pròrroga en l'execució del projecte fins l'any 2011, el projecte integral de Campclar s'acabarà a temps previst.

Les conclusions que podem extreure d'aquest projecte són, bàsicament, la importància que suposa dissenyar un PII coherent amb les característiques del territori, tant a nivell d'actuacions com a nivell de gestió. Teòricament, l'estructura en la gestió d'un projecte integral no ha de veure's modificada completament per un canvi de govern municipal, amb totes les conseqüències que això comporta. Una proposta de gestió ajustada a

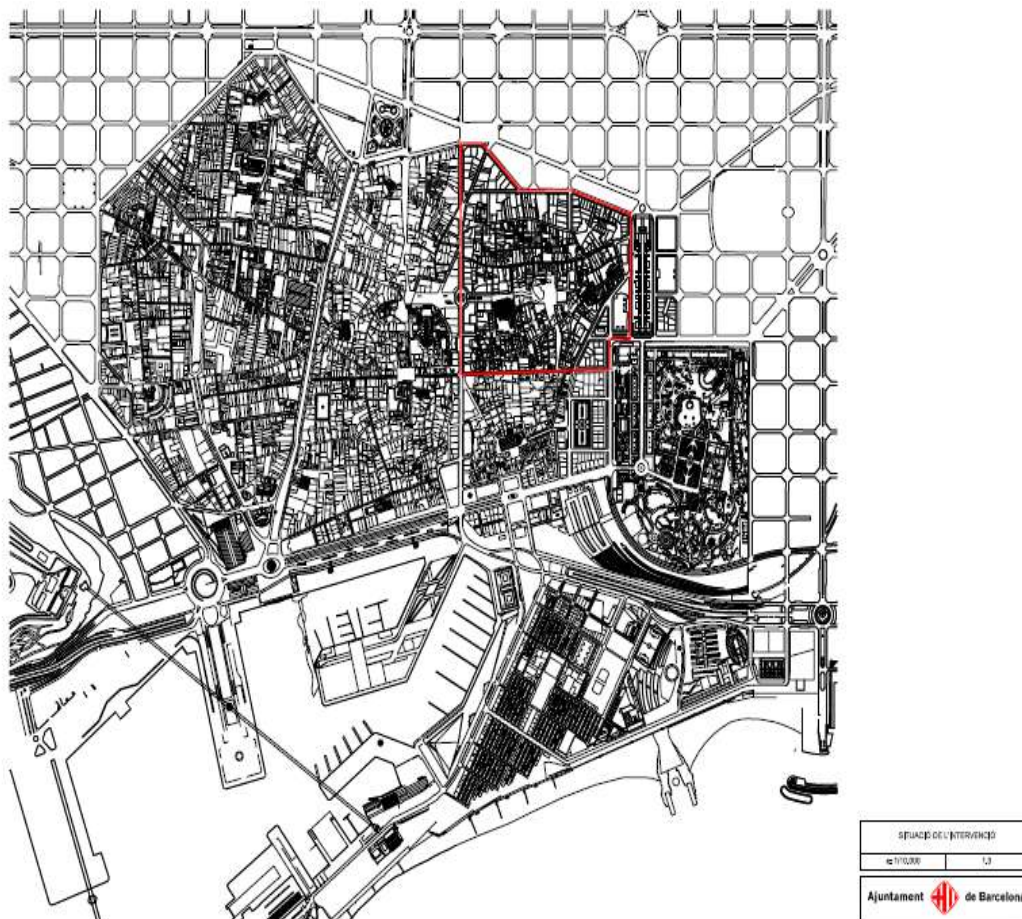
les estructures i mecanismes de funcionament administratiu és tant fonamental com una visió integrada i transversal de les problemàtiques i deficiències del barri.

L'organigrama actual de gestió del projecte es basa, pràcticament, en l'autonomia tant de la direcció del PII com de les tres àrees responsables d'implementar els programes d'actuació. És massa aviat per concloure si aquest cop la proposta tindrà més èxit que l'estructura anterior. Pràcticament aquesta forma de gestionar el projecte funciona a ple rendiment des de finals d'estiu. Tot i això, els canvis ja són visibles i els programes d'actuació ja han estat actualitzats a les noves necessitats del barri. A nivell intern, és a dir, a nivell de comunicació entre el PII i les diferents regidories de l'Ajuntament, existeixen determinades relacions però de caràcter puntual i esporàdic. Així doncs, si en d'altres casos analitzats veiem que la gestió del PII podria acabar tenint certs impactes dintre l'estructura municipal degut a les relacions que es creaven entre regidories, en el cas de Campclar les relacions establertes són sempre unidireccionals entre el PII i una determinada regidoria. Per tant, l'impacte a aquest nivell serà mínim.

En canvi, pel que fa a la participació ciutadana a poques conclusions podem arribar. Els òrgans i mecanismes que es proposen al projecte inicial mai acaben d'implementar-se perdent, en part, les sinèrgies d'una xarxa comunitària establerta fins fa poc gràcies al Pla comunitari. La comissió local de seguiment es convoca tant sols dues vegades. La primera just després de l'aprovació del PII amb l'assistència d'una gran representació de les entitats, associacions i els agents econòmics i socials del barri però amb un caràcter bàsicament informatiu. La segona vegada, passats dos anys, es torna a convocar la comissió local un cop ja ha entrat la gerència actual del PII tot i que en aquest cas només hi assisteixen les entitats veïnals.

En l'etapa actual existeixen relacions entre la direcció del projecte i les entitats veïnals. Relacions periòdiques de tipus informals per tal de dissenyar conjuntament les modificacions més importants del projecte. Segons hem pogut comprovar aquestes relacions han estat prou productives i fins i tot algunes propostes de les entitats veïnals han estat acceptades. Tot i això, són canals poc representatius, no s'han celebrat processos de participació ciutadana originats pel projecte, en un territori amb una cultura comunitària molt important. Des de la direcció del PII es vol impulsar de nou el comitè local de seguiment com a òrgan participatiu del projecte integral. Caldrà, doncs, veure quina funcionalitat se li atorga a aquest òrgan i quins actors del barri hi podran participar.

8. El cas de Barcelona: Santa Catarina i Sant Pere

8.1 Introducció territori

Santa Caterina i Sant Pere són dos barris ubicats al Districte de Ciutat Vella de Barcelona. Junts formen part del sector oriental del Casc Antic, que també inclou el barri de la Ribera. El seu origen data de l'època medieval quan sorgiren les anomenades "vilanoves" fora de la muralla romana. Històricament foren barris comercials i d'artesans, com encara indica el nomenclàtor dels seus carrers: Corders, Carders, Plaça de la llana,...

El barri de Sant Pere s'ubica entre la Via Laietana, el carrer Trafalgar, el Passeig Lluís Companys i el carrer San Pere Més Baix. Rep el seu nom del monestir medieval de Sant Pere de les Puel·les, que s'ubicava on és l'actual església de Sant Pere. Ocupa una extensió de 14,4 ha i administrativament agrupa les zones de recerca estadística 13 i 14. El barri s'articula a través de tres carrers longitudinals: Sant Pere Més Alt, Sant Pere Mitjà i Sant Pere més Baix. Es tracta d'un barri vinculat històricament al comerç i al sector tèxtil i en el seu extrem occidental s'alça el Palau de la Música Catalana.

El barri de Santa Caterina se situa entre Via Laietana, el carrer Sant Pere Més Baix, Passeig Lluís Companys, carrer Pujades, Passeig de Picasso i el carrer Princesa. Rep el seu nom de l'antic convent de Santa Caterina, que s'ubicava on actualment es troba el mercat. Ocupa una extensió de 27,7 ha i correspon a les zones de recerca 10,11 i 12. En la seva part oriental, s'alça el centre cívic Convent de Sant Agustí i el Museu de la Xocolata, annex al centre cívic.

El traçat dels carrers d'ambdós barris és d'origen medieval, tot i que des de finals dels anys 80' ha estat objecte d'intervencions urbanístiques que han modificat part de la seva trama urbana, especialment a la zona de Santa Caterina. Històricament, la dinàmica d'ambdós barris ha estat vinculada a la proximitat del Rec Comtal, canal d'aigua d'època romana que menava des de Montcada a Barcelona. La seva presència va afavorir primer la instal·lació de tintorers, i ja en el segle XVIII, l'arribada de les fàbriques d'estampació d'indianes i l'inici de la industrialització tèxtil barcelonina, que posteriorment es traslladà al barri del Raval i altres localitzacions del Pla de Barcelona (Poble Nou, la Bordeta, Sants,...) Tanmateix, com a llegat d'aquesta època encara roman avui en dia un sector comercial vinculat al ram tèxtil, especialment en la zona de Sant Pere, amb botigues a l'engròs i al detall.

Es tracta d'una àrea altament densificada, amb un alt percentatge de sòl ocupat. Des del segle XIX hi han estat programades diferents intervencions urbanístiques en la zona basant-se en a lògica dels esventraments⁶⁷; que tret de l'obertura de la Gran Via A (1908), actual Via Laietana, mai van arribar a executar-se, a excepció de del primer tram de l'Avinguda Francesc Cambó, on se situa el Mercat de Santa Caterina.

La planificació posterior ha estat deutora dels plans decimonònics, que preveïen l'obertura de grans vials que travessessin el barri: la prolongació de l'actual Avinguda Francesc Cambó fins a entroncar amb el Passeig Lluís Companys i l'allargament del carrer Méndez Núñez. Aquest fet va provocar un elevat grau d'afectació de l'edificació existent, en un barri on el règim de tinença majoritari era el lloguer; el que va provocar una creixent desinversió dels propietaris, majoritàriament absentistes, en la rehabilitació dels edificis, i tingué com a resultat un deteriorament progressiu del parc edificat, especialment en la zona de Santa Caterina, la més afectada per les expropiacions.

Aquests plans foren rebutjats pel moviment veïnal, sobretot a partir de la creació de l'Associació de Veïns de Casc Antic l'any 1974, que s'oposà fermament a les propostes d'esventramet incloses al Pla d'Ordenació Comarcal de 1953 i reafirmades al Pla General Metropolità de 1976. A resultes d'aquesta oposició s'elaborà un Pla Alternatiu durant el mandat de l'alcalde Socias-Humbert (1976-1979) que inspirà en certa mesura el PERI de 1985.

⁶⁷ Operació urbanística consistent en l'obertura de grans vials a partir de l'enderrocament del teixit edificat. Tot i que tingué el seu origen en l'urbanisme italià (d'on prové el seu nom: sventramento), assolí notorietat internacional a partir de les obertures del Grans Boulevards parisins de la segona meitat del segle XIX sota la direcció del baró Hausmann.

L'any 1979, amb l'arribada dels ajuntaments democràtics, l'Ajuntament es va comprometre a pactar un canvi en la planificació proposada. El 1983 s'inicià l'aprovació del "Pla especial de reforma Interior del Sector Oriental del Casc Antic de Barcelona" que no serà aprovat definitivament fins el 1985, així com els altres PERIs de Ciutat Vella: Raval i Barceloneta.

El PERI del Sector Oriental, renunciava a la prolongació de l'Avinguda Francesc Cambó com a via ràpida, però aprofitava part de la zona afectada per realitzar operacions d'esponjament. Les accions incorporades en el PERI suposaven afectar 148 edificis, 1.124 habitatges i 2.317 afectats. Tot i que el PERI fou pactat inicialment per l'Associació de Veïns, la política d'expropiacions, reallotjaments i enderrocs, gestionada per PROCIVESA, ha estat motiu de crítica pels residents i per la pròpia Associació de Veïns. La majoria d'intervencions del PERI es localitzaren a Santa Caterina que és dins el conjunt de Ciutat Vella la zona que ha patit de forma més traumàtica el procés de reforma.

La remodelació urbana s'emmarcà també dins la figura jurídica de l'ARI (Àrea de Rehabilitació Integrada) de Ciutat Vella aprovat l'any 1986. A resultes de la constitució de l'ARI es conformà una comissió mixta (Generalitat, Ajuntament de Barcelona, Associacions de Veïns) per ordenar el conjunt de la regeneració urbana del Districte de Ciutat Vella. A fi de gestionar la política d'expropiacions i assegurar la liquidesa de la intervenció, fou creada l'any 1988 l'empresa mixta PROCIVESA (Promocions de Ciutat Vella, S.A.), amb un 51% de participació de capital públic. Aquesta societat finalitzà el seu mandat l'any 2002, i ha estat substituïda per FOCIVESA (Foment de Ciutat Vella, S.A.).

Cal tenir present que la temporalització de les actuacions als barris de Sant Pere i Santa Caterina s'ha retardat "especialment per suposar el teixit urbà i la qualitat constructiva de més difícil tractament si es volia respectar escrupolosament el primer objectiu central del programa ARI que consistia en garantir el manteniment de la funció residencial a Ciutat Vella sense expulsió de les persones amb economies més febles i amb més dificultat social" (Ajuntament de Barcelona, 2005)

Aquest retard en l'execució ha estat qualificat de dramàtic per les associacions de veïns, en tant que durant 20 anys el barri ha hagut de patir els efectes de la remodelació urbana: edificis tapiats, enderrocs, inseguretat jurídica dels residents i dels comerços de la zona afectada. Aquest fet va propiciar ocupacions il·legals dels edificis que anaven buidant-se per persones (part d'ells menors d'origen magribí) vinculades a la delinqüència, el que va motivar un augment de la inseguretat en la zona. Cal diferenciar aquestes primeres ocupacions associades a sectors marginals de les ocupacions reivindicatives que es van realitzar arran del conflicte en el Pou de la Figuera.

En els darrers anys, el moviment veïnal ha criticat la implementació del PERI, pel seu retard en l'execució i les modificacions que ha sofert la seva implementació, el que ha estat motiu de conflictes veïnals, als quals farem referència en l'apartat 1.4.

8.1.1 Descripció de l'edificació

La tipologia edificatòria de caràcter residencial al barri correspon fonamentalment a la casa de veïns del set-cents i del vuit-cents de 4 o més plantes d'alçada. Cal destacar l'existència d'un 19,63% dels edificis que encara tenen aigua d'aforament (dipòsit) i instal·lacions elèctriques de baix voltatge (125 volts) i un 80,13% no disposen d'ascensor. Així mateix cal destacar les deficiències de manteniment dels espais comuns d'alguns edificis (terrats, escales, baixants).

El règim de tinença majoritari és el de lloguer, contràriament al del conjunt de Barcelona, que és de propietat, destacant la presència de propietaris absentistes d'un bé patrimonial quasi sempre heretat. Durant anys la baixa rendibilitat de les finques; les afectacions derivades de la planificació anterior, unides a la congelació de rendes fruit de la Llei d'Arrendaments Urbans de 1946, i la seva modificació de 1964, així com la poca capacitat atractora d'inversions privades del territori, van motivar una creixent desinversió en el manteniment que afecta especialment dels elements comuns (escales, façanes, baixants), provocant serioses deficiències en el parc d'habitatges construït.

Actualment, aquesta tendència ha canviat. A partir del procés de reforma i dels canvis associats al model de ciutat, els barris centrals han experimentat una nova centralitat, que es tradueix en un elevat increment de transaccions immobiliàries, un fort augment del preu del lloguer i de venda, i una creixent transformació d'habitatges en hotels i apartaments turístics. Aquest darrer punt, és motiu de preocupació per les entitats veïnals tal i com es desprèn de les entrevistes realitzades.

Actualment, existeixen a la zona un total de 1.141 edificis, dels quals 114 es troben en mal estat, un 10% del total, 7 edificis no disposen d'aigua corrent (un 0,062%) i 224 utilitzen dipòsits com a mitjà de subministrament de l'aigua (un 19,63%). Igualment existeixen 6 edificis que no disposen d'evacuació d'aigües residuals (un 0,53% del total)⁶⁸.

Així doncs, encara ara subjauen problemes derivats de l'etapa anterior: insalubritat, deficiències estructurals dels edificis, manca d'instal·lacions adaptades; combinats d'una banda amb els nous reptes que implica la creixent gentrificació que viuen determinades zones del barri: per una banda, substitució del comerç tradicional per un comerç orientat al turisme i l'oci, encariment del preu de l'habitatge, assetjament immobiliari i de l'altra de l'arribada de població nouvinguda, majoritàriament d'origen extra-comunitari, que analitzarem en el següent apartat.

8.1.2 Evolució demogràfica

Els barris de Santa Caterina i Sant Pere conformen una àrea urbana de 35,15 hectàrees, una població entorn dels 15.000 habitants i un teixit residencial de 8.637 habitatges. Es tracta d'una zona fortament densificada, que arriba als 681,09 hab/ha a

⁶⁸ Font: Cens d'Habitatges (2001)

la zona de sant Pere i 644,72 hab/ha als voltants del mercat de Santa Caterina, tot i que aquesta havia estat superior abans de l'inici del procés d'esponjament. Són també les zones del Casc Antic que presenten una major concentració de població estrangera, un 27%⁶⁹ de la població és d'origen extracomunitari, destacant la població d'origen llatino-americà (amb una important presència de població dominicana) i magribina.

Malgrat que Santa Caterina i Sant Pere representen només el 38% de la superfície de Casc Antic hi concentren un 72% de la població. La seva pauta poblacional segueix el mateix patró que el conjunt de Ciutat Vella, un creixement que arriba al seu màxim durant la dècada de 1950, per iniciar un fort descens que arribarà a la seva quota mínima durant els anys 90', on a resultes de l'arribada de població migrada es recupera altra vegada una pendent creixent.

Hi ha una elevada taxa d'atur, un 12,70% i d'instrucció insuficient, un 63,95%⁷⁰. Si analitzem la distribució de renda per Zones de Recerca trobem que a la zona de Sant Pere (12) Jutgats (10) i Santa Caterina (11) és on se situen els índex de RFDC €/any (2005) més baixos, 72,3; 73,7 i 74,4 respectivament (Barcelona=100); mentre la zona de l'avinguda Francesc Cambó (13) obté un 91,2 que l'apropa a la mitjana barcelonina.⁷¹

Els dos barris presenten una creixent presència de població immigrant, superior a Santa Caterina que a Sant Pere, al costat d'una població autòctona en procés d'envelliment. El pla se situa doncs "la necessitat i urgència de la posta en marxa de projectes específics que millorin les condicions de vida, d'integració, de millora en l'ús de l'espai públic, de qualitat de l'espai privat, i evitin que factors de dèficit urbanístic i equipamental puguin conduir a situacions de guetificació" (Ajuntament de Barcelona, 2005)

8.1.3 Realitat econòmica

Si anteriorment havien estat barris que presentaven una certa bonança econòmica, arran de l'urbanització de l'Eixample i especialment de l'obertura de la Via Laietana (1908) s'inicia un procés d'èxode de les classes benestants i d'arribada de nova població d'extracció obrera vinculada a la migració interior.

A partir de la segona meitat del segle XX s'accentua un procés de degradació, tant urbanística com social, que es caracteritza per l'èxode dels residents als barris de nova construcció de la perifèria i la supressió d'activitats (tallers, artesanat i comerç a l'engròs); unit a l'aparició de bosses de pobresa i marginació. Aquesta espiral arribarà al seu punt culminant en els anys 80' on l'Associació de Veïns de Casc Antic impulsarà

⁶⁹ Font: Idescat (2006)

⁷⁰ Font: INE i Idescat (2001)

⁷¹ Ajuntament de Barcelona (2007) Distribució territorial de la renda familiar a Barcelona. Barcelona: Ajuntament de Barcelona.

la campanya "Aqui hi ha gana" (1987) que volia cridar l'atenció sobre les situacions de pobresa i marginació en la Barcelona pre-olímpica i exigia una ràpida aplicació de les propostes de regeneració incloses al PERI per frenar la degradació del barri.

La caracterització socio-econòmica d'ambdós barris ha estat al llarg del segle XX definida pel seu caràcter comercial i artesanal. El barri de Sant Pere ha destacat pel comerç tèxtil, a l'engròs i al detall, i el barri de Santa Caterina ha estat tradicionalment vinculat a la dinàmica del mercat, predominant el petit comerç alimentari i d'utensilis de la llar.

Podem diferenciar doncs dos sistemes econòmics tradicionals, d'una banda el format per l'eix Sant Pere, on els carrers Sant Pere Més Alt i Més Baix presenten encara ara una forta activitat comercial, tot i que en davallada, mentre el carrer Sant Pere Mitjà ha mantingut un caire més residencial; de l'altra, el sistema conformat pels carrers del voltant del Mercat de Santa Caterina i que s'estén des de Sant Pere Més Baix al carrer Princesa, tenint com a epicentres el Mercat i l'eix transversal Corders-Carders. En tots dos sistemes, l'activitat comercial s'ha concentrat als carrers longitudinals (orientació est-oest), amb l'excepció d'aquells carrers verticals (nord-sud) que envolten el Mercat.

Darrerament, fruit de les obres d'esponjament de l'eix Allada-Vermell; la instal·lació del teatre de Fundació Joan Brossa i la proliferació de negocis associats a la restauració, podem identificar l'aparició d'un tercer sistema, format per les terrasses, restaurants i bars moderns, principalment ubicats a la zona d'Allada-Vermell, però que actualment comencen a estendre's vers ponent a partir del carrer Carders fins a connectar amb els nous comerços de Santa Caterina.

Per contra, el segon sistema, la zona dels voltants del mercat de Santa Caterina, ha resultat fortament afectada pel tancament temporal del mercat: "el llarg període de trasllat del mercat de Santa Caterina per unes obres de renovació essencials que han trobat en el seu emplaçament arguments arqueològics de retard, i en la singularitat de la proposta arquitectònica" (Ajuntament de Barcelona, 2005). Fruit de les obres de rehabilitació que s'han perllongat per vuit anys, el mercat es traslladà a la zona del Passeig Lluís Companys, el que ocasionà que molts petits comerços van veure's obligats a tancar, augmentant la inseguretat de la zona, convertida durant aquells anys en propícia pels robatoris i altres activitats delictives. L'obertura del nou mercat de Santa Caterina, que a diferència de l'anterior es troba orientat al consum turístic, està motivant una transformació del teixit comercial dels voltants, amb la instal·lació de nous restaurants, bars i botigues especialitzades.

Malgrat no disposem de dades desagregades per barris, l'informe "El comerç a Barcelona" (2002) ens ofereix les següents dades pel conjunt de Casc Antic que ens poden resultar indicatives de l'activitat per sectors: un 30% de les llicències de comerç minorista correspondrien al sector de l'alimentació, seguit d'un 20,6% corresponents al sector del calçat i tèxtil i un 15,3% al sector de parament de la llar. Si atenem al comerç majorista, un 43,5% correspon al sector del calçat i tèxtil, un 14% al sector d'electrodomèstics i un 13,4% al sector de l'alimentació. El comerç majorista representaria un 26,9% de les llicències i el minorista un 73'1%; xifres que indiquen

que malgrat el tancament de comerços al major, aquests encara mantenen una presència significativa en el sistema econòmic del barri.

Així mateix, cal afegir que l'augment de població migrant d'origen magribí i llatinoamericà ha motivat que en els darrers anys hagin aparegut un bon nombre de comerços alimentaris regits per migrants, que no obstant això són emprats també pels residents tradicionals, donat el decaïment de les activitats comercials tradicionals. Alhora, han aparegut també altres activitats econòmiques orientades a cobrir les necessitats de la població migrant com locutoris, perruqueries, enviament de divises, etc.

8.1.4 El conflicte del Pou de la Figuera (Forat de la Vergonya)

No podem iniciar la descripció del PII sense referir-nos al conflicte que va lacerar el barri durant quasi deu anys a la zona coneguda com el Pou de la Figuera (denominada Forat de la Vergonya per les entitats crítiques amb el procés de reforma).

El conflicte del Pou de la Figuera/Forat de la Vergonya té el seu origen en la modificació de l'Ajuntament del PERI de 1985 que destinava originalment la zona resultant de l'esponjament entre els carrers Sant Pere més Baix, Metges i Jaume Giralt a zona verda, els anomenats jardins urbans de Casc Antic. Posteriorment, l'Ajuntament va requalificar els terrenys com equipaments a fi que s'instal·lés un aparcament subterrani i un poliesportiu, adduint la seva manca al barri. Aquesta proposta va motivar una primera protesta veïnal que reclamava la zona verda original, el que va portar a l'Ajuntament a substituir la proposta de creació d'un poliesportiu per la generació d'habitatges destinats a joves, mantenint la proposta d'aparcament subterrani.

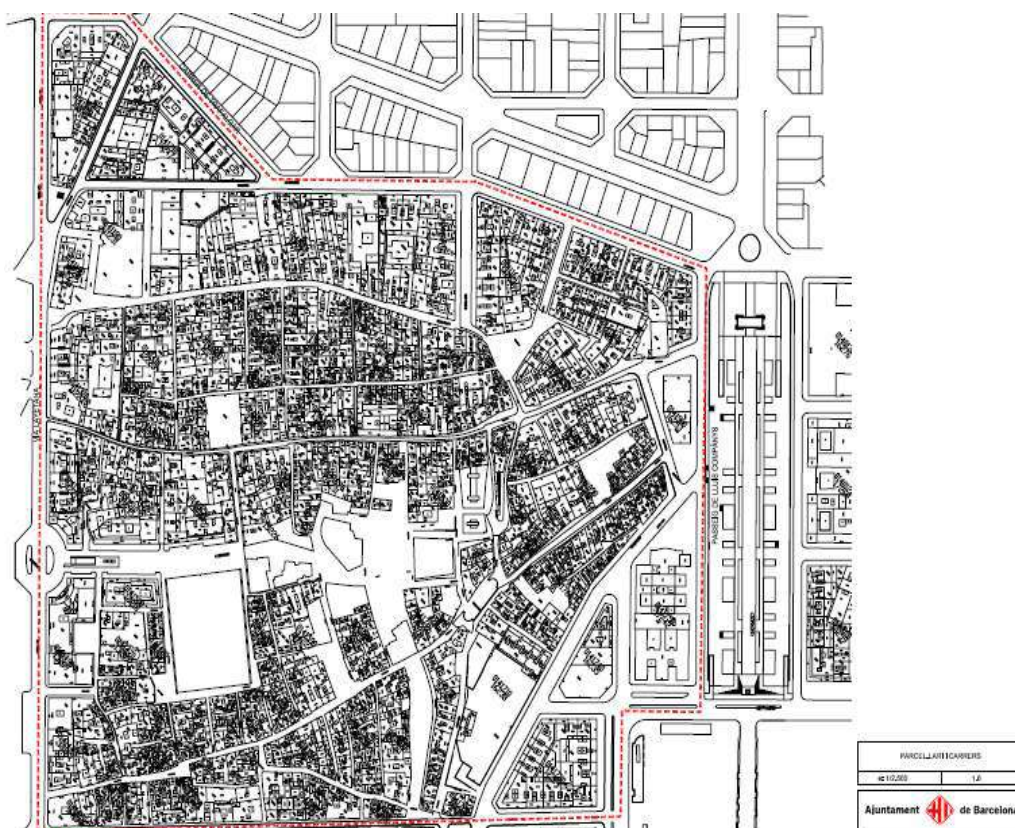
Les obres d'enderroc dels edificis afectats van perllongar-se durant 1998 i 1999, i com a resultat van deixar un gran esvoranc ple de runa, el que motivà que els veïns organitzessin una cassolada per denunciar la situació d'abandonament, tot batejant l'esvoranc com "el Forat de la Vergonya". Aquest fet va motivar que l'ajuntament cobrés el forat; el que fou aprofitat pels veïns crítics amb la decisió de l'aparcament subterrani de plantar arbres i instal·lar bancs, a fi de generar un parc urbà autogestionat com a primer pas per reclamar la zona verda original.

Aquesta situació es va perllongar fins l'octubre de 2002, quan l'aleshores regidora Katy Carreras va anunciar que s'iniciaren les obres de sondatge per construir l'aparcament. El 18 de novembre l'Ajuntament envia un cos d'antiavalots de la guàrdia urbana per desallotjar el Forat/Pou de la Figuera. Fruit d'aquests fets es produïren càrregues policials que finalitzaren amb la detenció d'un dels veïns que s'havia significat en la defensa del projecte de parc autogestionat i que denuncia maltractaments. La zona fou vallada i es construí un mur a fi de poder iniciar les obres previstes.

El 21 de novembre de 2002 es va celebrar una assemblea veïnal al Convent de Sant Agustí on es va demanar la dimissió de la regidora Katty Carreras i la supressió immediata del projecte d'aparcament i es va decidir convocar una manifestació

conjuntament amb la Plataforma contra l'Especulació de Barcelona que s'iniciés a la Plaça Sant Jaume i acabés al mateix Forat/Pou de la Figuera. Aquesta es va celebrar el divendres 29 de novembre i un cop arribats davant el mur, fou enderrocat, alliberant l'espai i reprenent la construcció del parc autogestionat (UTE, 2004).

El Forat/Pou de la Figuera romangué des d'aleshores com un punt calent entre l'administració i el moviment veïnal crític del barri. D'una banda, a més de l'Associació de Veïns de Casc Antic i l'Associació de Veïns del Pou de la Figuera s'hi sumaren sectors del moviment okupa, ONGs com Arquitectes sense Fronteres, l'Associació de Veïns en defensa de Barcelona Vella, organització que lluita per la salvaguarda del patrimoni històric, i entitats socials com Kasumay o Ecoconcern. De l'altra banda, l'Ajuntament es negà a reconèixer les reivindicacions dels veïns, i es produïren diversos enfrontaments amb els cossos policials quan s'hi realitzaven activitats sense permís, malgrat que existí una política de tolerància envers el parc autogestionat, facilitant el seu rec. No serà fins l'arribada de la Llei de Barris, quan el Districte mostrarà una clara voluntat per desencallar l'atzucac on s'havia arribat.

8.2 El Projecte d'Intervenció Integral

Gràfica 19. Límit de l'àrea de millora urbana del PII del barri de Santa Caterina i Sant Pere

Font: elaboració pròpia

L'Ajuntament de Barcelona, per mitjà del Districte de Ciutat Vella i FOCIVESA (Foment de Ciutat Vella, SA) va presentar el Projecte d'Intervenció Integral a la primera convocatòria de la Llei de Barris (2004). El projecte s'inscriví en una acció continuada de remodelació urbana en la zona, procés iniciat a partir del PERI del Sector Oriental del Casc Antic de 1985. En concret, centrava la seva actuació en l'àrea denominada Pou de la Figuera, coneguda popularment com el Forat de la Vergonya, que ocupa una posició central en el traçat viari entre els carrers Carders i de Sant Pere més Baix i que havia estat motiu d'un conflicte veïnal al voltant de la urbanització de l'espai.

Com antecedents a la redacció del Projecte d'Intervenció Integral, cal destacar els debats que precediren l'aprovació del PAD (Pla d'Actuació del Districte 2004-2007). El PAD és un document que fixa els objectius del Districte durant el període de mandat, en aquest cas 2003-2007. En el PAD, malgrat no s'acabava de definir com es resoluria finalment la urbanització del Pou de la Figuera, s'apuntaven intervencions que posteriorment seran recollides en el redactat del Projecte d'Intervenció Integral.

Així doncs, el PAD en el seu punt 5.1.3.22 preveia "l'urbanització com a zona verda de l'espai del Pou de la Figuera amb la inclusió d'espais públics destinats a jocs infantils, petanques i esports de lleure"; en el seu punt 5.1.2.3 la creació d'una ludoteca i pistes

pel lleure esportiu a la zona del Pou de la Figuera; en el punt 5.1.1.4 la creació d'habitatges amb serveis d'equipament a la zona de Santa Caterina; en el punt 5.1.3.19 l'execució de programes de racons públics amb col·laboració amb el FAD (Foment de les Arts i el Disseny); en el punt 5.1.2.12 la creació d'una escola bressol al Casc Antic (no s'indica ubicació); al 5.1.2.4 la finalització de les obres del Centre Cívic del Convent de Sant Agustí i en el 5.1.10 "Realitzar campanyes específiques per millorar l'accessibilitat dels edificis privats (instal·lació d'ascensors) i introduir criteris mediambientals a la rehabilitació (gestió d'aigua potable, eliminació de dipòsits) per tal de millorar la qualitat de vida dels residents" (Ajuntament de Barcelona, 2004).

Aquests diferents punts, sorgits del procés de consulta a les entitats en l'elaboració del PAD han estat incorporats en el PII. Tanmateix, l'esment a la convocatòria de Llei de Barris no apareix en el PAD, donat que la seva redacció és anterior a l'aprovació del decret de la Generalitat. Tanmateix, un cop anunciada la convocatòria, el Districte de Ciutat Vella mostrarà el seu interès per presentar-s'hi, i abordar a partir de la mateixa, les actuacions requerides en la zona de Santa Caterina⁷².

Durant la tardor de 2006, el Districte va convocar quatre reunions amb entitats per anunciar la seva voluntat d'elaborar el projecte i demanar la seva participació. La primera reunió es convoca el 6 d'octubre i està dirigida a entitats veïnals. Hi participen el GENAB, el Centre Sant Pere Apòstol, l'Associació de Veïns del Casc Antic, la Coordinadora de Veïns del Casc Antic, l'Associació de Veïns en defensa de Barcelona Vella i Ecoconcern. A excepció del GENAB i el centre Sant Pere Apòstol, la resta d'associacions formen part de l'Espai d'Entesa, tal i com desenvoluparem al sociograma.

La segona reunió es convoca el mateix dia i està dirigida eminentment a associacions de comerciants. Hi són convocades la Federació de Comerciants del Casc Antic, l'Associació de Comerciants d'Allada-Vermell, l'Associació de Comerciants de Sant Pere més Alt, l'Associació de Comerciants de Sant Pere Mitjà, l'Associació de Comerciants del carrer Princesa, l'Associació de Comerciants de la Plaça de la Llana, l'Associació de Comerciants del carrer Carders, l'Associació de Comerciants a Santa Caterina i l'Associació de Comerciants de Sant Agustí Vell.

La darrera reunió preparatòria fou el 7 d'octubre de 2006 i estigué adreçada a entitats de caire social; van ser convocades el PICA (Pla Integral de Casc Antic), la Fundació Casc Antic, EICA (Espai d'Inclusió i Formació Casc Antic, Bayt Al-Taqhafa, Càrites Casc Antic Ciutat Vella, Fundació PRISBA, Fundació Comtal, ADSIS, Centre de Serveis Socials Casc Antic, L'Esquix, RAI (Recursos d'Animació Intercultural), Centre Cultural per Dones i VOMADE (Voluntariado de Madres Dominicanas de España).

⁷² Malgrat que el projecte fa referència als barris de Sant Pere i Santa Caterina, la majoria d'actuacions es concentren en aquest darrer. Les úniques actuacions urbanístiques previstes al barri de Sant Pere fan referència a l'equipament de la Penya Cultural Barcelonesa que es troba en el seu extrem sud, a tocar de la zona de Santa Caterina. Pel que fa referència a actuacions no urbanístiques, com la remodelació de locals d'entitats i la dinamització comercial, aquestes s'estengueren sobre el conjunt de Casc Antic, incloent el barri de la Ribera.

En aquestes reunions s'informà sobre el contingut i abast de la Llei de Millora de Barris i es formulà un termini per a què les entitats elaboressin propostes per incloure en el document del redactat final. En total es presentaren 16 dossiers, que recullen un total de 109 propostes. Del seguit d'entitats que van participar en la redacció de projectes cal destacar aquelles propostes que van tenir més calat en el redactat final:

- La creació d'un espai de joves autogestionat (presentat per RAI i debatut conjuntament per altres entitats de joves del Casc Antic)
- La creació d'una cooperativa de comerç just (de l'ONG Sodepau)
- La creació d'un espai de formació d'adults (EICA)
- La millora de racons (Fundació Comtal)
- La construcció d'una minideixalleria (GENAB)
- La creació d'un programa de substitució d'aigües de dipòsit per aigua corrent (GENAB)
- Programa de creació d'identitat comercial (FECA)

Així mateix cal tenir en compte les propostes de l'Espai d'Entesa liderat per l'Associació de Veïns del Casc Antic en referència a l'urbanització del Pou de la Figuera, que tot i que no foren recollida formalment, es troben en la base de les propostes del PII.

El projecte fou presentat a la convocatòria de la Generalitat el mes d'octubre de 2006. El mes de desembre de 2004, el Departament de Política Territorial i Obres Públiques (PTOP) de la Generalitat dictà resolució per la que s'acceptava que el PII de Sant Pere-Santa Caterina s'inclogués en els ajuts de la primera convocatòria de la Llei de Barris, però apuntava la necessitat d'introduir esmenes en el seu contingut que suposaven la reducció d'un pressupost total de 20 milions d'Euros a 14.616.000 €, fixant l'aportació de la Generalitat en 7.319.154 €, el que significava que l'Ajuntament de Barcelona havia d'incrementar la seva aportació pressupostada inicialment en 5 milions d'euros a 7.296.845,18 €. Aquest fet va motivar que l'Ajuntament hagués de redactar durant els mesos de gener i febrer un text refòs adequat als requeriments del PTOP, que fou aprovat definitivament el mes de febrer de 2005⁷³.

8.2.1 El disseny del PII

El Projecte d'Intervenció Integral s'ha de situar dins la lògica de continuïtat de les actuacions urbanístiques iniciades a partir del PERI de 1985 i especialment en el conflicte veïnal que s'arrossegava des de 1999 en la zona del Pou de la Figuera/Forat de la Vergonya, unit a l'afectació en el teixit comercial del barri que provocà el

⁷³ De les entrevistes realitzades no ens consta que aquest canvi de pressupost hagi suposat un canvi en les accions planejades. Tanmateix, ha estat impossible cotejar el document original, donat que FOCIVESA no ens els ha facilitat.

tancament del Mercat de Santa Caterina. En aquest sentit, el Projecte no ha adquirit una visibilitat diferenciada enfront dels veïns i entitats del barri, donada la successió d'intervencions que s'han produït en els darrers anys. A excepció dels integrants en les diferents comissions, cal assenyalar que moltes entitats i veïns no han tingut una coneixença dels elements substantius recollits en el PII.

L'objectiu central del Projecte era, tal i com apareix en el seu redactat, "dotar als barris de Santa Caterina i Sant Pere dels recursos necessaris per assolir la recuperació econòmica, social i urbanística, compromesa per la seva situació d'origen, les noves realitats socials i les conseqüències del llarg període d'obres que ha estat necessari per a la configuració i alliberament de l'espai públic previst en el planejament i per a la renovació del mercat central" (Ajuntament de Barcelona, 2005). L'actuació tenia una durada prevista de quatre anys, tot i que es prorrogarà un any més a causa de l'endarreriment en l'acondicionament de l'edifici de la Penya.

Àrees responsables de les actuacions

La redacció i execució del PII ha estat liderada per FOCIVESA (Foment de Ciutat Vella, SA), societat públic-privada encarregada del procés de remodelació de Ciutat Vella. FOCIVESA és un ens constituït el desembre de l'any 2000. El seu capital pertany en un 51% a l'Ajuntament de Barcelona, en un 9% a la Diputació de Barcelona i l'altre 40% està en mans de diverses entitats financeres i empreses de serveis⁷⁴. L'existència d'aquesta societat que integra la projectació urbanística del Districte, la gestió de les expropiacions i l'Oficina de Rehabilitació de Ciutat Vella, ha motivat que les altres àrees del Districte tinguessin un paper menor en la redacció i implementació del PII, a excepció de l'àrea de serveis socials que ha tingut un paper rellevant en els processos participatius, especialment a través de la seva tècnica de territori, però que no fou consultada en el moment de redacció del PII.

També cal destacar la voluntat política en el disseny i execució del regidor del Districte Carles Martí, acompanyat del gerent del Districte Pep Sans. Tal i com posen de manifest les entrevistes realitzades, el PII respon al desig del regidor de pacificar el conflicte sorgit al voltant del Pou de la Figuera i relançar la regeneració urbana de la zona del Casc Antic, que un cop finalitzat l'ARI semblava entrar en un punt mort. No obstant això, cal tenir en compte que durant el període d'implementació, l'any 2007 va tenir lloc la substitució de Carles Martí per Itziar González, escollida com a independent dins les llistes del PSC i que s'havia significat prèviament en el projecte participatiu de remodelació urbana de la Plaça Lesseps. El relleu en el Districte ha motivat canvis en la implementació del PII i recels en alguns dels actors implicats: principalment pel que fa referència al model de gestió de l'equipament del Pou de la Figuera que comentarem més endavant de forma detallada.

⁷⁴ L'accionariat de FOCIVESA està format per: BIMSA, Diputació de Barcelona; Caixa d'Estalvis i Pensions de Barcelona (Caixa Holding, S.A.); Banco Bilbao-Vizcaya Argentaria; Caixa de Catalunya (Invercartera, S.A.); Telefónica Soluciones Sectoriales, S.A.; SABA Aparcamientos, SA. i Iniciativa per a la recuperació de Ciutat Vella, S.L.

Accions i programes en el camp d'actuació. Anàlisi de la multidimensionalitat.

Les accions i programes en els camps d'actuació s'han dividit en:

CAMP 1: ACTUACIONS DE MILLORA DE L'ESPAI PÚBLIC

- Urbanització, fase 4, del projecte general del Pla de la Catedral a Sant Agustí Vell, antic Eix Cambó.) Inclou: la pavimentació dels carrers Jaume Giralt, Metges, la col·locació d'arbrat, la instal·lació d'enllumenat, la col·locació de mobiliari urbà, la substitució de la xarxa de clavegueram, la instal·lació de recollida pneumàtica d'escombraries i l'arranjament de micro espais enjardinats a racons del barri.

CAMP 2: ACTUACIONS EN REHABILITACIÓ I EQUIPAMENT DELS ELEMENTS COMUNS DELS EDIFICIS

- Ajuts complementaris per a actuacions estructurals de gran envergadura (instal·lació d'ascensors a edificis de quatre plantes, millora de la gestió d'aigua, accions que suposin una millora de l'estalvi energètic i actuacions davant grans patologies estructurals en els edificis)
- Incorporació d'ascensors a edificis de 4 o més plantes.
- Ajuts complementaris a la rehabilitació en operacions de millor de gestió de l'aigua: eliminació de dipòsits
- Programa pilot d'instal·lació de captadors solars per a obtenció d'aigua calenta sanitària.

CAMP 3: ACTUACIONS EN EQUIPAMENTS PER A L'ÚS COL·LECTIU

- Obtenció de sòl per a equipaments (adquisició de sòl per a la construcció d'una residència assistida per a la gent gran, adquisició de l'edifici de la Penya Cultural Barcelonesa)
- Arranjament de l'equipament multifuncional a l'edifici de la Penya Cultural Barcelonesa per destinar-lo a una escola d'adults de nova generació, un espai de joves autogestionat i locals per al desplegament de programes de comerç just.
- Finalització de les dependències del Centre Cívic de Sant Agustí.
- Millora dels locals cedits a les entitats per a desplegar programes d'atenció social.

CAMP 4: INCORPORACIÓ DE LES TECNOLOGIES D'INFORMACIÓ EN ELS EDIFICIS.

- Ajuts complementaris per a permetre la instal·lació de cablejat o altres sistemes de comunicació.

CAMP 5: ACTUACIONS EN FOMENT DE LA SOSTENIBILITAT DEL DESENVOLUPAMENT URBÀ

- Ajuts complementaris per a la millora de l'eficiència energètica dels edificis.
- Incorporació d'un sistema de recollida pneumàtica de brossa.
- Instal·lació d'una mini-deixalleria.

CAMP 6: EQUITAT DE GÈNERE EN L'ÚS DE L'ESPAI URBÀ I DELS EQUIPAMENTS.

- Construcció de dos equipaments al Pou de la Figuera, un a Sant Pere més Baix i l'altre al carrer Carders que hauran de servir per desplegar programes adreçats a infants i adolescents vinculats a l'atenció de les problemàtiques de gènere.

CAMP 7: PROGRAMES DE MILLORA SOCIAL I ECONÒMICA

- Ajuts específics de rehabilitació destinats a locals comercials.
- Programa de creació d'identitat comercial i impuls econòmic.

CAMP 8: ACCESSIBILITAT: SUPRESSIÓ DE BARRERES ARQUITECTÒNIQUES

- Programa d'ajuts complementaris per a la instal·lació d'ascensors.
- Adequar els projectes del camp 1 i els nous equipaments de manera que garanteixin l'accessibilitat.
- En concret, el Camp 1 inclou 7 accions; el camp 2, 4 accions; el camp 3, 5 accions; el camp 4, 1 acció; el camp 5, 3 accions; el camp 6, 1 acció; el camp 7, 2 accions i el camp 8, 3 accions.
- El programa ha estat finançat amb 14.616.000 €, dels quals el finançament amb càrrec al fons de la Llei 2/2004 ha estat de 7.319.154,82 €; un 50,07% de la inversió prevista. L'ajuntament de Barcelona, tenia previst invertir a partir del PAD 2004-2007 a través de Foment de Ciutat Vella 5.000.00 € que correspondrien 2.500.000 € a actuacions en l'espai públic, i 2.500.000 € a la creació de nous equipaments. Tanmateix, com a resultat de la resolució d'esmena del pressupost del PTOP del desembre de 2006, l'Ajuntament ha hagut d'aportar 2.196.845,17€ no previstos inicialment.

Taula 24. Distribució del pressupost del PII de Santa Caterina i Sant Pere de Barcelona segons camps d'actuació en comparació a la mitjana de Catalunya (2004-2007)

Camps d'actuació	Despesa	Mitjana Catalunya 04/07
CAMP I. Millora de l'espai públic i dotació d'espais verds	13,9 %	46,2 %
CAMP II. Rehabilitació i equipaments col·lectius dels edificis	10,2 %	9,4 %
CAMP III. Provisió d'equipaments per a l'ús col·lectius	66,0 %	22,3 %
CAMP IV. Incorporació de tecnologies de la Informació als edificis	0%	1,2 %
CAMP V. Fonament de la sostenibilitat del desenvolupament urbà	3,1 %	4,1 %
CAMP VI. Equitat de gènere en l'ús de l'espai urbà i dels equipaments	0 %	1,9 %
CAMP VII. Desenvolupament de programes que comportin una millora social, urbanística i econòmica	6,6 %	8,0 %
CAMP VIII. Accessibilitat i supressió de barreres arquitectòniques	0,0 %	6,9 %

Font: elaboració pròpia a partir del PII

En resum la integralitat del PII podem qualificar-la de baixa. La majoria d'accions estan destinades a intervencions urbanístiques i la dotació d'equipaments. Si repassem el conjunt d'accions agrupades no en camps, sinó en relació al contingut substantiu de les mateixes i les posem en referència al pressupost, comprovem com:

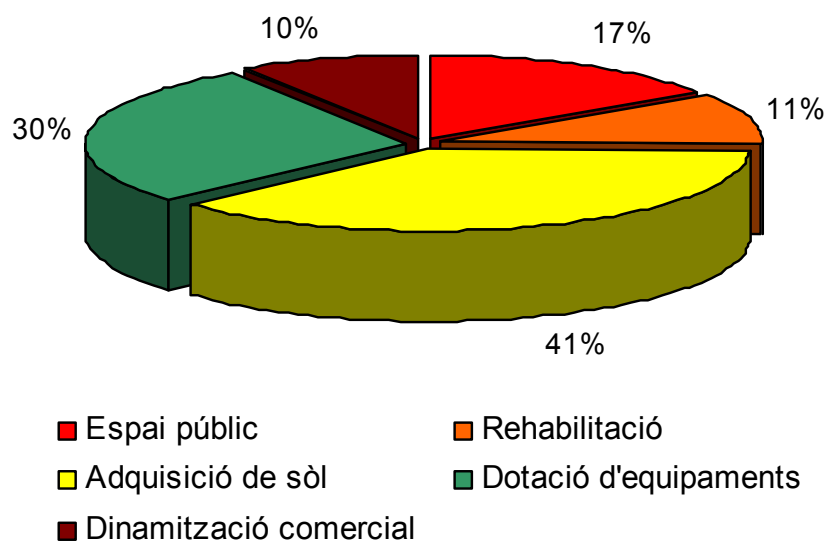
- 10 accions estan destinades a la millora de l'espai públic (2.500.000 € el que representa un 17,1% del pressupost total)
- 9 accions representen ajuts complementaris orientats a la millora i rehabilitació d'edificis (1 d'elles destinada a la millora dels locals d'entitats). (1.680.000 € el que representa un 11,49% del pressupost total)
- 2 accions estan referides a l'adquisició de sòl per a la construcció de futurs equipaments. (6.000.000 € el que representa un 41,05% del pressupost total)
- 4 accions estan referides a la millora i creació de nous equipaments. (4.346.000 € el que representa un 29,7% del pressupost total)
- 1 acció està referida a la dinamització comercial del barri.(90.000 € el que representa un 0,6% del pressupost total).

En aquest sentit, cal destacar que un 28,59% del pressupost destinat a les actuacions han revertit en accions directament vinculades a la intervenció urbanística , ja sigui en actuacions de l'espai públic o millora de rehabilitació dels edificis i espais d'entitats. Un

41,05% ha anat destinat a l'adquisició de sòl per a la construcció de futurs equipaments, un vinculat directament a futures accions de la Llei de Barris, la Penya Cultural Barcelonessa, i l'altre una residència assistida per a la gent gran, l'edificació de la qual no es contempla en Llei de Barris i un 29,7% del pressupost ha anat destinat a la creació i millora d'equipaments públics (Convent de Sant Agustí, Penya Cultural i equipaments del Pou de la Figuera).

La multidimensionalitat del PII podem considerar-la doncs baixa, en tant que la seva dimensió social s'ha dirigit principalment a la dotació d'equipaments, a excepció de les campanyes de revitalització econòmica i l'acció complementària del Servei d'Ocupació de Catalunya destinada la creació de Plans d'Ocupació per entitats. En aquest sentit, cal recordar com apuntàvem anteriorment que les propostes elaborades per l'Àrea de Serveis Socials del Districte no van ser recollides en l'elaboració del PII, de manera que no han estat contemplades accions directament dirigides a millorar les condicions de vida dels col·lectius més vulnerables que habiten el barri: gent gran i població migrant.

Gràfica 20. Distribució del pressupost segons actuacions en el PII de Santa Caterina i Sant Pere

Font: elaboració pròpia a partir del PII

Anàlisi de la transversalitat en el disseny

La transversalitat en el disseny podem qualificar-la com a baixa. D'una banda, s'observa un baix nivell de cooperació intradministrativa al centralitzar-se el disseny del PII exclusivament en FOCIVESA; d'altra banda, les actuacions incloses en el PII estan dirigides principalment a la realització d'intervencions urbanístiques i la dotació

d'equipaments, sense que s'identifiquin elements d'integralitat en el disseny de les actuacions: no apareix un balanceig entre el diagnòstic socio-demogràfic i les accions, no s'incorporen mesures socials d'acompanyament més enllà de la dinamització comercial del barri, ni apareixen programes centrats en els col·lectius vulnerables identificats.

Taula 25. Programes segons camps d'actuació. Projecte d'Intervenció Integral del Santa Caterina i Sant Pere

Actuacions	Camp I	Camp II	Camp III	Camp IV	Camp V	Camp VI	Camp VII	Camp VIII
Pavimentació dels carrers Jaume Giralt, Metges								
Col·locació d'arbrat								
Instal·lació d'enllumenat								
Col·locació de mobiliari urbà								
Substitució de la xarxa de clavegueram								
Instal·lació de recollida pneumàtica d'escombraries								
Arranjament de racons amb miniprojectes de millora ambiental i d'enjardinament								
Programa d'ajuts complementaris per a la instal·lació d'ascensors								
Programa d'ajuts complementaris per a la millora de la gestió de l'aigua								
Programa d'ajuts complementaris per estalvi energètic								
Programa d'ajuts complementaris grans patologies edificis								
Adquisició de Sol resistència Assistida								
Adquisició de l'edifici de la Penya Cultural Barcelonessa								
Arranjament de l'edifici de la Penya Cultural: Escola d'adults, Espai de joves								
Finalització Centre Cívic Sant Agustí								
Millora locals entitats								
Instal·lació de cablejat i altres sistemes de comunicació								
Ajuts complementaris millora eficiència energètica								
Instal·lació d'una minideixalleria								
Construcció d'equipaments a Carders 33-37 i Sant Pere més Baix								
Ajuts complementaris rehabilitació locals comercials								
Creació d'elements d'identitat xarxa comercial del barri								

Font: elaboració pròpia

8.2.2 Gestió del PII. Adaptació i transversalitat

Una de les característiques rellevants de la gestió del PII és que no ha generat cap ens específic (ni oficina, ni punt informatiu sobre la Llei de Barris) per la seva implementació al marge del comitè d'avaluació i seguiment. La lògica del PII ha estat doncs plenament continuista amb el model de gestió de la remodelació urbana de Ciutat Vella, destacant el paper com a ens promotor i executor de Foment de Ciutat Vella, SA.

En referència a la participació dels òrgans executius i consultius del Districte, aquesta s'ha cenyit especialment a la seva fase d'aprovació. Les decisions relacionades amb el desenvolupament de projectes a Ciutat Vella es prenen a través del Consell Plenari del Districte, que és l'òrgan encarregat de l'aprovació dels Plans i Accions, i on s'aprovà l'octubre de 2006 la presentació del projecte del PII.

Ahora, cal destacar els diferents òrgans de participació de la ciutadania i de les entitats en el Districte: d'una banda existeixen les comissions consultives del Districte, que es convoquen abans de cada Consell de Districte i són òrgans de participació oberts a les entitats i la ciutadania. També existeixen els consells sectorials i les comissions de treball, on participen preferentment les entitats i mantenen una treball més continuat que les comissions consultives. De les entrevistes realitzades es desprèn que malgrat que el PII hagi estat presentat a aquestes diferents comissions, els debats substantius sobre el seu disseny i implementació s'han realitzat al marge de les mateixes, a partir de reunions bilaterals i trilaterals del regidor del Districte amb les entitats del barri⁷⁵.

Així doncs, els diferents òrgans que han participat en el disseny i implementació del PII serien:

- Regidoria i gerència del Districte: encarregada de liderar políticament el PII, ha participat en les reunions informatives i el comitè d'avaluació i seguiment.
- Àrea de Serveis Socials del Districte de Ciutat Vella: ha participat en les comissions d'avaluació i seguiment del PII i en les comissions de seguiment dels processos participatius a través de la seva responsable de territori.
- Foment de Ciutat Vella: ens promotor i principal executor del barri. Ha participat en el comitè d'avaluació i seguiment, així com en la comissió de seguiment del procés participatiu d'urbanització del Pou de la Figuera.
- Comitè d'avaluació i seguiment: únic òrgan creat ex-professo per a l'aplicació del PII. S'ha reunit tres vegades i han participat: representants de l'Ajuntament (Pla d'Habitatge i Institut Municipal d'Urbanisme), representants del Districte de Ciutat Vella (gerència, Serveis Socials), representants del Consorci Sanitari de Barcelona, representants de FOCIVESA, BAGURSA (Barcelona, Gestió Urbanística, SA) i l'Oficina de Rehabilitació de Ciutat Vella, representants de la Generalitat (Departament de Política Territorial i Obres Públiques, Departament de Salut, Departament de Benestar i Família) i representants d'entitats veïnals i

⁷⁵ Informació extreta de les entrevistes realitzades a entitats.

associatives (Pla Integral del Casc Antic, FECA, Associació de Veïns de Casc antic, Coordinadora de Veïns del Casc Antic, Associació de Comerciants de Santa Caterina. En cada reunió es va presentar un informe de seguiment del PII.

Cal destacar que la informació disponible per a la ciutadania del PII és escassa. No hi ha cap pàgina web informativa específicament creada amb aquesta finalitat. A la web del Districte <http://www.bcn.es/ciutatvella> no podem trobar cap informació sobre la llei de barris, ni s'inclou el projecte del PII en l'apartat de Documents Estratègics del Districte.

Per accedir a la documentació referent al PII cal accedir a la pàgina web de Foment de Ciutat Vella <http://www.fomentciutatvella.net> on podem descarregar-nos el projecte del PII, únic document disponible en l'apartat llei de barris, i un fulletó bilingüe (català-espanyol) en l'apartat fulletons anomenat "Programa de millora de Barris. Santa Caterina -Sant Pere" editat per Foment de Ciutat Vella i on es recullen les principals actuacions recollides en el PII acompanyades d'altres actuacions realitzades a la zona dins el marc de transformació urbana de Ciutat Vella (remodelació del mercat de Santa Caterina, construcció d'un aparcament subterrani al mercat...).

Canvis durant la implementació

Taula 26. Evolució de les actuacions durant la implementació del PII de Santa Caterina i Sant Pere

Actuacions modificades	Actuacions eliminades	Actuacions complementaries
Construcció dels edificis d'equipaments a Carders 33-37 en els espais annexes de l'edifici en construcció d'habitatges per a joves (10h) i a Sant Pere més Baix entre Jaume Giralt i Metges. Aquest conjunt de locals, que es situen perimetralment en el nou espai lliure, es destinaran a desplegar els programes adreçats a infants i adolescents vinculats a l'atenció a les problemàtiques de gènere.	No s'ha eliminat cap actuació prevista en el disseny original del PII	Plans d'Ocupació per a entitats durant un semestre finançats pel Servei d'Ocupació dins el programa Treball als Barris

Font: elaboració pròpia

Un dels principals canvis del PII en el procés d'implementació ha estat el model de gestió de l'equipament comunitari del Pou de la Figuera. En un primer moment, l'equipament es contemplava com un espai dirigit a infants i joves del barri que servís de complement a les activitats que es realitzessin en l'espai públic. La gestió de l'equipament estava pensat que fos llicitada a una empresa privada, i en aquest sentit fou preparat el plec d'aplicacions per sortir a concurs. Tanmateix, la substitució de Carles Martí per Itziar González va provocar l'aturada del concurs públic, i un canvi radical d'orientació de l'equipament i del model de gestió. L'equipament passà a ser un

equipament comunitari basat en un model de gestió cívica que es definirà a partir d'un procés participatiu actualment en marxa. Mentrestant, la gestió de l'equipament es troba subrogada a l'empresa Trànsit encarregada de la dinamització del Convent de Sant Agustí. Un altre canvi correspon al miniequipament del Carrer Carders, 35-37, que estava destinat originàriament també a infants i joves, i que ha passat a ser un espai on desar les eines dels horts comunitaris.

Dins el programa Treball als Barris, del Servei d'Ocupació (SOC) s'ha desenvolupat com a acció complementària al PII, un programa de plans d'ocupació per entitats de durada semestral.

Un altre element que ha afectat el PII ha estat la paralització de les obres de l'equipament de la Penya Cultural Barcelonesa. La Penya Cultural Barcelonesa era una entitat social de caire privat que ocupava l'immoble del carrer Sant Pere Més Baix 55. Abans de ser expropiada per l'ajuntament, comptava amb 26 propietaris. Aquest equipament es trobava ocupat per un grup de joves que el destinaven a la realització de festes fins el 4 de febrer de 2006, quan fou desallotjat per la guàrdia urbana després d'una nit d'enfrontaments al carrer que es saldaren amb un membre de la policia en estat de coma i la detenció de nou persones. Aquest fet, possiblement ha endarrerit l'inici de les obres de rehabilitació, que ha motivat la demanda d'una prorroga d'un any per a la seva realització. Tanmateix, en el moment de redacció d'aquest informe (novembre 2008) les obres encara no s'han iniciat, el que és percebut com a motiu de preocupació per les entitats del barri.

Organigrama de gestió del PII

No s'ha creat cap òrgan específic pel PII al marge del comitè d'avaluació i seguiment. Els principals agents i organismes implicats en la gestió del PII han estat els següents:

- El regidor del Districte ha mantingut una posició de lideratge polític del PII, tant a través dels òrgans formals de participació com informals (reunions bi i trilaterals).
- Foment de Ciutat Vella, SA. ha actuat com a societat encarregada de la promoció i implementació del PII, centralitzant la presa de decisions. Dins l'estructura organitzativa de Foment, cal destacar la participació de l'Oficina de Rehabilitació de Ciutat Vella en el disseny i implementació del PII.
- Comitè d'avaluació i seguiment: s'ha reunit tres vegades, hi ha participat diferents departaments (PTOP, Salut i Benestar Social) de la Generalitat de Catalunya, l'Ajuntament de Barcelona, el Districte de Ciutat Vella, Foment de Ciutat Vella, el consorci Sanitari de Barcelona, i diferents entitats socials i veïnals del barri.
- Les entitats socials i veïnals entrevistades s'han mostrat crítiques amb les dinàmiques del comitè d'avaluació i seguiment afirmant que la presentació dels temes era excessivament tècnica i que eren reunions eminentment informatives que no deixaven espai a la participació ciutadana.
- Comissions de seguiment dels processos participatius: formades ad hoc per cada procés participatiu. Sovint han estat l'espai de visibilització del conflicte entre les diferents entitats del barri.

8.2.3 Síntesi Integralitat

Taula 27. Avaluació dels paràmetres d'integralitat de les polítiques desenvolupades al PII

PARÀMETRES	INDICADORS
TRANSVERSALITAT	La centralització de les accions per part de Foment de Ciutat Vella i el caràcter eminentment urbanístic del PII han afectat la seva transversalitat. La regidoria i la gerència del Districte han mantingut el lideratge polític del PII Participació de la responsable de territori Serveis Socials en els processos participatius i el comitè d'avaluació i seguiment.
COORDINACIÓ MULTINIVELL	La participació dels diferents Departaments de la Generalitat s'ha reduït al comitè d'avaluació i seguiment. L'acció complementaria dels ajuts del Servei d'Ocupació de Catalunya han estat destinats a Plans d'Ocupació de sis mesos per a entitats. Col·laboració amb les entitats socials i veïnals del barri en la fase de disseny i implementació del PII.
MULTIDIMENSIONALITAT	El PII manté una lògica continuïsta amb el conjunt d'intervencions realitzades a Ciutat Vella. El PII està centrat en l'àmbit físic, destacant com única acció estrictament social el programa de creació d'identitat comercial del barri. El PII ha incorporat part de les propostes incloses en el Pla d'Actuació del Districte (PAD 2004-2007).

Font: elaboració pròpia

8.3 La participació en el projecte integral de Santa Caterina i Sant Pere

8.3.1 Historial participatiu del territori

Els barris de Sant Pere i Santa Caterina presenten un ampli i divers teixit associatiu que recentment s'ha vist incrementat per la presència d'entitats del tercer sector assistencial. També cal destacar la presència d'un important nombre d'associacions de comerciants, vinculat a la importància que històricament i encara avui té el comerç minorista al barri. Per contra, existeix un nombre reduït d'associacions de nouvinguts, i la seva participació en les dinàmiques associatives del barri és mínim.

Tanmateix, el fet determinant és que aquest teixit es troba actualment fortament polaritzat per qüestions que atenyen principalment als posicionaments presos respecte a la reforma urbanística del barri. Els dos pols d'oposició estan representats d'una banda per un seguit d'associacions que participen del Pla Integral del Casc Antic (Centre Sant Pere Apòstol, GENAB i Fundació Comtal) i de l'altre per l'Associació de Veïns del Casc Antic i entitats afins (Associació de Veïns en defensa de Barcelona Vella, RAI,...).

El Pla Integral del Casc Antic⁷⁶ neix com una associació d'entitats l'any 1995 constituïda per 10 entitats del barri. En els seus orígens es plantejava la necessitat de dissenyar programes d'acció social que minoressin els efectes de la implementació del PERI urbanístic. L'any 1997 es va constituir legalment com a federació d'associacions i va incorporar-se al programa de suport als Plans de Desenvolupament Comunitari (PDC), malgrat que la seva estructura i programes d'acció, no respon a la lògica comuna dels PDC. Inicialment aquests programes eren dependents de la Direcció General d'Actuacions Comunitàries i Cíviques del Departament de Benestar Social tot i que actualment depenen de la Direcció General d'Acció Comunitària del Departament

⁷⁶ El Pla Integral del Casc Antic està format per 46 entitats: Associació Santa Caterina - Veïns i Comerciants del Mercat del Barri; ACRS - Associació Catalana de Residents Senegalesos; AGEDIB - Associació de colles Geganteres, Diables, Bestiari, Grallers i Tabalers del Casc Antic; Agrupament Escolta Apelles Mestres-71; Associació Cultural Ànima e Corpo Ensemble; Associació d'Artesans i Comerciants per a la Promoció de la Vilanova de la Ribera; Associació d'Empresaris d'Hostaleria de la Ribera; Associació de Comerciants del carrer Princesa - Sant Marc; Associació de Comerciants del carrer Sant Pere Mitjà; Associació de Separats i Suport a Gent amb Soledat; Associació de Veïns del Casc Antic; Associació de Veïns i Comerciants del barri de la Bòria de Sant Cugat (pl. de la Llana); Associació de Veïns i Comerciants del carrer Carders; Associació de Voluntaris de Sant Camil; Associació Demà; Associació Hondurenya a Catalunya; Associació Multicultural de Joves Artesans d'Allada Vermell; Associació Taula de Joves Comtal; Associació VOMADE (Voluntariat de Mares Dominiques); Associació cultural los Rios en Cataluña; Asociación de Amistad Barcelona-Asilah; AVBC - Associació de Veïns per al Benestar Ciutadà dels Districtes I i X; Bcn-kinder; Brossa Espai Escènic; Càritas Ciutat Vella; Centre Sant Pere Apòstol; Col·lectiu d'Establiments d'Allada Vermell; Coordinadora de Veïns del Casc Antic; Deutschkiste, Associació pel Reforçament de l'Idioma Alemany en Nens Multilingües; Espai d'Inclusió i Formació del Casc Antic (El Casc Antic); Espai d'Inclusió per a la Formació de Persones Adultes del Casc Antic (EICA); Espai Suport Dona; Espai l'Esquitx; Federació de Comerç del Casc Antic (FECCA); Fundació ADSIS; Fundació Bayt Al-Thaqafa; Fundació Casc Antic; Fundació Comtal; Fundació FIAS; Fundació Privada Ribermúsica; Fundacion J. Valiente Pulido - ACPRE-ACFUC; GENAB (Grup Ecologista del Nucli Antic de Barcelona); Germanor Barcelonina; Institució Xaveriana; Justícia i Pau; L'Antic Teatre, Espai de Creació; Santuari Mare de Déu de l'Ajuda (Caputxins); Unió de Botiguers Sant Pere més Baix; Unió de Comerciants Sant Pere més Alt.

de Governació de Catalunya. Actualment hi participa econòmicament la Generalitat de Catalunya i el Districte de Ciutat Vella.

En un inici no es va realitzar un diagnòstic participatiu i només el 1998 es realitzà un breu diagnòstic sintètic de la situació al barri. El 1999 es desenvolupen una sèrie de projectes d'intervenció dins l'àrea social, que fou la primera en constituir-se (el Centre d'esplai diari, el Pla d'acollida de persones nouvingudes, la Promoció econòmica, els Serveis de proximitat i el Punt Òmnia). En el període 2000-2003 s'engeguen 6 nous projectes i no es realitzaran noves propostes fins a la darrera convocatòria (febrer de 2007). L'any 2005 l'assemblea del PICA decideix encarregar a un equip extern la realització d'un diagnòstic socioeconòmic i ambiental del barri (PICA, 2007), que es presentarà el març de 2007. Els col·lectius més rellevants són el Centre Sant Pere Apòstol, el Grup Ecologista del Nucli Antic de Barcelona, la Federació de Comerç de Casc Antic i la Fundació Comtal. Malgrat que el Pla Integral el conformen també entitats crítiques com l'AAVV de Casc Antic, l'Unió de Botiguers de Sant Pere Més Baix o RAI (Recursos d'Animació Intercultural), la seva participació en les activitats desenvolupades pel Pla és mínima

El Pla es dota d'una estructura organitzativa basada en un secretariat, format per persones que pertanyen a les entitats participants, i 8 àrees de treball on s'aborden les problemàtiques i es proposen els projectes (social, cultura, infància, urbanisme, joves, salut i medi ambient, dona) Els objectius que es fixa són “aconseguir una més plena i racional utilització dels recursos culturals, socials i laborals; fomentar l'establiment de dinàmiques participatives i de coordinació de les entitats del barri i del veí; vetllar per la millora de les condicions d'habitabilitat i de l'entorn urbà; revitalitzar socioeconòmicament el barri; potenciar la participació dels joves en el teixit social del barri i de la ciutat, afavorir la integració i autoorganització dels col·lectius d'immigrants; optimitzar els recursos existents per a la gent gran; promoure i millorar l'educació i el creixement personal dels infants i adolescents del casc antic; ésser un element de reequilibri, mediació i convivència, per a tots els infants i adolescents del barri; facilitar l'accés a les noves tecnologies; fer confluïr les accions de les diferents administracions en el territori” (PICA, 2007).

El pressupost del PICA compta amb aportacions econòmiques derivades del seu partenariat amb el Districte de Ciutat Vella i la Generalitat. A banda, rep subvencions del Ministeri de treball i assumptes socials i d'institucions privades amb finalitats socials. El seu àmbit d'actuació correspon a la delimitació administrativa del casc antic del Districte de Ciutat Vella.

Els col·lectius més rellevants de l'Espai d'Entesa⁷⁷ van ser l'Associació de Veïns de Casc Antic, l'Associació de Veïns en defensa de Barcelona Vella, entitat crítica amb el PERI que ha basat la seva actuació en la defensa del patrimoni històric de Ciutat Vella

⁷⁷ L'Espai d'Entesa va estar format per: AAVV del Casc Antic, Veïns en defensa de la Barcelona Vella, Unió de botiguers de Sant Pere més Baix, Col·lectiu del Forat de la Vergonya, Arquitectes sense Fronteres, RAI, ATTAC Ciutat Vella, Ecoconcern, Fòrum veïnal de la Ribera (anteriorment hi havia participat el col·lectiu Kasumay fins a la seva desaparició com a conseqüència del tancament administratiu decretat per l'Ajuntament).

i el col·lectiu del Forat de la Vergonya, col·lectiu format arran del conflicte del Pou de la Figuera que ha comptat amb una presència significativa dels integrants de la casa okupada del carrer Metges i el suport del moviment okupa.

El col·lectiu del Forat de la Vergonya que agrupa els sectors més radicals vinculats al moviment okupa trencarà amb l'Espai d'Entesa durant el procés de participació en el Forat de la Vergonya al negar-se a acceptar el projecte definitiu d'urbanització del Pou de la Figuera. El Col·lectiu del Forat considerava que no es podia renunciar al parc autogestionat i el 17 d'octubre de 2006 convocà una manifestació al Raval que acaba amb forts incidents entre policia i manifestants i dues persones detingudes

Aquestes entitats van iniciar arran del conflicte del Forat/Pou de la Figuera, un procés participatiu no institucional on es realitzaren assemblees i activitats ciutadanes per decidir conjuntament com havia d'urbanitzar-se la zona. Malgrat que l'ajuntament no el reconegué com a tal, les entitats participants el van reclamar com a propi, i bona part de les reivindicacions realitzades (manteniment de la zona verda, creació d'hortos comunitaris, creació de pistes esportives,...) han estat incorporades en la implementació del projecte final.

Per la seva banda, l'espai d'Entesa es va dissoldre un cop finalitzat el procés participatiu d'urbanització del Forat. Actualment, l'Associació de Veïns del Casc Antic ha estat una de les promotores de la Xarxa Veïnal de Ciutat Vella, conformada per la mateixa associació, l'Associació de Veïns del barri Gòtic, la Taula del Raval, l'Associació de Veïns de la Creu-Cruïlla, l'Associació de Veïns de l'Òstia del Barri de la Barceloneta i l'Espai Social Magdalenes.

8.3.2 Participació ciutadana en les diferents fases del PII.

Cal diferenciar la participació ciutadana en el disseny i en la implementació del PII. D'una banda, en el disseny del PII, el regidor del Districte Carles Martí va establir reunions amb les entitats on se les informà de la convocatòria i els demanà la redacció de propostes per a la seva posterior inclusió. En la implementació, s'ha centrat bàsicament en tres processos participatius: l'urbanització del Pou de la Figuera, la definició del model d'escola d'adults i la definició del model de gestió de l'equipament comunitari del Pou de la Figuera i la creació del comitè d'avaluació i seguiment del PII.

La participació en el disseny

En els apartats anteriors ja hem fet esment a la participació en el disseny del PII. Aquesta es concretà d'una banda en el procés d'elaboració del PAD (Pla d'Actuació del Districte) 2004-2007, i en les reunions informatives realitzades pel Districte amb les entitats, on se les convocà a presentar projectes que s'incorporarien posteriorment a la llei de Barris. El procés de recollida i selecció de propostes va anar a càrrec de Foment de Ciutat Vella que s'encarrega d'incorporar aquelles seleccionades en el PII. Des de les entitats, s'ha criticat que el procés fou eminentment consultiu, sense argumentar per què foren escollits uns projectes i no uns altres.

La participació en l'execució

Al llarg del procés la participació ha estat vehiculada pel comitè d'avaluació i seguiment, a la que ja hem fet referència en l'apartat 2.6, i la generació de tres processos participatius vinculats a les actuacions previstes en el PII: l'urbanització del Pou de la Figuera, la nova escola d'adults i la gestió de l'equipament comunitari del Pou de la Figuera. En tots tres processos han participat els actors rellevants del teixit associatiu del Barri, a excepció del Col·lectiu del Forat que va participar únicament en el primer.

PROCÉS PARTICIPATIU D'URBANITZACIÓ DEL POU DE LA FIGUERA

Durant la primavera de 2005 s'anuncia a l'AVV de Casc Antic i al PICA que l'Ajuntament vol posar en marxa un procés participatiu en el Pou de la Figuera. La reunió informativa d'inici del procés participatiu se celebrarà el 13 d'octubre al Centre Cívic de Sant Agustí i van ser convidades diferents entitats i associacions del barri. Hi participaren⁷⁸ 75 assistents, 40 de l'Espai d'Entesa que van ser informats per l'Associació de Veïns del Casc Antic i que van mostrar la seva disconformitat amb els plans del Districte.

A la reunió, Aureli Santos, arquitecte de Foment de Ciutat Vella, presenta els plànols que han de definir la futura urbanització del Pou de la Figuera. Durant la reunió es debaté el calendari del procés participatiu, en principi el 21 de novembre era la data límit de presentació de propostes, l'1 de novembre la presentació de la síntesis de les propostes presentades, el 15 de desembre, fi del període de presentació d'esmenes a la proposta de síntesi. A finals de desembre presentació de proposta final, per a què el gener sigui debatuda al plenari municipal. L'ajuntament contracta una persona per a realitzar el seguiment del procés, que haurà de recollir les propostes i centralitzar-les, i mantenir oberta un punt d'atenció al ciutadà.

Entre el 9 i el 29 de novembre es realitzà una bustiada amb el títol "Imagina't un espai per a tothom al Casc Antic! Procés de participació Ciutadana" entre els veïns dels carrers compromesos entre Sant Pere més Baix, Carders, Fonollar i Sèquia per a que es puguin fer propostes. En total es recullen 6 propostes per part de ciutadans a títol individual, una d'elles signada per dues persones. Alhora, també es creà la comissió de seguiment del Projecte d'Ordenació del Pou de la Figuera: formada per representants del Districte de Ciutat Vella, Pla Integral del Casc Antic i Espai d'Entesa. Es reuní dues vegades: el 23 de març de 2006 i el 27 d'abril de 2006.

El mes de desembre de 2005 es realitzaren quatre tallers amb grups de treball organitzats dins el procés participatiu amb diferents associacions del Barri (Col·lectiu de joves JAC, Fundació Comtal, Fundació ADSIS, RAI, Recolzem als joves i projecte

⁷⁸ Les entitats assistents van ser: Assemblea de "El Forat", Arquitectes Sense Fronteres, l'Unió de Botiguers Sant Pere més Baix, Recolzem els joves, el Grup Municipal de CIU; el col·lectiu d'establiments Allada Vermell, ERC. ICV-EV, l'Associació de Comerciants de Casc Antic, RAI, Associació Esplai Esquix, la Fundació ADSIS, la Fundació Comtal, l'Espai Escènic Brossa, el GENAB-Pla Integral, la FECA, Veïns en defensa de la Barcelona Vella, l'Espai de Suport Dona, l'Associació de Veïns del Forat de la Vergonya i l'Associació Catalana de Residents Senegalesos.

barris del Món). En els quatre tallers hi participen unes 80 persones. També es realitzaren reunions per separat entre Carles Martí i l'AAVV de Casc Antic, la unió de comerciants de la Baixa de Sant Pere i el PICA.

Es presenta el Document de síntesi de les propostes recollides en el procés participatiu "en la redacció hi van participar les següents entitats "Col·lectiu de Joves JAC, col·lectiu de beneficiaris i familiars de la fundació ADSIS, Col·lectiu de joves del projecte Èxit (Fundació Comtal), Joves del Pou de la Figuera (RAI, Recolzem els Joves, Projecte Barris del Món), Fundació Comtal, Associació l'Esquix, Espai d'entesa, PICA (Pla Integral del Casc Antic), ICV Ciutat Vella, ERC Ciutat Vella" (Carmona, 2006).

L'1 de febrer de 2006 es realitza una reunió entre Carles Martí, regidor del Districte de Ciutat Vella i PICA Espai d'Entesa i el 23 de març de 2006 té lloc la reunió de la comissió de seguiment de les obres de l'espai compromès entre els carrers Carders, Muntanyans, Jaume Giralt, Metges i Sant Pere més baix on Aureli Santos presenta el projecte de reurbanització. Els acords són: necessitat d'ubicar una mini-deixalleria al barri, que la pista esportiva no sigui dura, deixar el màxim espai possible amb sauló, intentar que els arbres plantats siguin trasplantables.

PROCÉS PARTICIPATIU DE DEFINICIÓ DEL MODEL D'ESCOLA D'ADULTS

Respon a un encàrrec del Districte de finals de 2005 on s'instà a l'entitat Espai d'Inclusió i Formació, EICA, que d'acord amb la proposta que va redactar pel PII (inclosa dins l'epígraf sobre la creació d'equipaments que permetin desplegar programes de millora social) s'iniciï un procés participatiu que permeti la definició d'un espai de formació per a persones adultes dins l'equipament de la Penya Cultural Barcelonessa.

El procés participatiu s'inicia durant la primavera de 2006 i durarà fins el mes d'octubre del mateix any. No es troba finançat per Llei de Barris, sinó pel propi Districte i tenia per finalitat la definició d'usos, funcionament i organització d'un futur "espai d'acollida i d'orientació formativa, de formació i participació".

El procés fou promogut inicialment per EICA al que posteriorment s'incorporà l'Escola d'Adults del Casc Antic, depenent de l'Associació de Veïns de Casc Antic, tot i que l'encàrrec formal fou del Districte i el realitzà la Cooperativa Estratègies de Transformació Comunitària i Social (ETCS).

El procés s'estructura en dues fases: la primera de recollida de necessitats i propostes que hauran de servir el nou equipament, i la segona d'elaboració i redactat de les propostes.

La primera fase s'inicia el 29 de maig de 2006 es realitza una primera trobada de tècnics i entitats al Centre Cívic del Convent de Sant Agustí que permeté la construcció d'un espai de treball format per membres de la comissió tècnica i altres agents del procés amb una cadència de reunions setmanal. Aquest espai de treball es convertí en comissió tècnica.

L'1 de juliol de 2006 es celebrà una jornada de debat i reflexió al Col·legi Públic Miguel de Cervantes oberta al conjunt de la ciutadania que significà l'obertura del procés al barri amb una majoria de dones i persones vinculades a les dues entitats que lideraven el procés: EICA i l'Escola d'Adults. Aquell mateix dia es va aprofitar per realitzar una cercavila informativa pels voltants del Mercat de Santa Caterina i el carrer Sant Pere més Baix. El 6 de juliol de 2006 es realitzà un taller participatiu amb entitats, tècnics i ciutadans/es (immigrants i autòctons) al Col·legi Públic Miguel de Cervantes on es presenta un primer buidament de resultats.

La segona fase s'inicia el més de setembre de 2006, amb la redacció de la proposta que serà presentada en un taller participatiu celebrat el 21 de setembre de 2006 celebrat al Col·legi Públic Miguel de Cervantes.

En el procés es van reproduir la polarització de posicions entre entitats que viu el barri: d'una banda, EICA i l'Escola d'Adults de l'Associació de Veïns proposaven la creació d'una escola d'adults de nova generació fora del model oficial de la Generalitat. Per altra, l'Associació de Veïns reclamava que l'escola d'adults resultant fos integrada dins la xarxa oficial de la Generalitat.

El resultat del procés és encara avui incert. Malgrat que es va definir un model d'escola d'adults, aquest no ha estat aprovat pel Districte, especialment donat l'elevat pressupost que implicava la seva posada en marxa i el seu manteniment. Malgrat que formalment encara no s'ha traslluït un posicionament de l'administració municipal, de les entrevistes realitzades es desprèn que el Districte no és partidari del model decidit i que amb la seva definició actual difícilment serà implementable. Aquesta circumstància ha provocat recel entre les entitats participants, especialment per la manca d'una resposta clara sobre la temàtica en qüestió.

PROCÉS PARTICIPATIU DE DEFINICIÓ DEL MODEL DE GESTIÓ DELS EQUIPAMENTS COMUNITARIS DEL POU DE LA FIGUERA.

Aquest procés no es trobava inclòs en el disseny original del PII, i tal i com hem apuntat anteriorment ha estat fruit la voluntat política de la regidora. El procés neix amb la voluntat de definir un model de gestió pels equipaments de Sant Pere més Baix, 70-74 i del carrer Carders 33-37.

Donat que l'equipament de Sant Pere més Baix, ja estava finalitzat a l'iniciar el procés, es va pactar un model de funcionament provisional, a partir del qual la gestió tècnica de l'equipament aniria a càrrec de l'empresa Trànsit, fins que no es definís el model de gestió definitiu, i la dinamització aniria a càrrec d'aquelles entitats i col·lectius del barri que estiguessin interessades en donar-li usos puntuals. A partir d'aquí, es va decidir encetar un model de debat i discussió que tingués com a objectius:

- 1) Consensuar filosofia i caràcter dels equipaments.
- 2) Consensuar les activitats a desenvolupar.
- 3) Consensuar la forma de gestió dels equipaments.

Amb aquest objectiu s'han realitzat diferents sessions a fi de definir el model de gestió:

La primera sessió es va desenvolupar el 3 de juliol de 2008 i va tenir com a objectiu la definició de la filosofia de l'equipament: àmbit d'actuació, destinataris, objectius i criteris generals de funcionament. Posteriorment, es definiren els criteris per a la realització d'activitats.

El 30 de setembre es va realitzar una taula rodona d'experiències de gestió cívica a Barcelona amb la participació del Centre Cívic del Clot la Farinera, el Casal del barri de la Prosperitat, el casal Ton i Guida de Roquetes i la Masia de la Guineueta. El dimarts 21 d'octubre s'havien de desenvolupar i debatre les propostes corresponents al model de gestió i el dimarts 18 de novembre, s'havia d'acordar el model de gestió de l'equipament.

En les reunions realitzades han participat l'Associació de Veïns del Casc Antic, el Pla Integral del Casc Antic, RAI i altres entitats del barri. Destaca una baixa participació de veïns no associats.

8.3.3 Síntesi Participació

Taula 28. Síntesi del grau de participació en el PII de Santa Caterina i Sant Pere

Fases		MECANISMES DE PARTICIPACIÓ (com es participa?)	PARTICIPANTS (qui participa?)	TEMES TRACTATS (sobre què es participa)
IMPLEMENTACIÓ DEL PLA	DISSENY DEL PLA	El disseny és liderat per FOCIVESA, amb una baixa participació de les diferents àrees del Districte. Es realitzen quatre reunions informatives amb entitats on se'ls informa de la voluntat de presentar el PII i on se les convida a presentar projectes.	Tècnics de l'Ajuntament Entitats socials, associacions de comerciants i veïnals	Contingut del PII
	GESTIÓ DEL PLA	Es crea un comitè d'avaluació i seguiment que informa del desenvolupament del PII.	Tècnics de l'Ajuntament Foment de Ciutat Vella, SA Entitats i Associacions veïnals	Informació del desenvolupament del PII
	ACCIONS CONCRETES	Es realitzen tres processos participatius vinculats al PII: -Procés participatiu d'urbanització del Pou de la Figuera. -Procés participatiu de definició del model d'Escola d'Adults de Nova Generació. -Procés participatiu de definició del model de gestió de l'equipament comunitari del Pou de la Figuera	Tècnics de l'Ajuntament Foment de Ciutat Vella, SA Experts en participació ciutadana. Entitats i Associacions veïnals	Desenvolupament propostes contingudes en el PII
INCIDÈNCIA		En la fase de disseny les propostes presentades per entitats i associacions van ser recollides al PII, no així les propostes presentades per l'àrea de serveis socials. En la fase d'implementació, les propostes elaborades pels processos participatius han tingut una incidència desigual en el desenvolupament del PII: -La proposta del Projecte d'Urbanització del Pou de la Figuera, fou acceptada després de ser renegociada amb les entitats formants de l'Espai d'Entesa. -La proposta de model d'Escola d'Adults de nova generació està paralitzada. -El procés participatiu del model de gestió de l'Equipament Comunitari es troba encara en curs		

Font: elaboració Pròpia

8.4 Sociograma

El moviment associatiu al casc antic es troba fortament segmentat en funció dels posicionaments que les diferents entitats han mantingut al voltant del procés de reforma urbanística. Aquest fet s'ha reflectit en el procés del PII, tot i que ambdues posicions participen del procés, encara que les valoracions són diferents.

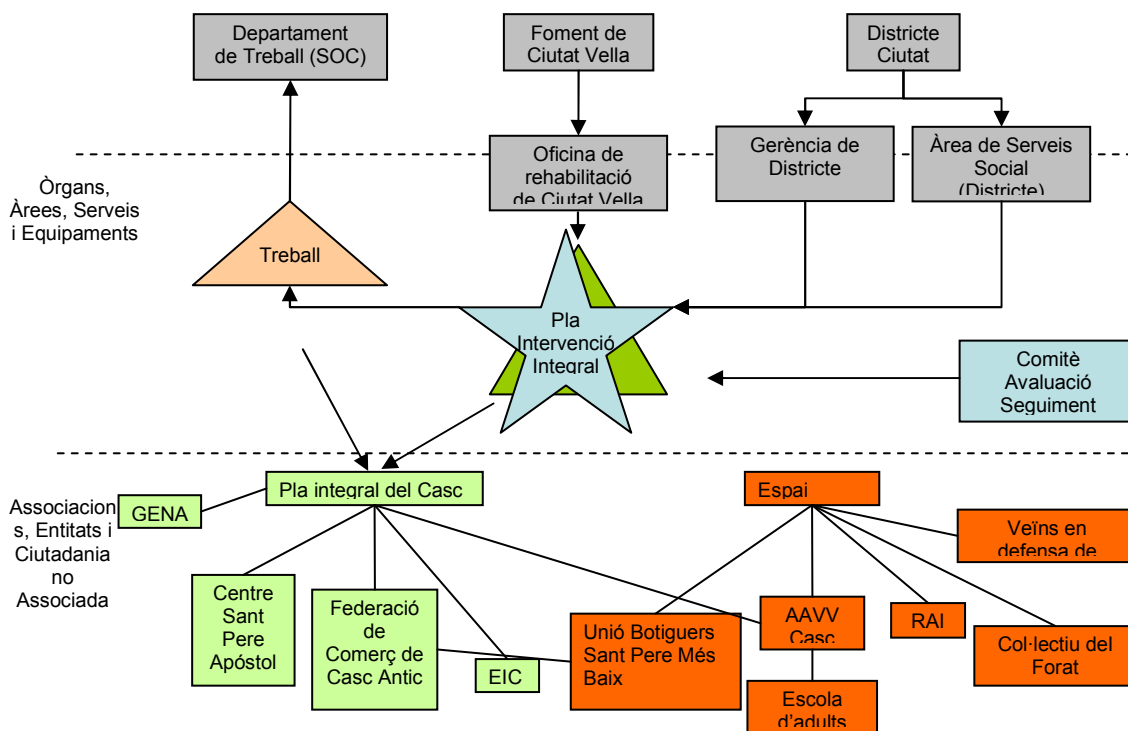
Entre l'Espai d'Entesa i PICA s'han observat els següents eixos de conflicte:

- Projectació urbanística: l'Espai d'Entesa ha acusat al PICA de “legitimar les intervencions de l'Ajuntament”, mentre diferents entitats del PICA acusen l'espai d'Entesa de “mantenir posicions immobiliàries i resistencialistes que dificulten la millora del barri”.
- Usos socials: l'Espai d'Entesa ha acusat al PICA de “pràctiques clientelars” amb l'Ajuntament de Barcelona a partir de la recepció de subvencions. Mentre entitats del PICA acusen a l'Espai d'Entesa de manca de sensibilitat amb les problemàtiques socials del barri i “el fet d'importar-lis més la pedra que la gent.”

A més de les associacions alineades dins el Pla Integral del Casc Antic i l'Espai d'Entesa, cal afegir l'existència d'altres entitats que al no participar de les dinàmiques d'alineament conflictual s'han vist menystingudes: en concret l'AMPA de l'escola Miguel de Cervantes, i les associacions de migrants.

No obstant això, cal tenir en compte que l'Associació de Veïns de Casc Antic, l'Unió de Botiguers de Sant Pere més baix formen part també del Pla Integral del Casc Antic.

Institucions

8.5 Conclusions: avaluació d'impactes

La PII de Sant Pere i Santa Caterina s'inscriu en una lògica continuïsta respecte a intervencions anteriors realitzades en el barri des de l'aprovació del PERI del Sector Oriental. En aquest sentit, la Llei de Barris no representa doncs un canvi substantiu en les lògiques de regeneració urbana que es porten realitzant en el territori, ni s'han creat organismes ad hoc, més enllà del comitè d'avaluació i seguiment. Potser per aquest fet, la llei de barris ha mantingut una baixa visibilització en el territori.

Tanmateix, la implementació de la Llei de Barris ha servit per desbloquejar un conflicte veïnal que s'arrossegava des de fa més de 8 anys: l'urbanització de la zona corresponent al Pou de la Figuera/Forat de la Vergonya. En aquest sentit, les principals actuacions urbanístiques previstes en el PII s'han centrat en aquest sector. Els resultats finals han estat valorats positivament per les parts implicades a excepció del Col·lectiu del Forat.

Respecte a la integralitat del PII, la seva lògica respon a un projecte eminentment urbanístic (urbanització del Pou de la Figuera, ajuts a la rehabilitació i millora del

sanejament dels edificis) on l'apartat social es redueix a la dotació d'equipaments, el millorament dels locals d'entitats i la creació d'una campanya de revitalització econòmica. La inexistència de programes d'intervenció social focalitzats en col·lectius diana, no ens permet calibrar en quina mesura les intervencions realitzades han servit per la millora de les condicions de vida de les poblacions vulnerables.

Respecte a la transversalitat del PII, aquesta ha estat molt baixa en el disseny i baixa en la implementació. L'existència de Foment de Ciutat Vella com societat encarregada de gestionar els programes de remodelació urbana i la seva existència separada del Districte dificulta el treball intersectorial entre els afers urbanístics i les problemàtiques socials. En aquest sentit, l'elaboració del PII fou responsabilitat exclusiva de Foment i regidoria del Districte, sense una participació de les altres àrees. En la implementació, cal destacar la implicació de la Responsable de Territori de l'àrea de Serveis Socials. Tanmateix, no tenim constància de la participació d'altres àrees del Districte.

La coordinació multinivell ha estat centrada bàsicament en el comitè d'Avaluació i seguiment del PII, on han participat responsables del Departament de Polítiques Territorials i Obres Públiques, del Departament de Salut i del Departament de Benestar i Família de la Generalitat de Catalunya, i el Consorci Sanitari de Barcelona. Tanmateix, de la lectura de les actes i les entrevistes realitzades no es desprèn que hagin tingut una participació efectiva en el PII, més enllà del control exercit pels responsables del PTOP. Un altre element de coordinació multinivell ha estat l'acció complementària del Departament de Treball mitjançant el Servei d'Ocupació de Catalunya, partida que fou destinada a la generació de Plans d'Ocupació per les entitats durant un període de sis mesos.

La participació ciutadana en el Projecte d'Intervenció Integral ha estat alta, tant en el disseny, a partir de la crida a les entitats per què preparessin projectes per incloure en el PII, com en la implementació: generació de tres processos participatius vinculats al PII. Tanmateix, la qualitat de la participació caldria qualificar-la com a baixa pels següents motius:

- En el disseny, el format de participació fou eminentment informatiu i consultiu. Es demanà a les entitats que elaboressin projectes, però no se'ls va informar dels criteris que van decidir la seva inclusió ni es va obrir la participació a debat sobre la lògica global del PII.
- En la implementació l'únic òrgan participatiu generat ad hoc ha estat el comitè d'avaluació i seguiment. Les entitats entrevistades s'han queixat del seu caràcter eminentment tècnic, la manca d'informació prèvia, i especialment la descompensació entre representants de la societat civil i l'administració que dificultava la seva participació.

Respecte als processos participatius, el procés d'urbanització del Pou de la Figuera ha estat criticat per la seva brevetat i per la utilització del mètode de butlletes com a canal per a la participació dels veïns. D'altra banda, de les entrevistes realitzades es desprèn

que la decisió sobre el model final d'urbanització no fou definida en el procés sinó mitjançant reunions bilaterals entre el Districte i les entitats.

El procés participatiu del centre de formació de persones adultes va ser dels únics on hi va haver una participació de població d'origen migrant, malgrat que la majoria de participants eren persones vinculades als espais de formació d'EICA i l'Escola d'Adults de l'Associació de Veïns del Casc Antic. Fou un procés poc tutelat per l'administració, de manera que el resultat final és molt possible que no sigui acceptat per ser sufragat per l'Administració.

El procés de participació del model de gestió cívica de l'Equipament del Pou de la Figuera respon a un canvi motivat per l'entrada de la nova regidora. Aquest fet ha generat suspicàcies en algunes entitats que defensaven el model inicial d'un equipament per infants i joves gestionat privadament. Tanmateix es tracta d'un procés en marxa que es valorat positivament per les entitats participants.

Els dèficits observats en la participació estan en part vinculats a la forta polarització que travessa el teixit associatiu del barri. Aquest fet, desmotiva la participació de les entitats no alineades, de la població nouvinguda i de la ciutadania a títol individual. Els mecanismes del Districte per la presa de decisions, reunions bilaterals amb entitats, tampoc contribueixen a la motivació en la participació. D'altra banda, l'única modificació substancial en la fase d'implementació respecte al disseny inicial del PII, el canvi de funció de l'equipament del Pou de la Figuera, no ha estat motivada per un procés participatiu, sinó pel canvi de regidora.

Finalment, malgrat que el PII ha servit per desbloquejar el conflicte del Pou de la Figuera, podem constatar que ha rebaixat les dinàmiques de tensió entre actors, però la situació de forta polarització que viu el teixit associatiu ha impedit augmentar la relació de confiança entre els actors implicats. Alhora, de les entrevistes realitzades, no s'extreu que el PII hagi servit per dinamitzar o enfortir les xarxes locals, que han seguit les seves dinàmiques internes de realiniament: procés de reflexió interna en el cas del PICA i constitució del Fòrum Veïnal de Ciutat Vella en el cas de l'Associació de Veïns del Casc Antic.

9. Anàlisi comparada dels PII

Aquest capítol té per objecte analitzar quins ha estat els resultats obtinguts en els diferents estudis de cas, a fi d'avaluar la plausibilitat de les hipòtesis presentades i identificar aquells factors que intervenen en la integralitat i la participació en el disseny i execució dels diferents PII a partir de l'anàlisi comparada.

Iniciarem la nostra exposició, comparant els principals indicadors socio-demogràfics corresponents als 8 casos objecte d'estudi.

Taula 29. Indicadors sociodemogràfics

Ciutats	Barris	Població barri (habitants)	% Població estrangera	% Atur	Col·lectius vulnerables
Lleida	La Mariola	10.800	7,9	15	Població gitana Gent gran
Terrassa	Districte II	19.798	30	12,8	Població migrant
Manlleu	Barri de l'Erm	3.324	42,7	16	Població Migrant
Ripoll	Barri Vell	1.335	9	8,4	Gent Gran
Olot	Nucli Antic	1.832	28,9	15,3	Població Migrant
Santa Perpètua	Can Folguera	6.900	21	23,1	Població migrant Població gitana
Barcelona	Santa Caterina-Sant Pere	15.008	27	12,7	Població migrant i gent gran
Tarragona	Campclar	8.550	---	12,7	Població gitana

Font: elaboració pròpia a partir dels diferents PII.

Respecte a la grandària del barri, observem com hi ha cinc casos que corresponen a zones amb poblacions inferiors a 10.000 habitants, i tres casos amb poblacions superiors. Tanmateix, aquesta diferència s'explica no tant per raons de grandària dels barris, com per les estratègies de delimitació de les zones d'intervenció.

Per exemple, en el cas de Terrassa, no s'ha pres un únic barri, sinó un districte (el Districte II) que inclou quatre barris (Ca n'Anglada, Montserrat, Torre-Sana i Vilardell) i en el cas de Barcelona s'han escollit dos barris (Sant Pere-Santa Caterina) dins la zona del sector oriental de Casc Antic del Districte de Ciutat Vella.

L'elecció d'un districte en el cas de Terrassa, respon a la voluntat per part de l'Ajuntament de no estigmatitzar el barri de Ca n'Anglada i desenvolupar una acció més integral zonalment, mentre en el cas de Barcelona, l'elecció de dos barris correspon a la localització d'una intervenció en la zona de Sant Pere, col·lidant al barri de Santa Caterina. Estratègies de delimitació que sobrepassen la zona estricta

del barri, han estat també detectades en el cas de Lleida i de Santa Perpètua de la Mogoda.

Si atenem a la resta d'indicadors, observem com la presència de població immigrant és superior al 20% en els casos de Manlleu, Terrassa, Olot i Barcelona; i superior en tots els casos a la mitjana de Catalunya, un 7%. Cal subratllar que en el cas de Tarragona no apareixen en el PII ni en les estadístiques municipals dades corresponents a la població estrangera resident a Campclar. Si analitzem els grups vulnerables, el col·lectiu migrant apareix com un dels col·lectius vulnerables en 5 dels 8 casos seleccionats.

Tanmateix, tal i com hem exposat en els estudis de cas, a Olot i Barcelona, malgrat la rellevància del col·lectiu migrant, no s'han previst accions focalitzades en aquest col·lectiu dins el PII. En aquest sentit, el col·lectiu migrant no constitueix una població diana (*target group*) explícita d'ambdós PII. També és una característica compartida en la majoria de casos, la baixa participació d'entitats i particulars d'origen migrant en els mecanismes i processos participatius engegats en els PII. Un altre col·lectiu vulnerable que apareix en tres dels casos seleccionats (Lleida, Santa Perpètua de la Mogoda i Tarragona) correspon a la població gitana, si bé tampoc apareix com a *target group* dels casos estudiats a excepció de Lleida, on s'ha desenvolupat un programa de promoció de l'associacionisme enfocat a les dones gitanes.

Si atenem als indicadors d'activitat, la taxa d'atur observada és superior en 7 dels 8 casos al 10,2% de la mitjana catalana. L'excepció correspon al Barri Vell de Ripoll on la taxa d'atur se situa per sota de la mitjana catalana. Tanmateix, si comparem les taxes d'atur observades, aquestes tendeixen a ser superiors en els casos corresponents a barris perifèrics que en els centrals, a excepció del cas de Tarragona. Aquest fet s'explica per la composició social dels barris perifèrics històricament vinculada al sector industrial, fortament afectat pels processos de terciarització econòmica. L'excepció de Campclar s'explica pel caràcter industrial del Camp de Tarragona que encara es troba fortament vinculat a la indústria petroquímica.

Observem doncs que una de les característiques comunes als casos estudiats correspondria a la concentració de població d'origen estranger o gitano, una part important de la qual es troba en situació de vulnerabilitat. Aquesta característica correspondria amb un dels objectius subjacents a la Llei de Barris que promou l'actuació preferent en aquells barris on es percep un risc de guetificació a partir de la disminució del diferencial de rendes en el sòl, com a mecanisme indirecte per evitar la concentració espacial de col·lectius vulnerables.

9.1 Anàlisi de la participació i la integralitat

A fi d'analitzar comparativament la interrelació entre participació i integralitat, hem generat una taula resum que inclouria ambdues dimensions, diferenciant-ne tres subdimensions per cadascuna d'elles, i afegint l'orientació (urbanística o social) de les polítiques per cadascun dels casos estudiats.

Taula 30. Participació i integralitat dels PII estudiats

CAS	PARTICIPACIÓ			INTEGRALITAT			CONTINGUT DE LES POLÍTIQUES
	DISSENY	EXECUCIÓ	INCIDÈNCIA	TRANSV.	COORD. MULTINIVELL	MULTIDIM.	
Ripoll	Nul·la	Baixa	Nul·la	Baixa	Moderada	Baixa	Urbanística
Olot	Nul·la	Baixa	Baixa	Baixa	Moderada	Baixa	Urbanística
Barcelona	Moderada	Alta	Moderada	Baixa	Baixa	Baixa	Urbanística i Equipaments
Lleida	Baixa	Baixa	Baixa	Baixa	Alta	Moderada	Urbanística i Equipaments
Manlleu	Baixa	Alta	Baixa	Alta	Alta	Alta	Urbanística- Sociocomunitària
Santa Perpètua de la Mogoda	Baixa	Alta	Baixa	Moderada	Moderada	Alta	Urbanística- Sociocomunitària
Terrassa	Nul·la	Alta	Alta	Alta	Baixa	Alta	Urbanística- Sociocomunitària
Tarragona	Nul·la	Baixa	Baixa	Moderada	Moderada	Alta	Urbanística- Sociocomunitària

Font: elaboració pròpia a partir dels casos d'estudi

Així doncs, hem construït la dimensió d'integralitat atenent a l'anàlisi de tres subdimensions: la transversalitat (que correspondria a la coordinació interadministrativa i la transversalitat intersectorial); la coordinació multinivell (que correspon a la coordinació entre diferents nivells de l'administració: principalment autonòmica i municipal) i la multidimensionalitat (que correspon al caràcter multidimensional de les accions incloses en el PII en relació als diferents camps d'actuació).

Si atenem a la conjunció de les tres dimensions, la integralitat observada tendiria a ser baixa en els casos d'Olot, Ripoll i Barcelona; moderada a Santa Perpètua i alta en els casos de Manlleu i Terrassa; si bé aquesta darrera obté una baixa puntuació referida a la coordinació multinivell⁷⁹.

A fi d'analitzar la dimensió de la participació l'hem descomposada també en tres dimensions: la participació en el disseny, la participació en l'execució i la incidència de la participació en les accions contingudes en el PII.

En aquesta dimensió observem com en la majoria de casos estudiats no s'ha contemplat la participació en el disseny del PII, a excepció del cas de Santa Caterina

⁷⁹ Si bé la coordinació multinivell és un factor a considerar alhora d'avaluar la integralitat d'un PII, la seva ponderació és inferior que la transversalitat i la multidimensionalitat; en tant que l'impacte sobre el contingut i implementació de les accions és menor, tal i com mostren els casos d'Olot i Ripoll.

on es recolliren propostes d'entitats per incloure-les com accions en el PII. Un dels factors explicatius d'aquesta excepció, tal i com desenvoluparem més endavant, correspondria a l'existència d'un conflicte previ en la zona del Pou de la Figuera, que el propi PII tenia com a objectiu solventar.

Pel que fa a la participació en el disseny del PII hem qualificat com a participació baixa, aquells processos que han incorporat algun element participatiu, per exemple Diagnòstics participatius previs en el cas de Santa Perpètua, però que no s'hagin realitzat específicament dins el marc del disseny del PII, per diferenciar-los d'aquells casos on no s'han recollit aquests elements, i que hem qualificat com a participació nul·la.

Un dels factors explicatius d'aquesta baixa presència de la participació en el disseny podem atribuir-lo al propi enfocament de la Llei de Barris que prioritza lògiques de disseny *top-down*. A aquest fet s'hi suma la tendència per part de les administracions a adoptar enfocaments tecnocràtics en la redacció de plans de regeneració urbana: primant l'expertícia tècnica municipal enfront d'altres expertícies socials. Més endavant aprofundirem en aquests dos aspectes.

Respecte a la participació en l'execució i com aquesta ha incidit en el desenvolupament de les actuacions del PII trobem tres tipologies: la primera correspondria a aquells casos en què la participació en l'execució i la seva incidència en el contingut del PII ha estat baixa.

La majoria d'aquests casos (Ripoll, Olot i Lleida) corresponen a PII que han tingut una orientació eminentment urbanística, amb teixits associatius dèbils (Ripoll) o programes de participació poc estructurats (Olot i Lleida). El cas de Tarragona, on malgrat la presència d'una orientació socio-comunitària, la baixa participació s'explica pel fet que aquesta encara no ha arribat a desenvolupar-se, a causa de la reconfiguració del disseny i la paralització consegüent de la implementació. En aquest sentit, no podem establir encara conclusions sobre aquest cas, en tant que caldrà observar el seu futur desenvolupament.

Una segona tipologia correspondria a aquells casos en què la participació ha estat alta, però la seva incidència ha estat mitjana o baixa. En primer lloc trobem el cas de Manlleu, on es partia d'una experiència feble respecte la voluntat política municipal de fomentar polítiques participatives. En aquest sentit, la participació en l'execució ha tingut com a principal efecte enfortir i donar cohesió als mecanismes i òrgans participatius, més que no influir directament en el PII. D'altra banda, cal considerar també el cas de Barcelona, on malgrat l'existència d'una participació alta tant en el disseny com en l'execució, la incidència moderada s'explica per la baixa qualitat dels mecanismes i òrgans de participació promoguts per l'ens municipal en el territori, la situació de polarització del seu teixit associatiu i l'ús que l'administració ha fet d'aquesta participació.

Finalment, referent al cas de Santa Perpètua, on s'ha observat una participació alta i una incidència moderada, podem atribuir-ho a que malgrat que el PII tingui una

orientació urbanística-sociocomunitària, hi ha una predominança dels elements urbanístics, en tant que el disseny del PII respon a la necessitat de configurar una nova centralitat a nivell de tota la ciutat i això es realitza a través de nous equipaments municipals.

Resumint, l'anàlisi de casos indica que la incidència de la participació en aquells PII que s'orienten més a la dimensió urbanística tendeix a ser inferior que en la vessant social. El que s'explicaria pel caràcter estratègic i tècnic que les administracions municipals atribueixen a la planificació urbanística, tendint a una centralització de la presa de decisions en àmbits experts, a diferència de l'àmbit social, on la participació és vista com a un element fomentador de la cohesió social.

La tercera tipologia correspondria a aquells casos en que la participació ha estat alta i la seva incidència també ha estat alta, el que correspondria al cas de Terrassa. En aquest cas, la incidència respondria a diferents factors com la fortalesa de l'historial participatiu prèvia, la voluntat política d'impulsar la participació ciutadana i la integralitat del propi PII un cop reformulada la seva implementació amb la creació de Grups de Treball que afavoriren la participació de les entitats.

En referència a aquesta dimensió, cal diferenciar els PII que han basat la participació en processos participatius (Barcelona) d'aquells que a més de processos han generat òrgans estables de participació (Terrassa, Manlleu i Sta. Perpètua). Els processos han tendit a centrar-se en aspectes urbanístics (Barcelona, Manlleu) amb una incidència baixa (Manlleu) o moderada (Barcelona) en els resultats finals. En canvi, la creació d'òrgans ha tingut una major incidència en els PII, en tant que funcionen sense limitacions temporals, fomenten la interrelació entre xarxes, generen espais de deliberació i s'ocupen de diferents actuacions, a diferència dels processos que tendeixen a centrar-se en una única actuació i tenen una limitació temporal que dificulta la deliberació. Així doncs, a partir dels casos estudiats podem afirmar que la generació d'òrgans estables de participació (Taules, grups de treball,...), tendeix a fomentar la integralitat de les actuacions.

Finalment, hem generat una darrera variable corresponent a la orientació/contingut de les polítiques, diferenciant entre aquelles que tenen una orientació eminentment urbanística d'aquelles que hi afegeixen una orientació socio-comunitària. D'una banda, trobem els casos d'Olot i Ripoll, on el PII és vist com a oportunitat per desenvolupar un pla urbanístic. Com a casos intermitjos, trobaríem el cas de Barcelona, que afegeix a l'orientació urbanística la dotació d'equipaments però no desenvolupa programes rellevants d'abast socio-comunitari; el cas de Lleida i Sta. Perpètua, on malgrat l'orientació predominantment urbanística i de generació d'equipaments s'hi acompanyen accions socials diferenciades de les urbanístiques, tot i que força sectorialitzades. Finalment, com a casos que inclouen ambdues dimensions, urbanística i social, trobaríem els casos de Manlleu, Terrassa i Tarragona.

9.2 Relació entre casos i hipòtesis

En l'origen del nostre estudi ens havíem plantejat si les xarxes més plurals i amb una participació més intensa afavoreixen que les polítiques de regeneració urbana resultants siguin més integrals i més orientades al desenvolupament social i comunitari del barri. En aquest sentit vam conformar dos hipòtesis a les que volíem donar resposta en el nostre estudi:

- Hipòtesi 1: quan la participació és més intensa i més plural, la capacitat de la ciutadania per influir en els continguts de les polítiques és més elevat.
- Hipòtesi 2: quan la participació és més intensa i més plural, els continguts de les polítiques de regeneració urbana es caracteritzen per una major integralitat i per un major caràcter social i comunitari.

Respecte a la primera hipòtesi, aquesta només es confirma en el cas de Terrassa. En el cas de Barcelona, malgrat que la participació hagi estat alta, la seva incidència en les polítiques ha estat moderada, el que hem atribuït l'efecte de la qualitat de la participació. En el cas de Manlleu, hem observat una participació alta i una incidència baixa. En aquest sentit, la participació s'ha centrat fonamentalment en les polítiques de convivència, alhora que s'han desenvolupat processos participatius per elaborar el disseny d'algunes intervencions urbanístiques. De totes formes, sobretot en l'àmbit urbanístic la presa de decisió ha estat altament centralitzada, de manera que les decisions estratègiques es prenen fora dels processos participatius.

Respecte a la segona hipòtesi aquesta no ha pogut contrastar-se amb els casos seleccionats, ja que en la majoria de casos la participació en el disseny del PII va ser pràcticament nul·la. En el cas de Barcelona, on hi va haver participació en el disseny, però no mitjançant un procés participatiu, sinó a partir de la recollida de dossiers de propostes de les diferents entitats, la seva incidència ha afectat principalment als usos dels equipaments i en determinades millores en l'espai públic.

Així hem contestat a través de l'anàlisi que aquells que tenen un plantejament més integral i amb un major pes de la dimensió social i comunitària hi ha més espai per la participació i acostuma a ser més intensa. Per contra aquells que estan més centrats en els aspectes urbanístics es fa més difícil que la participació incideixi amb aquells aspectes més estratègics.

A fi de copsar millor la interrelació entre les dues variables que hem analitzat amb més profunditat en aquest estudi (integralitat i participació) considerem que cal tenir en compte l'efecte de diversos factors intervinents. En el context del nostre estudi hem identificat sis possibles factors intervinents: la tipologia del barri, la grandària del municipi, la tipologia de capital social predominant en el territori, el pressupost assignat a cada PII, la presència de programes de regeneració urbana anterior i l'existència de conflictes previs en el territori.

9.2.1 Tipologia de barri

El primer factor que hem considerat correspon a la diferenciació de barris centrals, entenent per centre el seu caràcter de nucli històric, i barris perifèrics, entenent per perifèria els barris construïts arran del creixement urbà de les dècades dels 60 i 70 amb tipologies edificatòries poligonals o d'urbanització marginal i amb una funció eminentment residencial destinada a allotjar la població migrant interior dins el context de producció fordista. Les consideracions de barri central o perifèric no tenen doncs una dimensió física, alguns dels barris perifèrics han estat incorporats a la centralitat urbana, com és el cas de Santa Perpètua, sinó històrica, edificacional i cognitivo-cultural.

Taula 31. Barris centrals i perifèrics

Centre històric	Perifèria
Barcelona (Santa Caterina-Sant Pere)	Terrassa (districte II)
Olot (Nucli històric)	Santa Perpètua de la Mogoda (Can Folguera)
Ripoll (Barri vell)	Lleida (la Mariola)
	Manlleu (l'Erm)
	Tarragona (Camp Clar)

Font: elaboració pròpia a partir dels casos

Els nuclis històrics analitzats comparteixen un conjunt de característiques que els diferencien dels altres casos: es tracta de zones densament poblades, amb un parc d'habitatges antic amb dèficits estructurals (mal estat de conservació de les façanes; degradació dels elements comuns: escales, baixants; nombre elevat d'edificis vacants i presència d'edificis en estat ruïnós, element força significatiu en el cas d'Olot) i d'habitabilitat (aforament d'aigua, instal·lacions elèctriques de baix voltatge,...)

El règim de tinença majoritari en aquests barris és el de lloguer, amb presència d'arrendataris amb rendes antigues, i un predomini de propietaris absentistes que han descuidat el manteniment dels edificis. A aquesta situació, cal afegir la presència de casos d'assetjament immobiliari en el cas de Barcelona a causa de la tendència gentrificadora que pateix la zona.

Respecte a la seva composició sociodemogràfica, aquesta segueix també uns patrons comuns: importants índex d'envelliment i sobreenvelliment poblacional entre la població autòctona i l'arribada de població estrangera (28,9% a Olot i 27% a Barcelona) que tendeix a concentrar-se en aquests barris com a zona de primera arribada donat una millor facilitat d'accés a l'habitatge: existència d'un mercat de lloguer amb preus més assequibles donat el mal estat de conservació dels edificis i presència de xarxes de paisanatge que generen serveis (comerç alimentari, locutoris, perruqueries, centres d'emissió de divises) orientats a satisfer les necessitats de la població migrant.

Respecte a la seva activitat econòmica, es tracta de zones on històricament ha predominat l'activitat comercial: un comerç de proximitat, de dimensions reduïdes i transmès de pares a fills, combinat amb petits tallers; tot i que actualment s'observa un procés de davallada de l'activitat, fet que comporta un creixement de locals inactius (un 33,9% a Olot) o la seva substitució bé per activitats regentades per migrants, o bé per activitats gentrificades (Barcelona).

En els tres casos estudiats, es tracta de PII orientats a la intervenció urbanística i on el camp social tendeix a incloure actuacions encaminades a fomentar la dinamització comercial.

Els casos corresponents a barris perifèrics fan referència a barris generats durant el període de desarrollista, amb una predominança dels barris creats pels òrgans d'habitatge públic franquista (l'Obra Sindical de l'Hogar, Instituto Nacional de la Vivienda) a Campclar, la Mariola o Ca N'anglada o fruit de la promoció privada en el cas de Can Folguera.

Els barris foren construïts per donar solució a la insuficiència habitacional fruit del creixement poblacional que van experimentar les ciutats catalanes arran de la migració espanyola (50' i 60'). Tot i que en la majoria de casos estudiats hi ha diversitat de tipologies d'habitatges, en destaca la presència de blocs poligonals, alguns d'ells amb mal estat de conservació a causa de la mala qualitat edificatòria, l'absència d'ascensors i la manca de manteniment. D'altra banda, aquests barris hereten problemes derivats de la mala planificació urbanística anterior: monofuncionalitat residencial, manca d'equipaments comunitaris i dèficits d'accessibilitat.

El règim de tinença majoritari és de propietat, en tant que les polítiques d'habitatge públic franquista i posteriors han tendit a prioritzar l'accés a la propietat enfront el lloguer. Si bé, en la majoria dels casos, els residents no van accedir directament a la propietat dels edificis, sinó mitjançant un sistema de pagament de quotes que s'ha perllongat fins el període democràtic.

La composició sociodemogràfica tendeix a ser més homogènia que en els barris centrals, primant els sectors de classe treballadora desqualificada. En alguns d'aquests barris, s'observa una presència significativa de població gitana (un 70% a la Mariola i un 12% a Campclar) fruit de les polítiques de concentració espacial envers aquest col·lectiu. En els casos dels barris on hi ha una major concentració de població gitana la presència de població migrant tendeix a ser menor (un 7,9% a la Mariola). El seu caràcter monofuncional ha comportat que el teixit comercial sigui dèbil. En molts casos la pròpia tipologia constructiva dels edificis no preveia la presència de locals comercials als baixos.

Els barris perifèrics foren dels més afectats per la desindustrialització dels 80', concentrant durant aquelles èpoques importants taxes d'atur, absorbida en part avui en dia pel sector de la construcció i el de serveis. Malgrat això, els índex d'aturs es situen per sobre la taxa catalana i tendeixen a superar l'atur observat en els barris centrals.

Respecte als projectes d'intervenció, podem considerar que mentre l'objectiu programàtic dels PII dels barris centrals tendeixen a retornar el caràcter de centralitat dels centres històrics, esdevenint un focus d'atracció de consum i de rendes mitjanes, els PII de la perifèria s'orienten més a assegurar la cohesió social.

En aquest sentit, considerem que la participació en els PII dels barris centrals tendeix a ser més baixa, i orientada al foment d'operacions de dinamització comercial, excepte en el cas de Santa Caterina-Sant Pere on cal tenir present l'existència d'un conflicte previ que motivaria la participació; mentre la participació en els barris perifèrics esdevé més rellevant, donat que aquesta és entesa com a un instrument per a generar cohesió social.

Ahora, analitzant els casos observats els PII dels centres històrics tendeixen a mostrar una integralitat baixa, mentre els PII dels barris perifèrics tendeixen a una major integralitat i incorporar l'orientació socio-comunitària. L'excepció correspondria al cas de Lleida, on el PII mostra un contingut orientat a intervencions urbanístiques i generació d'equipaments, ja que justament un dels objectius del PII seria millorar la connectivitat urbana de la Mariola amb la resta de ciutat i dotar al barri d'un equipament de centralitat, el futur CosmoCaixa, que el vinculi amb la ciutat. Aquesta situació, es repeteix en menor mesura en el cas de Santa Perpètua de la Mogoda.

9.2.2 Grandària del Municipi

Un altre factor que hem identificat és el corresponent a la grandària del municipi, en tant que els municipis grans tenen més recursos pressupostaris i humans per desenvolupar programes de regeneració urbana. Aquest factor es troba alhora relacionat amb la caracterització de la participació i la integralitat.

Taula 32. Grandària del municipi

Municipis grans	Municipis Petits
Barcelona (1.595.110)	Ripoll (10.867 hab.)
Terrassa (202.136 hab.)	Manlleu (20.091 hab.)
Tarragona (134.163 hab.)	Santa Perpètua de la Mogoda (23.443 hab.)
Lleida (127.314 hab.)	Olot (32.337 hab.)

Font: Idescat 2007

En referència a la participació, els municipis petits tendeixen a desenvolupar xarxes i mecanismes informals de participació a causa d'una major proximitat entre administració i administrats/des, el que ha estat observat en els casos d'Olot i Ripoll. Aquest fet, que per si mateix no té per què ser considerat com a negatiu, pot generar no obstant alguns efectes distorsionadors de la participació.

D'una banda es reforça una participació bidireccional entre administració i administrats/des, dificultant l'establiment de mecanismes horitzontals (taules, coordinadores, comissions); d'altra banda, pot generar situacions de desigualtat entre

ciutadans i entre determinats actors que mantenen un diferent grau de relació informal i bilateral amb l'administració, tot dificultant l'accés a la informació i als espais de deliberació d'aquelles entitats i col·lectius que es troben més lluny dels centres decisors i generant, en ocasions, relacions clientelars amb els actors més propers a l'administració.

A banda d'aquesta particularitat dels municipis petits per desenvolupar canals informals de relació entre l'administració i ciutadania, cal destacar també la poca capacitat d'aquests municipis per impulsar canals i mecanismes amb un major grau de formalitat i horitzontalitat. L'excepció correspondria en aquest cas a Manlleu, un municipi de 20.091 habitants que va aprofitar l'oportunitat del PII per estructurar la seva xarxa participativa. Tanmateix, cal tenir present alhora d'abordar aquesta excepció el pressupost del PII, que tal i com analitzarem es desvia de la mitjana dels pressupostos dels municipis petits, permetent destinar més recursos al projecte.

Un altre factor observat en els municipis petits és la insuficiència de recursos per part de l'administració local, el que genera una major coordinació amb altres òrgans finançadors, especialment la Generalitat. Aquest factor explica l'observació d'una major coordinació multinivell en els casos dels municipis petits (Olot, Ripoll, Manlleu, Santa Perpètua de la Mogoda) que els municipis més grans (Barcelona i Terrassa).

En el cas dels municipis grans, que disposen de més recursos, hi ha la tendència a establir programes de participació més estructurats, tot i que a voltes es corre el risc d'una excessiva tecnificació i professionalització de la participació. Alhora, un altre problema identificat és la superposició d'òrgans i estructures participatives i administratives que pot acabar generant un efecte desestructurador de la participació (Lleida) o dificultar la transversalitat interadministrativa (Barcelona).

9.2.3 Tipologia del capital social predominant al territori

Taula 33. Tipologia de capital social predominant en cada àrea d'intervenció

Capital social de Vincle (bonding)	Capital Social de Pont (bridging)	Capital Social d'Escala (linking)
Ripoll	Terrassa	Barcelona
Olot	Manlleu	Tarragona
La Mariola (amb elements de linking)	Santa Perpètua de la Mogoda	

Font: elaboració pròpia a partir dels casos

El concepte de capital social ha tingut en el camp de les ciències socials una gran difusió per explicar la interrelació entre les formes d'articulació de la societat civil i la *performance* democràtica. Es tracta d'una forma de capital present en els grups humans que cal distingir-lo del capital material (recursos econòmics i patrimonials), el capital cultural (recursos cognitius i simbòlics) i el capital humà (recursos humans) presents en les diferents formes d'acció col·lectiva. Recollint les diferents

conceptualitzacions de Coleman, Bourdieu, Putnam, Lin i Granovetter distingirem tres tipus de capital social

Capital social de vincle (*bonding social capital*): és el capital social arrelat en grups i institucions que tendeixen a establir vincles entre actors homogenis, es fonamenta en una identitat compartida forta i basa la seva força en relacions de confiança i un sistema de normes compartit. La seva predominança comporta relacions estables però poc obertes a canviar.

Capital social de pont (*bridging social capital*): és el capital social que trobem en grups i institucions que vinculen actors heterogenis, les identitats socials resultants tendeixen a ser més fluïdes, i malgrat que la seva predominança pot ser motiu de conflicte, especialment quan aquests actors creen xarxes amb una forta predominança de capital social de vincle, també aporta la possibilitat de combinar recursos diferents enriquint el capital social total.

Capital social d'escala (*linking social capital*): és el capital social que trobem en grups i institucions que mantenen diferents graus de poder i estatus. És un capital que tendeix a estratificar els actors socials i la seva predominança pot portar a sistemes clientelars quan tendeix a la estabilitat, o al conflicte per recursos de poder quan aquesta estabilitat és contestada.

En principi, en tota col·lectivitat hi podem trobar les tres formes de capital social. Però sovint observem una predominança d'un o altre tipus. En referència als nostres casos d'estudi, podem classificar els barris segons quin és el tipus de capital social que hi predomina, fet que es troba estretament relacionat, no només amb les característiques i les dinàmiques socials del barri, sinó també amb la forma com s'hi estructura la participació. Les diferents formes de capital social, doncs, influenciades per les característiques estructurals del barri i les seves dinàmiques socials, són un important factor explicatiu a l'hora d'analitzar com s'ha materialitzat la participació en cadascun dels casos estudiats:

El capital social de vincle tendeix a generar-se en barris de forta identitat, amb un teixit associatiu tradicional i homogeni. Tal seria el cas dels barris del nucli històric d'Olot i Ripoll i el barri de la Mariola on predominen les associacions de comerciants i associacions veïnals en els dos primers casos, i una comunitat gitana amb un fort sentit identitari que combina formes de *bonding* i *linking*. Les relacions de participació observades en aquests municipis tendeixen a basar-se en relacions de confiança i la comunicació amb ens municipals circula a través de canals informals. En els tres casos s'observa una participació baixa en la implementació i una incidència baixa amb absència d'òrgans estructurats o eficaços.

El capital social de pont (*bridging*) tendeix a generar-se en barris d'identitats fluïdes, amb un teixit associatiu diversificat i on sovint conviuen grups socials heterogenis, per exemple una presència significativa de col·lectiu migrant organitzat. La predominança d'aquest tipus de capital social l'hem observat en el Districte II a Terrassa, el barri de l'Erm i Santa Perpètua de la Mogoda. A fi de prevenir les relacions conflictuals

anteriors (Ca N'Anglada i l'Erm), la participació tendeix a ser més estructurada i la seva intensitat és moderada o alta. La diferent capacitat d'incidència pot explicar-se a partir del grau previ d'estructuració de la participació i l'obertura de les administracions a recollir les innovacions sorgides en un context de *bridging*.

El capital social d'escala (*linking*) seria predominant en aquells barris on la intervenció de l'administració ha suposat un esglaonament de les relacions de poder amb un teixit associatiu segmentat, produint-se una estratificació associativa que pot generar situacions de clientelisme o conflicte entre actors que mantenen desiguals relació de poder amb l'administració: aquest seria el cas de Santa Caterina-Sant Pere a Barcelona i Tarragona.

9.2.4 Presència anterior de programes de regeneració urbana

L'existència d'un programa de regeneració urbana anterior es troba relacionada amb la integralitat dels PII, ja que si d'una banda l'existència d'aquests programes inscriu el PII en una lògica coherent d'acció en el territori; d'altra banda, pot condicionar la seva lògica d'actuació en funció de l'orientació i operacionalització que han mantingut les polítiques passades (*path dependence*).

Taula 34. Presència/absència de programes de regeneració urbana

Presència de programes anteriors de RU	Absència de programes anteriors de RU
Barcelona (PERI Sector Oriental Casc Antic)	Ripoll
Olot (POUM i PINA)	Manlleu
Tarragona (POUM)	Terrassa
Santa Perpètua de la Mogoda (Pla de Rehabilitació)	Lleida

Font: elaboració pròpia a partir dels casos d'estudi

En els casos de Barcelona i Olot, on el PII s'inscriu en programes de regeneració urbana previs amb un fort component urbanístic (canvis en la trama urbana, ordenació de vials,...) la integralitat del PII ha tendit a ser baixa, en tant que ha continuat en la vessant predominantment urbanística de les intervencions anteriors aprofitant les estructures operatives iniciades. En el cas de Barcelona, el PII s'inscriu dins el programa de remodelació integral de Ciutat Vella, esdevenint una font complementària de recursos per a la continuació del programa. Una situació semblant la trobem en el cas d'Olot on s'havia desenvolupat el PINA (Pla Integral del Nucli Antic) i el POUM amb una forta afectació en la zona del nucli antic.

En el cas de Tarragona, malgrat el barri es trobava afectat pel POUM no es tractava d'una intervenció focalitzada en l'àrea, de manera que la dependència de programes previs s'ha manifestat com anterior. En el cas de Santa Perpètua, on hi havia un Pla de Rehabilitació previ no focalitzat en intervencions urbanístiques dures (trama urbana) sinó rehabilitació d'edificis, la seva integralitat ha estat moderada, tot i que

s'observa en el PII una combinació d'elements socials amb intervencions urbanístiques.

En els casos on no hi havia una dependència d'intervencions anteriors, la integralitat del PII depenia més de la voluntat del consistori en impulsar la integralitat. Així, en el cas de Ripoll, la integralitat ha estat baixa amb un fort predomini d'intervencions urbanístiques desconnectades de l'àmbit social, el lideratge del PII ha depès d'una comissió responsable de l'Ajuntament, amb una presència significativa de l'Oficina Municipal d'Habitatge, encarregada de la rehabilitació d'edificis i els Serveis Tècnics encarregats de les actuacions urbanístiques. En canvi, en els casos de Terrassa i Manlleu s'observa una integralitat alta, fruit de la voluntat política municipal. En el cas de Manlleu, malgrat no existir programes de regeneració urbana anterior, cal destacar que el PII coincideix amb l'enderroc dels pisos de Can Garcia finançat per un conveni específic amb el Departament de Medi Ambient i Habitatge. En aquest sentit està en consonància amb la perspectiva integral que aprofita les sinergies de diferents programes i fonts de finançament. El cas de Lleida on la integralitat es ressenteix de la sectorialització d'intervencions urbanístiques i socials pot en part atribuir-se al lideratge de l'EMU (Empresa Municipal d'Habitatge) sobre el PII. Una situació anàloga la trobem a Barcelona amb FOCIVESA (Foment de Ciutat Vella, S.A.). En ambdós casos, el fet que sigui un departament o societat orientada a intervencions urbanístiques a afectat a la integralitat del PII.

No considerem que la presència de programes de regeneració urbana anterior sigui un factor determinant a l'hora d'explicar la integralitat d'un PII. D'una banda, si bé és cert que la seva presència introdueix un element de dependència sobre la lògica substantiva i operativa anterior, que en la majoria de casos acostuma a sectorialitzar les polítiques urbanístiques respecte a les socials i no introduir elements participatius en el disseny urbanístic, aquesta pot ser reorientada a partir de la voluntat política de l'administració municipal. D'altra banda, la no existència de programes de regeneració urbana anterior no garanteix que l'aplicació d'un PII sigui més integral, donat la flexibilitat d'interpretacions a la que pot ser sotmesa la Llei de Barris, tal i com demostra el cas d'Olot. Així doncs, considerem que tot i no tractar-se d'un factor determinant de la integralitat, si pot ser un factor influent en la mateixa.

9.2.5 Pressupost assignat al PII

Taula 35. Pressupostos dels PII

Pressupost Alt	Pressupost Baix
Manlleu (17, 0 M€)	Ripoll (4,8 M€)
Terrassa (17,0 M€)	Olot (7,2 M€)
Tarragona (15,0 M€)	Lleida (11,1 M€)
Barcelona (14,0 M€)	
Santa Perpètua de la Mogoda (13,7 M€) en dos convocatòries: 5,2 M€ (2005) + 8,5 M€ (2006)	
Promig pressupost (1a i 2a convocatòria): 13,1 M€	

Font: elaboració pròpia a partir dels PII

Troblem que dos dels PII que han mantingut una major participació i integralitat corresponien a aquells casos on el pressupost era més elevat (Manlleu i Terrassa) mentre el cas de Ripoll i Olot que mostren una baixa integralitat mostren pressuposts més baixos.

Tanmateix cal tenir en compte, que el pressupost destinat està determinat per altres factors com la grandària del municipi, la quantitat econòmica de les operacions previstes en el PII i la capacitat de l'Ajuntament per cercar fonts de cofinançament a fi de garantir el 50% de la inversió.

Així que a l'hora d'analitzar com influeix el pressupost en el PII cal atendre especialment a les excepcions: aquelles on hi ha un pressupost alt sent un municipi petit (cas de Manlleu) o un pressupost mitjà-baix en un municipi gran (Lleida). El cas de Manlleu destaca per ser un dels projectes amb un pressupost més elevat, comparable als casos de Barcelona, Badalona, l'Hospitalet o Terrassa, que tenen més de 200.000 habitants. En aquest cas, el pressupost pot ser un indicador de la voluntat política de l'ajuntament envers el PII, en tant que haurà de cercar més recursos per poder finançar l'acció. Podem considerar que el PII de Manlleu ocupa doncs un lloc prioritari en l'agenda política de l'administració municipal i el nombre de recursos mobilitzats pot influir directament en la integralitat del PII. El cas de Lleida seria l'invers, el pressupost es destina principalment a les intervencions urbanístiques proposades i la construcció d'un nou equipament de ciutat, el que suposa una minva de recursos per accions integrals.

Malgrat és difícil establir una relació entre pressupost i integralitat, en els casos estudiats s'observa que aquells que disposen d'un pressupost més elevat tendeixen a desenvolupar PII més integrals que aquells que tenen un pressupost baix.

9.2.6 Existència de conflictes previs

Taula 36. Conflictes previs en les àrees d'intervenció

Existència de conflictes previs
Barcelona (2002-2006)
Terrassa (Conflicte racista a Ca n'Anglada 1999)
Manlleu (conflicte racista a Can Garcia 1999)

Font: elaboració pròpia a partir dels casos

Troblem que tres PII que s'inscriuen en zones on hi havia hagut conflictes previs. En el cas de Terrassa i Manlleu, el conflicte va enfrontar una part de la població resident amb col·lectius de nouvinguts; en el cas de Barcelona, el conflicte va enfrontar una part del teixit veïnal amb l'administració municipal pel cas d'urbanització del Pou de la Figuera. No s'ha identificat en els casos seleccionats que l'aplicació del PII fos motiu de nous conflictes. L'únic episodi remarcable en aquest sentit correspondria al cas de Barcelona, on el Col·lectiu del Forat de la Vergonya es va desmarcar de la finalització del procés participatiu de l'urbanització del Pou de la Figuera i va convocar una

manifestació per reclamar el manteniment del caràcter d'autogestió del parc, que va ser motiu de forts enfrontaments amb les forces policials.

En tots tres casos, s'observa que la participació en l'execució del PII ha estat alta, i en dos dels casos (Manlleu i Barcelona) la seva incidència ha estat moderada o alta. Tal i com ja hem referit anteriorment, la participació és un element fomentador de la cohesió social. En aquest sentit, aquells territoris on han existit conflictes previs, és lògic que l'administració impulsi processos participatius amb la voluntat de llimar les possibilitats d'aparició de nous conflictes. Igualment, l'existència d'un conflicte i de mobilitzacions prèvies exerceixen una pressió important sobre l'administració, que normalment s'ho pensarà dues vegades abans d'actuar sense mantenir cap tipus d'interlocució amb les diferents parts del conflicte. Aquest fet, a més, pot provocar una major incidència de la participació en les polítiques, doncs al marge del propi procés participatiu iniciat per l'administració hi ha hagut amb anterioritat mobilitzacions i actes de protesta que també pressionen sobre l'administració perquè tingui en compte les diferents demandes socials.

D'altra banda, tot i que l'obertura d'un procés institucional de participació es pot explicar com una acció reactiva –i al mateix temps preventiva– per part de l'administració per l'existència d'un conflicte previ, la intensitat de la participació de la ciutadania i de determinats col·lectius en el procés obert també s'explica pel conflicte en sí. És a dir, el fet que hagi existit un conflicte fa que el PII i els mecanismes de participació vinculats al PII arribin en un context on el teixit social ja està actiu i mobilitzat com a conseqüència del conflicte previ i és aquesta mobilització prèvia la que intensifica la participació en el procés.

Tanmateix, cal destacar també que els entorns conflictius acostumen a ser contextos difícils per a l'impuls de processos participatius que busquen cercar posicions de consens entre postures molt contraposades. Alguns dels casos analitzats han tingut més capacitat per treballar participativament en un context de conflicte previ, mentre que en altres casos (Barcelona) el procés participatiu no ha estat capaç de generar unes normes acceptades per tothom i el mateix procés ha estat qüestionat per alguns dels principals actors del conflicte. La capacitat d'incidència d'aquests processos, d'altra banda, dependrà de la voluntat política de l'administració i de la qualitat del procés.

9.3 Els PII com a oportunitat per a la creació de nous mecanismes de governança

Finalment, no com a factor intervinent, però sí com a element comparatiu. Hem volgut afegir un apartat referit a la possibilitat que els PII hagin servits com a contextos generadors de nous mecanismes de governança.

D'una banda, trobem els casos de Terrassa i Manlleu on els mecanismes de governança resultants han millorat la transversalitat i la integralitat de les accions. Així,

al districte II de Terrassa es crearen el consell plenari i els grups de treball. El consell plenari és un òrgan participatiu creat ex professo pel PII que agrupa a totes les entitats i associacions que participen al territori i els responsables dels serveis municipals implicats en el PII. Els grups de treball foren creats per cadascun dels programes i hi participen tècnics de l'ajuntament, representants d'entitats i associacions del Districte a fi de potenciar la participació tant en els programes de caire socio-econòmic com urbanístic. Aquests grups no estaven previstos en el plantejament inicial del PII. Considerem que la major participació dels agents en el territori comporta una visió més integral de les accions. En el cas de Manlleu, cal assenyalar la creació de l'Institut de Desenvolupament de l'Erm, com a oficina de gestió del PII, la Taula d'Entitats que ha servit per incloure en els programes de regeneració urbana els diferents actors del territori, no només del barri sinó extenent-lo a altres zones i barris del municipi.

D'altra banda, cal destacar la creació d'oficines d'informació, i en alguns casos de gestió, dels PII localitzades als territoris. Aquestes oficines s'han observat a Terrassa, Tarragona, Manlleu i Lleida. Considerem que l'existència d'aquests espais dedicats únicament al desenvolupament de la llei, localitzats al territori i independents dels espais municipals, són necessaris per establir una bona comunicació entre responsables i tècnics durant la implementació dels programes. A més en el cas de Terrassa, aquesta oficina s'ha revelat també com a un element de cooperació interadministrativa afavoridor de la transversalitat.

Un altre element a destacar han estat els programes d'ajut a la formació i gestió de les comunitats de veïns, observats a Manlleu, Tarragona i Lleida, que han mostrat la capacitat d'apropar a la participació als veïns de que no participen i corresponsabilitzar-los de les actuacions

Finalment, en el cas de Manlleu i Terrassa, el PII ha significat un canvi en la lògica de regeneració de l'ajuntament. En el cas de l'Erm, la introducció del PII ha suposat una major presència de la participació com a element estratègic en el govern local, mentre en el cas de Terrassa ha suposat un millorament de la transversalitat en les accions que han tendit a esdevenir més integral. Considerem que l'existència d'òrgans específics de governança fomenten la transversalitat i fan més eficaces la cooperació administrativa i la coordinació multinivell.

Altres factors de caire més subjectiu, que no hem incorporat en l'anàlisi comparativa, però que són rellevants alhora de comprendre la interrelació entre participació i integralitat corresponen a la voluntat política del policymaker en relació a les polítiques de participació ciutadana i la seva inclusió en els programes de regeneració urbana. Tanmateix, podem atendre a aquells PII que han estat reformulats o s'han modificat determinades accions, a fi de comprendre la interrelació entre voluntat política, participació i integralitat. En els casos de Terrassa i Manlleu, la reformulació no ha estat objecte d'un canvi de govern, sinó d'una voluntat de millora del PII. En aquest sentit, els canvis proposats han significat una millora de la participació i integralitat en l'execució del PII. En els casos de Tarragona i Santa Perpètua, la reformulació del PII ha estat vinculada al canvi de govern municipal. En aquests dos casos, ha suposat un endarrerriment en l'execució del PII, de menor incidència a Can Folguera, però molt

més rellevant en el cas de Campclar, i en els dos casos ha suposat una millora en la gestió del projecte, si bé en el cas de Tarragona aquest endarreriment ha suposat una pèrdua de participació. A Barcelona, on malgrat no haver hagut canvi de govern municipal, ha canviat la persona que ocupa la regidoria del districte, s'han vist afectades algunes de les actuacions contingudes en el PII.

9.4 Síntesi Anàlisi Comparativa

Taula 37. Resum anàlisi comparativa

Cas	Participació	Integralitat	Tipologia	Grandària	Capital Social	Programes RU anteriors	Pressupost	Conflictes previs
Olot	Baixa	Baixa	Cèntric	Petit	Bonding	Sí	Baix	No
Ripoll	Baixa	Baixa	Cèntric	Petit	Bonding	No	Baix	No
Barcelona	Moderada	Baixa	Cèntric	Gran	Linking	Sí	Alt	Sí
Lleida	Baixa	Moderada	Perifèric	Gran	Bonding	No	Baix	No
Tarragona	Baixa	Moderada	Perifèric	Gran	Linking	Sí	Alt	No
Santa Perpètua	Moderada	Moderada	Perifèric	Petit	Bridging	Sí	Alt	No
Manlleu	Moderada	Alta	Perifèric	Petit	Bridging	No	Alt	Sí
Terrassa	Moderada	Alta	Perifèric	Gran	Bridging	No	Alt	Sí

Font: elaboració pròpia a partir dels casos

Tal i com s'observa en la taula, els barris que obtenen un major grau de participació i integralitat, correspondrien a la tipologia de barris perifèrics, amb una tipologia de capital social *bridging*, amb un pressupost alt i amb l'existència de conflictes previs. En canvi, aquells barris on s'observen menors graus de participació i integralitat, correspondrien a barris centrals, amb un predomini de capital social *bonding*, amb un pressupost baix i on no han existit conflictes previs. Referent al factor conflicte previ, considerem que tot i no ser un factor determinant de la participació i la integralitat d'un PII si pot condicionar la voluntat política de projectació i desplegament d'un PII.

D'altra banda, cal considerar que un disseny poc participatiu, com s'ha observat en la majoria de casos, a excepció de Barcelona, pot acabar fomentant la integralitat, si els equips tècnics tenen suficient capacitat de reformular la lògica d'implementació de manera que se superi la sectorialització entre departaments i accions, tal i com s'ha comprovat en els casos del barri de Manlleu i Terrasa.

Finalment, considerem que les conclusions d'aquest estudi de cas són vàlides pels casos estudiats, i si bé no poden fer-se generalitzacions prematures respecte a altres casos d'estudi possibles, aporten evidències empíriques d'hipòtesis d'interrelació factorial i que poden contrastar-se en successius estudis de cas.

10. Els límits de la participació en els Projectes Integrals

En aquest darrer apartat ens centrarem en aquells elements que han limitat els impactes de la participació en els casos d'estudi però que poden ser millorats per part de les institucions públiques. Així hem fet un llistat de nou aspectes que fan referència a tot el procés, des de l'enfocament de la pròpia Llei fins a la implementació dels diferents projectes integrals, assenyalant-ne els aspectes crítics, les bones pràctiques detectades i algunes propostes de millora.

10.1 El coneixement de la realitat local

En els projectes integrals s'hi inclou un primer apartat de diagnòstic entorn dels problemes urbans i socioeconòmics que presenta l'àrea. Al mateix temps s'utilitzen una sèrie d'indicadors d'avaluació objectiva per tal de mesurar les situacions de regressió urbanística, problemàtiques demogràfiques, dèficits socials, econòmics, mediambientals, etc. que permeten objectivar les mancances de l'àrea d'intervenció i realitzar una classificació puntuada de les àrees d'intervenció per tal de facilitar l'otorgació dels fons en aquelles àrees que més ho necessiten.

Tanmateix, per una bona planificació de la participació és necessari un coneixement profund de la realitat local sobre el que es vol actuar i en aquest sentit detectem una sèrie de mancances en els diagnòstics dels projectes. La primera és la manca de valoracions subjectives i dades de caràcter qualitatiu relacionades amb les idees, els valors i les percepcions. Aquests elements ajudarien a fer un diagnòstic més acurat, així com a detectar els aspectes que preocupen més als seus habitants. També hi ha aspectes que difícilment es poden valorar d'alguna altra manera, com aquells relacionats amb l'estigmatització dels barri o actituds discriminatòries, fonts de potencials conflictes.

Segons el Manual per a l'elaboració dels projectes d'intervenció integral, en el diagnòstic s'ha de fer referència explícita a l'associacionisme i la participació ciutadana, tot indicant que "és important mesurar la capacitat del veïnatge per impulsar i col·laborar en la regeneració del barri. En aquest sentit, la diagnosi ha de descriure el teixit associatiu existent al barri per a impulsar processos de participació". Tot i això en aquest apartat, quan existeix, molt sovint simplement s'hi fa un llistat de les associacions existents en el territori, obviat les relacions que s'estableixen entre elles, la presència de grups informals o d'interessos no estructurats. Hem vist com els diferents tipus de capital social poden incidir considerablement a la participació, pel que seria interessant tenir una informació de la seva presència i articulació a nivell local.

En aquelles àrees d'intervenció que han comptat amb plans de desenvolupament comunitari, aquest aspecte millora substancialment. En altres casos, l'elaboració de sociogrames millora el coneixement de les relacions associatives, tot i que normalment s'han realitzat en fases avançades dels PII i no en la fase de diagnosi.

10.2 La participació en el disseny

Pel que fa la presència de processos participatius específics en els dissenys dels PII, aquesta ha estat gairebé nul·la en els municipis estudiats (a excepció del cas de Barcelona) si bé és cert que en alguns casos s'han aprofitat processos participatius anteriors (com per exemple en el cas de Lleida o Tarragona). Encara que la demanda no sorgeixi “des de baix”, la inclusió dels diferents agents socials de l'àrea de intervenció des del seu inici és la manera de poder discutir col·lectivament les mancances i les línies estratègiques que guiaran el desenvolupament del projecte, fet que enriqueix el diagnòstic i ajuda a l'apropiació i corresponsabilització del PII per part dels diferents agents socials. En determinats casos hem explicat com es donen converses unilaterals entre l'equip redactor i diferents departaments de la mateixa administració o entre l'equip redactor i determinades associacions. Les reunions i converses bilaterals, disminueixen la capacitat de que el projecte pugui ser participat per aquells grups i persones que tenen una posició menys privilegiada, alhora que dificulta que el conjunt del projecte pugui ser assumit com a propi pel conjunt d'actors del territori.

Malgrat la flexibilitat que pot arribar a tenir el projecte, la participació queda normalment relegada a modificacions puntuals de les actuacions concretes del PII. Aquest fet està molt condicionat pel propi plantejament de la llei de barris, que ofereix finançament als municipis si aquests presenten un “bon” projecte que s'adeqüi als paràmetres de la pròpia Llei. Aquest plantejament obstaculitza l'impuls de la participació en el disseny del projecte per dos motius. En primer lloc, perquè resulta arriscat pels municipis dur a terme un procés participatiu per dissenyar un projecte que potser no aconsegueix el finançament. I, en segon lloc, perquè la pròpia Llei condiona fortament la tipologia d'accions finançables, fet que redueix el marge de maniobra per a processos participatius més oberts i limita les possibilitats de plantejar, per part de la ciutadana i els agents socials, solucions alternatives als problemes del seu barri més enllà dels camps d'actuació que preveu la pròpia llei.

Tot i que l'absència de processos de participació específics per discutir el disseny també es pot explicar per les pressions a l'hora de presentar els PII a subvencionar per part de la Generalitat i la inexistència de precedents al ser projectes (majoritàriament són municipis de la primera convocatòria), la realització de diagnòstics i propostes d'actuació participades esdevé una mancança important en els casos analitzats. En aquest sentit, existeixen un ampli ventall de metodologies en l'àmbit del planejament comunitari, algunes molt consolidades però poc desenvolupades en el nostre país i d'altres més experimentals, que es podrien assajar en la creació de projectes integrals més participats. Mètodes com Planning for real o els Fòrums Oberts (Open Forums), entre molts d'altres, poden ser exemples d'obertura d'espais i processos de planificació comunitària des de l'inici, al que poden acompanyar-se un ampli ventall d'accions com concursos de projectes entre professionals o la pròpia població, exposicions fotogràfiques sobre els problemes del barri, enquestes realitzades entre veïns i un llarg etcètera. Tot aquests processos, si bé necessiten temps i recursos per

a realitzar-se correctament, també promouen projectes més fidels a la percepció de les problemàtiques dels propis residents.

10.3 Els òrgans de seguiment i de participació

En relació a la participació en òrgans estables durant la implementació del PII, la primera constatació és l'abast limitat del principal òrgan participatiu establert per la Llei de Barris: el comitè d'avaluació i seguiment. Tot i que hi acostumen a ser presents els principals agents socials de l'àrea d'intervenció, fet que implica el seu reconeixement com a tals, el comitè té un caràcter informatiu, fonamentalment de rendició de comptes per part pels gestors del PII a la Generalitat, on els representants d'entitats i associacions hi assisteixen com a espectadors. A més, a la pràctica s'acostuma a realitzar amb menys freqüència del que estableix la Llei. Tot i tenir el seu valor com a espai puntual de rendició de comptes, el seu component deliberatiu és molt baix. A part de garantir com a mínim la freqüència de les reunions establertes per la Llei, una bona pràctica seria empoderar als representants de les entitats facilitant trobades prèvies entre els membres de les entitats, facilitant-los les eines interpretatives i la informació disponible per part de l'Ajuntament.

Conscients de la feblesa del comitè d'avaluació i seguiment com a òrgan de participació, alguns ajuntaments han habilitat nous espais de participació en l'estructura de gestió dels PII: el consell plenari de Terrassa o la Plataforma Ripoll (malgrat que no es va arribar a constituir) en poden ser alguns exemples. Així doncs, davant les debilitats que presenta el comitè de seguiment entenem com a desitjable o bé la seva potenciació o bé l'existència d'òrgans de seguiment més plurals i amb capacitat d'incidència per tal d'afavorir un seguiment participat. En aquests òrgans de seguiment en alguns casos també s'han detectat mancances pel que fa a la informació a disposició dels participants, les formes de moderació o en el recull dels acords.

A banda dels espais i òrgans de participació de creació ad hoc, en els últims anys s'ha estès en molts ajuntaments estructures de participació estables (consells territorials, consells consultius, etc.) o bé s'han engegat altres tipus de processos, com són plans de desenvolupament comunitari. Entenem que per una participació efectiva i de qualitat és necessari una bona planificació i coordinació entre totes les estructures, organismes i processos de participació que tenen incidència en l'àrea d'intervenció. En el cas de Lleida, per exemple, s'ha detectat una certa inflació d'espais de participació sense una adequada funció i coordinació entre ells. Aquest fet acostuma a ser contraproductiu per la fragmentació, superposició i poca eficiència que suposa, alhora que pot arribar a esgotar o desincentivar la implicació de les persones més dinàmiques de la comunitat. El fet que existeixin àrees tècniques municipals dedicades a la promoció de la participació ha de ser un recurs per tal d'organitzar la participació en els PII de la forma més efectiva possible. En aquest sentit, un dels aspectes crítics detectats és la producció continuada d'estructures de participació que responen a les lògiques funcionals de l'administració més que a les capacitats, interessos i dinàmiques del teixit associatiu.

10.4 Els processos de participació en actuacions concretes

Pel que fa la participació en actuacions concretes, pensem que el cas de Terrassa representa una bona pràctica on s'aplica el pla de participació d'una forma transversal a través de la constitució de grups de treball plurals en cadascun dels àmbits d'intervenció del PII. L'autonomia donada en aquests grups, fa que a part de ser espais de informació i consulta, hagin esdevingut en ocasions espais de deliberació i decisió, proposant fins i tot noves actuacions. També és el cas de la taula d'entitats del barri de l'Erm de Manlleu, que ha actuat com a coproductor dels programes de convivència, tot i tenir una incidència menor en altres àmbits del PII. També s'han identificat en gairebé tots els casos d'estudi processos de consulta en determinats projectes urbanístics, el que suposa un avanç significatiu en aquest àmbit. Podem afirmar que el discurs sobre les virtuts de fomentar la participació ciutadana en tot el projecte no és gairebé mai discutit, malgrat que la seva aplicació sigui desigual en els diferents casos i la seva incidència efectiva baixa: tots els canvis substancials que hi ha hagut en els diferents PII no s'han donat com a resultat de la participació ciutadana.

Sigui o no la participació un element estratègic i transversal al llarg del procés del PII, s'ha detectat que la introducció de mecanismes i processos de participació alhora de decidir determinades actuacions ja no és un fet aïllat. Molts governs locals compten amb serveis municipals dedicats a la participació i molts d'ells ja han realitzat experiències en aquest àmbit. Tot i això, encara que no s'ha fet una avaluació sistemàtica dels processos de participació, s'han detectat diverses mancances que fan referència a la qualitat d'aquests processos, entre els que destaquen els següents aspectes:

- Manca d'informació prèvia al procés. Pel bon desenvolupament de la participació cal una bona informació en relació a l'àmbit sotmès a participació. Per aconseguir aquest objectiu cal utilitzar els canals adequats per arribar a tots els potencials participants; cal que la informació sigui clara, útil i plural, punts que desenvoluparem més endavant.
- Manca de temps i d'espai per la deliberació i la proposta. Pensem que és necessari que els diferents processos vagin més enllà de la informació i aportin espais per la deliberació, l'intercanvi d'idees i reflexions entre els diferents participants. La qualitat democràtica d'un procés participatiu és més gran si es permet als participants fer propostes entorn a l'àmbit sotmès a participació i que aquestes no estiguin predefinides d'antuvi. Alhora, en els espais deliberatius es produeixen desigualtats deliberatives i comunicatives entre els diferents participants, pel que convé utilitzar tècniques i mètodes específics que ajudin a superar aquestes desigualtats.
- Manca de devolució dels resultats dels processos. Un procés participatiu de qualitat hauria de preveure una devolució dels resultats al final del procés, no solament perquè els participants puguin donar per acabat el propi procés i saber quines vies han seguit després les decisions preses en el procés participatiu, sinó també com a primera pedra per a processos participatius futurs.
- Límits i objectius poc clars. És necessari abans de començar qualsevol procés delimitar els objectius i els límits, per tal de no generar falses expectatives o debats estèrils, les decisions entorn els quals puguin ser aplicades. Així, un procés

participatiu serà més eficient quan es produeixi entorn temàtiques sobre les quals la capacitat d'intervenció del govern local és molt gran. Quan s'aborden actuacions on és competencialment o pressupostàriament és necessari l'intervenció d'altres administracions supramunicipals, el compromís previ d'aquestes amb els resultats del procés resulta fonamental.

10.5 La informació, la comunicació i la transparència

A part de l'existència o no de processos i òrgans específics, unes febleses importants per poder dur a terme participació és la poca presència de canals de informació i comunicació amb els veïnat. D'acord amb el que estableix el Decret 369/2004, de 7 de setembre, en relació amb els projectes finançats amb el Fons de foment del programa de barris i àrees urbanes d'atenció especial, l'ajuntament adoptarà les mesures d'informació i difusió, per tal que consti que tenen finançament de la Generalitat i, si escau, finançament de la Unió Europea. Aquestes mesures es refereixen fonamentalment a quina informació i logotips han de portar els diferents cartells d'obres. Tot i que s'han detectat algunes bones pràctiques realitzades pels propis municipis (revistes, espais webs, oficines en el propi territori), considerem que continua mancant transparència i hi ha dificultats importants per tal d'accedir a la informació del projecte i la seva evolució. Per exemple, en molts casos es fa difícil accedir al PII original o a les actes del comitè d'avaluació i seguiment. No considerem la informació com a participació, però sí com un element de transparència democràtica i un primer pas fonamental per l'exercici de la participació, pel que dedicarem a desenvolupar algunes idees bàsiques entorn aquest tema.

- En primer lloc, per tal de garantir una informació adequada sobre l'evolució del procés, es requereix que tota la informació que es produeix sigui accessible pels propis tècnics implicats en el projecte i es sistematitzi d'una forma adequada. En aquest aspecte, la coordinació entre diferents tècnics i l'existència d'un sistema de seguiment és un treball fonamental perquè això sigui possible, ja que normalment la informació es troba fragmentada. La superació de divisions administratives i competencials, la dispersió de la informació i les lògiques personalistes són els principals reptes a superar.
- En segon lloc, és necessari que aquesta informació s'organitzi d'una forma clara i entenedora per tal de que les persones que la consulten no hagin de ser necessàriament un expert, per exemple en urbanisme o en arquitectura, tot i que els documents tècnics també hi han de ser. Involucrar la comunitat en aquest procés pot facilitar la superació de les complexitats del llenguatge tècnic. En moltes ocasions un únic document o format no és útil per a tothom, pel que s'han de buscar diferents formats, documents i llenguatges complementaris (mapes, simulacions, vídeos, dibuixos, descripcions, gràfiques, talls de veu, traduccions a diferents idiomes, etc.). Aquests materials són de gran utilitat alhora de realitzar processos participatius en el marc dels projectes integrals.
- En tercer lloc, la població s'ha d'assabentar que aquesta informació existeix i hi ha de poder accedir fàcilment: això vol dir que no és suficient amb un únic canal (el butlletí municipal o la web, per exemple), ja que si és així una part la població no s'assabentarà. En aquest sentit els mitjans de comunicació locals poden ser un

instrument de difusió sobre els canals existents, però mai podran ser la única forma de informació per les limitacions que l'àmbit periodístic comporta. Tot i això involucrar-hi publicacions i ràdios comunitàries quan existeixen millora els canals de comunicació i alhora fomenta la participació. Quan més canals hi hagin a l'abast dels ciutadans (presencials, telemàtics, escrits, telefònics, radiofònics, etc.) més accessible serà la informació. Alhora, la desinformació no es reparteix d'una manera homogènia en la població, sinó que hi ha determinats perfils (els que tenen més estudis, els que fa més temps que viuen al barri, els que estan associats...) que normalment acostumen a tenir i acumular més informació que d'altres pel que és pertinent fer campanyes específiques per arribar a aquests col·lectius (per exemple porta a porta).

- Finalment, en la mesura del possible aquests canals han de ser interactius, és a dir, a part de poder facilitar informació a la ciutadania també han de servir per rebre dubtes, queixes, suggeriments i propostes per part de la població.

10.6 La transversalitat

Aquest ha estat un dels aspectes que en aquest estudi li hem dedicat una especial atenció. En relació a la participació, aquells municipis que aconsegueixen un treball intern transversal, implicant a diverses àrees tant políticament com tècnica, tenen més garanties de fluïdesa i eficiència, a la vegada que es redueixen les resistències a implementar els resultats dels processos participatius. Aquesta transversalitat és especialment rellevant quan el procés és liderat des de l'àrea de participació i té implicacions substantives en altres àrees o quan l'àmbit substantiu té un abast integral i requereix de la implicació de diverses àrees.

En aquest sentit, ja hem assenyalat que l'establiment d'organismes específics per la implementació dels PII han millorat aquest aspecte, però continua essent un repte important pels municipis més petits i amb una tradició més arrelada de treball sectorial. Seria bo incorporar en la diagnosi dels PII, no només una anàlisi de la realitat urbana i socioeconòmica del territori, sinó també una anàlisi de l'estructura municipal, assenyalant els reptes i dificultats que representa per la pròpia administració la implementació d'un projecte integral. El treball transversal implica un canvi de la cultura administrativa pel que és necessari aportar-hi recursos específics tenint en compte la situació de partida dels propis ajuntaments.

Tanmateix, en tots els casos d'estudi hi ha una clara divisió entre les actuacions urbanístiques i les actuacions socials. La participació ciutadana sembla ser l'única connexió que s'estableix entre ambdues línies. En tots els casos, en alguna o algunes de les actuacions urbanístiques s'han donat processos de participació (encara que de diferent qualitat i intensitat). És en aquest àmbit on creiem que encara falta un llarg camí d'innovació per tal d'avançar cap a la integralitat dels Projectes, especialment aprofundint la dimensió social dels projectes urbanístics (i la dimensió espacial dels projectes socials); creant equips multidisciplinars i coordinant en temps i en objectius d'ambdues línies cap a les orientacions estratègiques dels PII.

10.7 La inclusió de la diversitat

De l'anàlisi dels casos es desprenen mancances a l'hora de trobar fórmules innovadores per tal que la participació sigui més plural i inclusiva, especialment per a les persones que no estan associades, els infants i joves, la gent gran, el col·lectiu gitano i els col·lectius de nouvinguts. És paradigmàtic com els col·lectius de nouvinguts es conceptualitzen com una part important del problema (es puntua favorablement per l'atorgament de les subvencions un elevat índex de població estrangera), però en canvi no són gaire presents alhora d'implementar les solucions. Per tal d'incorporar aquells col·lectius exclosos o amb una presència dèbil en els processos de governança dels PII, és necessari que la participació i el desenvolupament comunitari esdevinguin un component estratègic transversal al PII i s'hi doti de recursos suficients amb una reflexió i planificació prèvia.

Sovint la incorporació d'aquests col·lectius és complicada per la mancances de temps, habilitats i recursos dels seus membres. En l'àmbit dels nouvinguts, molts ajuntaments ja fa temps que estan aportant eines específiques (com a guies d'escollida, assessorament sociolaboral personalitzat, classes de català, etc.) per tal de minorar aquest tipus de desigualtats inicials, essent una tasca amb resultats a llarg termini en l'àmbit de la participació. Ara bé, molts cops les persones estan prou ocupades en la seva lluita per la supervivència diària que no estan interessades en els temes que s'ofereixen a debatre en els espais participatius allunyats i difícils de compaginar amb la seva quotidianitat. Debatre temes pròxims i acostar els espais de deliberació als àmbits quotidians pot ser una estratègia adequada a sumar a les existents per tal de incloure en el procés de producció de polítiques que actualment en romanen al marge. En aquest sentit les polítiques de mediació i participació en les pròpies comunitats de veïns com en els casos de Lleida, Tarragona, Santa Perpètua, són experiències interessants.

10.8 Del caràcter top-down a la coproducció dels PII

De tot l'anterior es desprèn que la participació és un procés que a vegades acompanya els projectes d'intervenció integral, però que ni molt menys n'és l'estructuradora i sovint hi té un caràcter marginal. Pensem que això és degut d'una banda a qüestions estructurals de la Llei de Barri i també a qüestions més conjunturals de cada PII com hem comentat anteriorment.

Pel que fa les primeres, ja s'ha destacat la poca importància que té la participació (elaboració d'una diagnosi participada, programes transversals de participació, etc.) alhora d'atorgar els projectes. En aquest sentit, tot i que tenim constància que cada vegada és més habitual que els nous projectes s'elaborin amb diagnosi i unes propostes participades, el fet que s'hagi de fer un procés participatiu sense saber si finalment s'obtidran els recursos, limita el potencial d'aquests processos i pot desincentivar una participació àmplia i intensiva. Alhora, el fet que els PII siguin per quatre anys, el desenvolupament de la participació en aquests projectes sovint es veu

pels responsables polítics i/o tècnics dels PII com un obstacle més que no pas un facilitador per executar les diferents accions/actuacions incloses en els projectes dintre el calendari previst.

Si bé això es pot solucionar parcialment amb una bona planificació, els ritmes de l'administració sovint no es corresponen als ritmes comunitaris (tant per la lentitud com per la rapidesa, segons el moment), alhora que els resultats de la participació i el treball comunitari acostumen a ser visibles a llarg termini, el que contrasta amb la immediatesa de les diferents actuacions.

Per últim, assenyalar que el fet que el projecte sigui un projecte ben delimitat i estructurat des del seus inicis, a priori podria ser una limitació per incorporar les propostes generades d'una forma participativa al llarg del procés. És a dir, més enllà del fet que hi hagi o no participació en la fase del disseny prèvia a l'obtenció del finançament –que ja hem vist que en general no n'hi ha- un altre dels problemes estructurals de la llei és que els projectes que s'han de presentar per obtenir finançament són molt detallats i, per tant, limiten molt les possibilitats dels processos participatius un cop aconseguit el finançament –que és quan els preveu la Llei i és el que la majoria de municipis estan fent-. En aquest context, els processos participatius tenen molt poc marge per incidir en la naturalesa de les polítiques de regeneració plantejades i, tot i que poden incidir en alguns aspectes concrets de les actuacions plantejades i fins i tot incorporar noves accions, difícilment podran incidir en la dimensió més conceptual de les polítiques impulsades, doncs l'enfoc de la intervenció ja ha estat decidit amb anterioritat al procés participatiu.

D'aquestes consideracions es desprèn que l'elaboració d'un diagnòstic i unes propostes participades ajudarien a contrarestar el fort caràcter tecnocràtic i “top-down” que avui tenen la majoria dels projectes integrals i acostar-se a la pràctica de coproducció dels projectes amb els diferents actors del territori. Tanmateix, per un veritable canvi de perspectiva seria necessari canviar el sistema de selecció de les àrees donant un espai molt més ampli per l'elaboració participada dels projectes. Per exemple, fent una primera “acceptació condicionada” d'aquelles àrees que compleixin determinades condicions socials i urbanístiques dotant-los recursos i temps necessaris per tal d'elaborar un projecte participat (tant internament a l'Ajuntament com en relació a la ciutadania) que finalment sigui aprovat per la comissió gestora del fons. Una altra forma de treballar seria la dels *partnerships* dels barris desafavorits anglesos, que tenen un pressupost global que es va gastant segons els projectes que s'acorden en el grup impulsor (format majoritàriament per membres de la comunitat), sempre que s'incloguin dintre les línies de treball prèviament pactades amb el finançador.

10.9 La participació com una qüestió política i no merament tècnica

En aquest projecte hem contestat una vegada més el fet que la participació ciutadana no és una qüestió merament tècnica sinó fonamentalment política i que existeixen fortes interrelacions entre la democràcia participativa i la democràcia representativa.

Així doncs quan hi ha un canvi de govern pot afectar de manera substancial el PII en diferents àmbits i també al de participació, el que implica, per exemple, deixa de banda estructures participatives i processos inclosos en el PII original. Això indica també la dependència institucional d'aquests processos de participació.

Així doncs seria aconsellable assegurar un compromís previ amb el sistema de participació plantejat en el PII amb totes les forces polítiques, incloses les de l'oposició per garantir-ne la seva continuïtat i no haver de començar des de zero quan hi ha un canvi de govern municipal.

10.10 Síntesi d'elements crítics, bones pràctiques i propostes de millora de la participació en els PII

Taula 38. Síntesi elements crítics, bones pràctiques i propostes de millora de la participació en els PII

Aspecte crític detectat	Bones pràctiques detectades		Propostes de millora
Coneixement de la realitat local			
Desconeixement de les xarxes associatives i relacionals	Realització de sociogrames (Olot, Manlleu).		Anàlisi més en profunditat de les relacions entre grups, la presència de grups informals o d'altres formes comunitàries. Realització de sociogrames en les diferents fases del procés.
Manca d'incorporació de valors i percepcions subjectives	Utilització de diagnòstics comunitaris (Tarragona, Sta. Perpètua, Lleida).		Incorporació d'enquestes, mapes simbòlics, etc. Participació en el disseny.
Participació en el disseny			
Diagnòstic i propostes estratègiques no participades	Aprofitar diagnòstics anteriors (Tarragona, Sta. Perpètua) Realització de tallers previs (sobretot en convocatòries més recents).		Realitzar processos específics (tallers, open forums, planning for real, etc) Formació específica per la capacitació actors comunitaris
Informació, comunicació i transparència			
Falta de transparència, informació i comunicació amb els veïns i veïnes	Campanyes d'informació (Lleida). Pàgina web (Manlleu). Oficines en el propi territori (Tarragona, Ripoll, Olot, Manlleu, etc.). Elaboració de guies específiques (Lleida, Terrassa, Barcelona). Informadores (Santa Perpètua)		Dotar de recursos específics per millorar l'accés a la informació i comunicació amb pàgines web pròpies del PII, fent accessible tota la informació generada pel procés. A la pàgina del DPTOP amb memòries i actes dels comitès de seguiment Butlletins, revistes específiques, etc. Implementació de sistemes de seguiment i avaluació continuada.
Transversalitat			
Falta de transversalitat interna	Reunions de seguiment i coordinació. Equips multidisciplinaris. Creació d'organismes específics.		Incorporació en el document del PII un diagnòstic de l'estructura de l'Ajuntament i les necessitats per dur a terme un projecte integral. En aquells Ajuntaments que ho necessitin, aportar recursos per contractar una persona dedicada a aquest tema.
Manca d'integralitat entre polítiques socials i urbanístiques	Polítiques en les comunitats de veïns (Lleida, Tarragona). Diagnòstic en els usos dels espais públics (Olot).		Espacialitzar les polítiques socials i comunitaritzar les polítiques urbanístiques.

Aspecte crític detectat	Bones pràctiques detectades		Propostes de millora
Incorporació de la diversitat			
Dificultats per incorporar la diversitat de la població en el procés de participació.	Combinar espais oberts (de informació i de socialització del PII) amb espais més restringits (de deliberació i proposta). Combinar la participació individual i d'entitats en les estructures de participació (Sta. Perpètua). Polítiques per millorar les habilitats i els recursos de les persones més vulnerables (lingüístiques, accés als recursos existents, etc.). Promoció de l'associacionisme en grups no associats (Lleida, Tarragona, Sta. Perpètua). Experiències de participació i mediació en les comunitats de veïns i veïnes (Lleida, Tarragona, Sta. Perpètua). Incorporació dels infants i joves (Terrassa, Manlleu, Sta. Catarina). Mediació amb la comunitat gitana (Lleida, Sta Perpètua).	Intercanvis d'experiències, millorar la sistematització de les fitxes d'experiències de la web "Barris amb projectes". Apropar la participació en els espais de relació existents. Fomentar les xarxes de relació intra i inter comunitàries. Dotar de recursos per accions específiques amb infants, joves, dones, gent gran...	
Òrgans de seguiment i estructures participatives			
Poques sinèrgies amb els plans de desenvolupament comunitari de la FAVIC	Utilització de la revista del PDC com a eina de difusió de la Llei de Barris (Terrassa).	Establir acords específics amb la FAVIC.	
Multiplicitat d'estructures participatives sense interrelació	Coordinació amb els Plans Educatius d'Entorn (Tarragona, Terrassa). La participació com a component estratègic (Terrassa, Manlleu).	Quan existeixi, que l'àrea de participació de l'ajuntament hi participi des d'un primer moment. Planificació i racionalització de la planificació. Orientar la participació segons les necessitats del veïnat i no segons les estructures existents de l'administració. Avaluació ex-ante de la coherència de la gestió participativa.	
Poc espai de deliberació en el comitè d'avaluació i seguiment, poca incidència de la comunitat.	Creació de noves estructures deliberatives i propositives vinculades al comitè (Manlleu, Terrassa, Sta Perpètua).	Preparació prèvia de les reunions amb els membres de les entitats.	
Processos específics de participació			
Poca qualitat dels processos participatius	Assessorament extern. Implicació del servei municipal de participació.	Avaluació continuada i participada dels processos. Establiment de protocols de qualitat. Facilitar assessorament (Diputacions, Generalitat, etc.) quan no hi ha servei de participació municipal.	

Aspecte crític detectat	Bones pràctiques detectades		Propostes de millora
Enfocament sobre el procés d'elaboració dels PII			
Poca rellevància de la participació en els criteris de fer la selecció dels PII	Inclusió de diagnòstic participades en els PII presentats.	Donar més importància en les puntuacions d'otorgació dels Fons a la participació en el disseny dels PII i a la planificació de la participació.	
Fort caràcter "top down"	Fer la participació un component transversal (Terrassa). Espais de participació amb capacitat de proposta (Manlleu, Terrassa).	Cap a una visió de "coproducció" dels projectes entre administració i societat civil. Possibilitat de finançar projectes sorgits de la comunitat durant la implementació.	

11. Bibliografia

- Altman, I. i Wandersman, A. (1987) *Neighborhood and Community Environments*. Vol. 9 Colección Human Behaviour and Environment. Plenum Press: New York.
- Andersen, H. T. (2001) The new Urban Politics of Europe: The Area-Based Approach to Regeneration Policy a Andersen, H. T. and Van Kempen, R. (eds) *Governing European Cities*. Ashgate: Hampshire.
- Andersen, H. T. and van Kempen, R. (2003) *Governing European Cities*. Hampshire: Ashgate
- Arias, F. (2000) *La desigualdad urbana en España*. Ministerio de Fomento: Madrid.
- Atkinson, R. I Kintrea, H. (2001) Disentangling Area Effects: Evidence from deprived and non deprived neighbourhoods. *Urban Studies*, vol. 38, num. 12, pp. 2277-2298.
- Belet, C. i Vilagrasa, J. (2001) *Deferenciació socioespacial de la ciutat de Lleida*. Revista catalana de Sociologia, 14.
- Blanco, I. (2006) "Gobernanza urbana y políticas de inclusión socio-espacial. La experiencia de Barcelona", en *Tecnología para la Organización Pública*.
- Blanco, I. i Gomà, R. (2003) "La crisis del modelo de gobierno tradicional. Reflexiones en torno a la governance participativa y de proximidad" en *Gestión y Políticas Públicas* XII, 1:5-42
- Blanco, I. i Gomà, R. (2006). "Del gobierno a la gobernanza. Oportunidades y retos de un nuevo paradigma", en *Politika. Revista de Ciencias Sociales*, 2: 11-27. http://bilbaoglocal.org/politika_rcs/bi/eus/politika.org.es_n2_blanco-goma.pdf
- Blanco, I. y Gomà, R. (2002): *Gobiernos Locales y Redes Participativas*. Ariel: Barcelona
- Borja, J. (2006). 'La innovación política y los derechos ciudadanos' en Alguacil, J.. op.cit. págs. 49-72.
- Borja, J. y Castells, M. (1998): *Local y Global. La Gestión de las Ciudades en la Era de la Información*. Taurus: Madrid.
- Börtzel, T. (1998): "Organising Babylon: on the different conceptions of policy networks", en *Public Administration*, vol. 76, pp 253 – 273.
- Börtzel, T. A. " ¿Qué tienen de especial los policy networks?. Explorando el concepto y su utilidad para el estudio de la Gobernación Europea." En *Redes* <http://revista-redes.rediris.es/webredes/PNBibliography.htm>

- Brugué, Q. y Gomà, R. (coords.) (1998): *Gobierno Local y Políticas Públicas*. Ariel: Barcelona
- Bruquetas, M., Moreno, F.J., y Walliser, A.. (2005), 'La regeneración de barrios desfavorecidos', Documento de trabajo 67/2005. Fundación alternativas: Madrid
- Bruquetas, M; Moreno, Fco J.; Walliser, A. (2005) *La Regeneración de barrios desfavorecidos*. Documento de Trabajo, núm. 67. Colección Laboratorio de Alternativas. Fundación Alternativas: Madrid
- Burton, P. (2003) "Community involvement in neighbourhood regeneration: stairway to heaven or road to nowhere?", *CNR Paper*, 13.
- Burton, Paul (2003). 'Community involvement in neighbourhood regeneration: stairway to heaven or road to nowhere?' *CNR Paper* 13.
- Carpenter, J. (2006) "Addressing Europe's Urban Challenges: Lessons from the EU Urban Community Initiative" a *Urban Studies*, 43:12, 2145-2162
- Christensen, K. (1999): *Cities and Complexity. Making Intergovernmental Decisions*. Sage: Londres.
- Comissió Europea (1997) *Community involvement in urban regeneration: added value and changing values*. Luxemburg: Office for Official Publications of the European Union
- Couch, C., Fraser, C., Percy, S. (eds.) (2003): *Urban Regeneration in Europe*. Blackwell: Londres
- Coulumb, R. (2003) "Modelos de gestión de los centros históricos de América Latina y el Caribe. En busca de la integralidad, la gobernabilidad democrática y la sostenibilidad". en Carrion, F (ed): *Urbanismo en América Latina*. Junta de Andalucía- FLACSO Ecuador: Quito.
- Decret 369/2004, de 7 de setembre, pel qual es desenvolupa la Llei 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen atenció especial. Generalitat de Catalunya. 2004
- DeFillippis, J. (2001). 'The myth of social capital in community development', *Housing policy Debate*, 12 (4), pàgs. 781-806.
- DTPOP (2007): "Barris amb Projectes: el barri de l'Erm". Fundació CIREM. Document de Treball intern de la xarxa "Barris amb Projectes", impulsada pel DPTOP.
- DTPOP (2007): "Barris amb Projectes: la Mariola de Lleida", Fundació CIREM. Document de Treball intern de la xarxa "Barris amb Projectes", impulsada per la DPTO

- Fainstein, S. (2000). 'New directions in urban planning', *Urban affairs review*, 35 (4), pàgs. 451-478.
- Fainstein, S.S.; Gordon, I. i Harloe, M. (eds.) (1992): *Divided Cities. New York and London in the Contemporary World*. Blackwell: Oxford
- Font, J. (coord.) (2001): *Ciudadanos y Decisiones Públicas*. Ariel: Barcelona.
- Geddes, M. y Benington, J. (eds.) (2002): *Local partnerships and social exclusion in the EU*. Routledge: Londres
- Giddens, A. (2000) *The Third Way and its Critics*. Polity Press: Cambridge
- Giró, A. (1998). *Desigualtats socials als barris de Lleida. Segregació urbana i educació*. Pagés: Lleida
- Goñi, B. (2008) "Identificación, localización y caracterización de las secciones censales desfavorecidas de la región metropolitana de Barcelona" a *Script Nova*. Vol. XII, núm. 272.
- Goss, S. (2000): *Making Local Governance Work*. Palgrave: Londres.
- Hamnett, C. (1991). 'The blind men and the elephant: the explanation of gentrification', *Transactions of the Institute of British Geographers*, 16, pàgs. 173-189.
- Harvey, D. (1989) *The Condition of Postmodernity: An Enquiry into the Origins of Cultural Change*, Blackwell: Oxford.
- Henning, C. and Lieberg, M. (1996) "Strong ties or weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective", *SHPR*, 13, 3-26.
- Hirst, P. (2000) "Democracy and Governance" en Pierre, J. *Debating Governance*. Oxford: OUP.
- Ibarra, P., Gomà, R. and Martí, S. (2002) *La democracia radical. Movimientos sociales y redes de políticas públicas*, Icària: Barcelona.
- Ibarra, P., Gomà, R., y Martí, S. (coords.) (2002). *La democracia radical. Movimientos sociales i redes de políticas públicas*. Icària: Barcelona.
- John, P. (2001): *Local Governance in Western Europe*. Sage: Londres
- Kearns, A. (2004) "Social Capital, Regeneration & Urban Policy", *CNR Paper*, 15.
- Kearns, A. and Forrest, R. (2001) "Social cohesion, social capital and neighbourhood", *Urban Studies*, 38, 2125-2143.

- Keestelot, C. (2003): "Urban socio-spatial configurations and the future of European cities". Paper presentado en el Eurex on-line seminar, 20 de febrer de 2003. www.shakti.uniurb.it/eurex
- Kickert, W.; Klijn, E.; Koppenjan, J. (eds.) (1997): *Managing Complex Newtorks. Strategies for the Public Sector*. Sage: Londres
- Le Galès, P. (2002): *European Cities. Social conflicts and governance*. Oxford University Press: Oxford
- Lidia Garcia-Ferrando, L. (2008) "Retos para un nuevo modelo de intervención en barrios: La Llei de Barris de Catalunya (2004)". *Cambios en las políticas de regeneración urbana, Diez años de cambios en el Mundo, en la Geografía y en las Ciencias Sociales, 1999-2008. Actas del X Coloquio Internacional de Geocrítica, Universidad de Barcelona, 26-30 de mayo de 2008* <<http://www.ub.es/geocrit/-xcol/programa.htm>>
- Lowndes, V.; Pratchett, L i Stoker, G. (2006) "Diagnosing and Remediating the Failings of Official Participation Schemes: The CLEAR Framework", *a Social Policy and Society*, 5:2, pp. 281-291
- Lupton, R. (2003) "'Neighbourhood Effects': Can we measure them and does it matter?" a CASE Paper, núm. 73. <http://sticerd.lse.ac.uk/dps/case/cp/CASEpaper73.pdf>
- Llei, 2/2004, de 4 de juny, de millora de barris, àrees urbanes i viles que requereixen una atenció especial". Generalitat de Catalunya. 2004
- Mandanipour, A., Cars, G., i Allen, J. (eds.) (1998): *Social Exclusion in European Cities*. Jessica Kingsley: Londres.
- Marchioni, M. (1969) *Comunidad y Desarrollo*. Nova Terra: Barcelona
- Martí, J.; Pascual, J.; Rebollo, O (2005) *Participación y desarrollo comunitario en medio urbano. Experiencias y Reflexiones*. Madrid: IEPALA Editorial / CIMAS
- Mayer, M. (2000) "Social movements in European cities: transitions from the 1970s and the 1990s" a BAGNASCO, A. & LE GALÉS, P. (ed) *Cities in contemporary Europe*. Cambridge University Press: Cambridge.
- Mayntz, R. (1999): "La Teoria della Governance: Sfide e Prospettive", *Rivista Italiana di Sienza Politica*, nº 1, aprile 1999, pp 3 – 19.
- Muñoz, F. (2006): "Fer ciutat, construir territori: la Llei de Barris" a *Activitat Parlamentària*, Número 8. pàg. 59-75. Generalitat de Catalunya: Barcelona.
- Musterd, S. i Ostendorf, W. (eds.) (1998): *Urban Segregation and the Welfare State*. Routledge: Londres.

- Navarro, S. (2004): *Redes Sociales y construcción Comunitaria*. Editorial CCS: Madrid.
- Nel.lo, O. (2007) *Contra la Segregación Urbana y por la cohesión social: la ley de barrios de Cataluña*. (article no editat).
- Nel.lo, O. (2007) *Seventy Districts. Ten Lessons (Learning by doing the Urban Districts Regeneration Programme)*. Ponència Presentada en el marc de la UE.
- OCDE (1998): *Integrating Distressed Urban Areas*. OCDE: París.
- Parés, B. (2007) "Rehabilitació d'Habitatges en els Plans de Barris. El barri de l'Erm: Accions en Habitatge". Ponència Presentada en el marc de les Jornades Tècniques en matèria d'Habitatge i Plans de Barris.
- Parkinson, M. (1998) *Combating social exclusion: lessons from Area-based programmes in Europe*. Policy Press: Bristol.
- Pindado, F (2002) *La participación ciudadana en la vida de las ciudades*. Barcelona: Ediciones del Serbal: Barcelona
- Putnam, R. (1993) *Making democracy work: Civic Traditions in Modern Italy*, Princeton University Press: Princeton.
- Rebollo, O; Pindado, F. (1999) *Desarrollo Local y Comunitario: Una propuesta estratègica para Barcelona*. Document inèdit.
- Regenera (2007) *Urban regeneration of deprived neighbourhoods across Europe. Final report*. A <http://urbact.eu/themes/urban-regeneration.html>
- Rhodes, R. (1997): *Understanding Governance*. Open University Press: Londres
- Sassen, S. (1991): *The Global City: New York, London, Tokyo*. Princenton University Press: Princenton
- Serra, A. (2004) *La transversalitat en la gestió de polítiques públiques*. Diputació de Barcelona: Barcelona
- Serra, A. (2003) "La dimensió social dels barris amb dificultats" a Sodupe, M. (ed.) *Urbanisme i barris en dificultats*. El cas de la Mina. Aula Barcelona: Barcelona
- Skidmore, P. Nound, K. i Lownsbrough, H. (2006) *Community participation. Who benefits?* Joseph Rowntree Foudnation: York
- Stoker, G. (1996): "Governance as Theory: five propositions", *International Social Sciences Journal*, nº155, pp 17-28.
- Subirats, J (Dir.) (2005) *Riesgos de exclusión social en las Comunidades Autónomas. Documentos de Trabajo 5*, Fundación BBVA, en: http://w3.grupobbva.com/TLFB/tlfb/TLFBindex_pub.jsp

- Subirats, L. i Gomà, R. (2003). "Un paso más hacia la inclusión social. Generación de conocimiento, políticas y prácticas para la inclusión social". Plataforma de ONGS de Acción Social: Madrid
- Subirats, J. et. Al. (coord.) (2002). Redes, territorios y gobierno: nuevas respuestas locales a los retos de la globalización. Diputació de Barcelona: Barcelona.
- URBACT (2007) *The URBACT Programme. Towards a new listening culture? The involvement of inhabitants in urban managment.*
http://urbact.eu/fileadmin/corporate/pdf/FinalReports/GTTT_Participation.pdf
- Villasante, T. R, Montañés M., Martí, J. (Coord.) (2000) *La investigación social participativa. Construyendo ciudadanía/1.* El Viejo Topo: Madrid.
- Villasante, T. R, Montañés M., Martí, J. (Coord.) (2001) *Prácticas locales de creatividad social. Construyendo ciudadanía/2.* El Viejo Topo: Madrid.
- Villasante, T. R. (1995) *Democracias participativas: de la participación ciudadana a las alternativas de la sociedad.* HOAC: Madrid
- Vranken et al. (2002) Social inclusion, Urban Governance and Sustainability. Towards a conceptual framework. Garand: Amberes
- Walliser, A. (2001) "Evolución de la participación ciudadana y el gobierno local en Madrid y Barcelona entre 1979 y 1999". Tesis Doctoral Universidad Autónoma de Madrid
- Walliser, A. (2003) *Ciudad y participación.* Instituto Juan March: Madrid

11.1 Documentació utilitzada

11.1.1 Nucli Històric d'Olot

- Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot. Ajuntament d'Olot 2004
- Presentació "La transversalitat en la implementació del Projecte d'Intervenció Integral de la Llei de Barris: el cas del Nucli Històric d'Olot". Jornades sobre la transversalitat. Palamós 2008.
- Modificació del Camp 6 i del Camp 7. Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot. Ajuntament d'Olot 2008.
- Mapa Social del Nucli Antic d'Olot. Serveis, entitats i espais públics. Ajuntament d'Olot 2008.

11.1.2 Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda

- Actes de les reunions de la comissió de seguiment (fins maig de 2008).

- Dades econòmiques per camp i actuació fins octubre 2007 i a juny de 2008. Dades per acció en actuacions urbanístiques.
- Diagnosi del Pla de participació a Can Folguera. 2006.
- Document resum sobre el Pla de barris de Can Folguera. 2007.
- Documentació de la memòria del PII de Can Folguera; descripció situació, delimitació urbana i característiques, mapes, memòria del projecte. 2005.
- “Info Can Folguera” 2a edició, butlletí de l'Ajuntament. Versió inicial. 2008
- Informe de desenvolupament del projecte pel Comitè d'Avaluació i Seguiment. 2006, 2007 i 2008.
- Informe provisional del Pla comunitari Can Folguera.2002.
- Informe taller reurbanització Can Folguera: Informe de sessió "La millora de la plaça Can Folguera i els seus voltants".2006.
- Memòria sol·licitud de Treball als barris 2007-2008.
- Organigrama de l'Ajuntament. 2008.
- Proposta organització. Taules i comissions tècniques Projecte Can Folguera. 2008.
- Quadre accions-tècnic responsable del PII. 2008.
- Resultat del procés participatiu en els nous projectes de l'espai central de Sta. Perpètua.

*Documents a la xarxa:

- Informació sobre història, organigrama, grups polítics al municipi
<<http://www.staperpetua.cat>>, consultat l'octubre de 2008
- Informació sobre l'AV Can Folguera.
<<http://avcanfolguera.blogspot.com/2008/09/associaci-de-veins-de-can-folguera-y-su.html>>, consultat l'octubre de 2008.
- Informació sobre l'AV Can Folguera i el Pla de barris de Can Folguera
<<http://www.demogoda.cat/html/Noticies/CanFolguera.html>>, consultat l'octubre de 2008.
- Informació sobre la construcció del nou CAP
<<http://www.3cat24.cat/noticia/247230/vallesoccidental/Les-obres-del-segon-CAP-de-Santa-Perpetua-de-Mogoda-comencaran-a-lestiu-amb-dos-anys-de-retard>>, consultat l'octubre de 2008.
- Web Santa Perpètua Solidària <<http://www.spsolidaria.pangea.org/>>, consultat a l'octubre de 2008.
- Web AMPA Bernat de Mogoda <<http://www.ampabernat.es/>>, consultat l'octubre de 2008.

11.1.3 Campclar de Tarragona

- Projecte Integral de Campclar. Ajuntament de Tarragona. 2005
- Presentació amb les actuacions de l'Àrea econòmica i medi ambient del PII.

- Mapa Ecogràfic de Campclar (Programa 6.1 del PII)

11.1.4 Santa Caterina i Sant Pere

- Actes de la comissió de seguiment dels processos participatius.
- Actes del Comitè d'avaluació i seguiment.
- Ajuntament de Barcelona (2004) *Pla d'Actuació de Districte de Ciutat Vella*. [Febrer de 2004]
- Ajuntament de Barcelona (2005) *Projecte d'Intervenció Integral als barris de Santa Caterina i Sant Pere, sector Casc Antic de la Ciutat Vella de Barcelona* (text refós). [Barcelona febrer de 2005. Pere Serra i Associats, SL]
- Ajuntament de Barcelona (2007) *Memòria del Districte de Ciutat Vella 2003-2007*.
- Carmona, Moisès (2006) *Document de síntesi de les propostes recollides en el procés participatiu del Casc Antic*
- Cooperativa ETCS (2006) *Informe final procés participatiu de definició de l'espai de formació, acollida i participació del Casc Antic*. Octubre de 2006
- Foment de Ciutat Vella (s.d) *Programa de Millora de Barris Santa Caterina-Sant Pere*. Barcelona.
- Generalitat de Catalunya (s.d) *Fitxa d'estudi de cas Santa Caterina-Sant Pere*. Barris amb projectes
- Pla Integral Casc Antic (2007) *Diagnòstic socioeconòmic i ambiental del Casc Antic*.
- Memòries del comitè d'avaluació i seguiment del PII de Santa Caterina i Sant Pere.
- Sánchez, Jorge (2005) "El forat participativo y participado". Article aparegut al diari *Masala*. Novembre de 2005
- UTE (2004) *Barcelona, marca registrada un model a desarmar*. Editorial Virus: Barcelona.

12. Annexes

12.1 Llistat d'entrevistes

12.1.1 Nucli Històric d'Olot

- Joan Albasa. Director del PII del Nucli Històric d'Olot. Regidor d'Urbanisme i del Barri Vell. 13/10/08.
- Judit Reixach. Coordinadora del programa Treball als Barris, de la comunicació del pla i de les actuacions dels camps 6 i 7. 13/10/08.
- Elena Masanas. Coordinadora de l'Àrea de dinamització comunitària del Consorci de Benestar Social de la Garrotxa. 23/10/08.
- Estel Muntada. Tècnica comunitària del Projecte d'Intervenció Integral del Nucli Històric d'Olot. 23/10/08.
- Anna Roca. Presidenta del Centre Catòlic d'Olot. 23/10/08.
- Quim Rocarols. President de l'Associació de Veïns del Nucli Antic. 23/10/08.
- Mercè Traveria i Jordi Figueras. Associació de Veïns de Sant Francesc. 23/10/2008.
- Pau García. Associació de Comerciants d'Olot i Gremi d'Hostaleria. 23/10/08.

12.1.2 Can Folguera de Santa Perpètua de Mogoda

- Montse Moncho. Anterior coordinadora del PII de Can Folguera. 9/10/08
- Albert Puigvert. Coordinador actual del PII i gerent del Patronat de la Granja Soldevila (Promoció econòmica). 20/10/08
- Manuel Ruiz J. i María Ángeles Sánchez. Alcalde i regidora d'urbanisme, responsables polítics actuals del PII. 20/10/08
- Albert Ortiz. Vicepresident de l'AV Can Folguera, membre de la comissió ciutadana i comitè avaluació i seguiment. 16/10/08
- Lorenzo Ruiz. Vicepresident AMPA Bernat de Mogoda, membre de la comissió ciutadana i comitè avaluació i seguiment. 15/10/08
- Momodou Cham. Vocal de Santa Perpètua Solidària i membre de l'Associació Cultural de la comunitat Musulmana; membre de la comissió ciutadana i comitè avaluació i seguiment.
- Observació de la Comissió ciutadana del PII del mes d'octubre. 2/10/08.

12.1.3 Campclar de Tarragona

- Jordi Dies. Director dels Plans Integrals de Tarragona (Campclar i Part Alta) 15/10/2008.
- Joan Sanahujes. Regidor del PII de Campclar, del barri de Campclar i d'ensenyament. 30/10/2008.

- Patrícia Vilella. Responsable de l'Àrea de les persones del PII de Campclar. 30/10/2008.
- Isabel Vidal. Responsable de l'Àrea econòmica i de medi ambient. Entrevista no presencial. 20/11/2008.
- Tomàs Sentís. Responsable del Servei de participació ciutadana de l'ajuntament de Tarragona. 30/10/2008.
- Jordi Collado. President de la fundació Casal l'Amic. 19/11/2008
- Luís Quesada. President de l'Associació de veïns de la zona esportiva de Campclar. 19/11/2008.
- Juan Antonio Martínez. President de l'Associació de veïns de Campclar. 19/11/2008.

12.1.4 Santa Caterina i Sant Pere

- Elisenda Ortega: Responsable de territori de l'àrea de serveis socials del Districte de Ciutat Vella. 29/09/08
- Maria Mas: Presidenta de l'Associació de Veïns de Casc Antic. 25/09/08
- Albert Rodríguez: president del GENAB i membre del secretariat del Pla Integral de Casc Antic. 28/10/08
- Guillermo Rojo: relator del Procés Participatiu de definició del model d'Escola d'Adults i de la definició del model de gestió de l'Equipament Comunitari del Pou de la Figuera. 01/10/08
- Moisés Carmona: relator del Procés Participatiu d'urbanització del Pou de la Figuera. 16/09/08
- Ha estat impossible concertar una entrevista amb els responsables de Foment de Ciutat Vella, que tanmateix han aportat documentació per a l'elaboració de l'informe.